

**UNIVERSITET
OCH HÖGSKOLOR**
ÅRSRAPPORT 2024

**Utgiven av Universitetskanslersämbetet 2024
Rapport 2024:21**

Universitetskanslersämbetet
Hammarbybacken 31, Box 6024, 121 06, Johanneshov
tfn: 08-563 085 00 | e-post: registrator@uka.se | www.uka.se

Redaktörer: Anna Törneke och Elina Stengård.
Trender och tendenser i högskolan: Anna Törneke och Johan Gribbe.
Utbildning på grundnivå och avancerad nivå: Alice Wallin, Carrie Robson, Gunnar Söderman och Regina Vilkénas. **Högskolan och kompetensförsörjningen:** Julia Elenäs och Louisa Vogiazides.
Internationalisering och mobilitet: Ellen Ellfolk Kenttä, Johan Bondefält och Erika Hagrot. **Utbildning på forskarnivå:** Laure Doctrinal, Regina Vilkénas och Johan Bondefält. **Högskolans personal:** Elina Stengård och Johan Dahlberg.
Högskolans ekonomi och finansiering: Erika Hagrot och Amanda Hansson.
Högskolans forskning: Amanda Hansson. **Internationella faktarutor:** Anna Lundh och Ellen Ellfolk Kenttä. **Grafisk form och layout:** Joanna Stewart, Roy.

ISBN (Paperback): 978-91-988102-0-2
ISBN (PDF): 978-91-988102-1-9

Förord

Universitetskanslersämbetet publicerar varje vår en årsrapport som ger en aktuell bild av läget vid Sveriges universitet och högskolor. Årsrapporten belyser högskolesektorn och dess utveckling över tid med utgångspunkt i den senaste statistiken om högskolan. Samtidigt ger den en ingång till UKÄ:s uppföljnings- och analysverksamhet.

Till grund för årsrapporten ligger en stor mängd statistiskt material som löpande samlas in och görs tillgängligt i kapitel som behandlar olika delar av högskolans verksamhet. Materialet finns också tillgängligt i vår statistikdatabas och i rapporter och analyser som publicerats under året. Där kan den intresserade läsaren hitta mer information och fördjupningar.

Det arbete med att förändra årsrapporten som inleddes för några år sedan har fortsatt i år. Inriktningen är att gradvis göra årsrapporten ännu mer användbar och relevant för er läsare. Förra året prioriterades två kapitel för utveckling – Högskolan och kompetensförsörjningen samt Internationalisering och mobilitet. I år har vi också utvecklat kapitlet om högskolans personal. Inom det området har UKÄ haft flera regeringsuppdrag, som legat till grund för utvecklade resonemang och nyskrivna avsnitt i årsrapporten.

Med detta vill jag önska er trevlig läsning!

Martin Norsell
Generaldirektör
Universitetskanslersämbetet

Innehåll

Förord	3
Kapitel 1. Trender och tendenser i högskolan	6
Kapitel 2. Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	12
Sökande och antagna	14
Nyborjare	17
Registrerade studenter	23
Genomströmning	26
Examinerade	29
Utbildningsnivån i befolkningen	32
Breddad rekrytering	32
Kapitel 3. Högskolan och kompetensförsörjningen	40
Etablering efter examen på grundnivå och avancerad nivå	42
Studenter och examinerade inom lärar- och förskollärområdet	46
Studenter och examinerade inom hälso- och sjukvårdsområdet	50
Studenter och examinerade från ingenjörsutbildningar	53
Kapitel 4. Internationalisering och mobilitet	58
Internationalisering i högskolan	60
Inresande studenter	61
Utresande studenter	65
Doktorandmobilitet	68
Kapitel 5. Utbildning på forskarnivå	70
Övergång till utbildning på forskarnivå	72
Nyborjare	73
Doktorander	77
Examina	80
Genomströmning	81
Breddad rekrytering	83
Kapitel 6. Högskolans personal	86
Översikt över högskolans personal	88
Den forskande och undervisande personalen	89
Forskarkarriären	94
Personal med andra än forskande och undervisande uppgifter	99
Kapitel 7. Högskolans ekonomi och finansiering	102
Högskolans ekonomi	104
Finansiering av utbildning på grundnivå och avancerad nivå	108
Finansiering av forskning och utbildning på forskarnivå	111

Kapitel 8. Högskolans forskning.....	116
Forskningsresurser	118
Forskarrörlighet	120
Forskningspublikationer	123
Lärosäten	126

Faktarutor med internationella jämförelser

Äldre nybörjare på kandidatnivå i Sverige	21
Utbildningsnivån i Sverige något högre än i OECD-länderna	33
Högre utbildning ger större chans till arbete	44
Hög andel internationella studenter på forskarnivå i Sverige	62
De svenska nybörjarna på forskarnivå typiska för OECD	76
Hög andel FoU i svensk eftergymnasial utbildning.....	105
Sveriges FoU-investeringar översteg EU-målet	119
Universitets- och högskolesektorn utför en mindre del av FoU-verksamheten	120

1

Trender och tendenser i högskolan

Trender och tendenser i högskolan

Under 2023 präglades situationen i världen fortsatt av politiska spänningar och konflikter. Också ekonomiskt har det varit ett turbulent år med kostnadsökningar i samhällsekonomin och stigande räntor. Situationen i omvärlden och det försämrade ekonomiska läget har i hög grad präglat lärosätenas verksamhet. Tidigare positiva resultat vändes till ekonomiska underskott och många lärosäten har märkt av kraftigt ökade kostnader för lokaler och annan verksamhet.

Det förändrade världsläget har inneburit att säkerhetsfrågor har fått en ökad aktualitet för universitet och högskolor. Mot bakgrund av det allvarliga säkerhetsläget har en utredare sett över hur de statliga universiteten och högskolornas kompetens i säkerhetsfrågor kan öka. Ett av förslagen är att kompetens i säkerhetsfrågor ska beaktas när ledamöter i universitetens och högskolornas styrelser utses.

De geopolitiska utmaningarna ställer ökade krav på medvetenhet bland lärosäten, statliga forskningsfinansiärer och myndigheter när det gäller att skydda nationella intressen, kunskap och teknik i samband med internationella samarbeten och kontakter. Universitets- och högskolerådet fick under året i uppdrag att tillsammans med de stora statliga forskningsfinansiärerna ta fram vägledande nationella riktlinjer och förslag på stöd för kunskaps- och erfarenhetsutbyten för att främja en ansvarsfull internationalisering.

Frågor om forskning och teknisk utveckling är också viktiga för Sveriges internationella konkurrenskraft. I slutet av detta år kommer regeringen att lägga fram en forsknings- och innovationspolitisk proposition, med inriktning och fokus på excellens, internationalisering och innovation. Den kommer att präglade forskningens villkor de närmaste fyra åren.

Fler sökande – men minskat intresse för yrkesexamensprogram

Intresset för högre utbildning är fortsatt stort. Till höst-

terminen 2023 ökade antalet sökande utan tidigare högskolestudier något jämfört med föregående hösttermin. Under pandemin skedde en stor tillströmning av studenter till högskolan och antalet sökande ökade betydligt, men minskade sedan situationen återgått till den normala. En anledning var att många studenter tidigare hade sina studier, vilket gav upphov till färre sökande året efter. Men till den senaste höstterminen ökade antalet sökande på nytt och ligger något högre än innan pandemin. Också bland de som tidigare studerat i högskolan ökade antalet sökande till program och kurser vid universitet och högskolor.

Jämfört med läsåret innan sökte fler till program som leder till en generell examen, särskilt till programmen på avancerad nivå. Däremot minskade antalet sökande till yrkesexamensprogram. Intresset för dessa ökade under pandemin, men har sedan fallit tillbaka, och den utvecklingen fortsatte till höstterminen 2023. Tydligast märks det för lärarprogrammen – till dessa minskade antalet sökande betydligt mellan de senaste höstterminerna och är nu lägre än det var innan pandemin.

För utbildningarna inom hälso- och sjukvårdsområdet är bilden mer blandad. Intresset för de stora utbildningarna till läkare och sjuksköterska är fortfarande tydligt högre än innan pandemin. Till utbildningen till specialistsjuksköterska har antalet sökande ökat under flera år och den utvecklingen fortsatte också till den senaste höstterminen. För barnmorskeutbildningen har antalet sökande däremot minskat tydligt.

Till civilingenjörsutbildningarna är antalet sökande fortsatt stort och var till senaste höstterminen bara marginellt lägre än under pandemin. Utbildningarna är också föremål för politiska satsningar. Regeringen har tagit initiativ till ökade anslag till lärosätena för att möjliggöra en utbyggnad av civilingenjörsutbildningarna, vilket innebär att antalet platser kommer att öka under perioden 2024–2028. Ett led i satsningen är också ökade medel till basårsutbildningar för att göra det möjligt för fler studenter

att läsa till civilingenjör. Lärosätena får även ökade medel till utbildning på avancerad nivå.

Fortsatt många studenter i högskolan

Under pandemin tog regeringen initiativ till både permanenta och tillfälliga utbyggnader av högskolan för att fler skulle få möjlighet att studera. Det har inneburit att antalet studenter i högskolan under några år har legat på en historisk hög nivå. Höstterminen 2023 var totalt 383 500 studenter registrerade för studier vid universitet och högskolor. Det är en ökning jämfört med året innan och nära den topp som nåddes under pandemiåren.

De tillfälliga utbyggnaderna trappas nu ned. Under 2023 minskade lärosätenas utbildningsanslag på grund av att en tillfällig utbyggnad av utbildning på avancerad nivå upphörde. Men trots minskningen fanns det utnyttjat utrymme under takbeloppen, vilket betyder att lärosätena utbildade färre studenter än vad utbildningslagen egentligen hade räckt till.

En stor politisk satsning de senaste åren har varit omställningsstudiestödet som ska ge yrkesverksamma en chans att bredda sin kompetens och bli mer attraktiva på arbetsmarknaden. Det infördes hösten 2022 och från och med vårterminen 2023 har det varit möjligt att få omställningsstudiestöd för studier i Sverige. Intresset för att vidareutbilda sig har varit stort. Betydligt fler än som inledningsvis var väntat har sökt omställningsstudiestöd. Några av de vanligaste utbildningarna för studerande med omställningsstudiestöd har varit sjuksköterske- och specialistsjuksköterskeutbildningarna. Också för flera lärarutbildningar har intresset varit stort – särskilt för program mot specialpedagogexamen, speciallärarexamen och program för kompletterande pedagogisk utbildning.

Det nya studiestödet innebär förändrade krav på lärosätenas utbildningsutbud. Regeringen har tillsatt en utredning som ska lämna förslag på en modell för hur universitetens och högskolornas utbildningsutbud kan utvecklas för att möta de nya behov som den föränderliga arbetsmarknaden ger upphov till.

Något färre examinerade

Trots att arbetsmarknadens behov av utbildade är stort, minskade antalet examinerade läsåret 2022/23 för andra året i rad. I ett längre perspektiv ligger däremot antalet examinerade studenter på en hög nivå. Både antalet studenter som tog ut en generell examen och en yrkesexamen minskade det gångna läsåret. Bland de största yrkesexamensprogrammen minskade antalet examinerade från civilingenjörsprogrammet och forskolläraprogrammet, medan fler examinerades från sjuksköterskeprogrammet och ämneslärarprogrammet.

Bland de examinerade ämneslärarna finns de som har tagit en examen genom en kompletterande pedago-

gisk utbildning (KPU). KPU är en kortare utbildning för de som redan har ämneskunskaperna och vill bli lärare. Det finns stora skillnader mellan KPU och det reguljära ämneslärarprogrammet avseende vilka ämnen de examinerade studenterna är behöriga att undervisa i. En relativt hög andel av studenterna från KPU är behöriga att undervisa inom teknik och flera naturvetenskapliga ämnen. KPU bidrar därmed till en betydande del av de examinerade lärarna inom naturvetenskap och teknik.

Sedan 2022 finns försöksverksamhet med en ny kortare KPU som leder till grund- eller ämneslärarexamen. Under de närmaste åren kommer lärosätena få tillfälligt höjda anslag för att fler ska kunna studera inom kortare KPU. UKÄ ska följa upp och utvärdera den pågående försöksverksamheten. I uppdraget ingår att utvärdera om den medför att en bredare grupp av akademiker har kunnat ställa om till läraryrket.

Det går fortfarande bra på arbetsmarknaden för de som tar en examen från högskolan. Av de examinerade läsåret 2020/21 var 86 procent etablerade på arbetsmarknaden 1–1,5 år efter examen. Samtidigt varierar ställningen på arbetsmarknaden mellan examinerade från olika utbildningar. Etableringen är högst bland de som tar en yrkesexamen. Särskilt hög är den bland de som tar examen efter att ha gått en påbyggnadsutbildning, däribland speciallärarexamen och specialistsjuksköterskeexamen. Etableringen är betydligt lägre för personer som tar en konstnärlig examen eller en generell examen inom humaniora och konst.

Sammansättningen av studentpopulationen speglar inte befolkningen

Snedrekryteringen till högskolan är fortsatt kraftig. Gruppen utrikes födda som invandrat efter skolstart påbörjar högskolestudier i betydligt lägre grad än andra med utländsk bakgrund eller med svensk bakgrund. Gruppen fortsätter dessutom att halka efter. Föräldrarnas utbildningsnivå spelar stor roll för benägenheten att påbörja högskolestudier – ju högre utbildning föräldrarna har, desto större är sannolikheten att börja studera på högskolan.

UKÄ har sett att det finns ett starkt samband mellan andelen sökande som blir antagna till en högskoleutbildning och föräldrarnas utbildningsnivå – ju högre utbildning föräldrarna har desto större andel av de sökande blir antagna. Bättre förkunskaper är inte hela förklaringen. Även med hänsyn tagen till gymnasiebetyg så ser vi att sannolikheten att bli antagen är större för individer med högutbildade föräldrar. Personer med högutbildade föräldrar söker till fler utbildningar och lärosäten. De söker även i högre utsträckning till både utbildningar med ett högt och lågt söktryck.

Att minska snedrekryteringen till högskolan kan vara

olika svårt beroende på vad som orsakar den. Skillnader i förkunskaper är svårt att åtgärda eftersom det skulle kräva att insatser sätts in tidigt i utbildningskedjan. Skillnaderna i sökbeteende skulle däremot kunna vara enklare att åtgärda, exempelvis via studie- och yrkesvägledare i gymnasieskolan, hjälp i samband med ansökan till högskolan eller förändringar i hur upplägget och informationen på ansökningssidan utformas.

En ojämsställd högskoleutbildning

Kvinnor påbörjar en högskoleutbildning i högre grad än män. Alltsedan 1977 års högskolereform, då flera kvinnodominerade eftergymnasiala utbildningar fördes till högskolan, är kvinnor i majoritet bland högskolans studenter. Kvinnor slutför också utbildningen i högre utsträckning än män. I förlängningen innebär det att en större andel kvinnor än män i befolkningen har avlagt en examen i högskolan – och kvinnor har därmed en högre utbildningsnivå. Sett över en längre tidsperiod har andelen som har avlagt en minst treårig examen i högskolan ökat betydligt bland både kvinnor och män. Samtidigt har skillnaden i kvinnor och mäns utbildningsnivå blivit större. Att kvinnor i högre utsträckning påbörjar högskolestudier grundläggs redan på gymnasieskolan. Där väljer fler män att läsa yrkesprogram, medan kvinnorna oftare studerar högskoleförberedande program.

Många av utbildningarna i högskolan är kvinnodominerade. På flera av utbildningarna inom hälso- och sjukvårdsområdet och på flera av lärarutbildningarna är könsfördelningen ojämn. Även på andra stora yrkesexamensprogram såsom socionomprogrammet och juristprogrammet är kvinnorna i majoritet. Männerna är däremot fler än kvinnorna på utbildningarna till högskoleingenjör och civilingenjör. Mer än hälften av männen som tog en yrkesexamen under det senaste läsåret gjorde det från ett program mot högskoleingenjör eller civilingenjör. För kvinnorna var det var tionde examinerad. Både arbets- och arbetsgivarorganisationer har gjort satsningar för att fler kvinnor ska söka sig till tekniska utbildningar. Men några stora förändringar i den ojämn könsfördelningen på ingenjörsutbildningarna har inte skett under de senaste åren. Andelen kvinnor bland de examinerade från civilingenjörsprogrammen ökade under flera år i början av 2010-talet men har under de senaste fem åren varit oförändrad.

Högre lokalkostnader och underskott i verksamheten

Universitet och högskolor har påverkats av den ekonomiska situationen i samhället med ökad inflation och räntehöjningar. Den totala kostnaden för verksamheten inom utbildning och forskning uppgick 2023 till 89 miljarder kronor, vilket är en ökning med 5 miljarder kronor

jämfört med föregående år. Inte minst lärosätenas lokalkostnader ökade kraftigt till följd av uppräknade hyresnivåer. En del av kostnadsökningen är samtidigt kopplad till återhämtningen efter pandemin. 2023 var det första året som inte alls var påverkat av olika restriktioner, vilket syns i ökade kostnader för tjänsteresor och konferenser.

Också intäkterna ökade, men inte i samma utsträckning. Det innebar ett underskott i lärosätenas verksamhet. Huvuddelen av underskottet fanns inom utbildning på grundnivå och avancerad nivå, medan däremot verksamheten inom forskning och utbildning på forskarnivå visade ett positivt resultat. En följd av de högre räntorna är att lärosätenas finansiella intäkter ökade kraftigt under året, men de utgör fortfarande en mindre del av lärosätenas intäkter.

Underskotten i lärosätenas verksamhet innebar att myndighetskapitalet minskade. I relation till lärosätenas kostnader var minskningen betydande – mellan 2022 och 2023 minskade myndighetskapitalet som andel av omsättningen från 19 procent till 17 procent.

Kraftig ökning av antalet postdoktorer

Till kostnadsökningarna bidrog också att högskolans personal ökade. Det gäller de flesta anställningskategorierna, men den största förändringen rör de meriteringsanställda. Framför allt postdoktorerna blev betydligt fler under året – de ökade med 19 procent. Flera viktiga regelverk som berör högskolans personal har ändrats de senaste åren. Förändringar i lagen om anställningsskydd (LAS) innebär att man numera får ha en visstidsanställning i högst tolv månader i stället för som tidigare två år. De förändringar i utlänningslagen som genomfördes 2021 gör att det numera krävs en varaktig försörjning för att få permanent uppehållstillstånd. Fram till 2024 bedömde Migrationsverket att det krävdes minst 18 månaders anställning för att nå upp till lagkravet om varaktig försörjning. Efter en vägledande dom i Migrationsdomstolen betonar nu Migrationsverket i stället vikten av individuell bedömning, om den som ansöker om permanent uppehållstillstånd inte har fast anställning. Dessutom gjordes det i februari 2022 ändringar i avtalet som reglerar postdoktorsanställningar. Ändringarna innebär att maxlängden för en anställning som postdoktor har förlängts från två till tre år.

Samtidigt har annan forskande och undervisande personal minskat något. I gruppen ingår många forskare med extern projektfinansiering och visstidsanställning. En del av dessa forskare har fått andra anställningar i högskolan. Postdoktorers tidsbegränsade anställningar regleras i kollektivavtal och därmed inte av LAS. Det kan därför vara mer fördelaktigt med en anställning som postdoktor än till exempel en visstidsanställning som forskare, vilket speciellt gäller internationellt rekryterade forskare.

De biträdande lektorerna har också blivit fler, men inte

i samma utsträckning som postdoktorerna. Sedan några år tillbaka har lärosätena mål för andelen biträdande lektorer i personalen för att skapa tydligare karriärvägar. UKÄ:s uppföljningar visar att lärosätena ännu inte har nått upp till målen. Många som får meriteringsanställningar som biträdande lektorer är akademiskt välmeriterade och går tidigt vidare i karriären – nästan var fjärde hade blivit lektor eller professor inom tre år. Den snabba övergången gör det svårare för lärosätena att nå upp till målen för andelen biträdande lektorer. Samtidigt är målperioden ännu inte slut. Lärosätena har fortfarande möjlighet att nå upp till målen. Den långsiktiga trenden är att antalet biträdande lektorer ökar, medan forskningsassistenterna minskar i antal – endast några lärosäten har behållit forskarassistent som meriteringsanställning sedan regleringen i högskoleförordningen togs bort 2011.

Lektorerna, som utgör närmare en tredjedel av den forskande och undervisande personalen, ökade i antal under året. Samtidigt har adjunkterna minskat i antal. Det är i linje med den långsiktiga utvecklingen. Förändringarna beror troligtvis på att fler lärosäten strävar efter att framför allt anställa lärare som har doktorsexamen för att öka forskningsanknytningen i utbildningen. Detta bidrar till att förklara både ökningen av lektorer och minskningen av adjunkter eftersom det är två grupper som främst undervisar i utbildning på grundnivå och avancerad nivå.

Inom utbildning på forskarnivå var förändringarna små under 2023. Totalt fanns det 17 600 doktorander vid svenska universitet och högskolor. Sedan 2021 är kvinnorna fler än männen bland doktoranderna. Under 2023 var andelen kvinnor 53 procent och andelen män var 47 procent.

En fjärdedel av forskarna är internationellt rekryterade

En tydlig trend de senaste åren är att allt fler lärare och forskare rekryteras internationellt. Den utvecklingen fortsatte också under det senaste året. Under 2023 arbetade knappt 6 500 internationellt rekryterade forskare vid svenska lärosäten. Det motsvarar en fjärdedel av det totala antalet. Det är vanligast att meriteringsanställda rekryteras internationellt – ungefär hälften har en forskarutbildning från ett lärosäte i utlandet. De internationellt rekryterade meriteringsanställda blev också fler under året. Inom gruppen är det framför allt postdoktorerna som ökat. Minst vanligt är att lektorer rekryteras internationellt, men också inom den gruppen har de internationellt rekryterade blivit fler.

Samtidigt är mobiliteten mellan olika svenska universitet och högskolor låg. Många forskare är verksamma vid det lärosäte där de tog sin forskarexamen. Totalt sett var under förra året 45 procent anställda vid det lärosäte de tog en forskarexamen vid, 29 procent vid ett annat svenskt lärosäte medan 26 procent var internationellt rekry-

terade, och alltså hade en forskarutbildning från ett lärosäte i utlandet.

En uttalad ambition inom forskningspolitiken har under de senaste åren varit att öka mobiliteten bland forskare mellan högskolan och andra sektorer. Endast en mindre del av forskarna i högskolan rekryteras dock från, eller lämnar högskolan för, arbete i en annan sektor. Under de senaste tio åren har andelen forskare som rekryteras till högskolan från andra sektorer minskat något, medan andelen som lämnar högskolan för arbete i annan sektor har varit relativt konstant. Störst är mobiliteten bland forskare inom medicin och hälsovetenskap.

Forskare kan även röra sig mellan sektorer genom att kombinera tjänster eller uppdrag i flera sektorer, utan att byta tjänst. Det kan antingen ske genom att adjungerad personal från olika delar av samhället har uppdrag i högskolan eller genom att forskare i högskolan har uppdrag i andra sektorer, vid sidan av sin anställning i högskolan. Forskare inom medicin och hälsovetenskap rör sig i högst utsträckning mellan högskolan och andra samhällssektorer. De utmärker sig särskilt med en hög andel som har inkomstgenererande uppdrag utanför högskolan.

Engelska dominerar som publiceringspråk

Också i publiceringarna syns tydliga tecken på en ökad internationalisering av forskningsverksamheten. Engelska har kommit att bli nästan helt dominerande som publiceringspråk i den vetenskapliga produktionen. Under 2022 var 87 procent av publikationerna skrivna på engelska. Den andelen har också ökat under det senaste decenniet.

Engelska som publiceringspråk har ökat inom alla forskningsämnesområden sedan 2012. Störst är ökningen inom humaniora och konst. Även inom samhällsvetenskap samt lantbruksvetenskap och veterinärmedicin används engelska som publiceringspråk i allt större utsträckning. Förändringarna inom teknik, naturvetenskap samt medicin och hälsovetenskap är mindre eftersom nästan alla publikationer skrevs på engelska redan för tio år sen.

Under den senaste tioårsperioden har det blivit något vanligare att forskare vid olika lärosäten i Sverige skriver publikationer gemensamt. Ungefär 14 procent av alla publikationer under 2022 skrevs i samarbete mellan forskare vid olika lärosäten. När forskare publicerar forskningsresultat tillsammans görs det framför allt i artiklar i vetenskapliga tidskrifter. Var femte artikel som publicerades i vetenskapliga tidskrifter under 2022 skrevs av forskare vid två eller flera svenska lärosäten. Det är vanligast att forskare vid olika lärosäten sampublicerar inom medicin och hälsovetenskap. Inom ämnesområdet skrevs nästan en fjärdedel av alla publikationer av forskare vid flera lärosäten. Minst vanligt är det att publikationer inom humaniora och konst skrivs gemensamt av forskare vid olika lärosäten.

2

Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Höstterminen 2023 var totalt 383 500 studenter registrerade i utbildning på grundnivå eller avancerad nivå. Det är en ökning med 11 100 studenter jämfört med höstterminen innan och nära den topp som nåddes under pandemiåren. Även antalet sökande utan tidigare högskolestudier ökade till hösten 2023.

Tittar vi istället på det senaste hela läsåret, 2022/23, ser vi att gruppen högskolenyborjare minskade jämfört med läsåret innan. De senaste två läsåren har antalet svenska nyborjare minskat medan de inresande har ökat. Det är en återhämtning efter pandemin då utvecklingen var den motsatta.

Även antalet studenter som tog ut en examen minskade något läsåret 2022/23. Minskningen var störst för yrkesexamina. Antalet examinerade har nu minskat två läsår i rad men ligger kvar på en mycket hög nivå sett över längre tid.

Det är betydligt fler kvinnor än män som studerar på grundnivå och avancerad nivå, vilket syns i hela kedjan från sökande till examinerade. Av det totala antalet helårsstudenter läsåret 2022/23 var 61 procent kvinnor och 39 procent män. Även genomströmningen är högre bland kvinnor än bland män.

Snedrekryteringen till högskolan är fortsatt kraftig. Studenter med låg utbildade föräldrar var underrepresenterade i högskolan också läsåret 2022/23. Vad gäller snedrekrytering utifrån svensk eller utländsk bakgrund är det främst utrikes födda som invandrat vid 7-18 års ålder som halkar efter.

Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

I högskolan finns flera hundra tusen studenter registrerade vid utbildningar på grundnivå eller avancerad nivå. Många av dem följer ett program och tar en examen efter några år, medan andra bara studerar en kort tid. I detta kapitel beskrivs inflödet till, närvaron i och utflödet från utbildning på grundnivå och avancerad nivå. Det är en process som omfattar flera olika populationer: sökande och antagna, nybörjare, registrerade studenter och examinerade. Kapitlet följer samma struktur.

Sökande och antagna

Ett sätt att följa intresset för högskolestudier i den svenska befolkningen är att beskriva förändringar i antalet sökande som aldrig tidigare har studerat i högskolan. Totalt sökte 130 500 personer utan tidigare högskolestudier till högskolan höstterminen 2023 (figur 2.1). Det är en ökning med 2 140 personer jämfört med höstterminen innan. Efter att ha minskat gradvis mellan 2014 och 2018 ökade antalet sökande något hösten 2019. Därefter följde pandemiåren med betydligt fler sökande. Antalet sökande föll tillbaka hösten 2022, men har till hösten 2023 alltså ökat igen. Av de sökande var 59 procent kvinnor och 41 procent män.

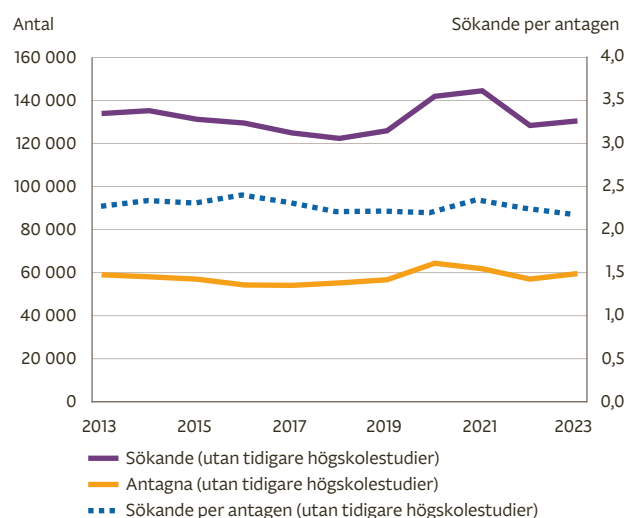
Något fler antagna som inte tidigare studerat i högskolan

Eftersom antalet platser på de flesta utbildningar är lägre än antalet sökande, antas inte alla som söker till högskolan. Dessutom uppfyller inte alla sökande behörighetskraven för den utbildning de har sökt.

Till höstterminen 2023 antogs 59 550 sökande som inte tidigare hade studerat i högskolan. Det är en ökning med 2 560 jämfört med höstterminen innan. Under pandemin tillfördes lärosätena extra medel för att kunna utöka antalet utbildningsplatser, vilket också medförde att antalet

antagna ökade ganska kraftigt under pandemins första år. Därefter minskade antalet antagna, men mellan de senaste höstterminerna ökade det alltså på nytt. Av de antagna utan tidigare högskolestudier till höstterminen 2023 var 57 procent kvinnor och 43 procent män. Detta förhållande har varit i stort sett oförändrat de senaste tio åren.

Figur 2.1. Antal sökande och antagna utan tidigare högskolestudier, höstterminerna 2013–2023. Antal sökande per antagen avläses på skalan till höger.

Bland de som inte tidigare studerat i högskolan har antalet sökande per antagen varit relativt konstant under den senaste tioårsperioden. Det gick 2,2 sökande per antagen till höstterminen 2023, jämfört med 2,3 till höstterminen 2022.

Var fjärde 19-åring sökte till högskolan

För att nyansera beskrivningen av intresset för högskolestudier i den svenska befolkningen kan antalet sökande relateras till antalet i befolkningen i stort. Vi beräknar här hur stor andel av befolkningen i olika åldrar som söker till högskolan. Även här är det sökande som aldrig tidigare har studerat i högskolan som vi undersöker.

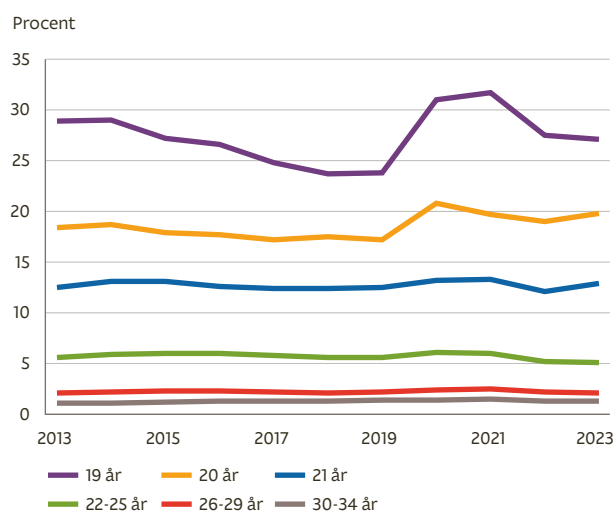
Till höstterminen 2023 var det 27 procent av alla 19-åringar som sökte till högskolan (figur 2.2). Motsvarande siffra bland 20- och 21-åringar var 20 respektive 13 procent. Andelen bland 19-åringar har minskat något jämfört med föregående hösttermin medan den har ökat något bland 20- och 21-åringar. Förändringarna var dock marginella.

Under den senaste tioårsperioden har andelen som söker till högskolan utan tidigare högskolefarenhet varierat mer bland 19-åringar jämfört med äldre åldersgrupper. Mellan höstterminerna 2013 och 2019 minskade andelen sökande bland 19-åringar gradvis innan den ökade markant under pandemiåren. Därefter har andelen minskat igen men är fortfarande högre än innan pandemin. Andelen sökande utan tidigare högskolefarenhet är lägre i de äldre åldersgrupperna och har varit mer konstant över tid.

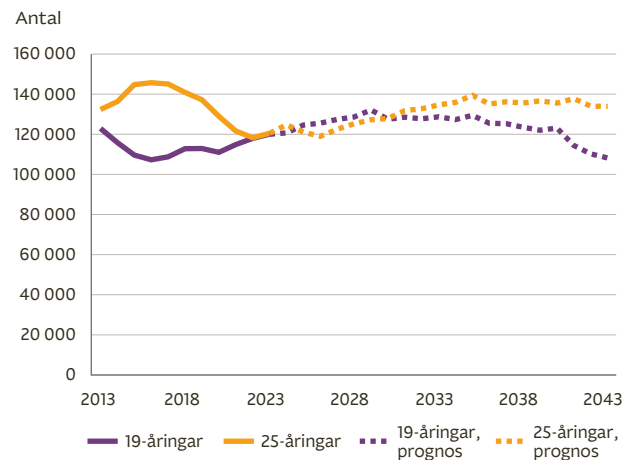
Förväntad ökning av 19-åringar och 25-åringar i befolkningen

Förändringar i åldersstrukturen i befolkningen spelar roll för antalet sökande till högskolan. Fluktuationer i befolkningens storlek i olika årskullar kan inverka på antalet sökande utan att det egentliga intresset för högskolestu-

Figur 2.2. Andel sökande utan tidigare högskolestudier bland befolkningen i motsvarande ålder, höstterminerna 2013–2023.

Figur 2.3. Antal 19- och 25-åringar i befolkningen 2013–2023 och prognos över antal 19- och 25-åringar i befolkningen 2024–2043.

dier kan sägas ha förändrats inom respektive årskull. Om de åldersgrupper som i stor utsträckning söker till högskolan minskar eller ökar i antal i befolkningen sjunker eller stiger även antalet sökande till högskolan.

Antalet 19-åringar i befolkningen har ökat sedan 2016 (figur 2.3), och 2023 var de 2 070 fler än året innan. SCB beräknar att antalet 19-åringar förväntas öka i befolkningen även framöver. Enligt befolkningsprognosen kommer antalet 19-åringar att öka från 120 000 till närmare 127 490 fram till år 2030. Därefter beräknas antalet minska till en nivå kring 108 200 år 2043. Antalet 25-åringar beräknas minska något under de närmaste åren, men väntas sedan öka från cirka 118 970 år 2026 till närmare 134 000 år 2043. Både antalet 19-åringar och antalet 25-åringar förväntas alltså vara högre sett på 20 års sikt. Mot bakgrund av detta kan antalet sökande till högskolan förväntas öka, även om andelen av befolkningen som söker skulle vara oförändrad eller till och med något mindre än idag.

Färre behöriga förstahandssökande till program

De flesta studenterna i högskolan läser en sammanhållen programutbildning som antingen leder till en generell examen, konstnärlig examen eller till en yrkesexamen. För att beskriva utvecklingen i antalet sökande till program utgår vi ifrån de sökande som var behöriga till det program de sökte i första hand, så kallade behöriga förstahandssökande. Inför höstterminen 2023 var det totala antalet behöriga förstahandssökande till något program 174 000 och av dem antogs 93 590. Totalt sett minskade antalet behöriga förstahandssökande till program med 2 340 jämfört med höstterminen innan, medan antalet som antogs ökade med ungefär 970. Av de behöriga förstahandssökande var 62 procent kvinnor och 38 procent män.

Lite fler än hälften av alla behöriga förstahandssökande

som sökte ett program sökte till ett yrkesexamensprogram. Inför höstterminen 2023 sökte 52 procent till yrkesexamensprogram, 43 procent till generella program och 2 procent till konstnärliga program. Ytterligare 3 procent sökte sådana program som inte leder till en examen, till exempel basårutbildningar och kompletterande utbildningar för personer med utländsk högskole- eller universitetsexamen. Jämfört med höstterminen innan minskade antalet behöriga förstahandssökande till yrkesexamensprogram och konstnärliga program, medan det ökade till generella program.

Det är även möjligt att söka högskoleutbildningar till vårterminerna, men både sökande och antagna är betydligt färre då. Inför vårterminen 2024 sökte 47 860 behöriga förstahandssökande till ett program, vilket är en ökning med 1 610 sökande jämfört med vårterminen 2023. Framför allt ökade antalet sökande till generella program, medan antalet sökande till yrkesexamensprogram endast ökade marginellt. För konstnärliga program sker i stort sett ingen antagning på vårterminerna. Av det totala antalet behöriga förstahandssökande till program den senaste vårterminen antogs 19 060.

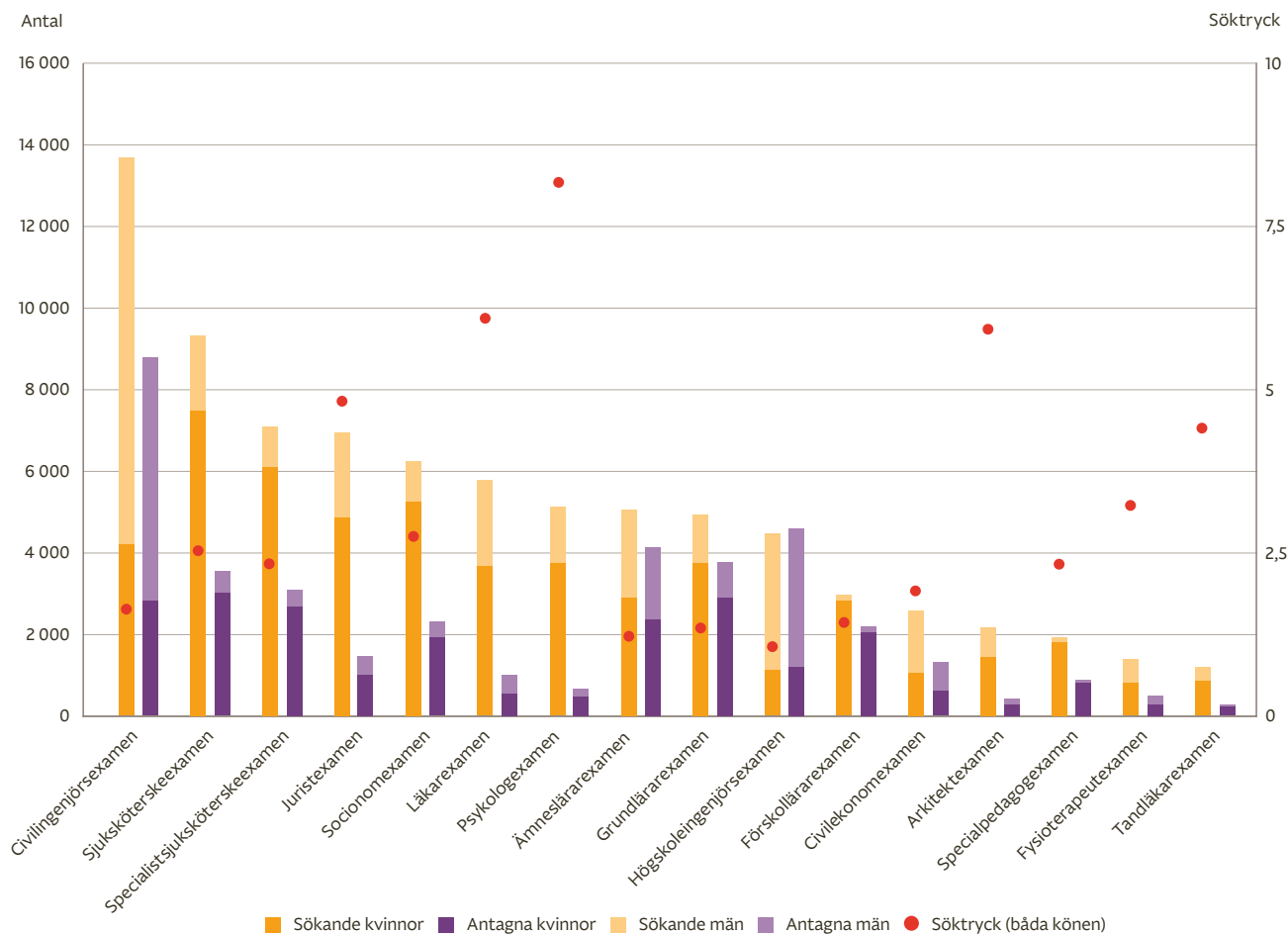
Fortsatt högst söktryck för psykologprogrammet

Söktrycket varierar mellan olika utbildningsprogram. Det framgår av figur 2.4 som visar uppgifter för yrkesexamensprogram med fler än 1 000 behöriga förstahandssökande. Söktryck till ett program beräknas som antalet behöriga förstahandssökande per antagen. Liksom året innan hade psykologprogrammet det högsta söktrycket, med 8,2 behöriga förstahandssökande per antagen. Därefter följde läkarprogrammet med ett söktryck på 6,1. Söktrycket till dessa program har sjunkit jämfört med höstterminen innan. Det beror på att antalet sökande minskade samtidigt som något fler antogs till programmen.

Färre sökande till flera stora yrkesexamensprogram

Totalt sökte 91 270 behöriga förstahandssökande till ett yrkesexamensprogram inför höstterminen 2023 (tabell 2.1). Flest sökande hade civilingenjörprogrammet följt av sjuksköterskeprogrammet, 13 730 respektive 8 850. Totalt hade de fyra olika lärarprogrammen (förskolläraryrkesexamensprogram)

Figur 2.4. Antal behöriga förstahandssökande och antagna samt söktryck på yrkesexamensprogram höstterminen 2023, uppdelat på kvinnor och män. Program med minst 1 000 behöriga förstahandssökande redovisas. Söktryck (beräknat som antal behöriga förstahandssökande per antagen) avläses på skalan till höger.

Tabell 2.1. Antal behöriga förstahandssökande till yrkesexamensprogram de tre senaste höst- och vårterminerna samt förändring i procent mellan de två senaste terminerna. De 20 största programmen redovisas.

Program	Ht 2021	Ht 2022	Ht 2023	Förändring Ht 2022 Ht 2023 (%)	Vt 2022	Vt 2023	Vt 2024	Förändring Vt 2023 Vt 2024 (%)
Totalt	103 800	94 930	91 270	-4	38 950	35 390	35 660	1
Arbetssterapeutexamen	660	570	630	11	280	230	260	17
Barnmorskeexamen	1 050	1 090	860	-21	600	670	780	17
Biomedicinsk analytikerexamen	700	630	620	-2	90	90	70	-19
Civilekonomexamen	2 970	2 510	2 530	1	380	290	300	3
Civilingenjörsexamen	14 010	13 430	13 730	2	140	110	130	14
Fysioterapeutexamen	2 020	1 570	1 370	-13	1 270	1 000	980	-2
Förskolläraexamen	4 290	3 630	2 970	-18	2 160	1 600	1 360	-15
Grundlärarexamen	6 250	5 720	4 920	-14	1 850	1 560	1 400	-10
Högskoleingenjörsexamen	4 930	4 600	4 470	-3	200	190	190	-3
Juristexamen	7 380	6 670	6 980	5	3 340	3 460	3 880	12
Läkarexamen	6 570	6 190	5 800	-6	4 430	4 200	4 150	-1
Psykologexamen	6 330	5 420	5 120	-5	3 460	3 130	3 110	0
Sjuksköterskeexamen	10 340	9 710	8 850	-9	8 760	7 800	7 730	-1
Socionomexamen	8 090	6 910	6 220	-10	5 410	4 510	4 780	6
Specialistsjuksköterskeexamen	6 870	6 780	7 130	5	2 350	2 290	2 530	10
Speciallärarexamen	820	740	870	17	80	50	60	9
Specialpedagogexamen	1 710	1 670	1 900	14	220	200	190	-9
Tandhygienistexamen	730	560	560	0	120	80	70	-14
Tandläkarexamen	1 050	1 150	1 200	5	660	620	630	1
Ämneslärarexamen	6 290	5 620	5 080	-10	1 500	1 440	1 180	-18

programmet, grundlärarprogrammet, yrkeslärarprogrammet och ämneslärarprogrammet) 13 450 sökande, vilket var 15 procent av det totala antalet behöriga förstahandssökande till yrkesexamensprogram höstterminen 2023. Antalet behöriga förstahandssökande minskade till flera yrkesexamensprogram jämfört med höstterminen innan. Flera av de stora yrkesexamensprogrammen hade betydligt färre sökande, bland annat sjuksköterskeprogrammet och de olika lärarutbildningarna.

Flera av de yrkesexamensprogram som hade ett minskat antal förstahandssökande till höstterminen 2023 hade också ett minskat antal sökande till vårterminen 2024, jämfört med vårterminen innan. För barnmorskeprogrammet och socionomprogrammet, som båda hade ett minskat antal sökande till höstterminen, ökade i stället antalet sökande till vårterminen.

Även om det totala antalet behöriga förstahandssökande till yrkesexamensprogram har minskat de senaste åren hade vissa program fler sökande till höstterminen 2023 än höstterminen 2022. Det gäller bland annat specialpedagogprogrammet och speciallärarprogrammet.

Intresset för olika yrkesexamensprogram skiljer sig åt mellan kvinnor och män. Framför allt är vissa utbildningsprogram dominerade av kvinnor. Till exempel var

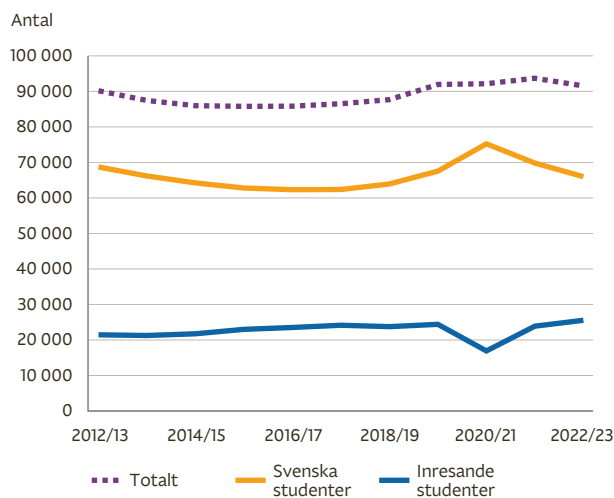
95 procent av de sökande till förskollärarprogrammet och 85 procent av de sökande till sjuksköterskeprogrammet inför höstterminen 2023 kvinnor. Samma mönster gäller flera av vård- och omsorgsutbildningarna liksom ytterligare några av lärarutbildningarna. Männen är i stället i majoritet bland de sökande till ingenjörutbildningar och till utbildningar mot sjökaptens- och officersexamen. Av de större yrkesexamensprogrammen var det bara ämneslärarprogrammet, civilekonomprogrammet och fysioterapeutprogrammet som hade en jämn könsfördelning, det vill säga att andelen av vardera kön var inom intervallet 40–60 procent.

Nybörjare

Läsåret 2022/23 började 91 540 nya studenter, så kallade högskolenybörjare, att studera vid svenska universitet och högskolor. Som högskolenybörjare räknas studenter som för första gången är registrerade i högskoleutbildning på grundnivå eller avancerad nivå i Sverige. Antalet högskolenybörjare var 2 150 färre än läsåret innan.

Det finns stora skillnader i utvecklingen mellan svenska och inresande nybörjare (figur 2.5). De inresande studenterna minskade kraftigt i antal i inledningen av pande-

Figur 2.5. Antal högskolenyborjare under lasaren 2012/13–2022/23, totalt och fordelat pa svenska och inresande studenter.

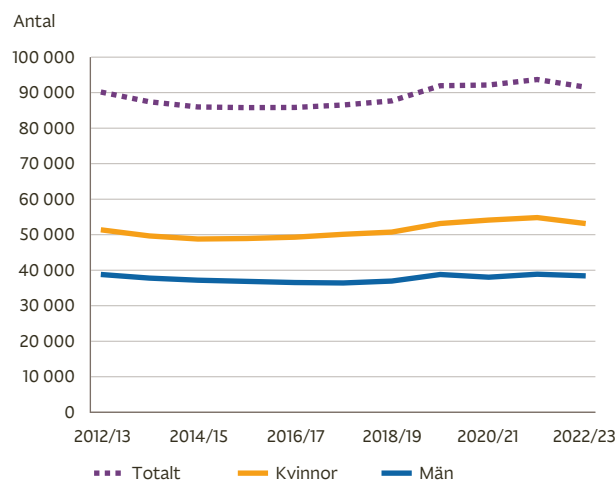
min samtidigt som fler svenska studenter sokte sig till hogskolan. De två senaste lasaren har utvecklingen varit den motsatta. Mellan lasaren 2020/21 och 2022/23 okade antalet inresande nyborjare med 8 630, samtidigt som antalet svenska nyborjare minskade med 9 240. Totalt fanns det 65 990 svenska och 25 550 inresande hogskolenyborjare under lasaret 2022/23.

Som figur 2.6 visar ar kvinnorna i klar majoritet bland hogskolenyborjarna. Det senaste lasaret minskade antalet kvinnor något mer an antalet man, vilket pavirkade konsofordelningen bland hogskolenyborjarna marginellt jamfort med foregande lasar. Sammantaget var 58 procent av hogskolenyborjarna kvinnor och 42 procent man lasaret 2022/23 jamfort med 59 respektive 41 procent lasaret innan.

Vanligast att ha studerat i gymnasieskolan

De flesta hogskolenyborjare har avslutat ett program i gymnasieskolan, men det finns fler vagar in i hogskolan.

Figur 2.6. Antal hogskolenyborjare under lasaren 2012/13–2022/23, totalt och uppdelat pa kvinnor och man.

Av de totalt 65 990 svenska hogskolenyborjarna lasaret 2022/23 hade 66 procent enbart studerat i gymnasieskolan. Andelen har okat med 1 procentenhet jamfort med lasaret innan. 16 procent av nyborjarna hade kombinerat gymnasiestudier med studier i den kommunala vuxenutbildningen (komvux). Till detta kommer de som enbart genomgatt en gymnasial utbildning inom den kommunala vuxenutbildningen – totalt 13 procent. For den resterande delen av hogskolenyborjarna saknas uppgifter om utbildningsbakgrund.

Fler kvinnor an man paborjar hogskolestudier

Av de 80 430 elever som tog en gymnasieexamen lasaret 2019/20 hade 49 procent paborjat hogskolestudier inom tre ar, det vill saga senast lasaret 2022/23 (tabell 2.2). Det ar samma andel som bland de som tog en gymnasieexamen aret innan. Overgangen till hogskolestudier var hogre for kvinnor, 57 procent, an for man, 42 procent, vilket delvis kan forklaras av att fler flickor an pojkar larer hogskoleforberedande program.

Gymnasieelever som tar examen fran ett hogskoleforberedande program far automatiskt grundlaggande behorighet till hogskolan. Av de elever som tog gymnasieexamen fran ett sadant program lasaret 2019/20 hade 67 procent paborjat hogskolestudier inom tre ar. For elever som tog gymnasieexamen fran ett yrkesprogram lasaret 2019/20 kravdes daremot komplettering for att fa grundlaggande behorighet. Bland dessa elever hade 10 procent paborjat hogskolestudier inom tre ar.

Det ar stora skillnader mellan de olika hogskoleforberedande programmen i overgangen till hogskolestudier. Overgangen var hogst bland elever med examen fran naturvetenskapsprogrammet, dar 86 procent hade paborjat hogskolestudier inom tre ar. Lagst var andelen bland elever med examen fran det estetiska programmet, dar overgangen till hogskolan var 46 procent inom tre ar. Overgangen till hogskolan var hogre for kvinnor an man bland examinerade fran nastan samtliga gymnasieprogram, och skillnaden var sarskilt stor for yrkesprogrammen, dar 19 procent av kvinnorna men enbart 5 procent av mannen gick vidare till hogskolestudier.

Minskning av antalet studerande i basarsutbildning

Behorighetsgivande utbildning – basar – ger studenter som saknar den sarskilda behorigheten att lasa exempelvis en teknisk eller naturvetenskaplig utbildning mojlighet att komplettera sin behorighet. For att fa lasa ett basar kravs grundlaggande behorighet. Basaret har funnits i hogskolan sedan 1992 och finansieras inom larosatenas anslag for utbildning pa grundnivau och avancerad nivau. Under den forsta tioarsperioden gavs det enbart som en forutbildning till hogskoleutbildningar inom naturvetenskap

Tabell 2.2. Antal elever som tog gymnasieexamen läsåret 2019/20 och andel elever som hade påbörjat högskolestudier senast läsåret 2022/23, uppdelat på gymnasieprogram, totalt och uppdelat på kvinnor och män.

	Antal elever som tog gymnasieexamen läsåret 2019/20			Andel elever som påbörjat högskolestudier senast läsåret 2022/23		
	Totalt	Kvinnor	Män	Totalt (%)	Kvinnor (%)	Män (%)
Totalt	80 430	39 730	40 700	49	57	42
Högskoleförberedande program	55 340	29 760	25 580	67	70	64
Ekonomi	12 640	6 660	5 990	61	66	55
Estetiska	5 170	3 380	1 790	46	50	39
Humanistiska	510	430	80	81	81	83
International Baccalaureate	820	500	330	56	58	53
Naturvetenskap	12 930	7 160	5 770	86	86	86
Samhällsvetenskap	15 260	10 200	5 060	62	68	50
Teknik	8 000	1 430	6 570	71	75	70
Yrkesprogram	25 090	9 970	15 120	10	19	5
Barn och fritid	2 160	1 410	760	22	28	12
Bygg och anläggning	3 560	270	3 280	1	3	1
El och energi	3 930	130	3 800	5	8	5
Fordon och transport	2 630	420	2 210	1	1	1
Handel och administration	2 310	1 360	950	9	11	6
Hantverk	1 620	1 520	100	9	9	6
Hotell och turism	630	490	140	12	14	4
Industri tekniska	1 120	120	1 000	10	25	8
Naturbruk	2 290	1 590	700	16	19	10
Restaurang och livsmedel	1 140	630	500	7	8	5
Riksrekryterade utbildningar	230	30	190	15	32	12
VVS och fastighet	940	30	920	1	0	2
Vård och omsorg	2 530	1 960	580	32	35	23

och teknik, men sedan 2003 kan lärosätena ge basårutbildning för alla utbildningsprogram som börjar på grundnivå där det finns brist på behöriga sökande samtidigt som det finns en efterfrågan på arbetsmarknaden av examineerade från utbildningen. Som exempel ges ett hälsovetenskapligt basår vid Lunds universitet sedan hösten 2021, där studenterna efter avklarade basårsstudier garanteras plats på någon av de sex hälso- och sjukvårdsutbildningarna vid Lunds universitet.

Under läsåret 2022/23 var totalt 4 500 studenter registrerade på en basårutbildning (tabell 2.3). Det är en minskning med 1 370 studenter jämfört med föregående läsår.

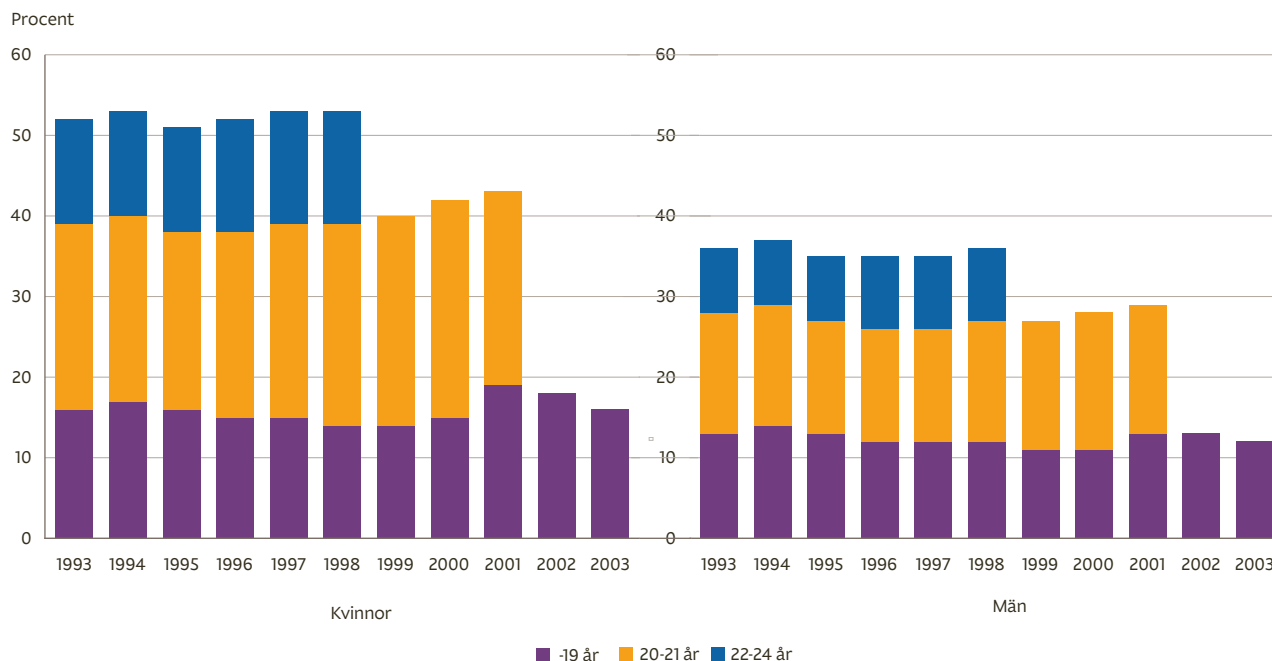
Efter att ha ökat tillfälligt under pandemiåren var antalet studenter på basårutbildningar därmed tillbaka på ungefär samma nivå som läsåret 2019/20.

Majoriteten av de som studerade en basårutbildning var män – 61 procent var män och 39 procent var kvinnor. Könsfördelningen har varit ungefär densamma de senaste fem läsåren. Att majoriteten av de studerade är män ska ses mot bakgrund av att basåren i de allra flesta fall kompletterar behörigheten till tekniska utbildningar, som historiskt är mansdominerade. Tre fjärdedelar av de som var registrerade på basårutbildningarna under läsåret 2022/23 var under 25 år.

Tabell 2.3. Antal registrerade på basårutbildningar 2018/19–2022/23, totalt och uppdelat på kvinnor och män, samt andel under 25 år.

	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23
Totalt	3 870	4 100	6 370	5 870	4 500
Kvinnor	1 470	1 560	2 630	2 280	1 750
Män	2 410	2 540	3 740	3 590	2 750
Kvinnor/män (%)	38/62	38/62	41/59	39/61	39/61
Andel under 25 år (%)	75	74	72	74	76

Figur 2.7. Andel av årskullarna födda 1993–2003 som hade påbörjat högskolestudier i Sverige eller som hade studiemedel från CSN för att studera utomlands senast vid 19, 21 respektive 24 års ålder, uppdelat på kvinnor och män.

Minskning av andelen 19-åringar som börjar i högskolan

I Sverige är det en relativt låg andel av studenterna som påbörjar högskolestudier direkt efter avslutade gymnasiestudier. Andelen som påbörjat högskolestudier senast vid 19 års ålder har minskat i de senaste två årskullarna som vi har uppgifter om – personer födda 2002 och 2003. På två år har andelen minskat med ungefär 2 procentenheter, från 16 till 14 procent. Minskningen följer den stora ökningen som skedde under pandemin. Då ökade direktövergången från gymnasieskolan till högskolan kraftigt – allra mest i årskullen med personer födda 2001, som lämnade gymnasieskolan våren 2020.

Många börjar sina högskolestudier när de är något år äldre än 19 år. Om uppföljningstiden utökas till fem år, det vill säga till det år man fyller 24, blir övergångsfrekvensen betydligt högre. Personer födda 1998 är den senaste årskullen vi kan följa till denna ålder. Bland dessa hade 44 procent påbörjat högskolestudier senast vid 24 års ålder. Denna andel har legat mellan 43 och 45 procent för årskullarna som föddes under 1980- och 1990-talen.

Skillnaden mellan kvinnor och män i övergången till högskolan är tydlig och den ökar med åldern. Av de som föddes 1998 gick 14 procent av kvinnorna och 12 procent av männen direkt från gymnasieskolan till högskolan (figur 2.7). Ser man till övergången vid högre ålder var skillnaderna mellan könen större. Andelen kvinnor som hade påbörjat högskolestudier senast vid 24 års ålder var 53 procent jämfört med 36 procent av männen.

Tydliga regionala skillnader i övergången till högskolestudier

Det är stora regionala skillnader i övergången till högskolestudier mellan Sveriges län och kommuner. I årskullen som föddes 1998 var det de som var folkbokförda i Stockholms län och Uppsala län år 2022 som påbörjade högskolestudier i högst grad – 53 procent respektive 48 procent hade påbörjat högskolestudier senast vid 24 års ålder. Lägst övergång, 33 procent, hade personer som var folkbokförda i Jämtlands län. I samtliga län och i den absoluta majoriteten av kommunerna påbörjade kvinnor högskolestudier i högre grad än män. Skillnaden mellan andelarna kvinnor och män som hade påbörjat en högskoleutbildning vid 24 års ålder var störst i Jönköpings län – 24 procentenheter fler kvinnor än män.

På kommunal nivå är skillnaderna i övergång ännu större. Bland invånare i Danderyds kommun hade 82 procent av de som föddes 1998 påbörjat högskolestudier vid 24 års ålder. Lägst andel, omkring 12 procent, var det i Vindeln, men det är en kommun med väldigt liten befolkning och siffrorna bör därmed tolkas med försiktighet. Utgångspunkten för de geografiska uppgifterna är den kommun och det län där ungdomarna var folkbokförda det år de fyllde 18.

Vanligast att inleda studierna på yrkesexamensprogram

Totalt fanns det 65 990 svenska högskolenyborjare läsåret 2022/23 (figur 2.8). Svenska högskolenyborjare inleder oftast sina studier på ett yrkesexamensprogram – 45 procent gjorde det under det senaste läsåret. Samtidigt påbörjade

Internationell jämförelse

Äldre nybörjare på kandidatnivå i Sverige

I Sverige och de andra nordiska länderna är studenterna äldre än i många andra OECD-länder. Medelåldern för nybörjare på kandidatnivå var i Sverige 25 år 2021. Yngst var nybörjarna i bland annat Nederländerna och Sydkorea, där medelåldern var 20 år.

I Nederländerna och Sydkorea var också en hög andel av nybörjarna på kandidatnivå under 25 år, hela 95 procent. Sverige var ett av länderna med lägst andel unga bland nybörjarna på kandidatnivå – 69 procent var under 25 år.

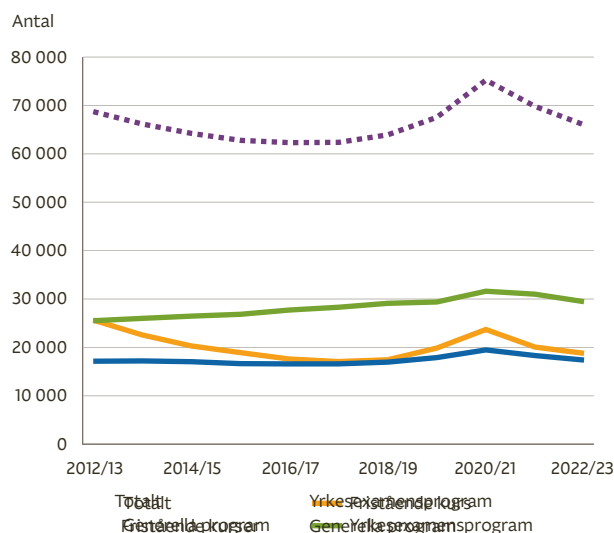
Fördelningen av kvinnor och män är generellt jämnare bland nybörjare på kandidatnivå än på masternivå. I genomsnitt bland OECD-länderna var 55 procent av nybörjarna på kandidatnivå kvinnor och 45 procent var män. På masternivå var andelen kvinnor något högre, 58 procent av nybörjarna, medan 42 procent var män.

Sverige hör till de länder som hade en högre andel kvinnor än män bland nybörjarna på kandidatnivå, 62 procent kvinnor och 38 procent män. Andelen kvinnor och män på masternivå var däremot samma som OECD-genomsnittet.

Tabell 2.4. Nybörjarnas profil på kandidatnivå och masternivå i ett urval av OECD-länder, 2021. Andel kvinnor och män, medelålder, samt andel av nybörjarna som var under 25 respektive 30 år. Utbytesstudenter ingår inte. Källa: OECD.

Land	Kandidatnivå				Masternivå			
	Kvinnor (%)	Män (%)	Medelålder (år)	Andel av nybörjarna under 25 år (%)	Kvinnor (%)	Män (%)	Medelålder (år)	Andel av nybörjarna under 30 år (%)
Danmark	57	43	24	78	55	45	26	87
Estland	56	44	22	86	61	39	27	73
Finland	55	45	24	76	61	39	32	49
Frankrike	59	41	20	92	54	46	24	86
Nederländerna	55	45	20	95	56	44	25	92
Norge	58	42	23	81	61	39	27	74
Spanien	57	43	20	91	59	41	27	76
Storbritannien	56	44	22	81	59	41	27	76
Sverige	62	38	25	69	58	42	27	75
Sydkorea	50	50	20	95	54	46	32	58
Tyskland	49	51	23	76	53	47	24	88
EU25 - genomsnitt	55	45	22	86	59	41	26	79
OECD - genomsnitt	55	45	22	84	58	42	28	71

Figur 2.8. Antal svenska högskolenybörjare fördelade efter studieform läsåren 2012/13–2022/23.

26 procent sina studier på generella program och 28 procent på fristående kurser. Endast en mindre del, 1 procent, påbörjade sina studier med ett konstnärligt program.

Inresande studenter har ett annorlunda studiemönster. Av de totalt 25 540 inresande högskolenybörjarna läsåret 2022/23 läste endast 2 procent på ett yrkesexamineringsprogram, medan 59 procent läste fristående kurser och 40 procent läste på ett generellt program.

Färre nybörjare på generella program

Vi övergår nu till att beskriva utvecklingen av antalet nybörjare på program, så kallade programnybörjare. Det är studenter som för första gången är registrerade på ett visst yrkesexamineringsprogram, konstnärligt program eller generellt program. Programnybörjare inkluderar både högskolenybörjare och studenter som har studerat tidigare på någon högskoleutbildning men som är nybörjare på ett

visst program.

Under läsåret 2022/23 var antalet nybörjare på generella program 49 080 studenter (tabell 2.5). Det är en minskning med 2 230 studenter jämfört med läsåret innan. Program mot kandidatexamen är störst av de generella programmen. Läsåret 2022/23 var antalet nybörjare på dessa program 25 920 studenter. Program mot högskoleexamen är betydligt mindre – läsåret 2022/23 var antalet nybörjare 1 290. Över den senaste tioårsperioden har antalet nybörjare på program mot högskoleexamen minskat kraftigt – med nästan 60 procent. Det minskade intresset kan troligtvis förklaras av att det inte finns någon tydlig internationell motsvarighet.

På avancerad nivå är masterprogrammen störst. De hade totalt 17 540 nybörjare under läsåret 2022/23, medan programmen mot magisterexamen hade 4 330 nybörjare.

För båda har antalet nybörjare minskat sedan förra läsåret. Av nybörjarna på master- och magisterprogrammen var mer än 40 procent inresande studenter. Det är en betydligt högre andel än på de generella programmen på grundnivå och på de olika yrkesexamensprogrammen. Den höga andelen inresande studenter förklarar att det också är en hög andel högskolenybörjare på dessa program, trots att det rör sig om program på avancerad nivå. Detta eftersom högskolenybörjare avser studenter som för första gången är registrerade i högskoleutbildning på grundnivå eller avancerad nivå i Sverige.

Totalt för alla generella program var 55 procent av nybörjarna kvinnor och 45 procent män, men könsfördelningen varierar något mellan de olika programmen. Fler män än kvinnor börjar på program mot högskoleexamen. På övriga generella program var kvinnorna fler än männen,

Tabell 2.5. Antal nybörjare på program läsåren 2012/13, 2021/22 och 2022/23, förändring i procent mellan läsåren 2021/22 och 2022/23, andel kvinnor och män läsåret 2022/23 och andel inresande studenter och högskolenybörjare läsåret 2022/23. De 20 största yrkesexamensprogrammen redovisas (- indikerar att uppgiften inte är tillgänglig).

Program	Antal nybörjare			Förändring 2021/22 2022/23 (%)	Könsfördelning				
	2012/13	2021/22	2022/23		Kvinnor (%)	Män (%)	Andel inresande (%)	Andel högskole nybörjare (%)	
Generella program totalt	44 060	51 310	49 080	-4	55	45	-	-	
Högskoleexamen	3 200	1 220	1 290	6	43	57	1	37	
Kandidatexamen	25 800	26 970	25 920	-4	57	43	5	66	
Magisterexamen	3 800	4 590	4 330	-6	60	40	41	40	
Masterexamen	11 270	18 530	17 540	-5	52	48	46	46	
Yrkesexamensprogram totalt	46 210	52 500	49 680	-5	64	36	-	-	
Arbetssterapeutexamen	550	540	530	-3	81	19	0	57	
Barnmorskeexamen	310	330	400	21	99	1	1	1	
Biomedicinsk analytikerexamen	620	560	520	-6	80	20	1	66	
Civilekonomexamen	2 020	1 490	1 640	10	43	57	1	75	
Civilingenjörsexamen	7 190	8 170	7 820	-4	31	69	3	77	
Fysioterapeutexamen	680	730	720	-1	57	43	1	57	
Förskollärarexamen	3 360	3 540	2 920	-17	95	5	0	73	
Grundlärarexamen	3 330	4 460	3 960	-11	78	22	0	68	
Högskoleingenjörsexamen	4 420	4 460	4 100	-8	25	75	1	68	
Juristexamen	1 790	2 050	2 030	-1	65	35	0	58	
Läkarexamen	1 560	1 620	1 690	4	60	40	2	57	
Psykologexamen	680	800	840	4	70	30	1	39	
Sjuksköterskeexamen	5 180	5 660	5 670	0	84	16	0	72	
Socionomexamen	2 600	3 180	3 360	6	85	15	0	64	
Specialistsjuksköterskeexamen	2 140	2 720	2 650	-3	86	14	0	1	
Speciallärarexamen	500	470	450	-5	93	7	0	0	
Specialpedagogexamen	440	740	760	3	93	7	0	1	
Tandläkarexamen	350	390	400	2	66	34	1	66	
Yrkeslärarexamen	640	600	460	-24	69	31	0	52	
Ämneslärarexamen	3 440	4 780	4 190	-12	57	43	1	51	
Konstnärliga program totalt	1 360	1 350	1 260	-7	60	40	-	-	

men fördelningen ligger inom gränsen för jämn könsfördelning, vilket innebär att andelen nybörjare av vardera kön är mellan 40 och 60 procent.

De konstnärliga programmen infördes läsåret 2007/08 och inkluderar program mot konstnärlig högskoleexamen, konstnärlig kandidatexamen, konstnärlig magisterexamen och konstnärlig masterexamen. Under läsåret 2022/23 var antalet nybörjare på dessa program 1 260, vilket är en minskning med ungefär 90 studenter jämfört med läsåret innan.

Färre nybörjare på yrkesexamensprogram

Antalet nybörjare på program som leder till en yrkesexamen var 49 680 under läsåret 2022/23. De olika yrkesexamensprogrammen skiljer sig åt storleksmässigt. Civilingenjörsprogrammet är det största med totalt 7 820 nybörjare. De fyra lärarprogrammen (förskolläraryrkesprogrammet, grundlärarprogrammet, yrkeslärarprogrammet och ämneslärarprogrammet) är också stora, liksom sjuksköterskeprogrammet.

Jämfört med läsåret innan har det totala antalet nybörjare på yrkesexamensprogram minskat med 2 820 studenter. Minskningen är störst på lärarprogrammen som alla fyra hade färre nybörjare jämfört med läsåret 2021/22. Totalt minskade antalet nybörjare på lärarprogrammen med 1 850 studenter.

Könsfördelningen bland nybörjarna på yrkesexamensprogram totalt var 64 procent kvinnor och 36 procent män, vilket är oförändrat jämfört med föregående läsår. Av nybörjarna på civilingenjörsprogrammet var 31 procent kvinnor och 69 procent män. Men på det stora flertalet av yrkesexamensprogrammen var kvinnorna fler än männen. Bara 4 av de 20 största yrkesexamensprogrammen hade en jämn könsfördelning bland programnybörjarna, vilket innebär att andelen kvinnor respektive män var inom intervallet 40 till 60 procent.

Andelen inresande studenter är låg bland nybörjare på yrkesexamensprogram. Bland de större yrkesexamensprogrammen var andelen inresande högst på civilingenjörsprogrammet där de utgjorde 3 procent av nybörjarna. Civilingenjörsprogrammet hade också den högsta andelen högskolenybörjare. De yngsta programnybörjarna fanns på programmen mot civilingenjör-, civilekonom-, jurist-, tandläkar- och läkarexamen. Där var medianåldern bland nybörjarna 20 eller 21 år. De studenter som påbörjade något av programmen mot en lärarexamen eller sjuksköterskeexamen var något äldre – på dessa program var medianåldern bland nybörjarna 23 år eller mer.

Registrerade studenter

I högskolestudier på grundnivå och avancerad nivå utgör nybörjarna endast en del av samtliga studenter. Förutom nybörjarna finns i studentpopulationen som helhet

också de som är kvar i studier sedan tidigare och de som återkommit till högskolan efter en tids frånvaro. Den totala studentvolymen kan mätas antingen genom antalet registrerade studenter under en viss tidsperiod, eller genom att räkna om dem till helårsstudenter.

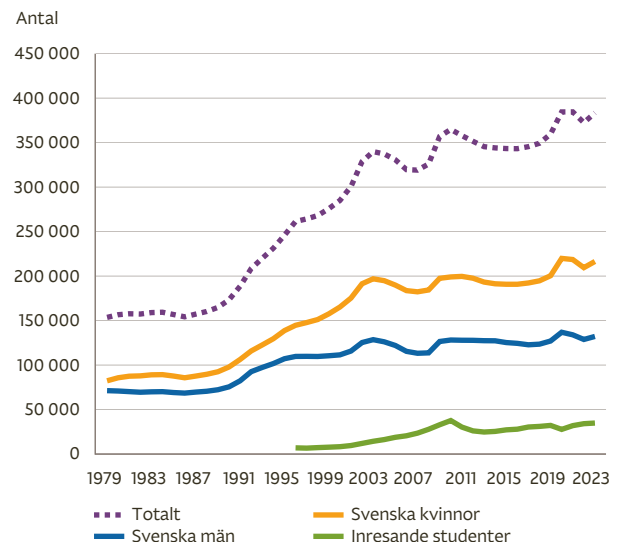
Fler registrerade studenter höstterminen 2023

Den allra senaste statistiken om antal registrerade studenter avser höstterminen 2023. Den visar på en ökning efter föregående hösttermins stora minskning (figur 2.9). Totalt studerade 383 500 studenter på grundnivå eller avancerad nivå någon gång under höstterminen 2023. Det är en ökning med 11 080 studenter jämfört med höstterminen 2022 och bara runt 1 000 färre än den högsta nivån någonsin under pandemiåren 2020–2021. Andelen kvinnor var 61 procent och andelen män 39 procent.

Mellan de senaste två höstterminerna har både antalet svenska och antalet inresande studenter ökat. Antalet svenska studenter ökade med 10 360 till 348 600. De inresande studenterna påverkades i hög grad av restriktionerna som infördes med anledning av pandemin och minskade kraftigt i antal till höstterminen 2020. Sedan dess har de i stor utsträckning återvänt till den svenska högskolan. De stora ökningarna skedde till höstterminerna 2021 och 2022, men även till höstterminen 2023 fortsatte antalet att öka. Totalt fanns det 34 850 inresande studenter, vilket motsvarar 9 procent av samtliga studenter. Så många inresande studenter har det inte funnits i den svenska högskolan sedan höstterminen 2010, året innan studieavgiftsreformen.

Under 1990-talet genomfördes en successiv utbyggnad av den svenska högskolan. Antalet studenter fördubbla-

Figur 2.9. Antal registrerade studenter i utbildning på grundnivå och avancerad nivå höstterminerna 1979–2023, totalt och uppdelat på svenska kvinnor och män samt inresande studenter.

des mellan hösten 1990, då det fanns 173 000 studenter vid svenska universitet och högskolor, och hösten 2003 då det totala antalet studenter var 340 000. Utöver att antalet nybörjare ökade påverkades den totala studentvolymen också av att flera utbildningar förlängdes under denna period, och att fler studenter därmed stannade kvar längre tid i högskolan. Till exempel förlängdes utbildningarna till sjuksköterska, förskollärare och fritidspedagog i och med 1993 års examensordning. Även kortare ingenjörsutbildningar som introducerades under 1980-talet byggdes successivt ut. Sedan följde några år med minskat studentantal på grund av lägre efterfrågan på högre utbildning under en högkonjunktur. I samband med finanskrisen ökade efterfrågan på högre utbildning på nytt. Från hösten 2008 ökade antalet studenter fram till hösten 2010 då det fanns 365 000 studenter i högskolan.

Under åren därefter minskade antalet studenter återigen när universiteten och högskolorna anpassade sig till förändrade ekonomiska förutsättningar. Ett liknande mönster med ett snabbt ökat antal studenter i högre utbildning har upprepat sig under pandemin. En tillfällig utbyggnad av högskolan för att möta den ökade efterfrågan på högre utbildning har under några år gett lärosätena möjlighet att utbilda fler studenter än tidigare. Antalet registrerade studenter nådde den hittills högsta nivån under höstterminen 2021, då de uppgick till 384 600.

Många studenter läser hela eller delar av utbildningen på distans

Det vanligaste sättet att bedriva högskolestudier är i utbildning på campus. Men många läser också hela eller delar av sin utbildning på distans. Andelen kvinnor som läser på distans är betydligt högre än andelen män, särskilt bland de som enbart läser på distans: där utgör kvinnorna 70

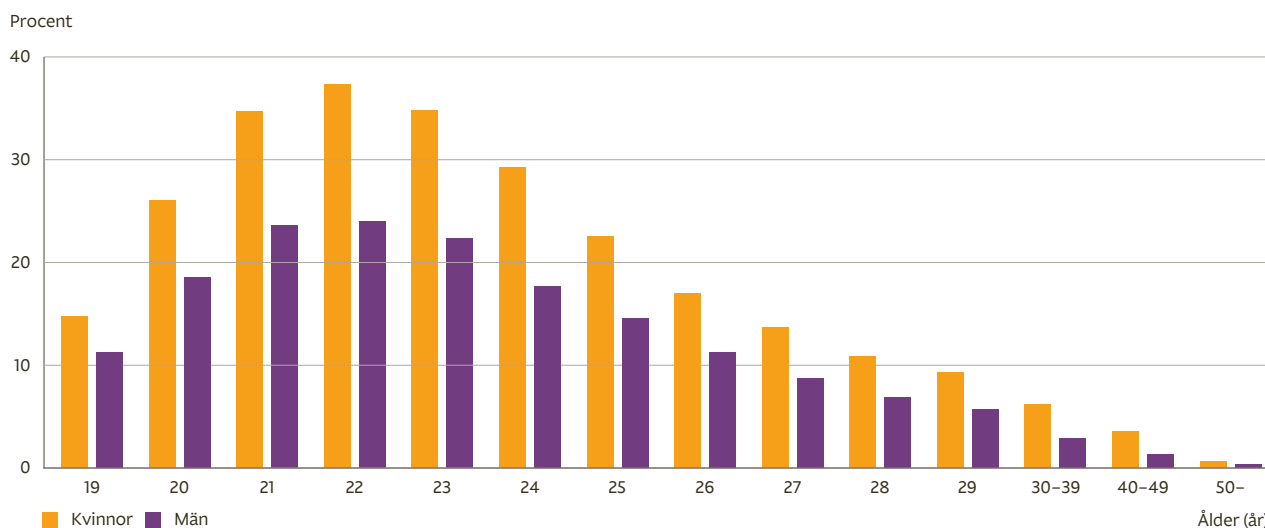
procent och männen 30 procent. Höstterminen 2023 läste 97 850 studenter enbart på distans. Samtidigt kombinerade 21 860 studenter kurser på distans med lärosätenas campuskurser. Det innebär att antalet registrerade distansstudenter sammanlagt var 119 700 studenter av totalt 383 500 som var registrerade för studier någon gång under höstterminen 2023.

Antalet registrerade distansstudenter har ökat jämfört med höstterminen 2022, då de var totalt 106 300. Under pandemin bedrevs stora delar av utbildningen i högskolan på distans. I statistiken redovisades dock antalet studenter på campus respektive distanskurser utifrån hur tanken var att utbildningen skulle bedrivas och inte efter hur undervisningen faktiskt hade bedrivits. Det betyder att den storskaliga övergången till distansundervisning inte syns i den ordinarie statistiken för pandemiåren. Det finns idag olika sätt att definiera distansutbildning. UKÄ har tagit fram en ny definition som planeras att implementeras höstterminen 2025.

Deltagandet i högskoleutbildning högst vid 22 års ålder

Hur stor andel av befolkningen som är registrerad på någon form av högskoleutbildning varierar mellan olika åldersgrupper (figur 2.10). Högst var studiedeltagandet under höstterminen 2023 i åldersgruppen 21–23 år. Allra högst var det för 22-åringarna i befolkningen, där 30 procent studerade antingen på grundnivå eller på avancerad nivå. I alla åldrar var studiedeltagandet högst bland kvinnorna. Skillnaden mellan kvinnor och mäns studiedeltagande var 4 procentenheter vid 19 års ålder och 13 procentenheter vid 22 års ålder. I de äldsta åldersgrupperna, 30 år och äldre, var det mer än dubbelt så stor andel av kvinnorna som av männen som var registrerade i högskoleutbildning.

Figur 2.10. Andel kvinnor och män i olika åldrar som var registrerade i utbildning på grundnivå eller avancerad nivå höstterminen 2023.

Utbildningsvolymen mätt i helårsstudenter minskade

Helårsstudenter är ett lämpligt mått för att beskriva den totala utbildningsvolymen eftersom alla studenter inte är registrerade på heltid hela året. Det räknas fram genom att summan av studenternas kursregistreringar divideras med 60 högskolepoäng (ett års heltidsstudier).

Från att ha varit på den högsta nivån någonsin under läsåret 2020/21 har antalet helårsstudenter på grundnivå och avancerad nivå minskat de senaste två läsåren. Totalt var antalet helårsstudenter 319 300 under läsåret 2022/23, vilket är en minskning med 6 520 jämfört med läsåret innan (tabell 2.6). Sett över en längre period ligger dock utbildningsvolymen kvar på en mycket hög nivå.

Av det totala antalet helårsstudenter läsåret 2022/23

var 22 procent på avancerad nivå medan 77 procent var på grundnivå, vilket är samma fördelning som läsåret innan. Den långsiktiga trenden är att andelen helårsstudenter på avancerad nivå ökar – sedan läsåret 2012/13 har den ökat med 3 procentenheter.

Programmen fortsätter att dominera utbildningsvolymen

Studenter på yrkesexamensprogram och generella program utgjorde tillsammans 76 procent av den totala utbildningsvolymen läsåret 2022/23. Totalt fanns 143 600 helårsstudenter på yrkesexamensprogram och 98 520 på generella program. De två största yrkesexamensprogrammen var civilingenjörsprogrammet och sjuksköterskeprogrammet, med 27 560 respektive 14 550 helårsstudenter.

Tabell 2.6. Antal registrerade helårsstudenter per studieform läsåren 2012/13, 2021/22 och 2022/23, förändring i procent mellan läsåren 2021/22 och 2022/23 och andel kvinnor och män läsåret 2022/23. De 20 största yrkesexamensprogrammen redovisas.

Studieform	Helårsstudenter				Könsfördelning		
	2012/13	2021/22	2022/23	Förändring 2021/22 2022/23 (%)	Kvinnor (%)	Män (%)	
Totalt	300 600	325 800	319 300	-2	61		39
Generella program totalt	83 270	101 400	98 520	-3	56		44
Högskoleexamen	4 790	1 650	1 530	-8	42		58
Kandidatexamen	57 500	65 780	64 160	-2	59		41
Magisterexamen	3 130	3 750	3 590	-4	60		40
Masterexamen	17 280	30 220	29 240	-3	52		48
Yrkesexamensprogram totalt	128 800	146 400	143 600	-2	63		37
Apotekarexamen	1 080	1 070	980	-9	80		20
Arbetssterapeutexamen	1 350	1 320	1 310	0	85		15
Arkitektexamen	1 240	1 230	1 250	2	61		39
Biomedicinsk analytikerexamen	1 310	1 290	1 270	-1	80		20
Civilekonomexamen	6 880	5 020	5 030	0	47		53
Civilingenjörsexamen	23 800	27 030	27 560	2	32		68
Fysioterapeutexamen	1 770	1 860	1 820	-2	60		40
Förskolläraryrkesexamen	4 980	10 250	9 330	-9	96		4
Grundläraryrkesexamen	4 600	12 630	12 290	-3	80		20
Högskoleingenjörsexamen	10 560	10 570	10 310	-2	27		73
Juristexamen	7 080	7 350	7 440	1	66		34
Läkarexamen	6 940	8 440	8 510	1	60		40
Lärarexamen	14 530	1 670	1 450	-13	72		28
Psykologexamen	2 970	3 310	3 350	1	69		31
Sjuksköterskeexamen	13 120	14 960	14 550	-3	86		14
Socionomexamen	8 290	9 310	9 370	1	85		15
Specialistsjuksköterskeexamen	2 280	3 100	2 950	-5	87		13
Specialpedagogexamen	530	920	960	5	93		7
Tandläkarexamen	1 370	1 620	1 560	-4	68		32
Ämnesläraryrkesexamen	4 540	13 060	12 370	-5	57		43
Konstnärliga program totalt	3 060	3 370	3 290	-2	59		41
Fristående kurser	84 880	74 180	73 500	-1	62		38

De fyra olika lärarprogrammen som infördes inför läsåret 2011/12 (förskollärarprogrammet, grundlärarprogrammet, yrkeslärarprogrammet och ämneslärarprogrammet) hade tillsammans 34 650 helårsstudenter. Bland de generella programmen dominerar program mot kandidatexamen och masterexamen.

Antalet helårsstudenter på fristående kurser var 73 500, vilket motsvarar 23 procent av den totala utbildningsvolymen. De konstnärliga programmen är den minsta studieformen, med 3 290 helårsstudenter läsåret 2022/23.

Sett över den senaste tioårsperioden har antalet helårsstudenter på yrkesexamensprogram och generella program ökat, medan antalet på fristående kurser har minskat. Antalet helårsstudenter har ökat på program mot alla generella examina bortsett från program mot högskoleexamen. Flera av de större yrkesexamensprogrammen har också vuxit, bland annat civilingenjörsprogrammet, sjuksköterskeprogrammet och läkarprogrammet.

I samband med införandet av de fyra nya lärarexamina har den äldre lärarexamen fasats ut. Läsåret 2012/13 var det fortfarande många studenter som hade påbörjat sina studier innan 2011, som var registrerade på program mot lärarexamen. Läsåret 2022/23 är det troligt att helårsstudenterna på det programmet framför allt utgörs av studenter som läser så kallad vidareutbildning av lärare som saknar lärarexamen (VAL). Totalt sett har antalet helårsstudenter på något av de olika lärarprogrammen, inklusive program mot lärarexamen, ökat från 29 200 till 36 100 mellan läsåret 2012/13 och 2022/23.

Ojämn könsfördelning på många yrkesexamensprogram

Av det totala antalet helårsstudenter läsåret 2022/23 var 61 procent kvinnor och 39 procent män. Yrkesexamensprogram är den studieform där könsfördelningen är mest ojämn totalt sett. Men könsfördelningen skiljer sig mycket mellan de olika yrkesexamensprogrammen. Det mest kvinnodominerade programmet under läsåret 2022/23 var förskollärarprogrammet där 96 procent av helårsstudenterna var kvinnor, medan det mest mansdominerade programmet var högskoleingenjörsprogrammet, med 73 procent män. Bara inom program mot ämneslärarexamen, läkarexamen, civilekonomexamen och fysioterapeutexamen var könsfördelningen jämn – med andelen kvinnor och män inom spannet 40–60 procent.

Genomströmning

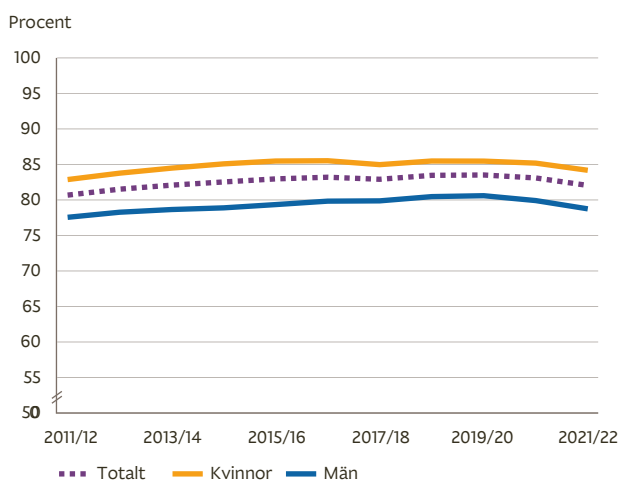
UKÄ mäter genomströmning med tre huvudsakliga mått: prestationsgrad, kvarvaro och examensfrekvens. De baseras på avklarade högskolepoäng, hur många studenter som är kvar läsårs två, och hur många som har tagit ut examen. Prestationsgrad kan mätas för samtliga studiefor-

mer. Kvarvaro och examensfrekvens går endast att applicera på program och lämpar sig i första hand för yrkesexamensprogram.

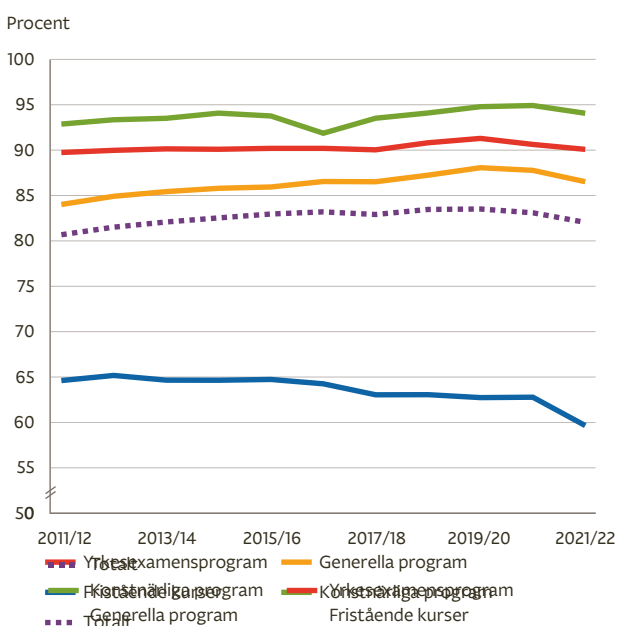
Kvinnor fortsätter att ha högre prestationsgrad än män

Prestationsgraden är ett mått på genomströmning som visar andelen högskolepoäng som studenterna tagit av det antal poäng som de var registrerade för ett visst läsår. Avklarade poäng följs upp under registreringsterminen och de tre efterföljande terminerna. Studenternas totala genomsnittliga prestationsgrad var 82 procent för kurser som registrerades läsåret 2021/22 och som följdes upp vårter-

Figur 2.11. Studenternas genomsnittliga prestationsgrad (procent) för registreringar 2011/12–2021/22, totalt och uppdelat på kvinnor och män. Notera bruten y-axel.

Figur 2.12. Studenternas genomsnittliga prestationsgrad (procent), totalt och uppdelat på studieform för registreringar läsåren 2011/12–2021/22. Notera bruten y-axel.

minen 2023 till höstterminen 2023. Mellan läsåren 2011/12 och 2019/20 ökade den totala prestationsgraden succesivt från 81 till 84 procent, men har därefter minskat (figur 2.11). Kvinnor har under alla undersökta läsår haft högre prestationsgrad än män.

Studenter på program har högst prestationsgrad

Studenter som läser på program uppvisar högre genomsnittlig prestationsgrad än studenter på fristående kurser, och allra högst prestationsgrad har studenterna på konstnärliga program. Läsåret 2021/22 var studenternas genomsnittliga prestationsgrad 90 procent på yrkesexamensprogram, 87 procent på generella program, 94 procent på konstnärliga program och 60 procent på fristående kurser (figur 2.12). För samtliga studieformer har prestationsgraden minskat något jämfört med läsåret innan. Tydligast är minskningen på fristående kurser, från 63 till 60 procent. Länge låg prestationsgraden på fristående kurser

Viss påverkan av pandemin för högskolestudenter som gått direkt från gymnasieskolan

I rapporten *Till högskolan från gymnasieskolan - Studenternas prestationer det första studieåret* har UKÄ tillsammans med Skolverket bland annat undersökt om det finns skillnader i hur olika grupper av elever som gått direkt från gymnasieskolans högskoleförberedande program presterar i högskolan. Prestation mättes här som andelen avklarade högskolepoäng inom det första läsåret på de utbildningar som studenterna var registrerade på.

Analysen visade att prestationerna generellt sett minskade något för förstaårsstudenterna läsåret 2021/22, vars gymnasietid präglats av pandemin. De minskade prestationerna var tydligast för studenter med låga betyg från gymnasieskolan. Detta gällde också bland annat studenter med utländsk bakgrund.

Sett över hela den studerade perioden, åren 2014–2021, fanns det skillnader i de direktövergångna studenternas prestationer som var bestående över tid. Den faktor som till störst del påverkade hur studenterna presterade på högskolan var deras betyg från gymnasieskolan, där studenter med höga betyg från gymnasieskolan tog fler poäng på sina registrerade kurser. Andra faktorer som också hade en viss påverkan under hela perioden var att kvinnor presterade bättre än män och att studenter med svensk bakgrund presterade bättre än studenter med utländsk bakgrund. Dessutom presterade studenter med examen från offentliga gymnasieskolor i genomsnitt bättre än studenter från fristående gymnasieskolor.

stabil runt 65 procent, men den har minskat de senaste läsåren. På generella program har prestationsgraden ökat med 3 procentenheter sett över den senaste tioårsperioden, medan förändringarna för de andra studieformerna är små. Kvinnor hade högre genomsnittlig prestationsgrad än män oavsett studieform.

Högst kvarvaro på officersprogrammet

Ett annat mått på genomströmning är kvarvaron läsåret två, som ger en bild av hur många som hoppar av studierna på olika program. Totalt sett var 77 procent av de som hade påbörjat ett yrkesexamensprogram läsåret 2021/22 kvar på sitt respektive program det andra läsåret. Bland yrkesexamensprogram med minst 200 nybörjare var kvarvaron högst på officersprogrammet, där 95 procent av de som påbörjade studierna läsåret 2021/22 fortfarande var registrerade på programmet under nästkommande läsår

Tabell 2.7. Kvarvaro (procent) läsåret två för nybörjare på yrkesexamensprogram läsåret 2021/22, totalt och uppdelat på kvinnor och män. Program med minst 200 nybörjare redovisas, exklusive påbyggnadsutbildningar. Uppdelning på kvinnor och män redovisas för program med minst 30 nybörjare av vardera kön (... indikerar att uppgiften inte redovisas).

Yrkesexamensprogram	Kvarvaro läsåret två (%)		
	Totalt	Kvinnor	Män
Apotekarexamen	71	74	61
Arbeterapeutexamen	81	82	73
Arkitektexamen	82	83	82
Biomedicinsk analytikerexamen	65	67	60
Civilekonomexamen	83	86	80
Civilingenjörsexamen	82	84	81
Fysioterapeutexamen	83	85	81
Förskollärarexamen	75	76	53
Grundlärarexamen	73	75	69
Högskoleingenjörsexamen	74	79	72
Juristexamen	84	84	83
Logopedexamen	72
Läkarexamen	88	90	87
Officersexamen	95	90	97
Psykologexamen	85	87	82
Receptarieexamen	63	67	48
Röntgensjuksköterskeexamen	61	63	57
Sjuksköterskeexamen	81	82	78
Socionomexamen	82	84	72
Studie- och yrkesvägledarexamen	74	73	79
Tandhygienistexamen	68
Tandläkarexamen	77	77	78
Yrkeslärarexamen	76	78	72
Ämneslärarexamen	67	69	65

(tabell 2.7). Näst högst kvarvaro var det på läkarprogrammet, där 88 procent var kvar läsår två. Lägst kvarvaro, 61 procent, var det bland de studenter som hade påbörjat studier på röntgensjuksköterskeprogrammet. Mönstret har varit stabilt under de senaste läsåren, med samma yrkesexamensprogram i toppen och botten.

På de flesta yrkesexamensprogrammen var kvarvaron högre bland kvinnor än bland män. Störst skillnad mellan könen var det på förskolläraryrkesprogrammet, där 76 procent av kvinnorna och 53 procent av männen var kvar det andra läsåret. Bland de program där kvarvaron var högre bland män var skillnaden störst på officersprogrammet. Där var 97 procent av männen och 90 procent av kvinnorna som påbörjade studierna läsåret 2021/22 kvar på programmet läsåret därpå.

Måttet kvarvaro läsår två är en tidig och tydlig indikation på genomströmning. Det har den fördelen att det kräver en relativt kort uppföljningstid och beskriver därför i högre grad nuläget än exempelvis måttet examensfrekvens.

Studenter på barnmorskeprogrammet har högst examensfrekvens

Det tredje sättet som UKÄ mäter genomströmning på är examensfrekvens. Examensfrekvensen visar hur stor andel av nybörjarna ett visst läsår som har tagit ut en examen inom programmets nominella studietid (det vill säga inom programmets normala längd) plus tre år. Figur 2.13 visar examensfrekvensen bland nybörjare på yrkesexamens-

program som har följts upp till och med läsåret 2021/22. I figuren framgår även om nybörjarna har avlagt en annan examen än den avsedda. Eftersom programmen är olika långa är det olika nybörjarläsåren som har följts upp, från 2013/14 för de längsta programmen till 2017/18 för de kortaste.

Allra högst examensfrekvens hade studenter på barnmorskeprogrammet, där totalt 93 procent hade tagit ut en examen, därefter kom läkarprogrammet med 89 procent. Lägst examensfrekvens hade studenter på högskoleingenjörsprogrammet där 54 procent av nybörjarna hade

Tabell 2.8. Examensfrekvens (procent) för avsedd yrkesexamen inom nominell studietid plus tre år, totalt och uppdelat på kvinnor och män. Nybörjare på yrkesexamensprogram uppföljda till och med läsåret 2021/22. Program med minst 200 nybörjare redovisas. Uppdelning på kvinnor och män redovisas för program med minst 30 nybörjare av vardera kön (. indikerar att uppgiften inte redovisas, * indikerar påbyggnadsutbildning).

Yrkesexamensprogram	Examensfrekvens för avsedd yrkesexamen (%)		
	Totalt	Kvinnor	Män
Apotekarexamen	57	63	44
Arbets terapeutexamen	72	78	50
Arkitektexamen	51	56	41
Barnmorskeexamen*	92
Biomedicinsk analytikerexamen	59	60	58
Civilekonomexamen	53	61	44
Civilingenjörsexamen	54	63	50
Fysioterapeutexamen	75	76	73
Förskolläraryrkesexamen	72	74	43
Grundläraryrkesexamen	61	65	50
Högskoleingenjörsexamen	49	57	46
Juristexamen	72	78	64
Logopedexamen	65
Läkarexamen	83	85	81
Psykologexamen	76	78	72
Psykoterapeutexamen*	83	83	82
Receptarieexamen	54	55	47
Röntgensjuksköterskeexamen	58	60	53
Sjuksköterskeexamen	74	76	62
Socionomexamen	73	77	58
Specialistsjuksköterskeexamen*	84	85	82
Specialläraryrkesexamen*	74	75	59
Specialpedagogexamen*	75	76	60
Studie- och yrkesvägledarexamen	77	80	61
Tandhygienistexamen	74	75	68
Tandläkarexamen	78	82	72
Yrkesläraryrkesexamen	65	68	60
Ämnesläraryrkesexamen	46	52	39

Fler studenter stannar i högskolan under kristider

I rapporten *Kvarvaron i högskolan* ökar i kristider har UKÄ undersökt hur kvarvaron på program förändrades under pandemin. Kvarvaro definierades här som andelen av studenterna som var kvar på sitt program efter fem terminer.

Analysen visade att fler studenter stannade kvar på sina utbildningar under pandemin jämfört med både innan och efter pandemin. Oavsett programtyp och studentgrupp var kvarvaron högre bland studenter som redan befann sig i högskolan när pandemin bröt ut än bland de som studerande innan och de som började studera under pandemin.

I rapporten gjordes även en jämförelse med kvarvaron under finanskrisen 2008–2010. Under både pandemin och finanskrisen förändrades kvarvaron på liknande sätt. En slutsats är därför att det som förenar kriserna – en osäker arbetsmarknad – är ett viktigt skäl till att kvarvaron i högskolan ökar i kristider. Att vi ser samma mönster de två senaste kriserna kan peka på att det är något vi kan förvänta oss även i framtida kriser.

Figur 2.13. Examensfrekvens (procent) inom nominell studietid plus tre år, uppdelat efter avsedd yrkesexamen, annan yrkesexamen och annan generell examen. Nybörjare på yrkesexamensprogram uppföljda till och med läsåret 2021/22. Program med minst 200 nybörjare redovisas (* indikerar påbyggnadsutbildning).

tagit ut en examen. Sett över tid är det samma program som har legat högt respektive lågt i examensfrekvens. En examen är nödvändig främst för yrken som kräver legitimation eller speciell behörighet, som utbildningarna inom hälso- och sjukvårdsområdet samt lärområdet. Inom vissa branscher krävs inte nödvändigtvis ett examensbevis för att få anställning. Det förklarar till viss del att det finns stora skillnader mellan program.

De program där högst andel av nybörjarna hade tagit ut en annan examen än den avsedda var programmen mot arkitektexamen och civilekonomexamen. Där hade 27 respektive 20 procent av nybörjarstudenterna tagit ut en annan examen inom uppföljningstiden, och det rörde sig till största delen om en generell examen.

I tabell 2.8 visas examensfrekvensen uppdelat på kön, och den är där begränsad till andelen som har tagit den avsedda examen. På samtliga yrkesexamensprogram hade kvinnorna högre examensfrekvens än männen. Störst var skillnaderna mellan könen på förskolläraryrket och arbetsterapeutprogrammet – 31 respektive 28 procent-

enheter. På psykoterapeutprogrammet och biomedicinsk analytikerprogrammet var könsskillnaderna som minst.

Examinerade

Antalet examinerade studenter på grundnivå och avancerad nivå uppgick till 72 480 läsåret 2022/23 (tabell 2.9). Det är en minskning med 1 080 studenter jämfört med läsåret innan. Minskningen var störst bland männen, med 690 färre examinerade än läsåret 2021/22. Bland kvinnorna var minskningen 390 examinerade. Antalet examinerade har nu minskat två läsår i rad. Sett över de senaste tre decennierna har antalet examinerade däremot ökat betydligt, från drygt 30 000 per år i början av 1990-talet, till över 70 000 de senaste läsåren (figur 2.14).

En klar majoritet av de examinerade läsåret 2022/23 var kvinnor, 64 procent, medan 36 procent var män. Skillnaden är större på grundnivå än på avancerad nivå. På grundnivå var 66 procent av de examinerade kvinnor och 34 procent män, medan motsvarande andelar på avance-

rad nivå var 61 procent kvinnor och 39 procent män.

Vanligast med generell examen

Det är vanligast att ta en generell examen – 44 830 studenter tog antingen en högskoleexamen, kandidatexamen, magisterexamen eller en masterexamen läsåret 2022/23. Jämfört med läsåret innan är det en minskning med 300 studenter. Bland de som tog en generell examen var 62 procent kvinnor och 38 procent män.

Även antalet studenter som tog ut en yrkesexamen minskade. Läsåret 2022/23 var det 35 510 examinerade, vilket är en minskning med 1 000 studenter sedan läsåret 2021/22. Den vanligaste examen i denna kategori var sjuksköterskeexamen, följt av civilingenjörsexamen, ämneslärarexamen och förskollärarexamen. Könsfördel-

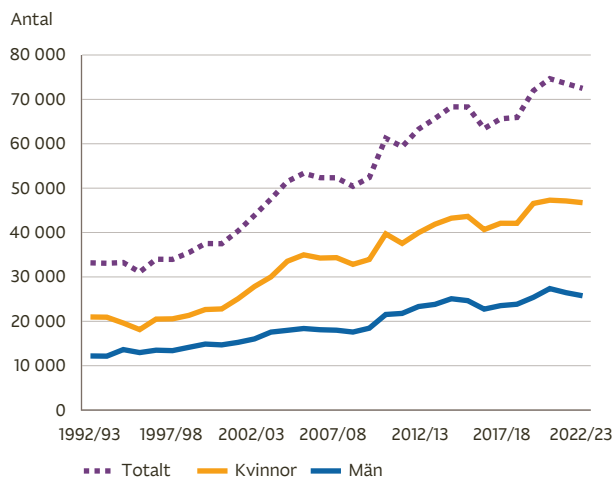
ningen var mer ojämn bland de som tog en yrkesexamen jämfört med övriga examens kategorier, 70 procent var kvinnor och 30 procent män. Den vanligaste yrkesexamen bland kvinnor var sjuksköterskeexamen, medan den vanligaste bland män var civilingenjörsexamen. Av de 20 största yrkesexamina var det bara två som hade jämn könsfördelning bland de examinerade (andelen kvinnor respektive män inom intervallet 40 till 60 procent): ämneslärarexamen och civilekonomexamen. Störst könsskillnad var det bland de som tog en barnmorskeexamen, där 99 procent var kvinnor.

Konstnärliga examina infördes som en egen examenskategori 2007. Läsåret 2022/23 var det 1 230 studenter som tog en konstnärlig examen, vilket är en ökning med 160 studenter jämfört med läsåret innan. Könsfördelningen

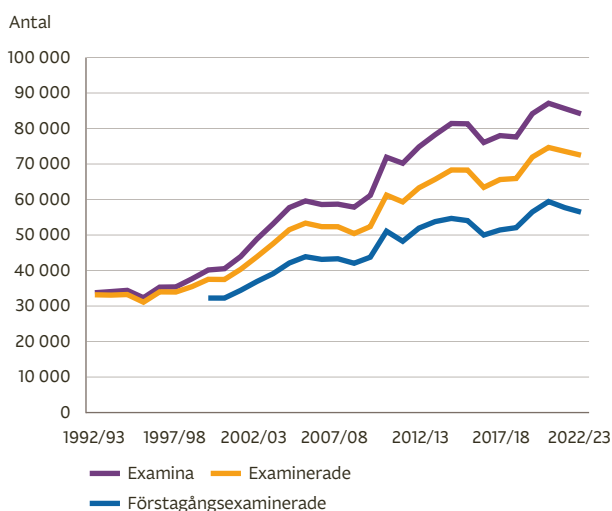
Tabell 2.9. Antal examinerade studenter läsåren 2012/13, 2021/22 och 2022/23, förändring i procent mellan läsåren 2021/22 och 2022/23 och andel kvinnor och män läsåret 2022/23. De 20 största yrkesexamensprogrammen redovisas (- indikerar att uppgiften inte förekommer det aktuella läsåret).

Examen	Antal examinerade studenter				Könsfördelning		
	2012/13	2021/22	2022/23	Förändring 2021/22 2022/23 (%)	Kvinnor (%)		Män (%)
Totalt	63 290	73 560	72 480	-1	64		36
Generella examina totalt	40 470	45 120	44 830	-1	62		38
Högskoleexamen	1 800	1 100	1 240	12	47		53
Kandidatexamen	24 820	27 960	26 740	-4	64		36
Magisterexamen	7 020	5 770	5 980	4	69		31
Masterexamen	8 770	12 160	12 540	3	53		47
Yrkesexamina totalt	30 560	36 520	35 510	-3	70		30
Arbets terapeutexamen	360	390	380	-3	88		12
Barnmorskeexamen	260	320	320	1	99		1
Biomedicinsk analytikerexamen	310	330	350	8	80		20
Civilekonomexamen	1 050	810	850	5	52		48
Civilingenjörsexamen	3 350	4 440	4 330	-3	35		65
Fysioterapeutexamen	560	570	560	-2	63		37
Förskollärarexamen	-	2 920	2 720	-7	96		4
Grundlärarexamen	-	2 940	2 560	-13	78		22
Högskoleingenjörsexamen	2 170	2 420	1 980	-18	28		72
Juristexamen	1 280	1 400	1 420	1	64		36
Läkarexamen	1 040	1 480	1 400	-5	61		39
Psykologexamen	490	540	570	5	71		29
Sjuksköterskeexamen	3 840	4 380	4 420	1	87		13
Socionomexamen	2 370	2 470	2 480	0	84		16
Specialistsjuksköterskeexamen	1 940	2 640	2 670	1	88		12
Speciallärarexamen	200	520	650	25	92		8
Specialpedagogexamen	330	570	570	-1	92		8
Yrkeslärarexamen	60	620	580	-6	66		34
Äldre lärarexamen	8 240	730	620	-15	81		19
Ämneslärarexamen	-	3 110	3 170	2	59		41
Konstnärliga examina totalt	960	1 080	1 230	14	63		37

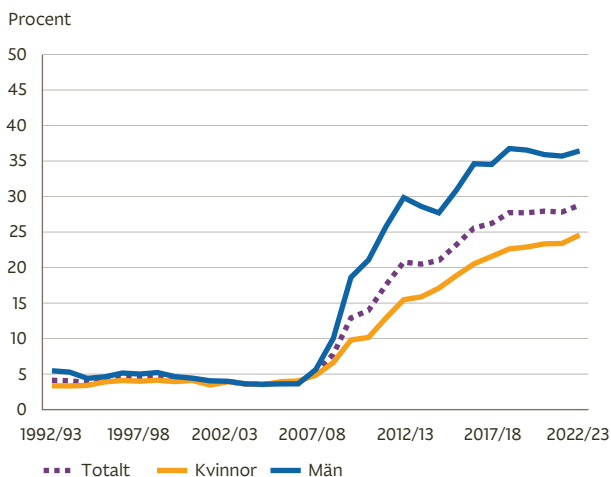
Figur 2.14. Antal examinerade studenter läsåren 1992/93–2022/23, totalt och uppdelat på kvinnor och män.

Figur 2.15. Antal examina respektive examinerade och förstagångsexaminerade läsåren 1992/93–2022/23.

Figur 2.16. Andel examinerade studenter på grundnivå och avancerad nivå med aggregerad nominell utbildningstid på 5 år eller mer, läsåren 1992/93–2022/23, totalt och uppdelat på kvinnor och män.

bland de som tog en konstnärlig examen var 63 procent kvinnor och 37 procent män, vilket är i nivå med könsfördelningen bland de som tog en generell examen.

Fler examina än examinerade

Lsåret 2022/23 utfärdades 84 140 examina – 54 610 till kvinnor och 29 540 till män. Antalet examina var alltså betydligt högre än antalet examinerade samma läsår (figur 2.15). Det finns främst två förklaringar till detta. En student kan begära dubbla examensbevis på samma meriter, vanligtvis en yrkesexamen och en generell examen. Det är vanligt inom vårdutbildningar och teknikutbildningar. Till exempel tog 67 procent av de som tog en sjuksköterskeexamen under läsåret 2022/23 också ut en generell examen. En student kan också avlägga två olika examina samma läsår, till exempel en kandidatexamen i början av året och en magisterexamen i slutet av året.

Många avlägger examen både på grundnivå och avancerad nivå och återkommer som examinerad mer än ett läsår. Tittar man i stället på hur många som tog ut en första examen på högskolenivå, så kallade förstagångsexaminerade, uppgick de till 56 440 personer läsåret 2022/23. Av dessa var 63 procent kvinnor och 37 procent män. Jämfört med läsåret 2021/22 har antalet förstagångsexaminerade minskat med 1 280 personer.

Utbildningstiden har förlängts

I och med samordningen av den europeiska högskoleutbildningen i den så kallade Bologna-processen infördes 2007 examina på två nivåer, grundnivå och avancerad nivå, samt den tvååriga masterexamen. I samband med detta förlängdes även flera yrkesexamensprogram, bland annat civilingenjörsprogrammet som blev 5 år istället för 4,5 år.

Dessa förändringar har medfört att antalet examina har ökat och att studietiderna har förlängts. Som figur 2.16 visar låg andelen examinerade med en aggregerad utbildningstid på 5 år eller mer ganska konstant omkring 4 procent till och med läsåret 2006/07. Därefter ökade andelen succesivt till 28 procent läsåret 2018/19. Läsåret 2022/23 var det 29 procent av de examinerade som hade en utbildningstid på minst 5 år. Med utbildningstid menas här den nominella tiden för utbildningen och inte den tid som studierna faktiskt tar. För generella och konstnärliga examina på avancerad nivå samt påbyggnadsexamina som till exempel specialistsjuksköterskeexamen räknas även grundnivån i längden, även om examen på grundnivå inte tagits i Sverige.

Andelen examinerade med en aggregerad utbildningstid på 5 år eller mer har ökat bland både kvinnor och män. En högre andel av de examinerade männen än kvinnorna har så lång utbildningstid. Läsåret 2022/23 var det 36 procent av männen jämfört med 25 procent av kvinnorna. Eftersom kvinnorna var i klar majoritet av de examinerade totalt sett var däremot antalet examinerade med en aggre-

gerad studietid på minst 5 år fler bland kvinnor än bland män, 11 490 jämfört med 9 380.

Utbildningsnivån i befolkningen

En allt större andel i befolkningen har en examen efter minst tre års högskoleutbildning, vilket här räknas som högutbildad. Av årskullarna födda på 1950-talet och början av 1960-talet var 12–13 procent högutbildade vid 40 års ålder. Därefter har andelen högutbildade ökat kraftigt för de årskullar som föddes under mitten av 1960-talet till mitten av 1970-talet. Utvecklingen hänger till viss del ihop med förändringar i utbildningssystemet, som har inneburit att ett antal högskoleutbildningar har förlängts från mindre än tre år till tre år eller längre. I den senaste årskullen som har kunnat följas till 40 års ålder (årskullen född 1983) hade 30 procent minst en treårig högskoleexamen vid uppföljningen 2022/23. Andelen högutbildade har legat mellan 30 och 32 procent för de senaste åtta årskullarna som har kunnat följas upp till den åldern.

Andelen som är högutbildade redan vid 25 års ålder kan vi följa upp i yngre årskullar. Från att ha legat ganska konstant runt 8–9 procent för årskullar födda i mitten av 1970-talet till mitten av 1980-talet har den andelen återigen ökat från år till år. I den senaste årskullen som har kunnat följas till 25 års ålder (årskullen född 1998) hade 14 procent en examen efter minst tre års högskoleutbildning. Ökningen kan till viss del förklaras av att fler tog ut en treårig kandidatexamen efter att den nya examens-

strukturen infördes 2007.

Kvinnor är mer högutbildade än män

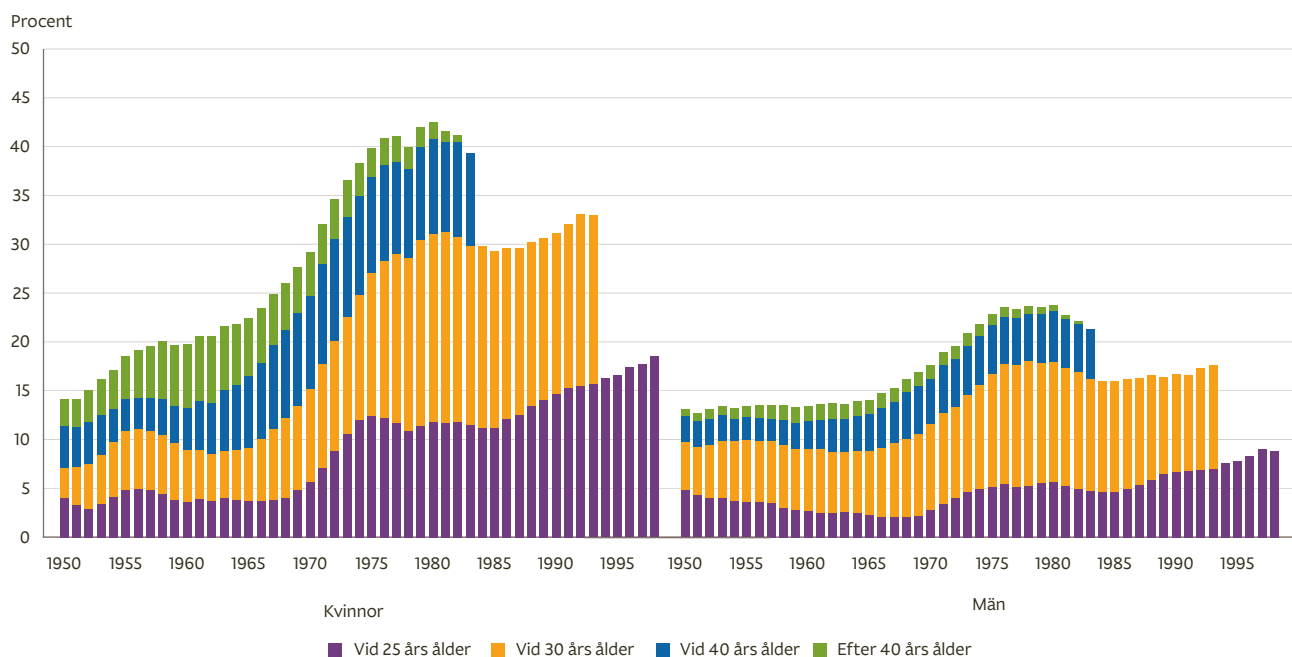
I figur 2.17 visas hur stor andel av årskullarna som vid olika åldrar hade avlagt en examen efter minst tre års högskoleutbildning, uppdelat på kvinnor och män. Andelen högutbildade har ökat i högre utsträckning bland kvinnor än bland män. Bland de som föddes i början av 1950-talet var utbildningsnivån jämn mellan könen – 12 procent av kvinnorna och 12 procent av männen var högutbildade vid 40 års ålder. För årskullen som föddes 1970 hade skillnaden mellan kvinnor och män ökat till 9 procentenheter. För årskullen födda 1983 var 40 procent av kvinnorna och 21 procent av männen högutbildade vid 40 års ålder. Dessutom fortsätter skillnaden att öka, eftersom fler kvinnor än män utbildar sig även efter 40 års ålder.

Skillnaden i andelen högutbildade mellan könen är tydlig redan vid 25 års ålder. Bland de som föddes 1970 var skillnaden 3 procentenheter vid 25 års ålder. Skillnaden hade ökat till 6 procentenheter för de som föddes 1980 och 10 procentenheter för de som föddes 1998.

Breddad rekrytering

Sedan 2001 står det i högskolelagen att universitet och högskolor aktivt ska främja och bredda rekryteringen till högskolan. I detta avsnitt beskriver vi rekryteringen till högskolan och studentpopulationens sammansättning utifrån social bakgrund samt utifrån svensk och utländsk bakgrund.

Figur 2.17. Andel i befolkningen födda mellan 1950 och 1998 som vid 25, 30 och 40 års ålder eller senare hade avlagt en examen efter minst tre års högre utbildning vid uppföljningen läsåret 2022/23, uppdelat på kvinnor och män.

Internationell jämförelse

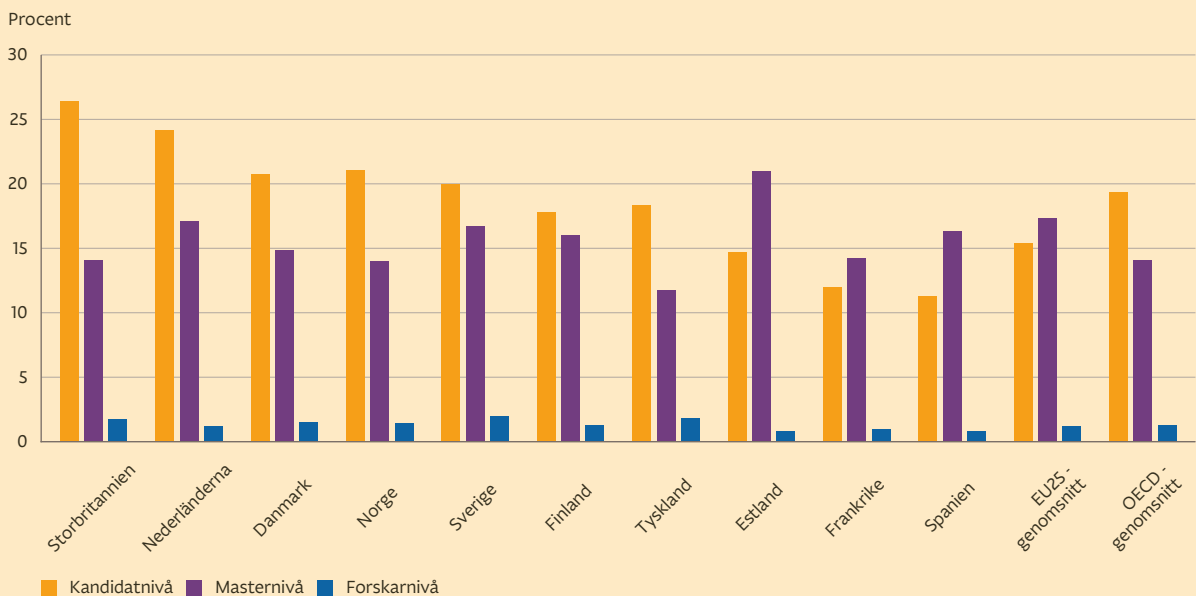
Utbildningsnivån i Sverige något högre än i OECD-länderna

Utbildningsnivån bland vuxna i åldern 25–64 år skiljer sig åt mellan olika OECD-länder. I Storbritannien hade till exempel 26 procent i åldersgruppen utbildning på kandidatnivå 2022, medan andelen var 11 procent i Spanien. Spanien hade däremot en högre andel 25–64-åringar med utbildning på masternivå än Storbritannien, 16 procent jämfört med 14 procent.

I OECD-länderna är vanligtvis andelen som har en utbildning på kandidatnivå som högsta utbildningsnivå högre än andelen som har en masterutbildning. Men, i till exempel Estland hade en högre andel av den vuxna befolkningen utbildning på masternivå än på kandidatnivå – 21 procent. Sverige följer däremot mönstret. Här hade 20 procent utbildning på kandidatnivå, vilket var högre än OECD-genomsnittet (19 procent). Något färre, 17 procent, hade en masterutbildning som högsta utbildningsnivå. Det kan jämföras med till exempel Storbritannien och Nederländerna, som hade bland de högsta andelarna med utbildning på kandidatnivå i den vuxna befolkningen, 26 och 24 procent. Genomsnittet för OECD-länderna var 19 procent.

Andelen 25–64-åringar som hade en forskarutbildning var i genomsnitt 1 procent i OECD. I Sverige var andelen 2 procent.

Figur 2.18. Utbildningsnivån för 25–64-åringar i ett urval av OECD-länder, 2022. Andel med utbildning på kandidat, master och forskarnivå som högsta utbildningsnivå. Källa: OECD.

Fortsatt tydlig social snedrekrytering till högskolan

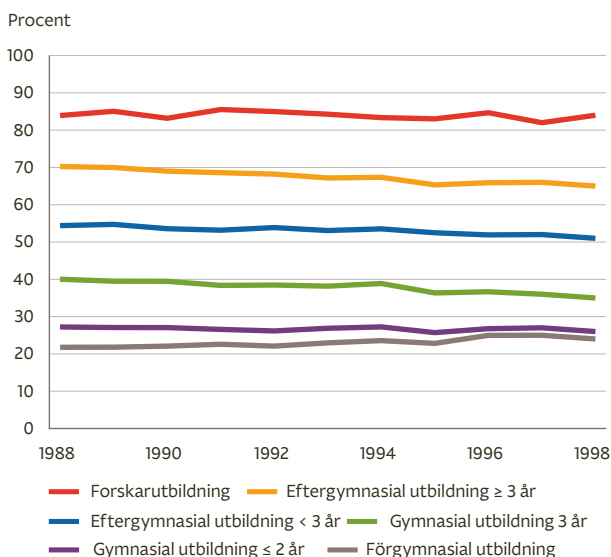
Som mått på social bakgrund använder UKÄ uppgifter om den högst utbildade föräldrarnas utbildningsnivå. Av de personer som föddes 1998 hade 46 procent påbörjat högskolestudier senast vid 25 års ålder. Föräldrarnas utbildningsnivå spelar stor roll för benägenheten att påbörja högskolestudier (figur 2.19). Högst övergång till högskolestudier hade de med minst en forskarutbildad förälder, 84 procent. Lägst övergång hade de med förgymnasialt utbildade föräldrar, 24 procent. De övriga grupperna placerar sig däremellan. Personer folkbokförda i Sverige vid både 12 och 25 års ålder och för vilka vi har registeruppgifter om föräldrarnas utbildningsnivå ingår i beräkningen.

Den sociala snedrekryteringen visar samma mönster i samtliga årskullar födda 1988–1998: ju högre utbildning

föräldrarna har, desto vanligare är det att börja studera på högskolan. Under perioden har andelen som går över till högskolestudier minskat något i flera grupper. I två grupper är minskningen särskilt tydlig. Bland de vars föräldrar har en treårig gymnasial utbildning har andelen minskat från 40 till 35 procent. Bland de vars föräldrar har en eftergymnasial utbildning, tre år eller längre, har andelen minskat från 70 till 65 procent. Det är endast bland unga med förgymnasialt utbildade föräldrar som det har blivit något vanligare att börja i högskolan: deras övergångsandel har ökat från 22 till 24 procent. Det är dock en liten grupp, bland personer födda 1998 hade 5 procent föräldrar med förgymnasial utbildning.

Den avtagande övergången till högskolan i gruppen med högutbildade föräldrar (utan forskarutbildning) hänger till viss del ihop med förändringar i utbildnings-

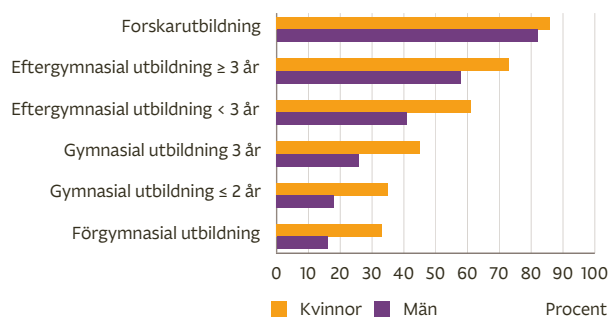
Figur 2.19. Andel av årskullarna födda 1988–1998 som hade påbörjat en svensk högskoleutbildning senast vid 25 års ålder, uppdelat efter föräldrarnas utbildningsnivå. Personer folkbokförda i Sverige vid både 12 och 25 års ålder ingår.

systemet, som har inneburit att ett antal högskoleutbildningar har förlängts från mindre än tre år till tre år eller längre. Det innebär att föräldrar med en liknande eftergymnasial utbildning har klassificerats på olika sätt över tid. Sammansättningen i grupperna med gymnasial utbildning har också förändrats under den här perioden. Allt färre har föräldrar med en kortare gymnasial utbildning eftersom de tvååriga gymnasieutbildningarna förlängdes till tre år 1994. Det innebär att det har blivit vanligare att föräldrar som har en treårig gymnasial utbildning har läst på ett yrkesprogram, och sannolikt har det bidragit till att andelen som börjar i högskolan har minskat i den gruppen.

Övergången till högskolan är högre för kvinnor än för män i alla sociala grupper (figur 2.20). Det grundläggande mönstret är dock detsamma för både kvinnor och män: ju högre utbildade föräldrarna är, desto vanligare är det att börja studera i högskolan.

Figur 2.20. Andel kvinnor och män födda 1998 som hade påbörjat en svensk högskoleutbildning senast vid 25 års ålder, uppdelat efter föräldrarnas utbildningsnivå. Personer folkbokförda i Sverige vid både 12 och 25 års ålder ingår.

Vanligare att studenterna har högutbildade föräldrar

Den sociala sammansättningen bland nybörjarna i högskolan påverkas i huvudsak av två faktorer: befolkningens sociala sammansättning, i motsvarande ålder, och i vilken utsträckning personer med olika typer av social bakgrund börjar studera i högskolan.

Här är föräldrarnas utbildningsnivå indelad i tre grupper:

- högutbildade föräldrar: minst en treårig eftergymnasial utbildning
- medelhögt utbildade föräldrar: treårig gymnasial utbildning eller en eftergymnasial utbildning kortare än tre år
- lågutbildade föräldrar: högst tvåårig gymnasial utbildning.

Av högskolenybörjarna läsåret 2022/23 (inresande studenter och studenter för vilka uppgift om föräldrarnas utbildningsnivå saknas ingår inte) hade 46 procent högutbildade föräldrar, 35 procent hade föräldrar med en medelhög utbildning och 19 procent hade lågutbildade föräldrar. Jämfört med befolkningen är andelen med högutbildade föräldrar större bland högskolenybörjarna, medan andelen med lågutbildade föräldrar är mindre.

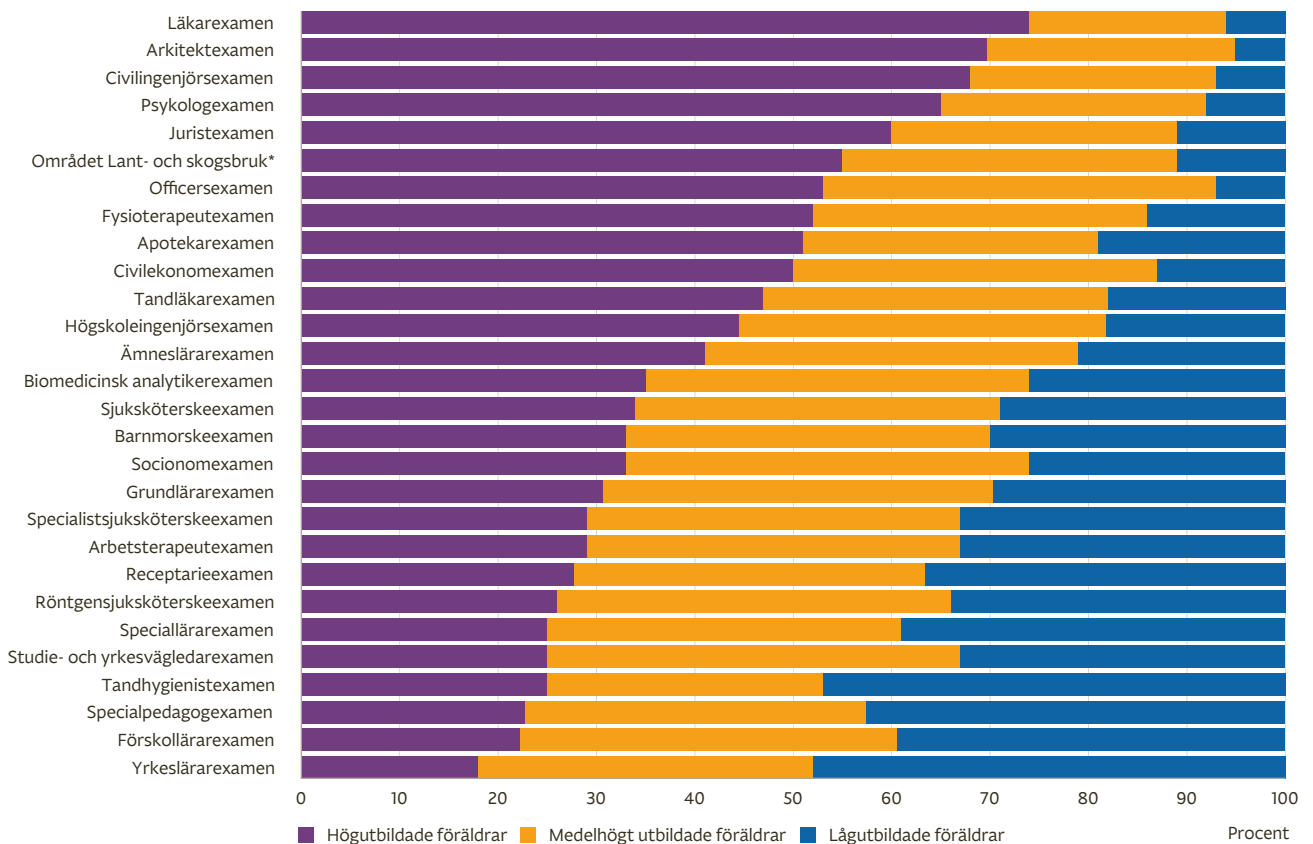
Den sociala sammansättningen i högskolan har förändrats i liten utsträckning sedan läsåret 2021/22. Andelen nybörjare med högutbildade föräldrar ökade med 1 procentenhet och andelen med lågutbildade föräldrar minskade med 1 procentenhet. Den sociala sammansättningen har däremot förändrats sett över en längre tidsperiod. Sedan läsåret 2012/13 har andelen högskolenybörjare med högutbildade föräldrar ökat, från 36 till 46 procent och andelen med lågutbildade föräldrar har minskat från 26 procent till 19 procent.

Den förändrade sociala sammansättningen bland högskolenybörjarna motsvaras av en liknande förändring i befolkningen. I befolkningen ökade andelen med högutbildade föräldrar från 23 till 33 procent mellan 2012 och 2022, medan andelen med lågutbildade föräldrar sjönk från 41 till 30 procent. Eftersom den sociala sammansättningen skiljer sig åt mellan olika åldersgrupper är uppgifterna om befolkningen viktade utifrån andelen högskolenybörjare i olika åldersgrupper.

Men oavsett tidpunkt skiljer sig den sociala sammansättningen bland högskolenybörjarna från befolkningen i stort. Andelen med högutbildade föräldrar är större bland högskolenybörjarna än i befolkningen medan andelen med lågutbildade föräldrar är mindre. Skillnaden beror i huvudsak på den sociala snedrekryteringen till högskolan.

Som framgår av figur 2.21 varierar den sociala sammansättningen också mellan olika utbildningar. Bland yrkesexamensprogram med minst 200 programnybörjare läsåret 2022/23 hade läkarprogrammet störst andel nybörjare med högutbildade föräldrar, 74 procent. Därefter kom arkitekt-

Figur 2.21. Andel programnybörjare (under 65 år) på yrkesexamensprogram uppdelat efter föräldrarnas utbildningsnivå, läsåret 2022/23. Program med minst 200 nybörjare redovisas (* i området lant- och skogsbruk ingår flera program eftersom nybörjarna är färre än 200 på varje enskilt program).

programmet, där 69 procent av nybörjarna hade högutbildade föräldrar. Lägst andel nybörjare med högutbildade föräldrar var det på yrkeslärarexamen, 18 procent, och förskollärarexamen, 22 procent. Gruppen med högutbildade föräldrar var alltså underrepresenterad på dessa utbildningar, i befolkningen utgjorde de 33 procent. Bland de generella och konstnärliga programmen hade de som leder till masterexamen störst andel nybörjare med högutbildade föräldrar – 53 respektive 63 procent. Jämfört med

föregående läsår är det samma utbildningar som har en hög respektive låg andel nybörjare med högutbildade föräldrar.

Eftersom kvinnor och män delvis studerar på olika typer av utbildningar, innebär skillnaden i social sammansättning mellan olika utbildningar att den sociala sammansättningen skiljer sig åt mellan kvinnor och män i högskolan som helhet. Bland högskolenybörjarna läsåret 2022/23 hade 42 procent av kvinnorna och 52 procent av männen högutbildade föräldrar.

Individer med högutbildade föräldrar söker bredare

I rapporten *Sökbeteende bidrar till den sociala snedrekryteringen till högskolan* har UKÄ undersökt hur faktorer som påverkar antagningen till högskolan bidrar till den sociala snedrekryteringen. Rapporten visade ett starkt samband mellan andelen sökande som blir antagna till en högskoleutbildning och föräldrars utbildningsnivå – ju högre utbildning föräldrarna hade, desto större andel av de sökande antogs.

Bättre förkunskaper är en viktig förklaring till att sannolikheten att bli antagen till en högskoleutbildning är högre för individer med högutbildade föräldrar, men det är inte hela förklaringen. Även när vi kontrollerade för gymnasiebetyg såg vi att sannolikheten att bli antagen var större för individer med högutbildade föräldrar.

Analysen visade att de med högutbildade föräldrar sökte till fler utbildningar och till fler lärosäten, samt att de i högre utsträckning sökte både till utbildningar med ett högt söktryck och till utbildningar med ett lågt söktryck. Att andelen antagna ökade ju högre utbildning föräldrarna hade, även när vi kontrollerade för betyg, skulle alltså kunna förklaras av att individer med högutbildade föräldrar söker bredare och därmed ökar sina chanser att bli antagna till högskolan.

Utrikes födda som invandrat efter skolstart fortsätter att halka efter

Det kan också finnas en snedrekrytering till högskolan utifrån svensk respektive utländsk bakgrund. Med svensk bakgrund avses personer födda i Sverige med minst en inrikes född förälder. Med utländsk bakgrund avses personer som antingen är utrikes födda eller födda i Sverige med två utrikes födda föräldrar. Gruppen utrikes födda kan i sin tur delas in i ytterligare undergrupper beroende på invandringsålder. Övergången till högskolestudier efter svensk och utländsk bakgrund redovisas med två undergrupper bland utrikes födda – de som har invandrat till Sverige före 7 års ålder och de som har invandrat vid 7–18 års ålder. Endast personer folkbokförda i Sverige vid både 18 och 25 års ålder ingår i beräkningarna. Den stora gruppen inresande studenter ingår därmed inte.

Bland personer födda 1997 hade cirka 44 procent påbörjat högskolestudier senast vid 25 års ålder. Andelen som går över till högskolestudier skiljer sig något mellan grupper med olika bakgrund (figur 2.22). Övergången till högskolestudier var högst bland personer födda i Sverige med två utrikes födda föräldrar, 52 procent. Bland de som invandrat före 7 års ålder var andelen 49 procent och bland de med svensk bakgrund hade 46 procent påbörjat högskolestudier senast vid 25 års ålder.

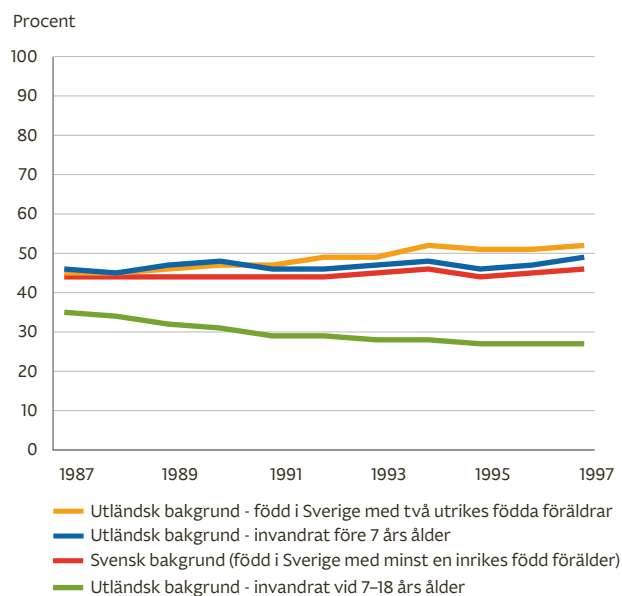
Övergången för utrikes födda som invandrat efter skolstart, vid 7–18 års ålder, var däremot betydligt lägre: 27 procent. I den här gruppen minskade andelen som går vidare till högskolestudier från 35 till 27 procent mellan årskullarna födda 1987 och 1995, och har sedan varit oförändrad i de två efterföljande årskullarna. Någon motsvarande negativ utveckling finns inte i någon av de övriga grupperna. Om vi jämför årskullarna födda 1987 och 1997 har andelen som påbörjar högskolestudier ökat mest bland de som är födda i Sverige med två utrikes födda föräldrar – från 45 till 52 procent – medan det har varit en mindre ökning bland de som invandrat före 7 års ålder och bland de med svensk bakgrund.

Som figur 2.23 visar var övergången till högskolan högre för kvinnor än för män i samtliga grupper. I övrigt uppvisar rekryteringen utifrån svensk och utländsk bakgrund ungefär samma mönster bland kvinnor som bland män. Både bland kvinnor och män var övergångsandelens klart minst i gruppen som invandrat i skolåldern 7–18 år och högst bland de som är födda i Sverige med två utrikes födda föräldrar.

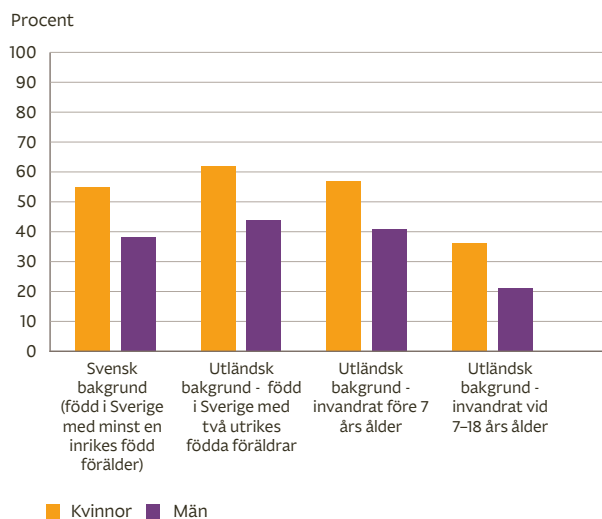
Lika vanligt med utländsk bakgrund bland nybörjarna som i befolkningen

Andelen med svensk respektive utländsk bakgrund bland högskolenybörjarna är ett resultat av både befolkningens sammansättning i motsvarande ålder och i vilken utsträckning personer med svensk respektive utländsk bakgrund

Figur 2.22. Andel av årskullarna födda 1987–1997 som hade påbörjat en svensk högskoleutbildning senast vid 25 års ålder, uppdelat efter svensk och utländsk bakgrund. Personer folkbokförda i Sverige vid både 18 och 25 års ålder ingår.

Figur 2.23. Andel kvinnor och män födda 1997 som hade påbörjat en svensk högskoleutbildning senast vid 25 års ålder, uppdelat efter svensk och utländsk bakgrund. Personer folkbokförda i Sverige vid både 18 och 25 års ålder ingår.

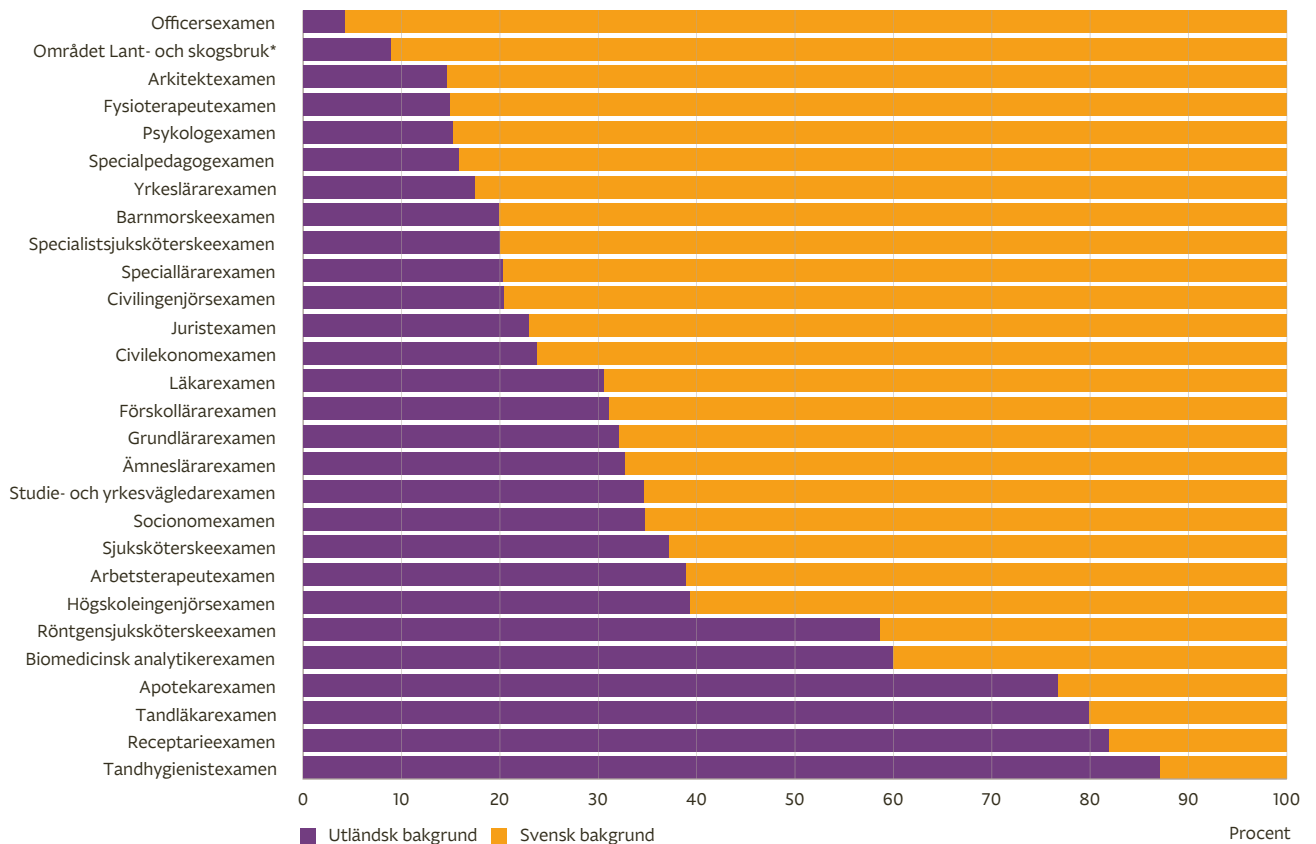

börjar studera i högskolan. I avsnittet nedan behandlas nybörjare under 65 år, exklusive inresande studenter, läsåret 2022/23.

Av högskolenybörjarna läsåret 2022/23 hade 70 procent svensk bakgrund och 30 procent utländsk bakgrund. Det speglar andelen med svensk respektive utländsk bakgrund i befolkningen i stort. Bland högskolenybörjarna hade 31 procent av kvinnorna och 28 procent av männen utländsk bakgrund.

Andelen nybörjare med utländsk bakgrund har ökat över den senaste tioårsperioden – läsåret 2012/13 hade

Figur 2.24. Andel programnybörjare (under 65 år) på yrkesexamensprogram uppdelat efter svensk och utländsk bakgrund, läsåret 2022/23. Program med minst 200 nybörjare redovisas (* i området lant- och skogsbruk ingår flera program eftersom nybörjarna är färre än 200 på varje enskilt program).

19 procent utländsk bakgrund. Andelen med utländsk bakgrund har också ökat i befolkningen i stort under den här tidsperioden: från 23 till 31 procent mellan 2012 och 2022.

Andelen nybörjare med utländsk bakgrund skiljer stort mellan olika program (figur 2.24). Bland yrkesexamensprogram med minst 200 programnybörjare var andelen nybörjare med utländsk bakgrund störst på tandhygienistprogrammet, 87 procent. Därefter följde receptarieprogrammet, där 82 procent av nybörjarna hade utländsk bakgrund. På officersprogrammet var det istället en stor andel nybörjare med svensk bakgrund, och andelen med utländsk bakgrund var bara 4 procent. Andelen med utländsk bakgrund var också liten på programmen inom området lant- och skogsbruk, 9 procent. Jämfört med föregående läsår är det samma utbildningar som har en hög respektive låg andel med utländsk bakgrund.

Fler studenter erbjuds riktat pedagogiskt stöd

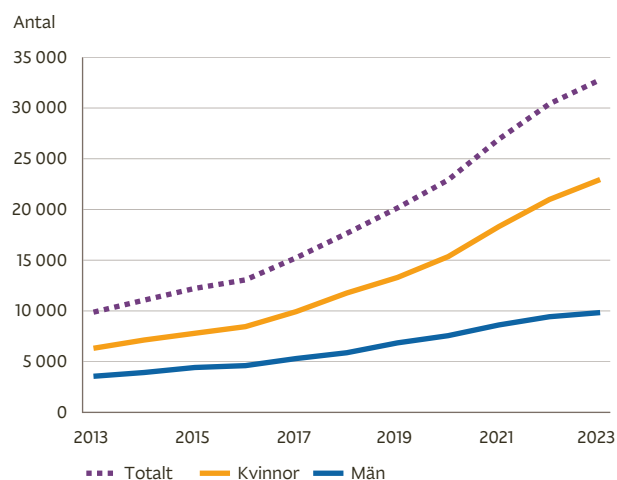
I september 2021 fick UKÄ i uppdrag av regeringen att under en tioårsperiod följa upp funktionshinderspolitiken inom högre utbildning och forskning. Uppföljningen ska genomföras utifrån det nationella målet för funktionshinderspolitiken, som är att uppnå jämlikhet i levnads-

villkor och full delaktighet i samhället för personer med funktionsnedsättning. Inom ramen för uppdraget arbetar UKÄ både med kvalitativa och kvantitativa metoder för datainsamling.

Lärosäten kan få ersättning för de kostnader de har för riktat pedagogiskt stöd till studenter med funktionshinder i studiesituationen. Enligt årsredovisningar från Stockholms universitet, som fördelar de nationella medel som anvisats för detta ändamål, har antalet studenter som beretts tillgång till stödresurser ökat under flera år. Under 2023 erbjöds 32 790 studenter (varav 51 doktorander) med funktionshinder i studiesituationen riktat pedagogiskt stöd (figur 2.25). Det är en ökning med 2 380 studenter jämfört med året innan. Ökningen var inte lika kraftig som tidigare år. Det kan delvis bero på en skillnad i inrapporteringen av uppgifterna. Tidigare har några lärosäten lämnat uppgifter per helår som även har inkluderat föregående höstterminen. Till årets uppgifter har däremot alla lärosäten lämnat uppgifter om studenter med tillgång till stödinsatser under vår-, sommar- och höstterminen 2023.

I ett längre perspektiv har antalet studenter som erbjuds stödresurser ökat kraftigt. Under 2013 erbjöds 9 880 studenter med funktionshinder i studiesituationen riktat pedagogiskt stöd. Det betyder att antalet har ökat med

Figur 2.25. Antal studenter med funktionshinder i studiensituationen som beretts tillgång till stödresurser 2013–2023, totalt och uppdelat på kvinnor och män.

22 910 studenter, eller motsvarande mer än 230 procent, på tio år. Under samma period (höstterminen 2013 till höstterminen 2023) har antalet studenter i högskolan ökat med 11 procent.

Funktionshindren har delats in i åtta olika områden. Under 2023 erbjöds flest studenter stöd för dyslexi eller specifika läs- och skrivsvårigheter, totalt 13 090 studenter, medan 12 500 studenter erbjöds riktat pedagogiskt stöd med anledning av neuropsykiatriska funktionsnedsättningar.

Varje år, från 2013 till 2023, har fler kvinnor än män erbjudits stödet, och den könsskillnaden har förstärkts något mot slutet av perioden. Av de som erbjöds stöd 2023 var 70 procent kvinnor och 30 procent män. I studentpopulationen som helhet var 61 procent kvinnor och 39 procent män höstterminen 2023.

Läs mer

Sökande och antagna till högskoleutbildning på grundnivå och avancerad nivå, höstterminen 2023, UF 46 SM 2201, Statistiska meddelanden, SCB och UKÄ.

Studenter och examinerade på grundnivå och avancerad nivå 2022/23, UF 20 SM 2301, Statistiska meddelanden, SCB och UKÄ.

Genomströmning och resultat på grundnivå och avancerad nivå till och med 2022/23, UF 20 SM 2303, Statistiska meddelanden, SCB och UKÄ.

Högskolenyborjare 2021/22 och doktorandnyborjare 2020/21 efter föräldrarnas utbildningsnivå, UF 20 SM 2203, Statistiska meddelanden, SCB och UKÄ.

Svensk och utländsk bakgrund för studenter och doktorander 2022/23, UF 19 SM 2401, Statistiska meddelanden, SCB och UKÄ.

Nyborjare i högskolan 2022/23, UKÄ 2023.

Rekryteringen till högskolan 2022 - i riket och per län och kommun, UKÄ 2024.

Uppföljning av regeringens utökade satsning på sommarkurser - Redovisning av ett regeringsuppdrag, UKÄ 2023.

Kvarvaron i högskolan ökar i kristider, UKÄ 2023.

Sökbeteende bidrar till den sociala snedrekryteringen till högskolan, UKÄ 2023.

Till högskolan från gymnasieskolan - Studenternas prestationer det första studieåret, UKÄ och Skolverket 2024.

På UKÄ:s webbplats finns tabeller till de olika kapitlen, med bland annat lärosätesspecifika uppgifter. Där hittar ni också vår statistikdatabas Högskolan i siffror.

3

Högskolan och kompetensförsörjningen

Det går bra på arbetsmarknaden för de som tar en examen från högskolan. Av de examinerade läsåret 2020/21 var 86 procent etablerade 1,5 år efter examen. Etableringen är högst bland de som tar en yrkesexamen. Särskilt hög är den bland de som tar examen efter att ha gått en påbyggnadsutbildning, däribland speciallärarexamen och specialistsjuksköterskeexamen.

Det finns områden på arbetsmarknaden där efterfrågan på högskoleutbildade är större än antalet examinerade. Bland annat handlar det om delar av lärområdet, hälso- och sjukvårdsområdet och det tekniska området.

Lsåret 2022/23 minskade både antalet examinerade och antalet nybörjare för flera utbildningar inom lärområdet och det tekniska området. Det återstår att se hur minskningarna långsiktigt påverkar tillgången på examinerade inom dessa områden. Hälso- och sjukvårdsområdet följer inte mönstret i samma utsträckning utan har i stället bara mindre förändringar i antal nybörjare och examinerade. Antal sökande minskar för några av de utbildningarna, men lärosätena har fortsatt anta studenter i ungefär samma omfattning som tidigare.

Högskolan och kompetensförsörjningen

Högskolan är central för kompetensförsörjningen i samhället och har flera uppdrag som handlar om att tillgodose arbetsmarknadens behov. I det här kapitlet belyser vi först högskolans roll i kompetensförsörjningen genom etableringen på arbetsmarknaden bland de som tog examen läsåret 2020/21. Därefter redogör vi för studenter och examinerade på yrkesexamensprogram inom lärområdet, hälso- och sjukvårdsområdet samt från ingenjörsutbildningarna. Dessa områden har på olika sätt varit föremål för utbyggnader och särskilda uppdrag från regeringens sida för att fler ska utbildas.

Etablering efter examen på grundnivå och avancerad nivå

Ett sätt att belysa högskolans roll i kompetensförsörjningen är att undersöka de examinerades etablering på arbetsmarknaden.

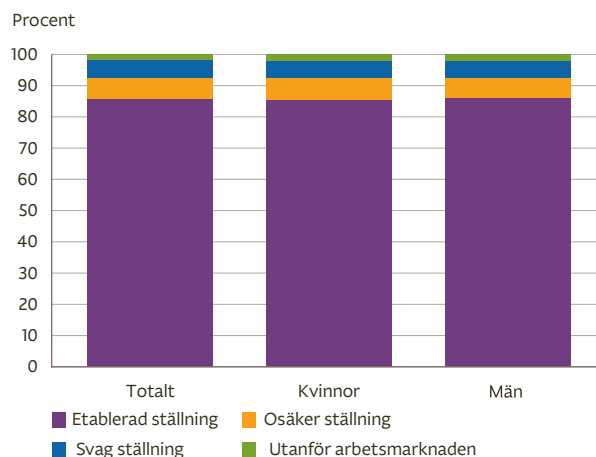
En majoritet var etablerade på arbetsmarknaden

De allra flesta som examineras från en utbildning vid universitet och högskolor etablerar sig snabbt på arbetsmarknaden. Av de som tog en examen på grundnivå eller avancerad nivå under 2020/21 var 86 procent av både kvinnor och män etablerade på arbetsmarknaden efter 1–1,5 år (figur 3.1). Andelen etablerade av de examinerade kallas också för etableringsgrad. I statistiken definieras etablerade som personer med en god ställning på arbetsmarknaden. Det innebär att de var sysselsatta i november det aktuella uppföljningsåret, att de hade en relativt hög arbetsinkomst och att personerna inte varit arbetslösa någon gång under året.

Men alla examinerade lyckas inte etablera sig på arbetsmarknaden. Av de som examinerades läsåret 2020/21 hade

7 procent en osäker ställning på arbetsmarknaden, vilket innebär en relativt låg arbetsinkomst eller förekomst av arbetslöshet. Ytterligare 6 procent hade en svag ställning på arbetsmarknaden, vilket betyder låg arbetsinkomst eller förekomst av heltidsarbetslöshet en stor del av året.

Figur 3.1. Arbetsmarknadsställning (procent) 2022 för personer som examinerades på grundnivå och avancerad nivå läsåret 2020/21. Totalt och uppdelat på kvinnor och män.

Vem räknas som etablerad?

För att räknas som etablerad på arbetsmarknaden krävs att individen uppfyller följande kriterier det aktuella uppföljningsåret (2022):

- Personen är sysselsatt i november månad enligt den definition som SCB använder i sysselsättningsregistret.
- Den sammanräknade arbetsinkomsten under året ska överstiga ≥68 700 kronor.
- Det ska inte finnas några händelser som indikerar perioder av arbetslöshet (på heltid eller deltid) eller att personen varit föremål för arbetsmarknadspolitiska åtgärder.

Den definition av etablerad som används här är på många sätt snäv. Flera villkor måste vara uppfyllda under uppföljningsåret för att en person ska räknas som etablerad, och definitionen avser personer som har en god ställning på arbetsmarknaden. Individer som tillhör gruppen etablerade har med andra ord haft en förhållandevis smidig övergång från utbildning till arbetslivet.

Populationen delas in i fyra kategorier utifrån hur stark ställning olika individerna har på arbetsmarknaden:

- **Etablerad ställning:** God ställning på arbetsmarknaden.
- **Osäker ställning:** Relativt låg arbetsinkomst eller förekomst av arbetslöshet.
- **Svag ställning:** Låg arbetsinkomst eller förekomst av heltidsarbetslöshet en stor del av året.
- **Utanför arbetsmarknaden:** Ingen arbetsinkomst.

Personer som antingen studerar eller har flyttat utomlands under uppföljningsåret exkluderas från analysen.

En liten grupp stod helt utanför arbetsmarknaden – totalt 2 procent av de examinerade.

Svårighet att etablera sig på arbetsmarknaden kan sammantaget uttryckas som andelen av de examinerade som antingen har svag arbetsmarknadsställning eller som står utanför arbetsmarknaden. Om de här två grupperna slås samman hade 7 procent svårt att etablera sig på arbetsmarknaden 1–1,5 år efter examen.

Ny datakälla i etableringsstatistiken påverkar jämförbarheten över tid

För uppgifterna om etablering bland de examinerade läsåret 2020/21 har det skett ett tidseriebrott, jämfört med uppgifter för tidigare läsår. Anledningen är att SCB använder en ny källa, uppgifterna om etablering baseras numera på den registerbaserade statistiken i *Befolkningens arbetsmarknadsstatus* (BAS). BAS ersätter *Registerbaserad arbets-*

Tabell 3.1. Etableringsgrad (procent) 1–1,5 år efter examen för yrkesexamina, generella examina och konstnärliga examina, examinerade läsåret 2020/21.

	Totalt (%)	Kvinnor (%)	Män (%)
Yrkesexamina	91	90	93
Generella examina	80	79	80
Konstnärliga examina	41	41	42

marknadsstatistik (RAMS) som var grunden till etableringsstatistiken fram till uppföljningsåret 2021.

BAS årsregister motsvarar RAMS i stor utsträckning. Det finns dock ett antal skillnader som påverkar jämförbarheten över tid. En skillnad är att personer som är bosatta i Sverige och arbetar i ett annat nordiskt land klassificeras som sysselsatta i BAS, men inte i RAMS. En annan skillnad mellan statistikprodukterna är att BAS använder flera datakällor för att klassificera företagare.

För etableringsstatistiken innebär övergången från RAMS till BAS ett tidseriebrott i statistiken. Några jämförelser med tidigare läsår görs därför inte här. UKÄ och SCB analyserar hur införandet av BAS påverkar statistiken och jämförelser över tid. Uppgifter om examinerade från tidigare läsår finns i rapporten *Etablering på arbetsmarknaden efter studier i högskolan - Examinerade på grundnivå och avancerad nivå 2015/16–2019/20*.

Högst etablering för personer med yrkesexamina

Även om etableringsgraden totalt sett är hög finns det tydliga skillnader i etableringsgraden mellan examinerade med olika typer av examina. Av de som tog en yrkesexamen läsåret 2020/21 var 91 procent etablerade 1–1,5 år efter examen, jämfört med 80 procent av de som tog en generell examen. För personer som tog en konstnärlig examen var etableringsgraden betydligt lägre jämfört med de två andra grupperna, med endast 41 procent (tabell 3.1). En förklaring kan vara att många som tar en konstnärlig examen arbetar som konstnärer eller kulturarbetare som ofta försörjer sig genom stipendier och bidrag som i vissa fall är skattebefriade och räknas därmed inte som en inkomst i statistiken.

Hög etablering bland civilingenjörer och sjuksköterskor

Civilingenjörsexamen och sjuksköterskeexamen var de vanligaste yrkesexamina 2020/21. Examinerade från dessa utbildningar har också en hög etableringsgrad. I figur 3.2 ser man att 94 procent av de som tog en civilingenjörsexamen och 92 procent av de som tog en sjuksköterskeexamen var etablerade på arbetsmarknaden 1–1,5 år efter examen.

Bland de 18 vanligaste yrkesexamina hade personer med en speciallärarexamen den allra högsta etableringsgraden (97 procent), följt av personer med en specialpeda-

Internationell jämförelse

Högre utbildning ger större chans till arbete

Uppgifter från OECD visar att en högskoleutbildning ger större chans till arbete än en gymnasieutbildning. Sysselsättningsgraden, alltså andelen i befolkningen som är sysselsatt, var bland vuxna i åldern 25–64 år högre i gruppen med högskoleutbildning än bland dem med gymnasieutbildning under 2022. Dessutom ökade sysselsättningsgraden med varje utbildningsnivå.

Sysselsättningsgraden ökade mer för kvinnor än för män som läst en högskoleutbildning. För kvinnor med en kandidatexamen var den 13 procentenheter högre än för kvinnor med gymnasieutbildning. Motsvarande skillnad för männen var 6 procentenheter.

Sverige hör till de länder som hade högst sysselsättningsgrad 2022, både bland kvinnor och män. Exempelvis var 94 procent av dem med en masterexamen i arbete i Sverige, medan motsvarande andel var 90 procent i genomsnitt i OECD-länderna.

Generellt har en större andel män än kvinnor arbete. Men, bland dem med en doktorsexamen i Sverige var mönstret det motsatta – sysselsättningsgraden var högre för kvinnor, 97 procent, än för män, 95 procent.

Tabell 3.2. Andel 25–64-åringar som hade arbete bland dem med gymnasieutbildning eller högskoleutbildning som högsta utbildningsnivå, totalt och för kvinnor och män, 2022. Källa:OECD, (- indikerar att uppgifter saknas).

	Gymnasieutbildning		Kandidatexamen		Masterexamen		Doktorsexamen	
	Totalt (%)	Kvinnor/ män (%)	Totalt (%)	Kvinnor/ män (%)	Totalt (%)	Kvinnor/ män (%)	Totalt (%)	Kvinnor/ män (%)
Danmark	83	79/86	87	86/89	90	89/92	95	93/97
Estland	82	76/85	89	87/93	90	89/90	96	99/92
Finland	78	76/79	89	88/90	90	90/91	-	-
Frankrike	74	70/78	85	84/86	90	88/92	92	91/93
Nederländerna	84	79/89	88	85/91	92	90/94	94	92/95
Norge	82	76/87	90	89/93	95	92/97	98	- /95
Spanien	72	65/79	81	79/83	86	84/89	92	92/92
Storbritannien	82	77/85	87	84/90	89	87/91	90	89/91
Sverige	84	79/88	90	90/91	94	92/95	96	97/95
Tyskland	81	78/85	88	84/91	89	86/93	93	91/95
EU25 - genomsnitt	78	71/83	86	83/89	90	88/92	94	92/95
OECD - genomsnitt	77	69/83	85	82/89	90	87/92	93	91/95

gogexamen (96 procent) och personer med en specialist-sjuksköterskeexamen (95 procent). Dessa tre utbildningar är påbyggnadsutbildningar, vilket betyder att den kräver en tidigare högskoleutbildning. Personerna som läste påbyggnadsutbildningar var därmed sannolikt etablerade på arbetsmarknaden redan innan de påbörjade sin utbildning. Även de med läkarexamen och yrkeslärarexamen hade en hög etableringsgrad (95 respektive 94 procent).

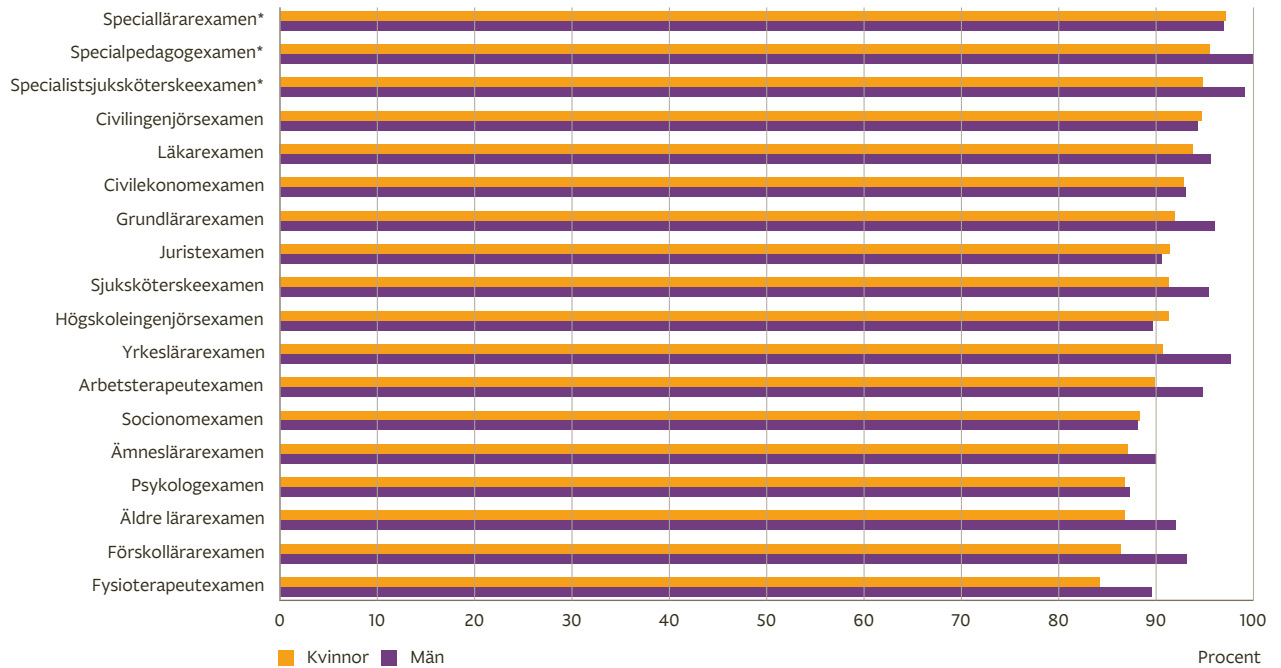
Etableringsgraden för generella examina varierar mellan inriktningar

Etableringsgraden för de som tar en generell examen tenderar att vara lägre än för de som tar en yrkesexamen – för de som tog en generell examen 2020/21 var etableringsgraden 80 procent (tabell 3.3). Liksom för yrkesexamina finns det stora skillnader mellan olika utbildningar. Högst etableringsgrad hade de som tog en generell examen inom hälso- och sjukvård samt social omsorg och pedagogik och lärarutbildning (84 procent). Även personer med en

Tabell 3.3. Etableringsgrad (procent) 1–1,5 år efter examen för generella examina uppdelad på ämnesinriktningar, examinerade läsåret 2020/21.

	Totalt (%)	Kvinnor (%)	Män (%)
Generella examina – totalt	80	79	80
Pedagogik och lärarutbildning	84	83	88
Humaniora och konst	60	61	57
Samhällsvetenskap, juridik, handel, administration	81	81	81
Naturvetenskap, matematik och data	80	77	82
Teknik och tillverkning	83	81	83
Lant- och skogsbruk samt djursjukvård	75	73	78
Hälso- och sjukvård samt social omsorg	84	83	84
Tjänster	81	78	85

Figur 3.2. Etableringsgrad (procent) 1–1,5 år efter examen för 18 yrkesexamina med flest examinerade, läsåret 2020/21. Uppdelat på kvinnor och män. (* indikerar påbyggnadsutbildning.)

generell examen inom teknik och tillverkning hade en hög etablering (83 procent). Lägst etableringsgrad hade examinerade inom humaniora och konst med 60 procent.

Näringslivet är största sektorn

Den svenska arbetsmarknaden präglas av en sned könsfördelning. Av de män som tog en examen läsåret 2020/21 och var etablerade 1–1,5 år efter examen arbetade flest i närings-

livet. Näringslivet är den största sektorn även bland kvinnor men det dominerar inte lika tydligt. I stället arbetade ett betydligt större antal kvinnor inom den kommunala och den regionala sektorn jämfört med män (figur 3.3).

Kvinnors och mäns ojämna fördelning i olika sektorer speglar de könsbundna studievalen. Exempelvis är män i majoritet bland de examinerade inom teknik och tillverkning. De utbildningarna leder i hög grad till ett arbete i

Bedömning av utländska utbildningar

Svensk arbetsmarknad får tillskott av högskoleutbildade från de som har invandrat till Sverige eller av någon annan anledning har studerat i ett annat land. Den som har en utländsk högskoleutbildning och ska söka jobb eller utbildning i Sverige kan få en bedömning av vad den utländska utbildningen motsvarar här.

Det är Universitets- och högskolerådet (UHR) som bedömer vad utbildningen motsvarar i det svenska utbildningssystemet och skriver ett utlåtande. Under 2023 utfärdade UHR 8 110 utlåtanden över utländska utbildningar. Den vanligaste bedömningsjämförelsen för generella examina var kandidatexamen, där 5 000 utbildningar ansågs motsvara en svensk kandidatexamen. Därefter kom 1 360 masterexamina, 1 230 magisterexamina, 330 högskoleexamina och 210 doktorsexamina. Bland yrkesexamina gällde de flesta utlåtandena ingenjörsutbildningar – 1 000 bedömdes motsvara högskoleingenjörsexamen och 410 civilingenjörsexamen. De inkomna ansökningarna för bedömning under 2023 omfattade många olika utbildningsländer – flest ansökningar gällde Indien och därefter Ukraina, Iran, Turkiet och Syrien. Jämfört med 2022 har antalet utfärdade utlåtanden ökat med 880, vilket är en betydande ökning.

I vissa yrken krävs legitimation

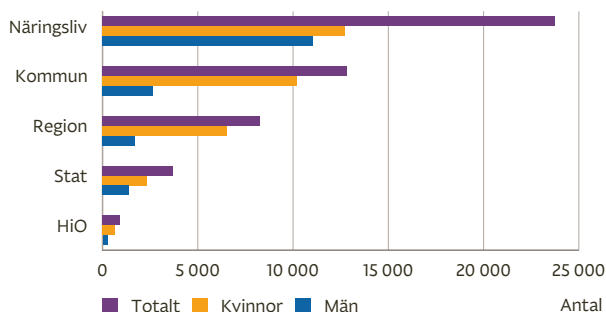
Om en utländsk utbildning gäller arbete inom hälso- och sjukvården, där legitimation krävs, så är det Socialstyrelsen som gör bedömningen av utbildningen och utfärdar legitimationen. De senaste uppgifterna som finns tillgängliga är från 2022. Då utfärdade Socialstyrelsen 1 850 legitimationer för personer med utländsk utbildning, varav 890 var läkarlegitimationer och 390 sjuksköterskelegitimationer. Antalet kan jämföras med att Socialstyrelsen samma år utfärdade 10 230 legitimationer till personer med svensk utbildning.

På motsvarande sätt gör Skolverket prövningar för lärarlegitimation. Under 2023 utfärdade Skolverket legitimationer till 590 personer med utländsk lärar- och förskolläraryrkesutbildning.

Källa: UHR, Socialstyrelsen och Skolverket.

Figur 3.3. Antal etablerade 2022 per sektor (näringsliv, kommun, region, stat och hushållens icke-vinstdrivande organisationer (HiO)), totalt och uppdelat på kön.

Examinerade läsåret 2020/21. I HiO ingår bland annat trossamfund, politiska partier och fackföreningar.

näringslivet. Kvinnor är i stället i majoritet inom lärarutbildningar och många hälso- och sjukvårdsutbildningar som tenderar att leda till en anställning i den kommunala respektive den regionala sektorn.

Studenter och examinerade inom lärar- och förskollärområdet

En stor del av de högskoleutbildade har en god ställning på arbetsmarknaden efter examen. Samtidigt finns det yrken där behovet av högskoleutbildade bedöms vara större än tillgången både i dag och framöver. För att beskriva vägen till några av dessa yrken ger vi i de kommande avsnitten en fördjupad bild av studenter och examinerade vid vissa yrkesexamensprogram. Närmast beskriver vi lärar- och förskollärområdet. Därefter lyfter vi några utbildningar inom hälso- och sjukvårdsområdet och det tekniska området.

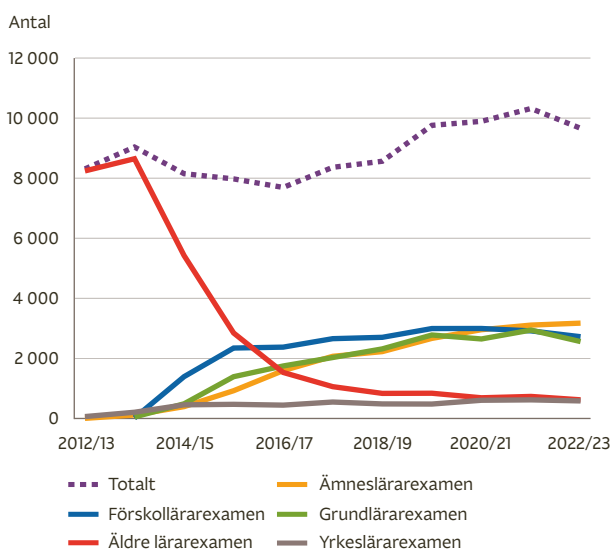
Prognoser från både SCB och Skolverket visar ett fortsatt stort behov av examinerade lärare och förskollärare. Grundlärarexamen och yrkeslärarexamen utmärker sig med särskilt stora behov, medan det varierar beroende på undervisningsämne när det gäller ämneslärarexamen.

Till flera av utbildningarna antas många av dem som söker utbildningarna i första hand och på nationell nivå varierar söktrycket mellan 1 och 1,5 behörig förstahands-sökande per antagen. Det här gör det svårt för lärosätena att anta fler studenter än de redan gör. Utöver detta är även genomströmningen på vissa av utbildningarna en utmaning. Detta gäller särskilt ämneslärarutbildning, även om det finns indikationer på att den håller på att förbättras.

Något färre examinerade lärare 2022/23

Lsåret 2022/23 tog 9 660 personer en förskollärarexamen, grundlärarexamen, yrkeslärarexamen, ämneslärarexamen eller en äldre lärarexamen. Som figur 3.4 visar var

Figur 3.4. Antal examinerade läsåren 2012/13–2022/23 för förskollärarexamen, grundlärarexamen, yrkeslärarexamen och ämneslärarexamen samt äldre lärarexamina.

det något färre än läsåret innan men ungefär lika många som läsåren 2019/20 och 2020/21. Under läsåret 2022/23 tog flest en ämneslärarexamen, och då särskilt med inriktning mot gymnasieskolan. Antalet studenter som tog en ämneslärarexamen ökade svagt läsåret 2022/23, medan antalet som tog en förskollärarexamen och grundlärarexamen minskade något.

Förskollärarexamen, grundlärarexamen, yrkeslärarexamen och ämneslärarexamen infördes inför läsåret 2011/12. I samband med införandet av dessa lärarexamina har också den äldre lärarexamen fasats ut, även om det varje läsår fortfarande förekommer att studenter tar någon form av äldre lärarexamina.

Regeringen har gett lärosätena mål för antal examina år 2021–2024 för de utbildningar som ingår i det här avsnittet. UKÄ har följt upp målen och har i uppdrag att ta fram underlag för en kommande målperiod 2025–2028. Fram till år 2023, det vill säga efter 75 procent av målperioden, hade lärosätena i genomsnitt uppfyllt 78 procent av målet. Många lärosäten verkar därmed ligga i fas med de uppsatta målen.

Kvinnor i majoritet på lärarutbildningarna

Flera av lärarutbildningarna är kvinnodominerade (tabell 3.4). Den ojämna könsfördelningen har inte ändrats under den senaste tioårsperioden. Förskollärarexamen har den mest ojämna könsfördelningen – läsåret 2022/23 var 96 procent av de examinerade kvinnor och 4 procent män. Under läsåret 2022/23 var det bara ämneslärarexamen som hade en jämn könsfördelning bland de examinerade, med andelen kvinnor respektive män inom intervallet 40–60 procent.

Könsfördelningen varierar mellan olika inriktningar.

Till exempel var 93 procent kvinnor och 7 procent män av de som läsåret 2022/23 tog en grundlärarexamen med inriktning mot förskoleklass och grundskolans årskurs 1–3 medan könsfördelningen var jämnare för inriktningen grundlärare mot fritidshem.

Speciallärarexamen och specialpedagogexamen är båda påbyggnadsutbildningar inom läraryrket. De har vuxit betydligt i omfattning det senaste decenniet. Läsåret 2022/23 tog 650 personer en speciallärarexamen och 570 personer en specialpedagogexamen. Det kan jämföras med läsåret 2012/13 då antalet examinerade var 200 personer respektive 330. Också dessa utbildningar är kvinnodominerade – av de examinerade det senaste läsåret var 92 procent kvinnor och 8 procent män på båda utbildningarna.

KPU har stor betydelse för antalet examinerade i vissa undervisningsämnen

Bland de examinerade ämneslärarna finns de som har tagit en examen genom en kompletterande pedagogisk utbildning (KPU). Det finns vissa skillnader mellan vilka undervisningsämnen som är vanliga bland studenter som tar examen efter en så kallad reguljär ämneslärarutbildning och studenter som tar examen efter KPU.

På totalnivå har engelska, historia och svenska varit de vanligaste ämnena för gymnasieskolan under alla år som ämneslärarexamen har utfärdats. För årskurs 7–9 har det varierat lite från år till år mellan engelska, svenska, historia, matematik och religionsvetenskap. Om KPU-studen-

Artificiell intelligens och högskolans utbildningsutbud

Tekniken inom artificiell intelligens (AI) är på framväxt och förväntas påverka olika delar av arbetsmarknaden både i dag och framöver. UKÄ har haft i uppdrag att analysera hur detta i sin tur kan påverka högskolans utbildningsutbud.

UKÄ ser att det framöver finns behov av grundläggande kunskap om AI inom flera yrken. Därför behöver också detta ingå i många utbildningar, däribland lärarutbildningar och juristutbildningar. Samtidigt ser UKÄ att utbildningsutbudet även måste svara mot behovet av specialister som driver utvecklingen inom AI-området framåt.

I rapporten föreslår UKÄ att lärosätena framöver kan arbeta med öppna uppdragsutbildningar för yrkesverksamma. UKÄ föreslår också att de AI-relaterade kurser som lärosätena tar fram inom ett program ska vara sökbara även som fristående kurser. På så vis skulle befintlig programutbildning kunna göras tillgänglig för yrkesverksamma som redan har läst en utbildning, men behöver komplettera sin kunskap om AI.

Slutligen föreslår UKÄ att lärosätena ska ges tillfälliga medel för att arbeta med utvecklingen av utbildningsutbudet.

Läs mer i UKÄ:s rapport *Artificiell intelligens och högskolans utbildningsutbud – Redovisning av ett regeringsuppdrag*.

Tabell 3.4. Antal examinerade samt andel kvinnor och män från lärar- och förskollärarutbildningar samt påbyggnadsutbildningar per examen och inriktningar läsåret 2022/23. Inriktningar med 100 eller fler examinerade redovisas.

	Antal examinerade	Kvinnor (%)	Män (%)
Totalt nuvarande och äldre lärarexamina	9 660	76	24
Förskollärarexamen	2 720	96	4
Grundlärarexamen	2 560	78	22
F-3	1 140	93	7
4-6	720	76	24
Fritidshem	700	57	43
Yrkeslärarexamen	580	66	34
Ämneslärarexamen	3 170	59	41
Gymnasieskolan	1 910	55	45
7-9	1 280	66	34
Äldre lärarexamina	620	81	19
Totalt påbyggnadsutbildningar	1 210	92	8
Speciallärarexamen	650	92	8
Språk-, skriv- och läsutveckling	290	96	4
Matematikutveckling	170	90	10
Intellektuell funktionsnedsättning	180	86	14
Specialpedagogexamen	570	92	8
Grundskoleverksamhet	290	92	8
Förskoleverksamhet	190	97	3

terna särredovisas utmärker sig andra undervisningsämnen. Då är istället flera av de naturvetenskapliga ämnena och teknik vanligast. Det här innebär att KPU bidrar till en betydande del av de examinerade ämneslärarna inom naturvetenskap och teknik.

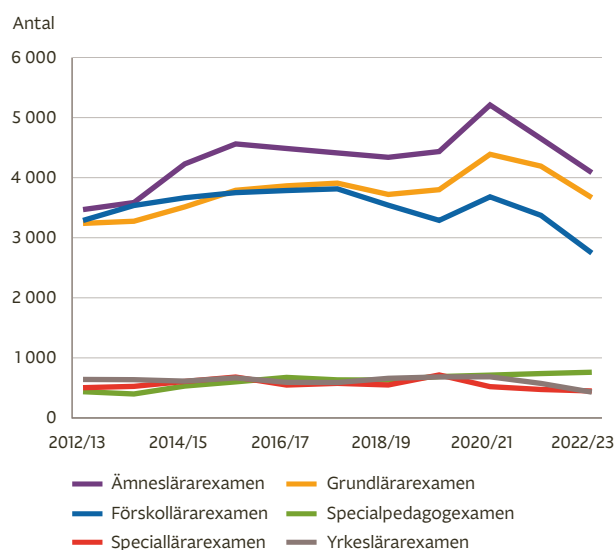
Fortsatt minskat antal nybörjare efter rekordnivåer under pandemin

Det totala antalet nybörjare på lärarutbildningarna har minskat kraftigt de två senaste läsåren (figur 3.5). Under läsåret 2022/23 påbörjade 10 930 personer något av de fyra grundläggande lärarprogrammen för första gången. Det är en minskning med 15 procent jämfört med 2021/22. Antalet nybörjare minskade för alla fyra programmen.

Lsåret 2020/21 ökade antalet nybörjare till lärarutbildningarna kraftigt. Detta var i början av pandemin och samtidigt som direktövergången från gymnasieskolan till högskolan ökade. Det är därför troligt att vissa individer tidigare lade sina studier. Sedan dess har nybörjarna minskat och läsåret 2022/23 var det färre som började en lärarutbildning även jämfört med åren innan pandemin. Den senaste tioårsperioden har antalet nybörjare bara varit lägre läsåret 2012/13. För program mot förskolläraryrket var antalet nybörjare det lägsta någonsin.

Flest påbörjar ett program mot ämnesläraryrket, följt av grundläraryrket. I de här grupperna ingår även nybörjare på kompletterande pedagogisk utbildning (KPU). Läsåret 2022/23 var det 1 040 som påbörjade studier genom någon form av KPU (tabell 3.5). Länge gavs KPU

Figur 3.5. Antal nybörjare på lärar- och förskolläraryrket samt påbyggnadsutbildningar läsåren 2012/13–2022/23.

enbart mot ämnesläraryrket och omfattade 90 högskolepoäng. Sedan 2022 finns på vissa lärosäten försöksverksamhet med KPU mot grundläraryrket och ämnesläraryrket, som omfattar 75 respektive 60 högskolepoäng. Även om ingångarna till KPU har blivit fler, utgör KPU-nybörjarna en ungefär lika stor andel av nybörjarna 2022/23 som tidigare läsåre, 9 procent.

Tabell 3.5. Antal nybörjare samt andel kvinnor och män på lärar- och förskolläraryrket samt påbyggnadsutbildningar läsåret 2022/23.

	Antal nybörjare	Kvinnor (%)	Män (%)
Totalt lärar- och förskolläraryrket	10 930	74	26
Förskolläraryrket	2 750	95	5
Grundläraryrket	3 670	78	22
F-3	1 570	93	7
Fritidshem	860	57	43
4-6	1 060	72	28
Okänd inriktning	140	89	11
KPU 75 hp	40	70	30
Yrkesläraryrket	430	67	33
Ämnesläraryrket	4 080	57	43
Gymnasieskolan	2 370	56	44
7-9	650	60	40
Okänd inriktning	70	63	37
KPU 60 hp	150	49	51
KPU 90 hp	850	58	42
Totalt påbyggnadsutbildningar	1 210	93	7
Specialläraryrket	450	93	7
Specialpedagogexamen	760	93	7

Tabell 3.6. Examensfrekvens (procent) på lärar- och förskolläraryrkesutbildningar samt påbyggnadsutbildningar.

Andel av nybörjarna på respektive program som har tagit avsedd examen inom nominell studietid plus tre år (uppföljda läsåret 2021/22).

	Nybörjar år	Totalt (%)	Kvinnor (%)	Män (%)
Specialpedagogexamen	2017/18	75	76	60
Speciallärarexamen	2017/18	74	75	59
Förskollärarexamen	2015/16	72	74	43
Yrkeslärarexamen	2017/18	65	68	60
Grundlärarexamen	2015/16	61	65	50
Ämneslärarexamen	2013/14	46	52	39

Många arbetslösa år 2020 gick vidare till studier inom pedagogik och lärarutbildning

Under 2020 ökade arbetslösheten till följd av pandemin. Totalt blev då närmare 260 000 arbetslösa och knappt 9 600 av dem började studera på högskolan. Ungefär en tredjedel var under 25 år. Humaniora samt pedagogik och lärarutbildning var de vanligaste utbildningsinriktningarna, med drygt 1 500 studenter vardera.

Bland de 2 600 som påbörjade studier på yrkesexamensprogram när de blev arbetslösa, var det vanligt med program inom pedagogik och lärarutbildning (34 procent), hälso- och sjukvård (27 procent) och teknisk och teknisk industri (16 procent). Det här innebär att mer än tre fjärdedelar började studera inom de här utbildningsinriktningarna (SUN-inriktning 2-siffernivå).

Läs mer i UKÄ och Myndigheten för yrkeshögskolans (MYH) rapport *Eftergymnasiala studier bland arbetslösa under pandemins första år*.

Minskningen fortsätter hösten 2023

Till höstterminen 2023 fortsatte både antalet behöriga första-handssökande och antagna minska till alla utbildningar (figur 3.6). Undantaget är yrkeslärarexamen, där något fler antogs och antalet sökande i princip var oförändrat.

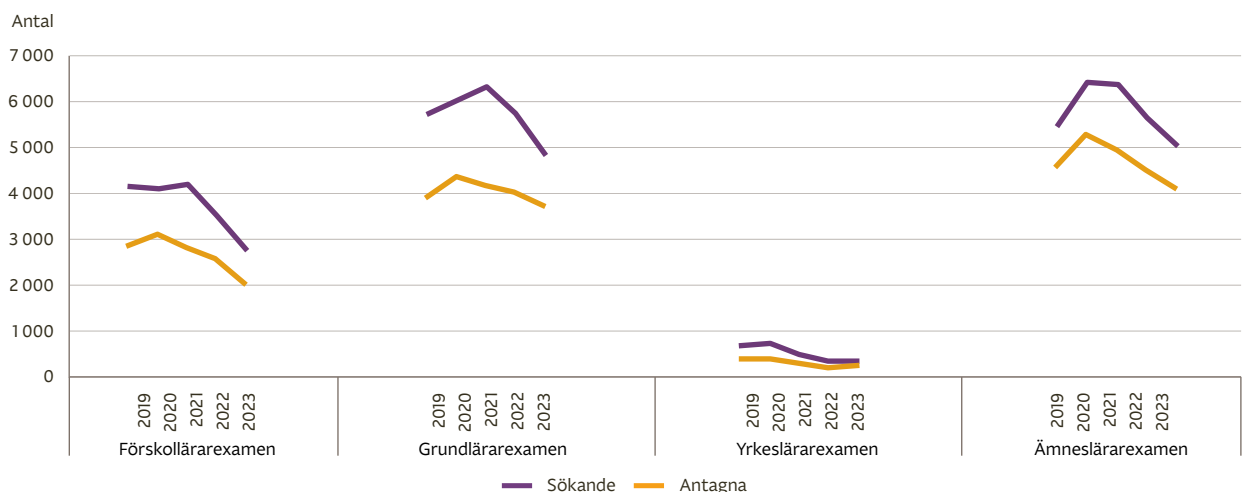
Även nybörjaruppgifterna för höstterminen 2023 indikerar ett fortsatt minskat inflöde till lärarutbildningarna. Då började 7 870 någon av de fyra grundläggande lärarutbildningarna. Det kan jämföras med höstterminen 2022 då antalet nybörjare var 8 600. Antalet nybörjare är alltid lägre på vårterminerna men för höstterminerna har antalet nybörjare bara varit lägre 2011. Det återstår att se hur utvecklingen fortsätter framöver

Högre genomströmning bland kvinnor

Det är inte bara hur många som börjar en utbildning som avgör hur många som examineras och därmed blir färdiga lärare. En annan viktig faktor är genomströmningen, det vill säga studenternas benägenhet att fortsätta studera på och avsluta den utbildning de har påbörjat. Bland lärarutbildningarna är examensfrekvensen högst för studenter som läser till specialpedagog, speciallärare samt förskollärare (tabell 3.6). För studenter på de här utbildningarna har examensfrekvensen under många år legat mellan 70 och 80 procent. Speciallärarexamen och specialpedagogexamen är påbyggnadsutbildningar och det är vanligt att examensfrekvensen är högre för sådana utbildningar överlag.

Kvinnor har genomgående högre examensfrekvens än män. Skillnaden är störst på utbildningar mot förskollärarexamen. Där var examensfrekvensen bland nybörjarna läsåret 2015/16, det senaste som kan följas upp, 74 procent för kvinnor och 43 procent för män. Det bör samtidigt påpekas att antalet män bland nybörjarna på den utbildningen är lågt.

Examensfrekvensen är lägst för studenter på ämneslärarutbildning. Bland nybörjarna läsåret 2013/14 hade 46

Figur 3.6. Antal behöriga första-handssökande och antagna till lärar- och förskolläraryrkesutbildningar höstterminerna 2019–2023.

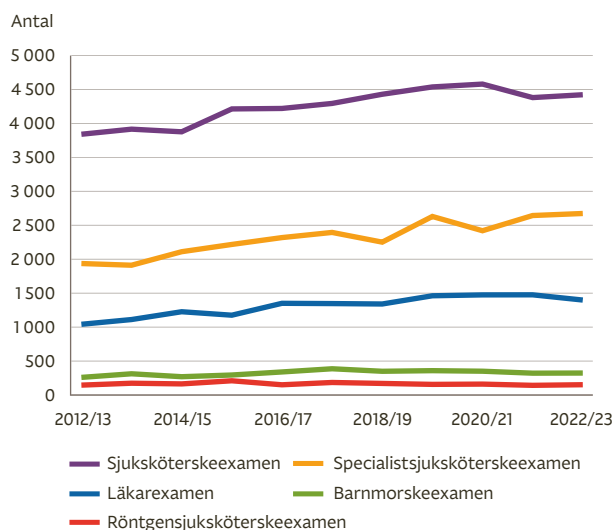
procent tagit en examen senast läsåret 2021/22. Ämneslärarutbildningarna är långa, vilket leder till att vi än så länge bara har uppgifter om examensfrekvens de första läsåren efter att de fyra lärarprogrammen infördes. Vi vet att kvarvaron då var lägre än den har varit de senaste läsåren – 59 procent av nybörjarna 2011/12 och 64 procent av nybörjarna 2013/14 var kvar på samma utbildning läsåret 2, medan motsvarande andel var 67 procent 2021/22. Det här innebär att även examensfrekvensen kan komma att bli högre bland de som har påbörjat ämneslärarutbildning de senaste läsåren.

Studenter och examinerade inom hälso- och sjukvårdsområdet

I dag finns det en brist på yrkesverksamma inom flera hälso- och sjukvårdsyrken som kräver högskoleutbildning. Av den anledningen har såväl universitet och högskolor som UKÄ, Nationella vårdkompetensrådet och andra aktörer de senaste åren fått uppdrag som på olika sätt handlar om dimensionering av högskoleutbildning och behovet av högskoleutbildade inom området.

I det här avsnittet beskriver vi studenter och examinerade från barnmorskeutbildning, läkarutbildning, röntgensjuksköterskeutbildning, sjuksköterskeutbildning samt specialistsjuksköterskeutbildning. År 2021–2024 har lärosätena mål för antal examina för samtliga dessa förutom läkarexamen. Läkarprogrammet är dock ett av de större yrkesexamensprogrammen och har tidigare både varit föremål för utbyggnad och gjorts om. Därför beskriver vi även läkarutbildning här.

Figur 3.7. Antal examinerade från vissa hälso- och sjukvårdsutbildningar läsåren 2012/13–2022/23.

Examinerade sjuksköterskor ökar igen

Sjuksköterskeprogrammet är störst inom hälso- och sjukvårdsområdet sett till antalet examinerade. Lsåret 2022/23 var det 4 420 som tog en sjuksköterskeexamen. Det är en svag ökning jämfört med läsåret innan då 4 380 examinerades (figur 3.7). Något fler tog också en specialistsjuksköterskeexamen. Däremot minskade antalet studenter som tog en läkarexamen, från 1 480 till 1 400 läsåret 2022/23. Sett över hela tioårsperioden har dock antalet examinerade från var och en av de fem utbildningarna ökat. Procentuellt har antalet som tagit en specialistsjuksköterskeexamen eller läkarexamen ökat mest, 38 respektive 34 procent.

De flesta hälso- och sjukvårdsutbildningarna är kvinnodominerade. Bland de vi belyser här är könsfördelningen mest ojämn bland de examinerade barnmorskorna, 99

Tabell 3.7. Antal examinerade samt andel kvinnor och män från vissa hälso- och sjukvårdsutbildningar och inriktningar läsåret 2022/23. Inriktningar med 100 eller fler examinerade redovisas.

	Antal examinerade	Kvinnor (%)	Män (%)
Sjuksköterskeexamen	4 420	87	13
Läkarexamen	1 400	61	39
Barnmorskeexamen	320	99	1
Röntgensjuksköterskeexamen	150	74	26
Specialistsjuksköterskeexamen	2 670	88	12
Distriktsköterska	650	96	4
Hälso- och sjukvård för barn och ungdomar	300	99	1
Intensivvård	280	82	18
Anestesisjukvård	280	71	29
Psykiatrisk vård	230	85	15
Ambulanssjukvård	230	71	29
Operationssjukvård	150	92	8
Akutsjukvård	110	85	15

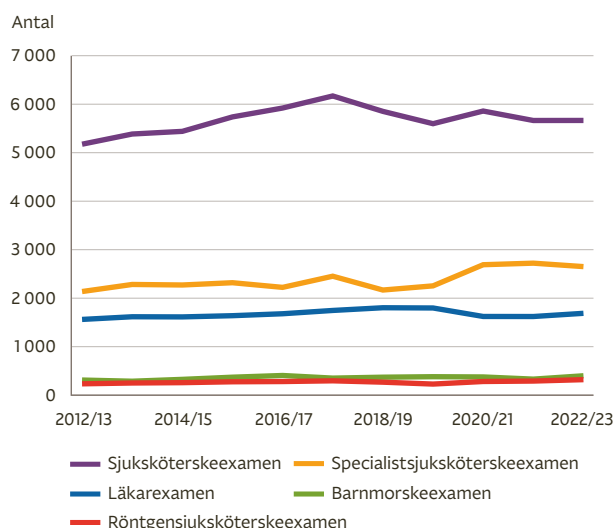
Tabell 3.8. Antal nybörjare samt andel kvinnor och män på vissa hälso- och sjukvårdsutbildningar och inriktningar läsåret 2022/23. Inriktningar med mer än 100 nybörjare redovisas.

	Antal nybörjare	Kvinnor (%)	Män (%)
Sjuksköterskeexamen	5 670	84	16
Läkarexamen	1 690	60	40
Barnmorskeexamen	400	99	1
Röntgensjuksköterskeexamen	320	76	24
Specialistsjuksköterskeexamen	2 650	86	14
Distriktssköterska	610	96	4
Hälso- och sjukvård för barn och ungdomar	320	97	3
Intensivvård	270	84	16
Ambulanssjukvård	250	68	32
Psykiatrisk vård	250	83	17
Anestesisjukvård	190	66	34
Operationssjukvård	180	85	15
Akutsjukvård (viss annan inriktning)	120	81	19
Vård av äldre	110	88	12

procent var kvinnor och 1 procent var män läsåret 2022/23 (tabell 3.7). Läkarexamen har under nästan alla år den senaste tioårsperioden haft en jämn könsfördelning, där både andelen kvinnor och män har varit mellan 40 och 60 procent. Läsåret 2022/23 var andelen kvinnor 61 procent, och andelen män 39 procent.

Lärosätena har mål för antal examina år 2021–2024 för barnmorskeexamen, röntgensjuksköterskeexamen, sjuksköterskeexamen och specialistsjuksköterskeexamen. Fram till år 2023, det vill säga efter 75 procent av målperioden, hade lärosätena i genomsnitt uppfyllt 73 procent av målet. Detta var alltså en något lägre andel än för lärar- och förskollärområdet och flera lärosäten beskriver i sina årsredovisningar utmaningar med att nå de uppsatta målen.

Figur 3.8. Antal nybörjare på vissa hälso- och sjukvårdsutbildningar läsåren 2012/13–2022/23.

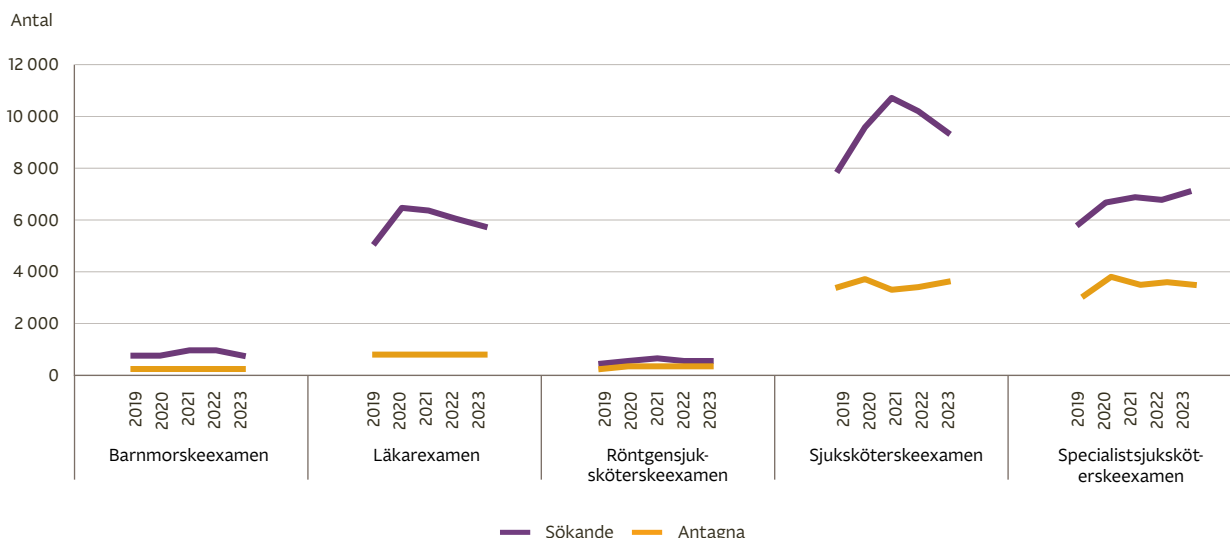
Något färre påbörjar en specialistsjuksköterskeutbildning

Läsåret 2022/23 var inflödet av studenter till sjuksköterskeprogrammet i princip oförändrat – 5 670 nybörjare (figur 3.8). Samtidigt minskade antalet nybörjare på specialistsjuksköterskeutbildning svagt för första gången sedan 2018/19. Sett över en längre tid är det fler nybörjare på alla fem utbildningar jämfört med 2012/13. Könsfördelningen bland nybörjarna är överlag densamma som bland de examinerade, med mest ojämn könsfördelning på barnmorskeutbildning och mest jämn på läkarutbildning (tabell 3.8).

För program mot specialistsjuksköterskeexamen är det flest som påbörjar en utbildning med inriktning mot distriktssköterska, följt av hälso- och sjukvård för barn och ungdomar (tabell 3.8). Dessa är också de vanligaste inriktningarna bland de examinerade (tabell 3.7). Enligt SCB:s senaste prognos över tillgång och efterfrågan på utbildade framöver, är bedömningen att det fortsatt kommer vara brist på bland annat distriktssköterskor år 2040. Efterfrågan på specialistsjuksköterskor med inriktningen hälso- och sjukvård för barn och unga ser däremot ut att gå mot ett mer balanserat läge.

Enligt examensordningen finns elva inriktningar för specialistsjuksköterskeexamen, samt en så kallad viss annan inriktning. Den sistnämnda ger lärosätena möjlighet att starta upp andra inriktningar som det finns ett behov av. Läsåret 2022/23 fanns det registrerade nybörjare på sju sådana inriktningar, varav akutsjukvård var den största.

Figur 3.9. Antal behöriga förstahandssökande och antagna till vissa hälso- och sjukvårdsutbildningar höstterminerna 2019–2023.

Minskat antal sökande till flera hälso- och sjukvårdsutbildningar

För flera av hälso- och sjukvårdsutbildningarna är det betydligt fler som söker i första hand än som antas. Sjuksköterskeutbildning har genom åren haft både flest sökande och antagna. Höstterminen 2023 var det 8 850 behöriga förstahandssökande och 3 570 antagna (figur 3.9).

Antalet behöriga förstahandssökande per antagen, eller söktrycket som det också kallas, indikerar hur stor konkurrensen om utbildningsplatserna är bland de sökande. Bland hälso- och sjukvårdsutbildningarna var det högst till läkarutbildning och barnmorskeutbildning – 6,1 respektive 3,1 behöriga förstahandssökande per antagen. Lägst var det till röntgensjuksköterskeutbildning – 1,6 sökande per antagen.

För flera av utbildningarna minskade antalet sökande till höstterminen 2023. Samtidigt har lärosätena antagit fler studenter till både sjuksköterskeutbildning och röntgensjuksköterskeutbildning, och ungefär lika många som tidigare höstterminer till läkarutbildning. Till program mot barnmorskeexamen minskade såväl antalet sökande som antagna. Sammantaget innebär det här att en större andel av de behöriga förstahandssökande har kunnat antas till dessa utbildningar höstterminen 2023. I jämförelse med exempelvis lärarutbildningarna är konkurrensen om platserna på många av utbildningarna dock fortsatt hög.

Intresset för specialistsjuksköterskeutbildning har utvecklats i en annan riktning de senaste åren. Där ökade antalet behöriga förstahandssökande 2023 och var högre än under pandemin, då många sökte sig till högskolan. Samtidigt har antalet antagna till specialistsjuksköterskeutbildningarna successivt minskat sedan höstterminen 2020. Sammantaget har detta inneburit att det blivit svårare att komma in på utbildningen – mellan höstter-

minerna 2022 och 2023 ökade söktrycket från 2,1 till 2,3.

Utmaningar i tillgången på VFU-platser och disputerad personal

När det gäller hälso- och sjukvårdsutbildningar tyder mycket på att arbetsmarknaden har behov av fler än vad som utbildas i dag. Det finns samtidigt personer som är behöriga och söker till sådana utbildningar i första hand, utan att antas. Lärosätena har i olika sammanhang beskrivit orsakerna till att man inte kan anta fler trots att intresset finns. Ofta nämns bristen på platser för verksamhets-

Sjuksköterskeutbildning vanligt bland studenter med omställningsstudiestöd

Sedan 1 oktober 2022 kan personer ansöka om omställningsstudiestöd hos CSN. Syftet är att förbättra förutsättningarna för vuxna yrkesverksamma att finansiera studier och att stärka deras framtida ställning på arbetsmarknaden. En målsättning med stödet är att rekrytera fler yrkesverksamma till studier. Bidraget motsvarar upp till 80 procent av lönen, och lämnas sammanlagt vid heltidsstudier i högst 44 veckor. Omställningsstudiestödet införs stegvis och ska vara fullt utbyggt till 2026.

Enligt CSN:s statistik var det 228 personer som studerade på program mot en sjuksköterskeexamen eller specialistsjuksköterskeexamen med omställningsstudiestöd år 2023. Sammantaget gör det dessa två till några av de vanligaste programutbildningarna bland studenter med omställningsstudiestöd. Även program mot specialpedagogexamen, speciallärarexamen och program för kompletterande pedagogisk utbildning var relativt vanligt.

Tabell 3.9. Examensfrekvens (procent) på vissa hälso- och sjukvårdsutbildningar. Andel av nybörjarna på respektive program som har tagit avsedd examen inom nominell studietid plus tre år (uppföljda läsåret 2021/22). Examensfrekvensen per kön redovisas inte för barnmorskeexamen på grund av det låga antalet män bland nybörjarna.

	Nybörjar år	Totalt (%)	Kvinnor (%)	Män (%)
Barnmorskeexamen	2017/18	92
Specialistsjuksköterske- examen	2017/18	84	85	82
Läkarexamen	2013/14	83	85	81
Sjuksköterskeexamen	2016/17	74	76	62
Röntgensjuksköterske- examen	2016/17	58	60	53

förlagd utbildning (VFU), men ibland också tillgången till disputerade lärare som kan undervisa på utbildningarna.

I en statlig utredning har en särskild utredare lämnat förslag på hur fler VFU-platser inom sjuksköterskeutbildningarna skulle kunna uppnås. Bland annat finns förslag om ett nationellt avtal för vårdvetenskaplig utbildning, lärande och forskning (VULF), ett nationellt IT-stöd för samordning av VFU-platser och en generisk modulbaserad handledarutbildning. Utredningen föreslog även att regeringen bör arbeta för att simulering och kliniska träningscenter ska godtas som klinisk utbildning enligt yrkeskvalifikationsdirektivet.

När det gäller tillgången till disputerade lärare på flera hälso- och sjukvårdsutbildningar samt lärarutbildningar har UKÄ inom ramen för ett regeringsuppdrag lämnat förslag för att säkra tillgången på forskarutbildade lärare framöver. Förslagen gäller en långsiktig förstärkning av finansieringen av forskarutbildningen och forskarskolor på dessa områden.

Endast små förändringar i genomströmningen

Flera av de hälso- och sjukvårdsutbildningar som vi beskriver här, har förhållandevis hög genomströmning. Högst är examensfrekvensen för studenter på barnmorskeprogrammet – 92 procent av nybörjarna 2017/18 har tagit en barnmorskeexamen inom uppföljningstiden (tabell 3.9). Även för studenter på läkarprogrammet är examensfrekvensen hög, 83 procent bland nybörjarna 2013/14 hade tagit ut en läkarexamen. Bland studenter på program mot läkarexamen var dock examensfrekvensen både högre och stabilare längre tillbaka i tiden – mellan läsåren 2003/04 och 2009/10 var den mellan 87 och 89 procent. Examensfrekvensen för studenter på röntgensjuksköterskeutbildning är lägst bland de utbildningar som vi belyser här – 58 procent.

Examensfrekvensen är genomgående högre för kvinnor än för män, samtidigt som det redan från början är fler kvinnor än män bland nybörjarna på utbildningarna.

Studenter och examinerade från ingenjörsutbildningar

I olika sammanhang påtalas att det råder brist på arbetsmarknaden på olika kompetenser inom det tekniska området. Behovet beskrivs ofta som stort. Det exakta förhållandet mellan olika examina och kompetensbehovet är dock mindre tydligt än för de examina som vi hittills har beskrivit, som alla leder till legitimationsyrken. De tekniska utbildningarna ges i olika utbildningsformer och bara inom högskolan kan både vissa yrkesexamina, generella examina och fristående kurser antas svara mot behovet.

I budgetpropositionen för 2024 aviserade regeringen en strategi för fler STEM-utbildningar, där STEM står för science, technology, engineering and mathematics. Strategin sträcker sig över stora delar av utbildningssystemet och för högskolan aviseras bland annat medel för utbyggnad av civilingenjörsutbildning vid vissa lärosäten och höjda ersättningsbelopp för utbildningsområdena naturvetenskap, teknik och farmaci.

I det här avsnittet belyser vi studenter och examinerade för två av utbildningarna som räknas till STEM-området – program mot civilingenjörsexamen och högskoleingenjörsexamen. De är de två största yrkesexamensprogrammen inom området teknik och tillverkning och höstterminen 2023 fanns det sammanlagt 42 160 registrerade studenter på dessa program.

Ingenjörsutbildningarna är dessutom de vanligaste

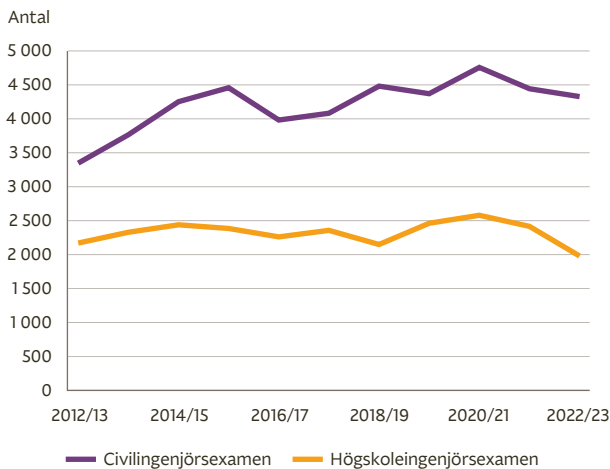
Teknik och teknisk industri vanlig inriktning bland korttidspermitterade i högskolan

Korttidspermittering var ett av de största krisstöden under coronapandemin. Det innebar att arbetsgivare kunde minska anställdas arbetstid utan att sänka lönen, och få stöd från staten för att täcka stora delar av kostnaden. Ungefär 13 000 personer började studera på högskolan i samband med korttidspermitteringen. De som började studera på högskolan kom i hög utsträckning från branscher där många blivit korttidspermitterade. Flest kom från handel, men även branscherna tillverkning respektive juridik, ekonomi, vetenskap och teknik var vanliga.

Det var överlag vanligare att de korttidspermitterade läste kurser än program. Av de ungefär 8 200 som läste kurser, var det cirka 20 procent som gjorde det inom inriktningen teknik och teknisk industri. Det var därmed den vanligaste utbildningsinriktningen (SUN-inriktning 2-siffernivå), följt av humaniora.

Läs mer i UKÄ:s och MYH:s gemensamma rapport *Studier inom yrkeshögskolan och högskolan bland korttidspermitterade 2020*.

Figur 3.10. Antal examinerade från civilingenjörs- och högskoleingenjörsexamen läsåren 2012/13–2022/23.

yrkesexamensprogrammen bland män. Hälften av alla män som var registrerade på ett yrkesexamensprogram höstterminen 2023 var registrerade på något av dessa två program. Motsvarande andel bland kvinnorna var betydligt lägre – 13 procent. Flera aktörer, däribland arbetstagar- och arbetsgivarorganisationer, har genomfört insatser för att fler kvinnor ska söka sig till tekniska utbildningar.

Lägsta antalet examinerade högskoleingenjörer på många år

Efter att ha nått en topp läsåret 2020/21 har både antalet examinerade civilingenjörer och högskoleingenjörer minskat de senaste åren. Läsåret 2022/23 var det 4 330 som tog en civilingenjörsexamen och 1 980 som tog en högskoleingenjörsexamen (figur 3.10). Sett över hela den senaste tioårsperioden har antalet examinerade civilingenjörer ökat betydligt. Antalet examinerade högskoleingenjörer har däremot minskat.

Männen var i majoritet bland både examinerade högskoleingenjörer och civilingenjörer. För civilingenjörsexamen var könsfördelningen 35 procent kvinnor och 65 procent män medan könsfördelningen var än mer ojämn för högskoleingenjörsexamen – 28 procent kvinnor och 72 procent män.

Könsfördelningen varierar mellan olika inriktningar på ingenjörutbildningarna (tabell 3.10). Av de inriktningar med minst 100 examinerade på civilingenjörsprogrammet var andelen kvinnor lägst för inriktningen elektronik, datateknik och automation, där var 23 procent var kvinnor medan 77 procent var män. Det är samtidigt den inriktning som har flest examinerade. På inriktningarna kemi- och bioteknik samt miljöteknik och miljökontroll var däremot mer än 60 procent av de examinerade kvinnor och mindre än 40 procent män. Könsfördelningen var jämn på inriktningarna samhällsbyggnad och arkitektur samt teknik och teknisk industri, övrig och ospecificerad utbildning.

Uppdragsutbildningen i högskolan

Uppdragsutbildning är ett viktigt instrument för livslångt lärande och kompetensförsörjning. Den skiljer sig på flera sätt från reguljär högskoleutbildning. Uppdragsutbildning är en utbildning som högskolan gör på uppdrag av en beställare eller uppdragsgivare, till exempel ett företag, en kommun eller region. Uppdragsutbildning anordnas mot avgift för de deltagare som uppdragsgivaren utser. Det handlar ofta om personalutbildning eller utbildning av arbetsmarknadsskäl. Det finns inga formella krav på behörighet för tillträde till en uppdragsutbildning.

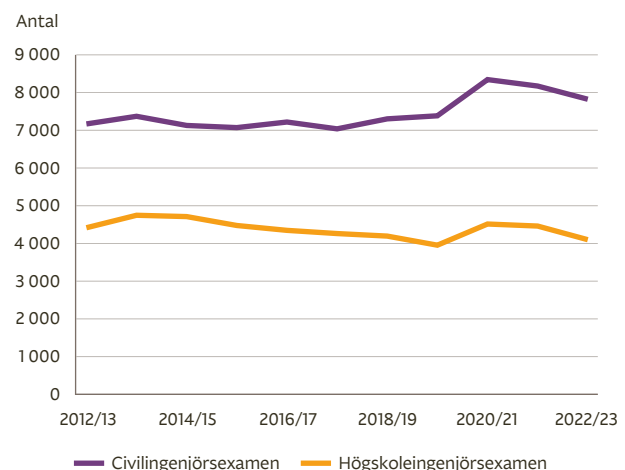
Uppdragsutbildning kan ges i form av såväl korta kurser som hela utbildningar. Den kan vara poänggivande, även om det inte är ett krav. Under 2023 deltog 9 100 helårsstudenter – 58 procent kvinnor och 42 procent män – i poänggivande uppdragsutbildning. Det är en svag minskning jämfört med 2022 då antalet helårsstudenter var närmare 9 700.

Intäkterna för uppdragsutbildning har ökat successivt de senaste åren och uppgick till nästan 2,3 miljarder kronor år 2023. Det är 6 procent av de totala intäkterna för utbildning på grundnivå och avancerad nivå 2023 – en lika stor andel som 2022.

Polisutbildningen bedrivs i form av uppdragsutbildning och Polismyndigheten är också den största uppdragsgivaren. Omfattande uppdragsutbildning bedrivs också åt Skolverket, till exempel rektorsutbildning, och Försvarsmakten, framför allt högre officersutbildning.

UKÄ genomför en granskning av lärosätenas uppdragsutbildning med avseende på regelefterlevnad, kvalitetssäkring och effektivitet. Granskningen redovisas under 2024.

Figur 3.11. Antal nybörjare på program mot civilingenjörsexamen och högskoleingenjörsexamen läsåren 2012/13–2022/23.

Tabell 3.10. Antal examinerade samt andel kvinnor och män från civilingenjör- och högskoleingenjörstudier totalt och per inriktning läsåret 2022/23. Inriktningar med 100 eller fler examinerade redovisas.

	Antal examinerade	Kvinnor (%)	Män (%)
Civilingenjörsexamen	4 330	35	65
Elektronik, datateknik och automation	750	23	77
Maskinteknik och verkstadsteknik	720	31	69
Industriell ekonomi och organisation	660	32	68
Teknik och teknisk industri, allmän utbildning	490	26	74
Kemi- och bioteknik	430	63	37
Energi- och elektroteknik	320	32	68
Samhällsbyggnad och arkitektur	300	48	52
Teknik och teknisk industri, övrig och ospecificerad utbildning	250	45	55
Byggnadsteknik och anläggningsteknik	120	32	68
Miljöteknik och miljökontroll	110	61	39
Högskoleingenjörsexamen	1 980	28	72
Byggnadsteknik och anläggningsteknik	660	36	64
Maskinteknik och verkstadsteknik	480	22	78
Elektronik, datateknik och automation	310	15	85
Energi- och elektroteknik	220	13	87
Industriell ekonomi och organisation	180	37	63

För högskoleingenjörsexamen hade alla inriktningar med minst 100 examinerade mindre än 40 procent kvinnor och mer än 60 procent män.

Könsfördelningen bland de examinerade civilingenjörerna har varit oförändrad sedan läsåret 2018/19 – 35 procent kvinnor och 65 procent män. Innan dess hade andelen kvinnor ökat successivt från 29 procent läsåret 2012/13, till nämnda 35 procent sex år senare. Andelen män minskade då i samma takt – från 71 till 65 procent.

Bland de examinerade högskoleingenjörerna har könsfördelningen den senaste tioårsperioden varit i princip oförändrad. Lsåret 2012/13 var 27 procent av de examinerade kvinnor och 73 procent män. Tio år senare var könsfördelningen 28 procent kvinnor och 72 procent män.

Fler nybörjare än innan pandemin

Antalet nybörjare på ingenjörstudier var 11 920 läsåret 2022/23 (figur 3.11). Av dessa påbörjade 7 820 en civilingenjörstudier. Det är en minskning jämfört med läsåren 2020/21 och 2021/22, men antalet nybörjare var fler än läsåren dessförinnan.

Det var 4 100 som påbörjade en högskoleingenjörstudier. Det är en minskning jämfört med föregående år, men fler än 2019/20. De senaste tio åren har antalet nybörjare på högskoleingenjörstudier minskat nästan varje år. De enda undantagen är läsåren 2020/21 och 2013/14.

Bland nybörjarna på program mot civilingenjörsexamen läsåret 2022/23 var det 31 procent kvinnor och 69 procent män. För högskoleingenjörsexamen var det 25

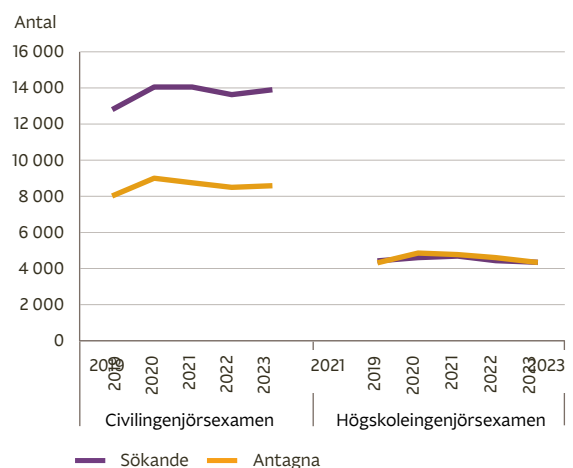
procent kvinnor och 75 procent män.

Fler kvinnor och färre män sökte civilingenjörstudier höstterminen 2023

Antalet behöriga förstahandssökande och antalet antagna till civilingenjörstudier ökade höstterminen 2023 (figur 3.12). Totalt var det 13 730 behöriga förstahandssökande och 8 830 antagna. Antalet antagna ökade mindre än antalet sökande, vilket ledde till en svagt ökad konkurrens om platserna.

Jämfört med höstterminen innan ökade antalet kvinnor bland de sökande till civilingenjörstudier

Figur 3.12. Antal behöriga förstahandssökande och antagna till program mot civilingenjörsexamen och högskoleingenjörsexamen höstterminerna 2019–2023.

Tabell 3.11. Examensfrekvens (procent) på ingenjörsutbildningar. Andel av nybörjarna på respektive program som har tagit avsedd examen inom nominell studietid plus tre år (uppföljda läsåret 2021/22).

	Nybörjarår	Totalt (%)	Kvinnor (%)	Män (%)
Civilingenjörsexamen	2014/15	54	63	50
Högskoleingenjörsexamen	2016/17	49	57	46

medan antalet män minskade. Det här förändrade könsfördelningen bland de sökande med en procentenhet – till 30 procent kvinnor och 70 procent män höstterminen 2023.

För högskoleingenjörsutbildning har antalet behöriga förstahandssökande och antagna i princip följts åt de senaste höstterminerna. Höstterminen 2023 var det 4 470 behöriga förstahandssökande och 4 560 antagna. Det här innebär att konkurrensen om platserna var låg och att många av de som sökte och var behöriga också antogs.

Bland de sökande till högskoleingenjörsutbildning minskade såväl antalet kvinnor som män något höstterminen 2023. Könsfördelningen var då 25 procent kvinnor och 75 procent män.

Ungefär hälften av nybörjarna tar en examen

I jämförelse med många andra yrkesexamensprogram är examensfrekvensen förhållandevis låg på ingenjörsutbildningarna. För studenter på civilingenjörsprogrammet har examensfrekvensen varit omkring 50 procent eller något högre under många år, medan den har varit mellan 40 och 50 procent för studenter på högskoleingenjörsprogrammet (tabell 3.11). Liksom för andra utbildningar är examensfrekvensen högre bland kvinnor än bland män.

Tittar vi närmare på genomströmningen på civilingenjörsprogrammet framgår att 54 procent av nybörjarna 2014/15 hade tagit ut en civilingenjörsexamen till och med uppföljningsåret. Dessutom hade 12 procent av nybörjarna tagit ut en annan examen. Resterande hade inte tagit ut någon examen. En betydande grupp, motsvarande 7 procent, hade fullgjort en stor del av utbildningen och saknade högskolepoäng motsvarande högst ett års heltidsstudier. Övriga saknade mer poäng än så och 1 procent av nybörjarna hade inte tagit några poäng alls.

För studenter på högskoleingenjörsutbildning var andelen som inte tagit ut någon examen ännu större. Utöver de 49 procent av nybörjarna 2016/17 som hade tagit ut en högskoleingenjörsexamen senast läsåret 2021/22, hade ytterligare 5 procent tagit ut en annan examen. Det innebär att 54 procent av nybörjarna hade tagit ut någon form av examen. Därtill var det 19 procent som saknade högskolepoäng motsvarande som mest ett års heltidsstudier och 23 procent som saknade mer poäng än så. Ytterligare 5 procent av nybörjarna hade inte tagit några poäng.

Ingenjörsutbildningarna leder inte till ett legitimationsyrke. Det här innebär att även de som avslutar en ingenjörsutbildning utan att ta ut en examen kan jobba inom ett ingenjörsyrke utan att det finns några juridiska hinder för detta.

Läs mer

Artificiell intelligens och högskolans utbildningsutbud – Redovisning av ett regeringsuppdrag, UKÄ 2024.

Eftergymnasiala studier bland arbetslösa under pandemins första år, UKÄ 2024.

Tillgången på forskarexaminerad personal till hälso- och sjukvårdsutbildningar samt lärarutbildningar, UKÄ 2024.

Uppföljning av mål för antal examina – Redovisning 2, UKÄ 2024.

Etablering på arbetsmarknaden efter studier i högskolan - Examinerade på grundnivå och avancerad nivå 2015/16–2019/20, UKÄ 2023.

Kompletterande pedagogisk utbildning bidrar till fler ämneslärare, UKÄ 2023.

Studier inom yrkeshögskolan och högskolan bland korttidspermitterade 2020, UKÄ 2023.

På UKÄ:s webbplats finns tabeller till de olika kapitlen, med bland annat lärosätesspecifika uppgifter. Där hittar ni också vår statistikdatabas Högskolan i siffror.

4

Internationalisering och mobilitet

Den internationella studentmobiliteten till Sverige ökade läsåret 2022/23 jämfört med föregående läsår. Det gäller både de studenter som kom inom utbytesprogram och de som ordnade sina studier på egen hand i Sverige. Antalet inresande utbytesstudenter ökade med 12 procent medan antalet inresande studenter som ordnade sina egna studier ökade med 2 procent. Totalt studerade 41 700 inresande studenter i Sverige under läsåret 2022/23.

Även antalet utresande studenter från Sverige ökade läsåret 2022/23 jämfört med föregående läsår. Det var de utresande utbytesstudenterna som ökade i antal, medan antalet utresande studenter som ordnat sina studier på egen hand minskade något. Antalet utresande utbytesstudenter ökade med 28 procent. Läsåret 2022/23 studerade totalt 20 910 svenska studenter utomlands, varav de flesta inom Europa.

Internationaliseringen inom högre utbildning och forskning främjas genom projekt och initiativ på nationell nivå och inom bland annat Erasmus+, till exempel genom Europauniversiteten. Dessa syftar till att stödja transnationell samverkan och mobilitet för studenter, doktorander, forskare och personal inom högskolan.

Internationalisering och mobilitet

Svenska lärosäten verkar på en internationell arena inom både högre utbildning och forskning, och internationella samarbeten blir allt viktigare. Det här kapitlet behandlar internationaliseringen av verksamheten vid universitet och högskolor med fokus på studentmobilitet – de utländska studenter som kommer till Sverige och de svenska studenter som åker utomlands för att studera. I kapitlet behandlas också den internationella mobiliteten bland doktorander.

Internationalisering i högskolan

Lärosätenas internationaliseringsverksamhet ska enligt högskolelagen stärka kvaliteten i högre utbildning och forskning och bidra till hållbar utveckling nationellt och globalt. I begreppet internationalisering av verksamheten vid universitet och högskolor ingår bland annat mobilitet för studenter, doktorander och personal samt internationella samarbeten och samverkan på alla plan. Det kan också innefatta internationalisering på hemmaplan i form av internationalisering av kursplaner, kurslitteratur och globala perspektiv i undervisningen, så att studenter som läser på högskolan kan utveckla sin interkulturella förståelse och kompetens.

Internationell studentmobilitet följs upp i statistiken genom antalet inresande och utresande studenter. Studentmobilitet kan ske i form av att studenter bedriver studier i ett annat land inom ramen för ett utbytesprogram men även att studenter ordnar sina studier på egen hand i ett annat land. De inresande och utresande studenter som på egen hand ordnar sina studier i ett annat land kallas i statistiken för freemover-studenter, och det är den term som kommer användas här. I statistiken är det möjligt att följa den fysiska mobiliteten, medan andra former av

mobilitet inte syns i statistiken så som den samlas in idag. Den fysiska mobiliteten för doktorander och undervisande och forskande personal följs upp i statistiken genom enkätundersökningar.

I det här kapitlet ligger fokus på mobiliteten bland framför allt studenter, men också doktorander. Den internationella rekryteringen av doktorander och forskare från andra länder behandlas i kapitlen *Utbildning på forskarnivå* och *Högskolans forskning*.

Europauniversiteten underlättar samarbeten och flexibel mobilitet

Europauniversitetsinitiativet (EUI) ingår i EU-kommissionens vision om ett gemensamt europeiskt utbildningsområde – European Education Area – till 2025. Europauniversiteten (European Universities) lanserades efter EU-toppmötet i Göteborg 2017 och innebär att transnationella samarbeten inom utbildning, forskning och samverkan ska öka och i mindre grad begränsas av landgränserna i Europa.

Inom Europauniversiteten samarbetar lärosäten i olika europeiska länder tvärvetenskapligt i fördjupade strategiska allianser för att ta sig an olika samhällsutmaningar. Studenter och personal ska kunna röra sig fritt, både fysiskt och digitalt, mellan lärosätena som ingår i de olika allian-

serna, och studenter ska kunna skraddarsy sin utbildning med kurser från de samarbetande universiteten.

Europauniversiteten är ett högprioriterat projekt inom EU och kommer att påverka högre utbildning och forskning de kommande åren. Initiativet syftar till att öka både långa och korta utbyten inom bland annat Erasmus+ för studenter, doktorander, forskare och personal. Ett mål är att minst 50 procent av studenterna ska ha tagit del av fysisk, digital eller hybridmobilitet inom ramen för sin utbildning. Från 2023 ingår 19 svenska lärosäten i något Europauniversitet och 75 procent av studenterna vid svenska lärosäten går på ett lärosäte som ingår i ett Europauniversitet.

EU-initiativ för ett europeiskt utbildningsområde till 2025

I januari 2022 presenterade EU-kommissionen en europeisk universitetsstrategi (European Strategy for Universities) för att öka den europeiska, transnationella samverkan i syfte att stärka universitetssektorn.

Strategins ambitioner är att stärka

- högre utbildning och forskning vid europeiska universitet
- den europeiska identiteten i universitetens utbildning och forskning
- europeiska värderingar vid universiteten, till exempel akademisk frihet, mänskliga rättigheter och inkludering
- universiteten som förändringsaktörer för både den ekonomiska återhämtningen och den gröna och digitala omställningen
- universiteten som drivkrafter för EU:s globala roll och ledarskap.

Strategin har fyra ”flaggskepp” som alla är kopplade till de Europauniversitet som finansieras genom Erasmus+. Det första flaggskeppet är Europauniversiteten som till mitten av 2024 ska vara 60 med 500 deltagande lärosäten. De tre andra flaggskeppen är en europeisk examensmärkning som utfärdas på nationell nivå, en utökad användning av det europeiska studentkortsinitiativet och en juridisk form för europeiska lärosätessallianser.

Alla fyra flaggskeppen har som mål att underlätta för studenter som vill utbilda sig i flera länder inom ramen för ett Europauniversitet. De ska även underlätta för allianserna att gemensamt söka medel. Möjligheten att röra sig fritt mellan lärosäten ska även gälla forskare och lärare. Satsningarna är under utveckling och pilotprojekt för europeisk examensmärkning samt juridisk form för lärosätessallianser pågår inom Europauniversiteten de närmaste åren.

Inresande studenter

De inresande studenterna kan delas upp i två grupper: utbytesstudenter och freemover-studenter.

Utbytesstudenter ingår i ett utbytesprogram och är registrerade vid ett lärosäte i sitt hemland. Dessa studenter kommer oftast till Sverige under en termin eller två och läser främst kurser. Utbytesprogrammen kan vara inom till exempel Erasmus+, Nordplus, Europauniversiteten eller grunda sig på bilaterala avtal som det egna lärosätet har. Läsåret 2022/23 gjorde 71 procent av de inresande utbytesstudenterna sina utbyten inom EU-programmen, av de utresande var det 58 procent.

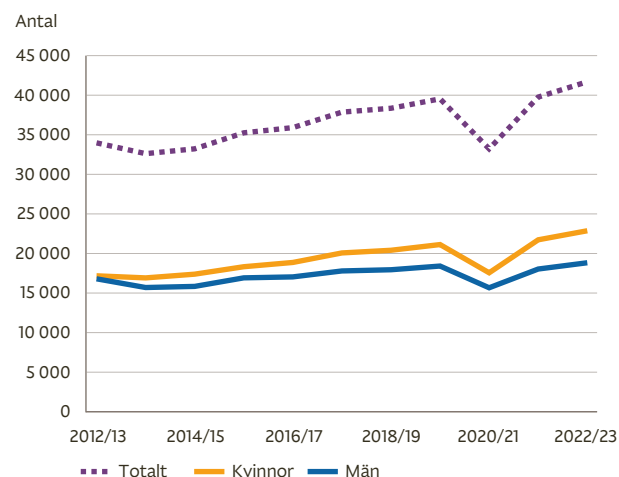
En annan grupp inresande studenter är freemover-studenterna som ordnar sina utlandsstudier på egen hand, utanför utbytesavtalen och utbytesprogrammen. De är inte registrerade vid ett lärosäte i sitt hemland utan planerar ofta att läsa en hel utbildning och ta examen vid ett svenskt lärosäte. Freemover-studenterna består i sin tur av två grupper: de som är avgiftsskyldiga och de som inte är avgiftsskyldiga. Här kommer de att benämnas betalande respektive inte betalande freemover-studenter. Anmälnings- och studieavgifter infördes hösten 2011 och gäller studenter som kommer från länder utanför EU/EES och Schweiz, så kallade tredjeländ, och som inte deltar i utbytesprogram. Därmed kommer de flesta betalande freemover-studenter från länder utanför Europa.

Inresande studenter fortsätter öka

Totalt var 41 700 inresande studenter registrerade vid svenska universitet och högskolor läsåret 2022/23 (figur 4.1). Det är en ökning med 1 940 studenter jämfört med läsåret innan, motsvarande 5 procent. Antalet inresande studenter minskade kraftigt under pandemin, läsåret 2020/21, men nedgången var tillfällig.

Att antalet inresande studenter ökade läsåret 2022/23

Figur 4.1. Antal inresande studenter läsåren 2012/13–2022/23, totalt och uppdelat på kvinnor och män.

Internationell jämförelse

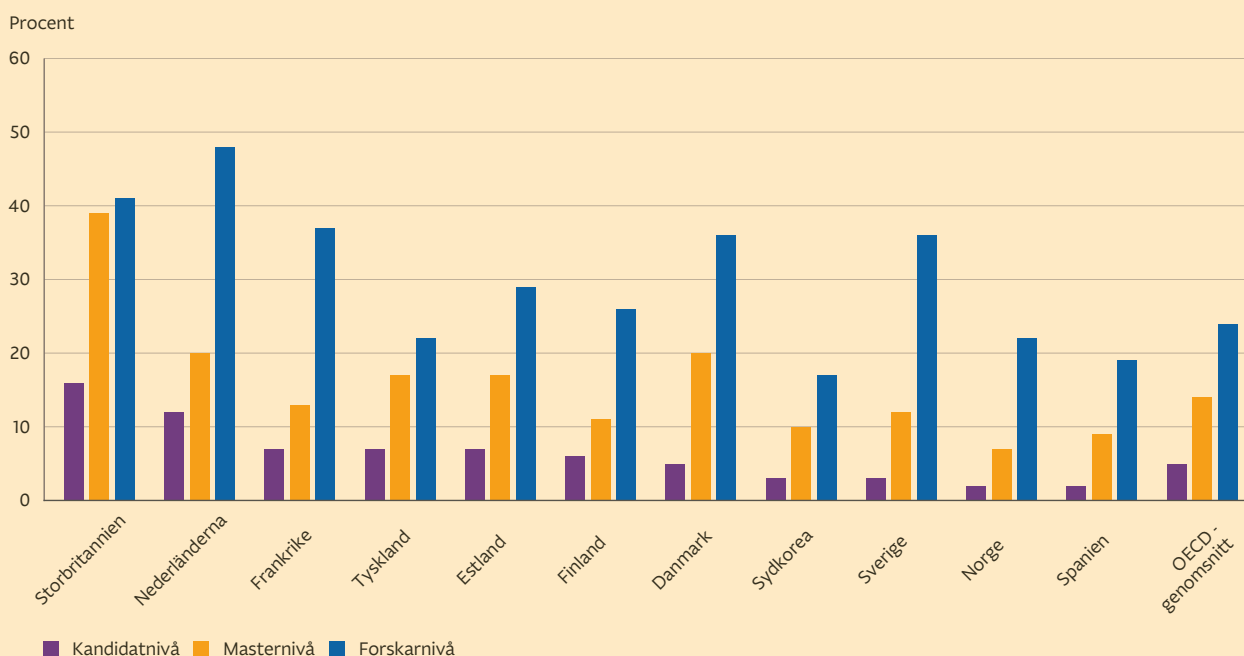
Hög andel internationella studenter på forskarnivå i Sverige

I de flesta OECD-länder ökar andelen internationella studenter för varje utbildningsnivå. Med internationella studenter menas i det här sammanhanget studenter som rest till ett annat land i syfte att studera och ta examen där. Utbytesstudenter ingår därmed inte.

Hur stor andel av de registrerade studenterna som är internationella studenter varierar betydligt mellan länderna. I Sverige var andelen lägre än genomsnittet för OECD-länderna på både kandidat- och masternivå 2021. På forskarnivå var andelen däremot betydligt högre, 36 procent jämfört med 24 procent i genomsnitt inom OECD. Skillnaden mellan andelen internationella studenter på forskarnivå och på masternivå var stor i Sverige, 24 procentenheter. Bland OECD-länderna var den i genomsnitt 10 procentenheter.

Storbritannien och Nederländerna hade jämförelsevis höga andelar internationella studenter på alla tre utbildningsnivåerna. I Storbritannien utgjorde internationella studenter omkring 40 procent av studenterna på både master- och forskarnivå.

Figur 4.2. Andel internationella studenter av alla registrerade studenter per utbildningsnivå i ett urval OECD-länder, 2021. Utbytesstudenter ingår inte. Källa: OECD

ligger i linje med den långsiktiga utvecklingen de senaste tio åren. Efter att anmälnings- och studieavgifter för studenter från tredjeland infördes hösten 2011 minskade antalet inresande studenter kraftigt under två år. Sedan dess har antalet inresande studenter ökat successivt. Tredjelandsstudenterna är fortfarande färre än 2010/11, det sista läsåret innan studieavgifterna infördes.

Andelen kvinnor har ökat de senaste tio åren. Av alla registrerade inresande studenter läsåret 2022/23 var 55 procent kvinnor och 45 procent män. Det kan jämföras med läsåret 2012/13 när 51 procent var kvinnor och 49 procent var män. Fördelningen av kvinnor och män varierar något mellan olika grupper av inresande studenter. Bland utbytesstudenterna och de inte betalade freemover-studenterna var andelen kvinnor högre än andelen

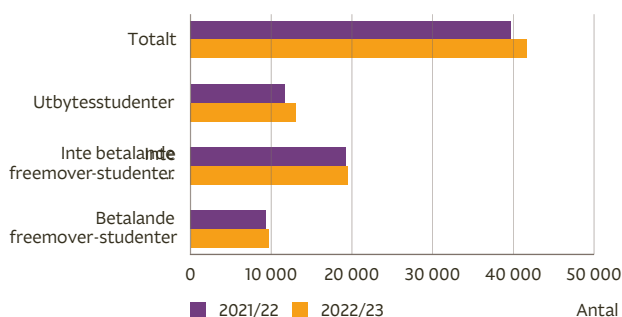
män. Bland de betalade freemover-studenterna var istället andelen män högre än andelen kvinnor.

Stor ökning av utbytesstudenter

Alla grupper av inresande studenter ökade i antal läsåret 2022/23 (figur 4.3). Betalande och inte betalade freemover-studenter var tillsammans den största gruppen av inresande studenter, totalt 28 710. De utgjorde 69 procent av alla registrerade inresande studenter.

Den största ökningen av inresande studenter skedde bland utbytesstudenterna. Det senaste läsåret läste 13 020 utbytesstudenter vid svenska lärosäten. Det är en ökning med 1 370 studenter, motsvarande 12 procent, jämfört med föregående läsåret. Under pandemin minskade antalet inresande utbytesstudenter kraftigt när lärosäten valde att

Figur 4.3. Antal inresande studenter läsåren 2021/22 och 2022/23, totalt och uppdelat på utbytesstudenter, inte betalande freemover-studenter och betalande freemover-studenter.

pausa utbytesavtal och ta hem sina studenter från utlandet. I och med den ökning som skedde 2022/23 är antalet inresande utbytesstudenter nästan tillbaka på samma nivå som innan pandemin, läsåret 2019/20.

Också antalet freemover-studenter ökade jämfört med föregående läsår, men i mindre utsträckning – med totalt 2 procent.

Flest freemover-studenter kommer från Asien

Utbytesstudenter och freemover-studenter kommer ofta från olika delar av världen. En majoritet av freemover-studenterna kommer från Asien, och flest från Indien och Kina (figur 4.4). Totalt var 15 procent av alla registrerade freemover-studenter läsåret 2022/23 från Indien eller Kina. Det kom även ett stort antal freemover-studenter från EU-

länder, till exempel Tyskland och Finland, med 2 000 respektive 1 560 inresande freemover-studenter.

De flesta utbytesstudenterna kommer via de EU-gemensamma programmen för utbyten. I och med det kommer en stor del av utbytesstudenterna från Europa. Tyskland och Frankrike är de två länder som flest utbytesstudenter kom från under 2022/23. Tillsammans stod de för 32 procent av de inresande utbytesstudenterna. Det kom även ett stort antal utbytesstudenter från Nederländerna, Spanien och Italien. Singapore var det land utanför Europa som flest utbytesstudenter kom ifrån.

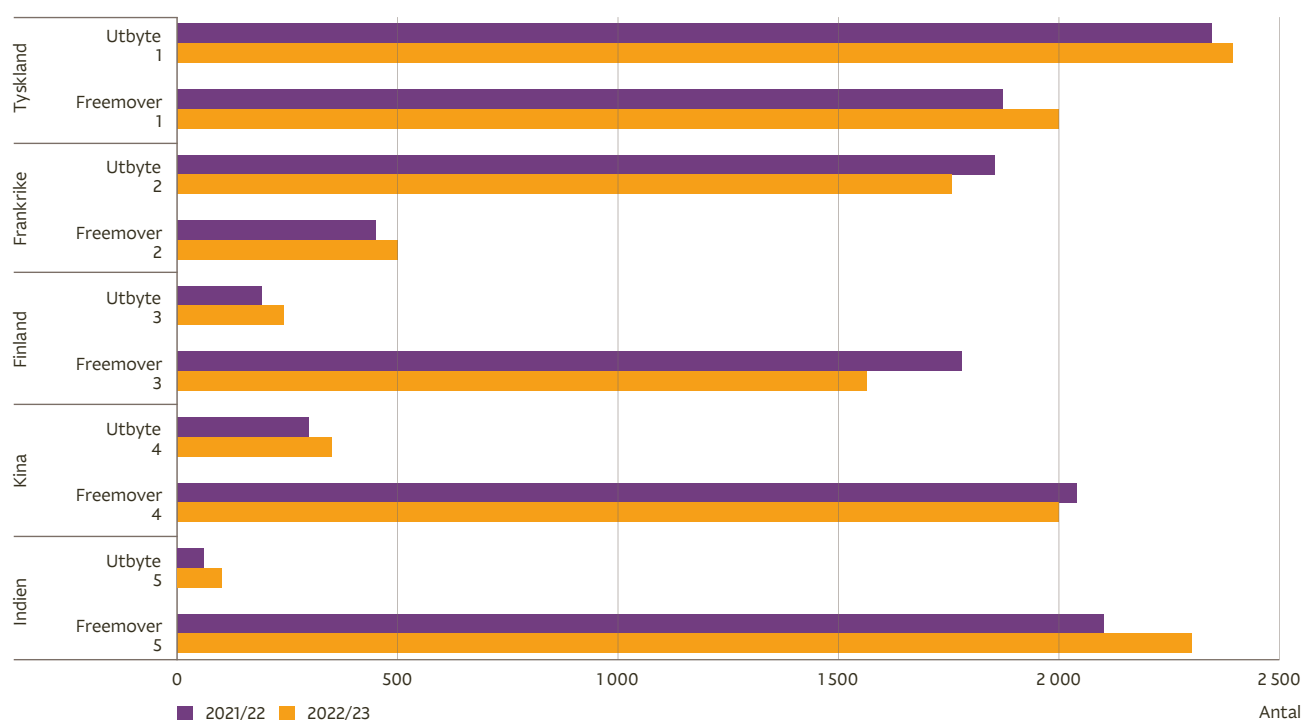
Innan pandemin kom ett relativt stort antal utbytesstudenter även från länder utanför Europa. Under pandemin minskade antalet utbytesstudenter från alla geografiska områden, men minskningen var störst från länder utanför EU. Även om antalet utbytesstudenter från länder utanför EU återigen har ökat är nivåerna fortfarande långt under de tidigare för flera länder, däribland Kina. Antalet utbytesstudenter från länder inom EU/EES och Schweiz är däremot fler det senaste läsåret än de var innan pandemin.

Vanligast att läsa masterprogram bland inresande freemover-studenter

Av de inresande freemover-studenter som läste vid svenska lärosäten under läsåret 2022/23 var 79 procent registrerade på ett program (tabell 4.1). Huvuddelen av dessa läste ett generellt program på avancerad nivå.

Totalt läste 52 procent av de inresande freemover-studenterna ett program mot masterexamen medan 8

Figur 4.4. Antal inresande studenter från de fem länder som flest inresande kom från läsåret 2022/23, uppdelat på utbytes- och freemover-studenter, läsåren 2021/22 och 2022/23.

procent läste ett kortare program mot magisterexamen. De utgör också en stor del av samtliga programstudenter på avancerad nivå – på masterprogrammen uppgick de inresande freemover-studenterna till 43 procent av alla registrerade studenter, och på magisterprogrammen till 37 procent, under läsåret 2022/23.

Samtidigt läste 11 procent av freemover-studenterna ett program mot kandidatexamen. Det var mindre vanligt att de läste yrkesexamensprogram eller program mot konstnärlig examen – 6 respektive 2 procent av freemover-studenterna under läsåret 2022/23. Resterande andel, ungefär 20 procent, läste fristående kurser.

Fördelningen av kvinnor och män på olika typer av program låg inom spannet för jämn könsfördelning, det vill säga andelen kvinnor respektive män låg mellan 40 och 60 procent, i alla programkategorier. Det enda undantaget var program mot en konstnärlig examen där det var 67 procent kvinnor och 33 procent män.

Totalt sett ökade antalet inresande studenter med 2 procent jämfört med föregående läsår. Mest ökade antalet studenter på program mot kandidatexamen och konstnärlig examen, medan de minskade på yrkesexamensprogram. På program mot masterexamen ökade antalet freemover-studenter med 3 procent, vilket motsvarar 480 studenter.

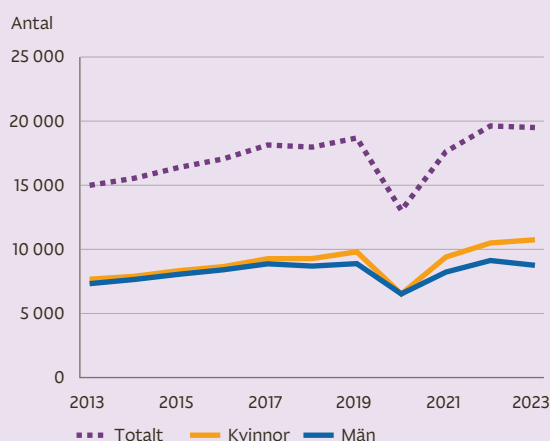
Nästan alla inresande utbytesstudenter läser fristående kurser. Det är vanligast att de läste kurser inom samhällsvetenskap, juridik, handel och administration – läsåret 2022/23 var totalt 35 procent av utbytesstudenterna registrerade på kurser inom dessa områden. Näst vanligast var kurser inom teknik och tillverkning med 20 procent, humaniora och konst med 18 procent samt naturvetenskap, matematik och informations- och kommunikationsteknik med 16 procent.

Nya inresande studenter höstterminen 2023

Den allra senaste statistiken om nya inresande studenter gäller höstterminen 2023. Uppgifter om nya inresande studenter ger snabbt en bild av hur studentmobiliteten förändras. Statistiken visar att antalet nya inresande studenter minskade något jämfört med höstterminen 2022. Antalet nya inresande studenter är dock fortfarande högre än det var innan pandemin.

Det totala antalet nya inresande studenter var 19 500, en nedgång med knappt 1 procent jämfört med höstterminen 2022. Nedgången i antalet nya inresande studenter kan till stor del förklaras av att antalet inresande män minskade. Antalet nya inresande kvinnor har däremot fortsatt att öka. Hösten 2023 utgjorde kvinnorna 55 procent och männen 45 procent av de nya inresande studenterna.

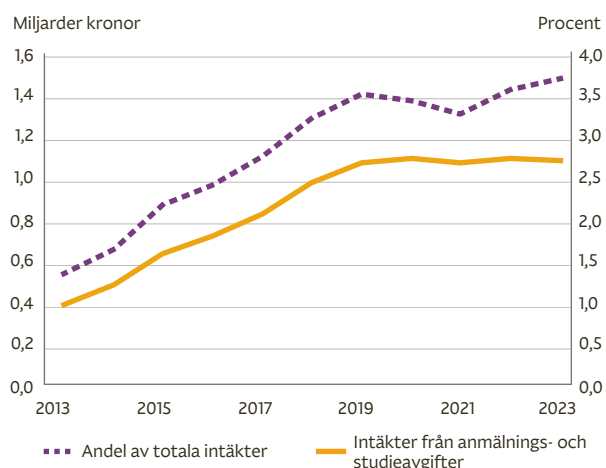
Figur 4.5. Antal nya inresande studenter höstterminerna 2013–2023, totalt och uppdelat på kvinnor och män.

Tabell 4.1. Antal inresande freemover-studenter läsåren 2012/13, 2021/22 och 2022/23, förändring i procent mellan läsåren 2021/22 och 2022/23, andel kvinnor och män och andel inresande freemover-studenter av samtliga registrerade studenter läsåret 2022/23, totalt och uppdelat på fristående kurs och typ av program.

	Antal inresande freemover studenter			Förändring 2021/22 – 2022/23 (%)	Könsfördelning		Andel av totalt registrerade studenter (%)
	2012/13	2021/22	2022/23		Kvinnor (%)	Män (%)	
Totalt	19 010	28 150	28 710	2	54	46	7
Fristående kurser	4 650	5 860	5 960	2	59	41	3
Program	14 350	22 290	22 750	2	52	48	8
Kandidatexamen	2 350	3 060	3 190	4	56	44	4
Magisterexamen	1 440	2 240	2 240	0	52	48	37
Masterexamen	8 760	14 550	15 030	3	50	50	43
Konstnärlig examen	430	640	670	5	67	33	19
Yrkesexamen	1 390	1 860	1 660	-11	59	41	1
Övriga program	70	90	90	-2	45	55	-

Figur 4.6. Intäkter från anmälning- och studieavgifter åren 2013–2023, miljarder kronor (2023 års priser). Studieavgifternas andel av de totala intäkterna av anslag för utbildning på grundnivå och avancerad nivå (inkl. anslag som fördelas via Kammarkollegiet efter beslut av regeringen) avläses på skalan till höger.

Högre intäkter av studieavgifter

Anmälning- och studieavgifter infördes hösten 2011. De gäller för inresande studenter från länder utanför EU/EES samt Schweiz som studerar vid svenska lärosäten utan att delta i något utbytesprogram. Under de senaste tio åren har lärosätenas intäkter av anmälning- och studieavgifter från betalande studenter vuxit, och de utgör en allt större del av de totala intäkterna för utbildning på grundnivå och avancerad nivå. Under 2023 uppgick studieavgifternas andel av de totala intäkterna av anslag för utbildning på grundnivå och avancerad nivå till 3,8 procent.

Under 2023 uppgick de totala intäkterna av anmälning- och studieavgifter till 1,1 miljarder kronor (figur 4.6). Det är en ökning med drygt 50 miljoner kronor i löpande priser jämfört med året innan.

De tre föregående åren planade intäktsökningen ut,

vilket ska ses mot bakgrund av pandemin, som innebar begränsningar för den internationella studentrörligheten.

Utresande studenter

Att studera utomlands förväntas stärka studenters anställningsbarhet och göra dem bättre förberedda för yrkes- och samhällslivet. Studenternas internationella erfarenheter förväntas även bidra till förbättrad kvalitet vid svenska lärosäten.

Liksom de inresande studenterna kan de utresande studenterna delas upp i utbytesstudenter som deltar i ett utbytesprogram och freemover-studenter, som ordnar sina studier på egen hand vid ett lärosäte i ett annat land. I statistiken är det möjligt att följa de svenska freemover-studenterna som har fått studiemedel från Centrala studiestödsnämnden (CSN) för studier utomlands.

Utbytesstudenterna nästan lika många som innan pandemin

Läsåret 2022/23 läste 20 910 svenska studenter utomlands (figur 4.7). Det är en ökning med 4 procent jämfört med läsåret innan. Det totala antalet utresande studenter var dock fortfarande lägre än innan pandemin. Av de utresande studenterna var drygt 35 procent utbytesstudenter, medan knappt 66 procent var freemover-studenter.

Den långsiktiga trenden är att antalet utresande freemover-studenter minskar och den trenden fortsatte även under det senaste läsåret. De utresande utbytesstudenterna har under många år legat stabilt omkring 7 000 studenter per läsår, men antalet påverkades kraftigt under pandemiåren. Under läsåret 2022/23 var de 7 260, en klar återhämtning från 2020/21 då de var endast 1 820.

Av det totala antalet utresande studenter var 59 procent kvinnor och 41 procent män, vilket är en något jämnare könsfördelning än i högskolan som helhet. Där var fördel-

Inresande studenter på masterprogram har högre kvarvaro och examensfrekvens

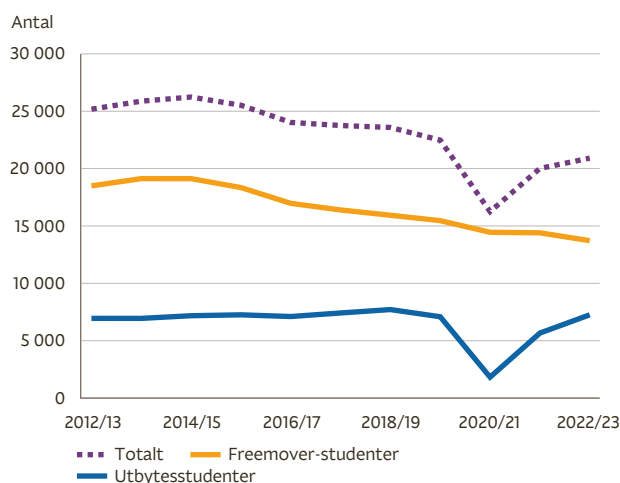
Inresande freemover-studenter utgör en betydande del av studenterna på generella program på masternivå. UKÄ har i en rapport undersökt gruppen närmare, både de betalande och de inte betalande.

Studien visade bland annat att:

- freemover-studenter framför allt läser masterutbildningar inom teknik, samhällsvetenskap och naturvetenskap
- freemover-studenter generellt har högre kvarvaro på utbildningen och högre examensfrekvens än svenska studenter
- kvarvaron och examensfrekvensen har minskat över tid för vissa grupper av betalande freemover-studenter
- etableringen på arbetsmarknaden är hög bland de som stannar i Sverige efter sin masterexamen
- freemover-studenterna bidrar till svensk kompetensförsörjning, framför allt inom teknik och naturvetenskap
- freemover-studenterna är en viktig rekryteringsbas till forskarutbildningen, framför allt de som läst teknik, hälso- och sjukvård eller naturvetenskap.

Läs mer i rapporten *Inresande studenter på masterprogram vid svenska lärosäten*.

Figur 4.7. Antal utresande studenter läsåren 2012/13–2022/23, totalt och uppdelat på freemover- och utbytesstudenter.

ningen av alla registrerade studenter 62 procent kvinnor och 38 procent män läsåret 2022/23. Fördelningen var densamma bland de utresande utbytesstudenterna och freemover-studenterna.

Fortsatt få som reser utanför Europa

Majoriteten av de utresande studenterna studerade i Europa under läsåret 2022/23. Totalt studerade 14 390 svenska studenter på lärosäten i Europa, vilket motsvarade 69 procent av alla utresande studenter (tabell 4.2).

Under läsåret 2022/23 var den vanligaste destinationen för svenska studenter inom EU men utanför Norden, med 45 procent av alla utresande studenter. De andra nordiska länderna tog under samma period emot 9 procent av de svenska utresande studenterna. Utanför Europa var Nordamerika den vanligaste destinationen med 18 procent

av de utresande, följt av Asien med 8 procent.

USA och Storbritannien var de klart vanligaste länderna för freemover-studenterna, med 20 respektive 14 procent av alla svenska freemover-studenter. Antalet studenter som åker till USA respektive Storbritannien har dock minskat under de senaste tio åren.

Frankrike och Spanien var de största mottagarländerna för utbytesstudenter läsåret 2022/23. Även Australien har varit en populär destination för svenska utbytesstudenter, men antalet minskade med 96 procent under pandemin mellan läsåren 2019/20 och 2020/21, från 470 till 20 utbytesstudenter. Det senaste läsåret var antalet utbytesstudenter som åkte till Australien ännu inte tillbaka på samma nivåer som innan pandemin, men antalet ökade kraftigt och uppgick totalt till 340 utbytesstudenter.

Antalet utresande studenter ökade till de flesta områden i världen under läsåret 2022/23 jämfört med läsåret innan. Under pandemin minskade antalet som åkte till områden utanför Europa kraftigt, och det var till dessa områden som ökningen det senaste läsåret var störst. Ökningen av antalet utresande studenter till Oceanien uppgick till 74 procent, till Asien 59 procent och till Sydamerika 55 procent. Det skedde stora ökningarna till flera områden redan under läsåret 2021/22, och utvecklingen 2022/23 var sannolikt en fortsatt återhämtning efter pandemin. Antalet utresande studenter till länder i Europa utom EU och Norden och till de nordiska länderna minskade med 19 respektive 10 procent.

Sammansättningen av länder som ingår i EU har förändrats under åren. Det påverkar statistiken bland annat när man vill göra jämförelser över tid. I och med brexit som trädde i kraft 1 februari 2020 ingår Storbritannien i Europa utom EU och Norden under läsåren 2021/22 och 2022/23 i tabell 4.2.

Tabell 4.2. Antal utresande studenter per geografiskt område läsåren 2012/13, 2021/22 och 2022/23, förändring i procent mellan läsåren 2021/22 och 2022/23 och andel kvinnor och män läsåret 2022/23. Läsåret 2012/13 ingick 28 länder i EU (EU28), läsåren 2021/22 och 2022/23 var det 27 EU länder (EU27).

	Antal utresande studenter			Förändring 2021/22 – 2022/23 (%)	Könsfördelning	
	2012/13	2021/22	2022/23		Kvinnor (%)	Män (%)
Totalt	25 180	20 020	20 910	4	59	41
Afrika	330	130	180	38	72	28
Asien	2 030	1 010	1 600	59	52	48
EU utom Norden	11 320	8 980	9 370	4	60	40
Europa utom EU och Norden	630	3 880	3 150	-19	63	37
Nordamerika	6 190	3 450	3 820	11	54	46
Norden utom Sverige	2 910	2 080	1 870	-10	62	38
Oceanien	1 640	520	900	74	68	32
Sydamerika	360	110	170	55	54	46

Tabell 4.3. Antal utresande utbytesstudenter per utbytesprogram läsåren 2012/13, 2021/22 och 2022/23, förändring i procent mellan läsåren 2021/22 och 2022/23 och andel kvinnor och män läsåret 2022/23.

Utbytesprogram	2012/13	2021/22	2022/23	Förändring 2021/22 – 2022/23 (%)	Könsfördelning		
					Kvinnor (%)	Män (%)	
Totalt	6 950	5 670	7 260	28	60		40
Bilaterala program	3 690	1 710	3 030	77	55		45
EU-program	3 140	3 930	4 200	7	63		37
Nordplus	170	60	40	-33	57		43

De flesta åker ut inom EU-programmen

De utresande utbytesstudenterna kan åka på utbyten via olika typer av program och avtal. Den största andelen studenter åker via EU-programmen, till exempel Erasmus+. Där deltar framför allt länder inom EU men även andra länder. Studenterna kan även göra utbyten via lärosätenas egna bilaterala avtal som de har med utländska lärosäten.

Totalt åkte 7 260 studenter ut via utbytesprogram läsåret 2022/23 (tabell 4.3). Det var en ökning med 1 590 studenter, jämfört med föregående läsår. Störst var ökningen bland studenter som reste ut via lärosätenas bilaterala avtal, 77 procent fler jämfört med föregående läsår.

Totalt åkte 4 200 studenter på utbyten via EU-programmen läsåret 2022/23. Det motsvarade 58 procent av alla utresande utbytesstudenter. Fler kvinnor än män åkte på utbyten. Skillnaden är störst på EU-programmen där det var 63 procent kvinnor och 37 procent män läsåret 2022/23.

Sett i ett längre tidsperspektiv har antalet utresande utbytesstudenter varit relativt stabilt. Totalt sett har det ökat något den senaste tioårsperioden, men ökningen är blygsam. Inom gruppen har antalet studenter som åker ut via de bilaterala avtalen minskat de senaste tio åren, medan antalet som reser via EU-programmen har ökat. Det kan bland annat bero på att studentmobiliteten inom Europa är ett prioriterat område inom EU.

Färre examinerade har studerat utomlands

EU:s gemensamma initiativ för tillväxt och sysselsättning, Europa 2020, hade som ett mål att minst 20 procent av de examinerade ska ha haft en studie- eller praktikperiod utomlands under minst 3 månader. I maj 2024 höjdes ambitionen till 23 procent av alla examinerade i rekommendationen *Europa på väg*.

I statistiken mäts andelen av de som tagit examen ett visst läsår, och som studerat utomlands någon gång de senaste tolv terminerna innan dess. De som ingår är de som varit registrerade som utbytesstudenter eller som fått studiemedel för utlandsstudier, men det finns inget krav på hur lång period studenten ska ha varit utomlands.

Andelen av de examinerade som har varit utomlands har minskat under de senaste tio läsåren (tabell 4.4). Mellan

läsåren 2012/13 och 2019/20 var andelen av de svenska studenterna som läst utomlands omkring 14–15 procent av de examinerade, och har sedan dess minskat till 9 procent läsåret 2021/22 och 8 procent läsåret 2022/23. Många av studenterna som examinerades under de två senaste läsåren studerade under pandemin då möjligheterna till att resa och studera utomlands var starkt begränsade.

Skillnaden mellan olika examina är samtidigt stor. Andelen som studerat utomlands bland de som tog examen 2022/23 var högst bland de som tog en juristexamen, 26 procent. Därefter följde de som tog en generell masterexamen och civilingenjörsexamen, med 23 respektive 20 procent.

Inom flera stora utbildningar, till exempel de som leder till en sjuksköterskeexamen eller grundlärarexamen, har däremot bara enstaka procent av de som tagit examen studerat utomlands.

I statistiken ser vi att det generellt är ovanligare med utlandsstudier bland legitimationsutbildningarna, till exempel inom programmen mot sjuksköterskeexamen eller grundlärarexamen, än på program mot generell examen. Det finns flera sätt som lärosätena kan uppmuntra och underlätta för programstudenter att studera utomlands en period. Till exempel mobilitetsfönster, vilket innebär att det finns terminer där det passar att läsa hos ett partneruniversitet utomlands. På utbildningar där man aktivt jobbar för att öka möjligheterna till mobilitet är andelen som studerat utomlands högre, oavsett typ av utbildning.

Lärosätena arbetar också med att skapa möjligheter till internationalisering i utbildningar genom till exempel korta, digitala utbyten och hybridutbyten eller genom internationalisering på hemmaplan. Flera lärosäten som ingår i Europauniversiteten testar olika sorters mobilitet inom ramen för allianserna – ambitionen för mobilitet inom Europauniversiteten är hög för både studenter och personal.

Tabell 4.4. Andel av examinerade läsåren 2012/13, 2021/22 och 2022/23 som studerat utomlands någon gång under de senaste 12 terminerna, andel av examinerade kvinnor och män 2022/23 som studerat utomlands. De 20 största yrkesexamensprogrammen redovisas.

Examina	Andel som studerat utomlands av examinerade			Andel som studerat utomlands av examinerade 2022/23	
	2012/13	2021/22	2022/23	Kvinnor (%)	Män (%)
Totalt	14	9	9	8	10
Generella examina totalt	16	11	11	11	12
Högskoleexamen	3	1	1	2	0
Kandidatexamen	16	9	10	9	10
Magisterexamen	12	8	6	5	8
Masterexamen	30	24	23	23	22
Yrkesexamina totalt	11	7	6	5	8
Arbetssterapeutexamen	6	1	3	3	0
Barnmorskeexamen	5	3	4	4	0
Biomedicinsk analytikerexamen	9	2	2	2	0
Civilekonomexamen	50	34	19	21	16
Civilingenjörsexamen	30	30	20	24	18
Fysioterapeutexamen	8	2	2	2	3
Förskollärarexamen	0	0	0	0	1
Grundlärarexamen	0	1	1	1	0
Högskoleingenjörsexamen	8	4	3	5	3
Juristexamen	38	20	26	27	24
Läkarexamen	19	6	9	9	7
Psykologexamen	11	8	6	7	4
Sjuksköterskeexamen	6	1	1	1	1
Socionomexamen	4	4	1	1	1
Specialistsjuksköterskeexamen	3	1	1	1	2
Speciallärarexamen	0	0	0	0	0
Specialpedagogexamen	0	0	0	0	0
Yrkeslärarexamen	2	0	0	0	0
Äldre lärarexamen	3	0	0	0	0
Ämneslärarexamen	0	4	3	4	2
Konstnärliga examina totalt	21	15	15	15	15

Doktorandmobilitet

Hur många doktorander som genomfört delar av sin forskarutbildning utomlands följs sedan 2017 upp via en enkätundersökning till lärosätena och via registerdata. Bakgrunden är densamma som för studentmobiliteten, Europa 2020. Målet var ursprungligen att minst 20 procent av de examinerade doktoranderna inom det europeiska området för högre utbildning ska ha haft en studie- eller praktikperiod utomlands under minst 3 månader. I maj 2024 höjdes ambitionen till 23 procent av alla examinerade. I det här avsnittet ingår fler typer av utlandsvistelser jämfört med rapporteringen till EU.

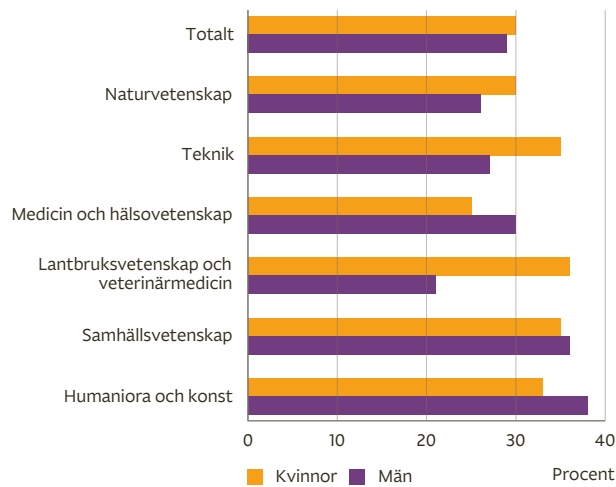
Av de doktorsexaminerade 2022 hade 29 procent genomfört delar av sin forskarutbildning utomlands. Det

är en marginell ökning jämfört med 2021 då 28 procent hade varit utomlands för sina studier.

Det var något vanligare bland kvinnor än bland män att resa utomlands för sina studier. Totalt hade 30 procent av doktorsexaminerade kvinnor varit utomlands inom ramen för sina forskarstudier, jämfört med 29 procent av männen (figur 4.8).

Män reste utomlands i högre utsträckning än kvinnor inom medicin och hälsovetenskap samt humaniora och konst. Inom samhällsvetenskap var det ungefär lika stor andel kvinnor och män som varit utomlands för sina studier. Skillnaden var störst inom lantbruksvetenskap och veterinärmedicin samt teknik, där skiljde det 15 respektive 8 procentenheter mellan kvinnor och män.

Figur 4.8. Andel av de doktorsexaminerade 2022 som genomfört delar av sin forskarutbildning utomlands, per forskningsämnesområde, totalt och uppdelat på kvinnor och män.

Läs mer

Internationell studentmobilitet i högskolan 2022/23, UF 20 SM 2302, Statistiska meddelanden, SCB och UKÄ.

Inresande studenter på masterprogram vid svenska lärosäten, UKÄ 2024.

På UKÄ:s webbplats finns tabeller till de olika kapitlen, med bland annat lärosätesspecifika uppgifter. Där hittar ni också vår statistikdatabas Högskolan i siffror.

5

Utbildning på forskarnivå

Antalet doktorander hösten 2023 uppgick till 17 600. Kvinnorna är fler än männen bland doktoranderna sedan ett par år tillbaka, även om skillnaderna är små.

Det internationella inslaget i forskarutbildningen är fortsatt stort – andelen utländska nybörjare i forskarutbildning var 41 procent under 2023. Det är ungefär samma andel som under de senaste tio åren.

Andelen i den svenska befolkningen som har påbörjat en forskarutbildning senast vid 30 års ålder har halverats de senaste femton åren. I års kullen född 1993 var andelen som påbörjade forskarstudier 0,6 procent.

Det tar i genomsnitt längre tid för kvinnor än för män att avlägga en doktorsexamen. Skillnaden i examensfrekvens blir dock mindre ju längre tid som gått efter nybörjaråret, men försvinner inte helt.

Den sociala snedrekryteringen är fortsatt tydlig. Andelen som påbörjar en utbildning på forskarnivå senast vid 30 års ålder är högst bland de med högutbildade föräldrar. Vad gäller snedrekrytering utifrån svensk eller utländsk bakgrund är det personer som invandrat vid 7 års ålder eller senare som påbörjar en forskarutbildning i lägst utsträckning.

Utbildning på forskarnivå

Efter examen på grundnivå och avancerad nivå fortsätter en del studenter till en utbildning på forskarnivå. Detta kapitel beskriver flödet genom forskarutbildningen i Sverige genom att redogöra för antal nybörjare på forskarnivå, det totala antalet doktorander, antal examina och genomströmningen i utbildning på forskarnivå. Kapitlet avslutas med en beskrivning av breddad rekrytering på forskarnivå, med hjälp av statistik om nybörjarnas sociala bakgrund samt svensk och utländsk bakgrund.

Övergång till utbildning på forskarnivå

Av de examinerade på grundnivå och avancerad nivå mellan läsåren 2014/15 och 2017/18 hade 3,2 procent påbörjat en utbildning på forskarnivå senast läsåret 2022/23 (tabell 5.1). Men det finns stora skillnader i övergång mellan olika utbildningsprogram.

Störst var övergången till utbildning på forskarnivå bland de som tog ut en generell examen – av dem hade 3,9 procent påbörjat en utbildning på forskarnivå inom uppföljningsperioden. Övergången var lägre bland de som tog ut en yrkesexamen samt en konstnärlig examen – 2,4 respektive 0,6 procent av dem påbörjade en utbildning på forskarnivå.

Bland de examinerade i utbildning på grundnivå och avancerad nivå är kvinnorna betydligt fler än männen. Samtidigt är övergången till utbildning på forskarnivå betydligt högre hos män än hos kvinnor – 4,6 procent av männen jämfört med 2,4 procent av kvinnorna påbörjade en forskarutbildning. Det gäller både bland de som tog ut en generell examen och bland de som tog ut en yrkesexamen. Bland de som tog ut en konstnärlig examen var andelen hos kvinnorna som gick vidare till forskarutbildning högre än hos männen.

Stora skillnader i övergång till forskarutbildning bland examinerade från olika yrkesexamensprogram

Det finns också stora skillnader bland examinerade från olika yrkesexamensprogram i övergången till forskarutbildning. Bland de tjugo största yrkesexamensprogrammen var övergången störst bland studenter med en läkarexamen – av de som avlade examen mellan läsåren 2014/15 och 2017/18 hade 15,2 procent påbörjat en utbildning på forskarnivå senast läsåret 2022/23. Också många av de examinerade från civilingenjörsutbildningen och psykologutbildningen gick vidare till forskarutbildning – 7,1 procent respektive 5 procent.

Från andra yrkesexamensprogram är övergången betydligt lägre. Bland de som tog ut en specialistsjuksköterskeexamen och en ämneslärarexamen hade 2,1 procent påbörjat en forskarutbildning senast läsåret 2022/23, och bland studenterna på juristprogrammet var övergången 1,2 procent. Övergången var ännu lägre bland de examinerade från program mot bland annat socionomexamen, yrkeslärarexamen, grundlärarexamen, sjuksköterskeexamen samt förskollärarexamen – mindre än 0,5 procent bland dessa studenter hade påbörjat en forskarutbildning senast läsåret 2022/23.

Tabell 5.1. Övergången (procent) till utbildning på forskarnivå till och med läsåret 2022/23 för examinerade studenter med generell examen, yrkesexamen och konstnärlig examen läsåren 2014/15–2017/18, totalt och uppdelat på kvinnor och män. De 20 största yrkesexamina redovisas (.. indikerar att antalet examinerade som påbörjat utbildning på forskarnivå understiger 5).

Examen	Totalt (%)	Kvinnor (%)	Män (%)
Totalt	3,2	2,4	4,6
Generella examina totalt	3,9	3,1	5,1
Yrkesexamina totalt	2,4	1,6	4,0
Läkarexamen	15,2	13,1	17,6
Civilingenjörsexamen	7,1	6,5	7,4
Psykologexamen	5,0	4,1	7,3
Specialistsjuksköterskeexamen	2,1	2,0	2,9
Ämneslärarexamen	2,1	2,0	2,1
Fysioterapeutexamen	1,5	1,2	2,3
Biomedicinsk analytikerexamen	1,4	1,4	..
Barnmorskeexamen	1,3	1,2	..
Juristexamen	1,2	0,9	1,6
Speciallärarexamen	0,9	0,9	..
Högskoleingenjörsexamen	0,9	0,9	0,8
Specialpedagogexamen	0,8	0,7	..
Äldre lärarexamen	0,7	0,5	1,2
Civilekonomexamen	0,5	0,5	0,5
Arbetsterapeutexamen	0,4	0,3	..
Socionomexamen	0,4	0,3	1,1
Yrkeslärarexamen	0,3	0,4	..
Grundlärarexamen	0,2	0,2	..
Sjuksköterskeexamen	0,2	0,2	0,2
Förskollärarexamen	0,2	0,2	..
Konstnärliga examina totalt	0,6	0,7	0,5

Skillnaden i övergång för olika yrkesexamensprogram kan delvis förklaras av att vissa utbildningar inte ger grundläggande behörighet till forskarstudier. För att en student ska ha grundläggande behörighet till utbildning på forskarnivå krävs en avlagd examen på avancerad nivå, fullgjorda kursfordringar om minst 240 högskolepoäng, varav minst 60 högskolepoäng på avancerad nivå, eller att studenten på något annat sätt inom eller utom landet förvärvat i huvudsak motsvarande kunskaper.

En annan förklaring relateras till utbildningarnas karaktär. Några utbildningar, såsom lärarutbildningar eller utbildningar mot sjuksköterskeexamen, förbereder studenterna för ett yrkesliv utanför högskolan, medan andra utbildningar har en tydligare koppling till en akademisk karriär.

Nybörjare

Ett sätt att ge en aktuell bild av forskarutbildningens utveckling är att beskriva antalet nybörjare. Som nybörjare i utbildning på forskarnivå räknas man det kalenderhalvår man för första gången är registrerad med minst 1 procent aktivitet på forskarutbildningen.

Antalet nybörjare varierar över tid

Antalet nybörjare under 2023 var 3 170, vilket är något fler än året innan (figur 5.1). Till följd av en eftersläpning i statistikens inrapportering är antalet nybörjare troligtvis underskattat. Under 2023 ökade antalet nybörjare i utbildning på forskarnivå efter att ha minskat under ett par års tid.

Hur många som varje år påbörjar en forskarutbildning har varierat över tid. Den senaste tioårsperioden har antalet nybörjare varit i stort sett oförändrat, men ser man över de senaste decennierna har antalet nybörjare i utbildning på forskarnivå varierat mellan 3 000 och 4 000. Mellan 2003 och 2004 minskade antalet påtagligt, som en konsekvens av att många lärosäten hade ett ansträngt ekonomiskt läge med underskott inom forskningsverksamheten.

Under 2012 var antalet nybörjare däremot ovanligt stort eftersom flera forskarskolor för yrkesverksamma lärare startade det året. Efter 2012 skedde en betydande minskning av antalet nybörjare, vilket sammanföll med att lärosätena fasade ut utbildningsbidrag till förmån för doktorandanställningar. Eftersom kostnaden för doktorandanställningar är högre än för utbildningsbidrag minskade det ekonomiska utrymmet för att anta nya doktorander. En bidragande orsak var också studieavgiftsreformen, som ledde till ett minskat antal inresande studenter på avancerad nivå, vilket påverkade rekryteringsbasen till forskarutbildningen.

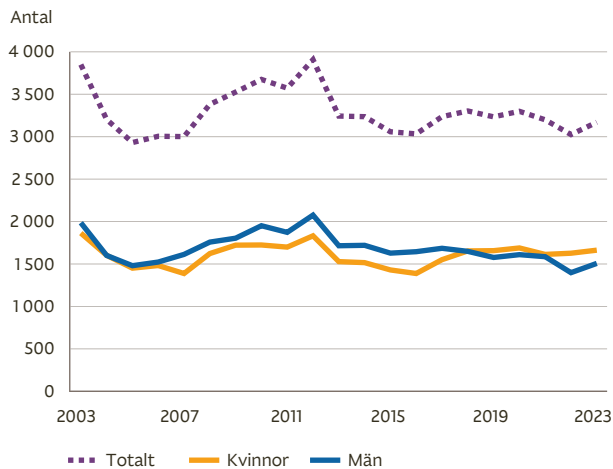
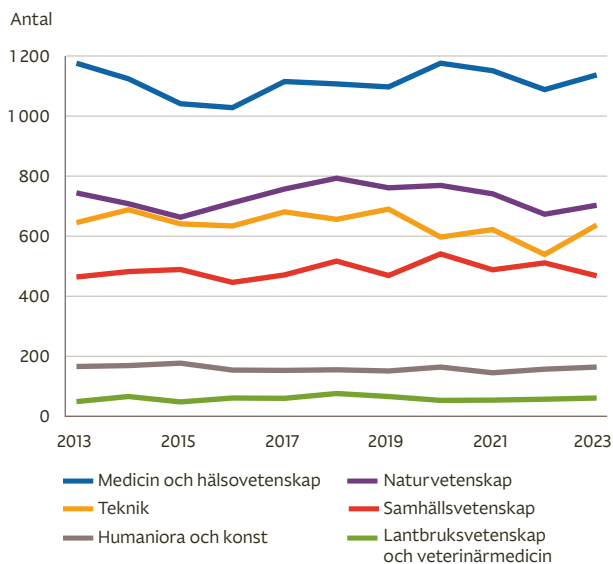
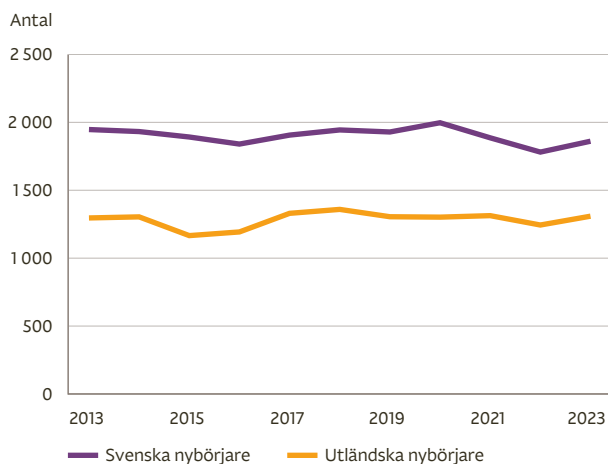
Fler kvinnor än män bland nybörjarna

Under 2023 var antalet kvinnor bland nybörjarna 1 660 och antalet män 1 510 (figur 5.1). Efter att ha minskat ett par år, ökade antalet män med 110 personer jämfört med föregående år. Det motsvarar en ökning på 8 procent. Också kvinnorna blev fler, även om ökningen var mindre, motsvarande 2 procent.

Totalt utgjorde kvinnorna 52 procent av nybörjarna och männen utgjorde 48 procent. Första gången som kvinnorna var fler än männen bland nybörjarna var 2018, vilket de har varit sedan dess. Trots att andelen kvinnor bland nybörjarna ökade något till 2023 är den fortfarande lägre än andelen kvinnor i utbildning på grundnivå och avancerad nivå.

Störst ökning av nybörjare inom teknik

Antalet som påbörjar en forskarutbildning varierar stort mellan olika forskningsämnesområden, som framgår av figur 5.2. Skillnaderna speglar till stor del hur omfattande

Figur 5.1. Antal nybörjare i utbildning på forskarnivå åren 2003–2023, totalt och uppdelat på kvinnor och män.

Figur 5.2. Antal nybörjare i utbildning på forskarnivå per forskningsämnesområde åren 2013–2023.

Figur 5.3. Antal svenska och utländska nybörjare i utbildning på forskarnivå åren 2013–2023.

forskningen är inom olika områden. Det största forskningsämnesområdet, medicin och hälsovetenskap, har också flest nybörjare i utbildning på forskarnivå – under 2023 utgjorde de 36 procent av det totala antalet. Det kan jämföras med lantbruksvetenskap och veterinärmedicin som är det klart minsta forskningsämnesområdet, och som även har minst antal nybörjare. Under 2023 motsvarade de 2 procent av alla nybörjare.

Jämfört med året innan ökade antalet nybörjare i nästan alla forskningsämnesområden. Ökningen var störst inom teknik, där ökade antalet nybörjare med nästan 100 personer mellan 2022 och 2023, motsvarande 18 procent. Inom samhällsvetenskap minskade antalet nybörjare i stället med drygt 40 personer mellan 2022 och 2023, motsvarande 8 procent.

Fortsatt hög andel utländska nybörjare

En stor del av nybörjarna utgörs av utländska doktorander. Under 2023 fanns det 1 310 utländska nybörjare i utbildning på forskarnivå, vilket motsvarar 41 procent av nybörjarna (figur 5.3).

Efter att ha ökat betydligt i början av 2000-talet har andelen utländska nybörjare legat relativt konstant omkring 40 procent det senaste decenniet.

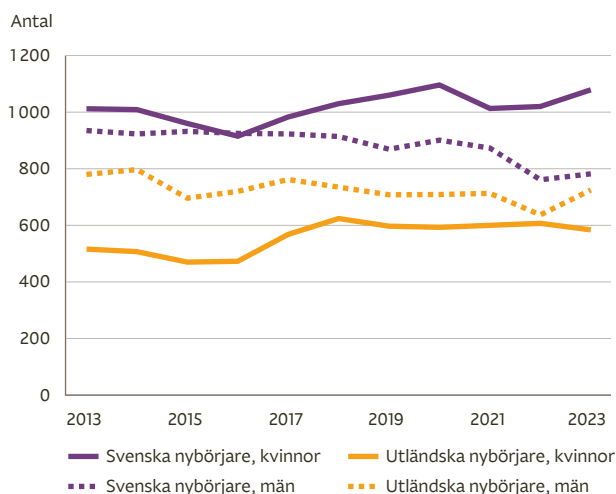
Bland de svenska nybörjarna i utbildning på forskarnivå är kvinnorna sedan några år tillbaka fler än männen (figur 5.4). Däremot har männen alltid varit fler än kvinnorna bland de utländska nybörjarna. Totalt utgjorde männen 55 procent bland de utländska nybörjarna 2023, medan kvinnorna utgjorde 45 procent. För tio år sedan var andelen kvinnor 40 procent och andelen män 60 procent

Utländska doktorander

Utländska doktorander är personer som har kommit till Sverige för att genomgå en forskarutbildning. De kan urskiljas i statistiken, eftersom de har beviljats uppehållstillstånd för studier mindre än två år innan doktorandstudierna påbörjades. Alla utländska doktorander behöver dock inte ansöka om uppehållstillstånd, och därför inkluderas även de personer som är utrikes födda och invandrade mindre än två år innan doktorandstudierna påbörjades. Doktorander med okänd bakgrund, det vill säga de med okänt födelseland eller som inte återfinns i registret över totalbefolkningen, inkluderas också. Med stor sannolikhet är doktorander med okänd bakgrund inte från Sverige men kommer troligen från Norden eller EU.

Notera att utländska doktorander skiljer sig från doktorander med utländsk bakgrund. Du kan läsa mer om utländsk bakgrund i avsnittet om breddad rekrytering.

Figur 5.4. Antal svenska och utländska nybörjare i utbildning på forskarnivå åren 2013–2023, uppdelat på kvinnor och män.

bland utländska nybörjare.

Utländska och svenska nybörjare studerar till viss del inom olika forskningsämnesområden (tabell 5.2). Högst andel utländska nybörjare finns inom naturvetenskap, där 63 procent av nybörjarna på forskarnivå 2023 var utländska. Lägst andel finns inom medicin och hälsovetenskap, där 22 procent av nybörjarna var utländska.

En stor del av de utländska nybörjarna kom från Europa under 2022, det senaste året vi har uppgifter för. Några av de vanligaste länderna är Tyskland, Italien och Spanien. En stor grupp utländska nybörjare kommer också från andra nordiska länder, men då dessa inte fångas upp i den officiella statistiken utan i stället hamnar i en kategori med okänt ursprung är osäkerheten stor. Omkring hälften av de utländska nybörjarna kommer från länder utanför Europa. En dryg tredjedel av det totala antalet nybörjare kom från Asien, varav många från Kina, Indien och Iran. Andelen nybörjare från dessa länder har inte förändrats nämnvärt de senaste tio åren. Betydligt färre kom från övriga världsdelar.

Doktorandanställning vanligast bland nybörjare i utbildning på forskarnivå

Doktorander ska enligt regelverket ha en tryggad försörjning under hela forskarutbildningen. Försörjningen kan vara genom en doktorandanställning eller annan anställning inom högskolan, en anställning utanför högskolan som doktoranden kan bedriva sin forskarutbildning inom, stipendier, eller annan försörjning.

De senaste tio åren har studiefinansieringen genomgått stora förändringar, framför allt genom att utbildningsbidragen fasats ut till förmån för doktorandanställningar. Under 2023 hade 77 procent av nybörjarna i utbildning på forskarnivå en doktorandanställning (tabell 5.3). För tio år sedan var andelen 57 procent. I stället hade 14 procent av nybörjarna under 2013 utbildningsbidrag. Tio år senare förekommer den finansieringsformen inte längre bland nybörjarna.

Det finns vissa skillnader mellan svenska och utländska nybörjare vad gäller studiefinansieringen. Det är vanligare med en doktorandanställning hos utländska nybörjare än hos svenska nybörjare. Under 2023 hade 87 procent av de utländska nybörjarna en doktorandanställning, att jämföra med 69 procent av de svenska. Samtidigt hade 16 procent av de svenska nybörjarna en anställning som läkare eller annan sjukvårdspersonal, att jämföra med 1 procent av de utländska.

En mindre del av nybörjarna, omkring 3 procent, finansierades av stipendier. Finansiering med stipendier är vanligare hos utländska nybörjare – under 2023 finansierades 5 procent av de utländska nybörjarna med stipendier, att jämföra med 2 procent av de svenska nybörjarna. Samtidigt har omfattningen minskat kraftigt de senaste tio åren – 2013 finansierades 14 procent av de utländska nybörjarna med stipendier.

Nybörjarna yngst inom naturvetenskap och teknik

Vid vilken ålder man i genomsnitt påbörjar sina forskarstudier varierar mellan olika forskningsämnesområden.

Tabell 5.2. Antal nybörjare i utbildning på forskarnivå, andel kvinnor och män, samt andel svenska och utländska nybörjare per forskningsämnesområde år 2023.

Forskningsämnesområde	Antal nybörjare	Kvinnor (%)	Könsfördelning		Svenska nybörjare (%)	Utländska nybörjare (%)
			Män (%)			
Totalt	3 170	52	48		59	41
Naturvetenskap	700	41	59		37	63
Teknik	640	36	64		41	59
Medicin och hälsovetenskap	1 140	64	36		78	22
Lantbruksvetenskap och veterinärmedicin	60	59	41		52	48
Samhällsvetenskap	470	61	39		67	33
Humaniora och konst	160	61	39		65	35

Nybörjarna är i genomsnitt yngre inom naturvetenskap och teknik än vad de är inom humaniora och konst samt medicin och hälsovetenskap (figur 5.5). Under 2023 var 78 procent av nybörjarna inom naturvetenskap och 70 procent av nybörjarna inom teknik yngre än 30 år, vilket kan jämfö-

ras med 38 respektive 37 procent inom medicin och hälsovetenskap samt humaniora och konst.

Drygt 20 procent av nybörjarna inom forskningsämnesområdena medicin och hälsovetenskap, samhällsvetenskap samt humaniora och konst var äldre än 40 år. Detta

Tabell 5.3. Fördelningen (procent av helårspersoner) mellan olika finansieringstyper för nybörjare i utbildning på forskarnivå år 2013 och 2023, totalt och uppdelat på svenska och utländska nybörjare.

Finansieringstyp	2013			2023		
	Totalt (%)	Svenska nybörjare (%)	Utländska nybörjare (%)	Totalt (%)	Svenska nybörjare (%)	Utländska nybörjare (%)
Doktorandanställning	57	57	55	77	69	87
Anställning som läkare eller annan sjukvårdspersonal	4	7	0	9	16	1
Företagsdoktorand	5	6	3	5	6	4
Stipendier	9	5	14	3	2	5
Andra anställningar utanför högskolan	6	8	3	3	4	2
Anställningar inom högskolan	3	3	4	1	1	1
Övrig försörjning	3	3	3	1	1	1
Utbildningsbidrag	14	12	18	0	0	0
Totalt	100	100	100	100	100	100

Internationell jämförelse

De svenska nybörjarna på forskarnivå typiska för OECD

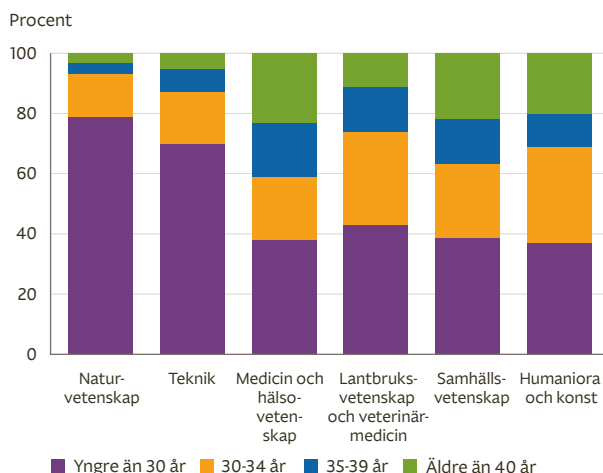
I Sverige var medelåldern bland nybörjare på forskarnivå 31 år och 55 procent var under 30 år (2021). Det var ungefär samma åldersprofil som i genomsnitt för OECD-länderna. I Nederländerna och Frankrike var nybörjarna på forskarnivå betydligt yngre – 27 och 28 år. Där var också en hög andel under 30 år, 86 och 77 procent. I Finland, Norge och Sydkorea var nybörjarna äldre – mindre än hälften var under 30 år.

I många länder inom OECD var andelen kvinnor och män jämn bland nybörjarna på forskarnivå. Med jämn könsfördelning menar vi att andelen kvinnor och män är mellan 40 och 60 procent. I Sverige var fördelningen 50 procent kvinnor och 50 procent män, vilket var samma fördelning som i genomsnitt i OECD. I bland annat Finland och Norge var andelen kvinnor högre än andelen män, 54 procent kvinnor och 46 procent män.

Tabell 5.4. Nybörjarnas profil på forskarnivå i ett urval OECD-länder, 2021. Andel kvinnor och män, medelålder och andel av nybörjarna som var under 30 år. Källa: OECD.

Land	Kvinnor (%)	Män (%)	Medelålder (år)	Andel nybörjare under 30 år (%)
Danmark	49	51	29	66
Estland	50	50	31	56
Finland	54	46	33	42
Frankrike	46	54	28	77
Nederländerna	49	51	27	86
Norge	54	46	33	45
Spanien	49	51	32	54
Storbritannien	51	49	30	66
Sverige	50	50	31	55
Sydkorea	45	55	34	44
Tyskland	49	51	29	65
OECD - genomsnitt	50	50	31	56

Figur 5.5. Andel nybörjare i utbildning på forskarnivå per ålderskategorier år 2023, uppdelat på forskningsämnesområde.

är fler än inom lantbruksvetenskap och veterinärmedicin (11 procent), och betydligt fler än inom teknik samt naturvetenskap där endast 5 respektive 3 procent av nybörjarna var över 40 år.

Ändringar i regelverket påverkar antalet nybörjare på forskarnivå

UKÄ har i en rapport undersökt vilken påverkan förändrad reglering av forskarutbildningen och regeringens satsningar på forskarutbildningen har haft på antalet nybörjare i utbildning på forskarnivå. Hur doktorandnybörjares försörjning har förändrats under perioden 1999–2022 har också undersökts.

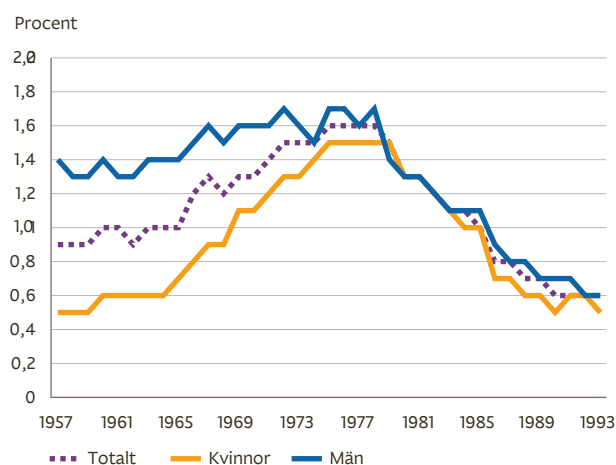
Förändringar i doktoranders försörjning har påverkat antalet nybörjare. Bland annat ledde forskarutbildningsreformen 1998, med krav på ordnad försörjning, till att antalet nybörjare på forskarnivå minskade åren efter att reformen infördes. Regeringens satsningar på de nationella forskarskolorna och forskarskolor för yrkesverksamma lärare ledde till en ökning i antalet nybörjare. Ytterligare något som kan påverka antalet nybörjare i utbildning på forskarnivå är lärosätenas medel till forskarutbildningen.

Däremot går det inte att se något klart samband med om andra ändringar i regelverket har påverkat antalet nybörjare. Inte heller går det att se något klart samband med om målen för antalet examina inom forskarutbildningen som togs bort från lärosätenas regleringsbrev har påverkat antalet nybörjare och antalet doktorsexamina.

Rapporten visar också att nybörjares studiesociala villkor har förbättrats under perioden 1999–2022. Fler har anställningar både inom och utanför högskolan.

Läs mer i rapporten *Regelverkets påverkan på antalet nybörjare på forskarnivå 1990–2022*.

Figur 5.6. Andel i befolkningen som påbörjat en forskarutbildning senast vid 30 års ålder bland personer födda 1957–1993, totalt och uppdelat på kvinnor och män.

Fortsatt låg andel av befolkningen som påbörjar en forskarutbildning

Andelen i den svenska befolkningen som har påbörjat en forskarutbildning senast vid 30 års ålder har mer än halverats de senaste femton åren (figur 5.6). Bland personer födda 1957 var andelen 0,9 procent. Den ökade sedan successivt till 1,6 procent i årskullarna som föddes 1975–1978. Därefter har den minskat till 0,6 procent för årskullarna födda 1990–1993.

Av de som föddes 1957 var det en betydligt större andel av män än kvinnor som påbörjade en forskarutbildning innan 30 års ålder. Skillnaden mellan könen har utjämnats med tiden, och bland de som var födda i årskullarna 1980–1983 var andelen lika. För dem som föddes 1984–1993 var andelen av männen som påbörjade en forskarutbildning innan 30 års ålder återigen högre, med ett undantag för årskullen född 1992 där andelen var lika.

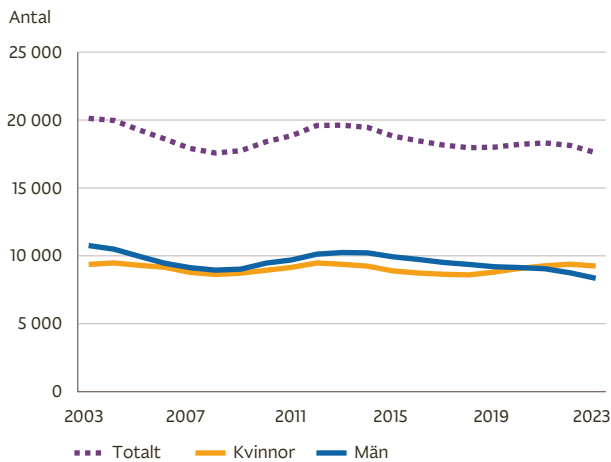
Doktorander

För att belysa forskarutbildningen i sin helhet beskriver vi här gruppen doktorander totalt. Det ger en helhetsbild av vad som kännetecknar utbildning på forskarnivå i Sverige och de variationer som finns mellan kvinnor och män, samt mellan forskningsämnesområden.

Fler kvinnor än män bland doktoranderna

Hösten 2023 fanns det totalt 17 600 doktorander vid svenska universitet och högskolor (figur 5.7). Det faktiska antalet är dock något högre eftersom det finns en viss eftersläpning i rapporteringen och kommer troligen vara ungefär på samma nivå som under hösten 2022. Under den senaste tioårsperioden var antalet doktorander störst hösten 2013, då 19 600 personer läste en forskarutbildning.

Under den senaste tjuugoårsperioden har könsfördelningen bland doktoranderna varit jämn, på så sätt att andelen män respektive kvinnor har varit inom spannet

Figur 5.7. Antal doktorander åren 2003–2023, totalt och uppdelat på kvinnor och män.

40–60 procent. Det är en stor förändring jämfört med könsfördelningen i forskarutbildningen för fyrtio år sedan när kvinnorna utgjorde 28 procent av alla doktorander, medan männen utgjorde 72 procent. Sedan 2021 är kvinnorna fler än männen bland doktoranderna. Under 2023 var andelen kvinnor 53 procent och andelen män var 47 procent.

Flest doktorander inom medicin och hälsovetenskap

Liksom tidigare år fanns det flest doktorander inom forskningsämnesområdet medicin och hälsovetenskap (tabell 5.5). Under 2023 utgjorde de 36 procent av det totala antalet doktorander vid svenska universitet och högskolor. Lägst antal fanns inom lantbruksvetenskap och veterinärmedicin. De utgjorde 2 procent av det totala antalet doktorander. Fördelningen av doktorander mellan de olika forskningsämnesområdena har varit tämligen konstant de senaste tio åren. Doktoranderna inom medicin och hälsovetenskap har ökat något i andel sedan 2013, då andelen var 33 procent. Samtidigt har andelen doktorander inom teknik samt inom humaniora och konst minskat med 2 respektive 1 procentenheter.

Tabell 5.5. Doktorandernas fördelning (procent) på forskningsämnesområde, hösten 2013 och 2023.

Forskningsämnesområde	Andel av samtliga doktorander 2013 (%)	Andel av samtliga doktorander 2023 (%)
Naturvetenskap	21	21
Teknik	20	18
Medicin och hälsovetenskap	33	36
Lantbruksvetenskap och veterinärmedicin	2	2
Samhällsvetenskap	17	17
Humaniora och konst	7	6
Totalt	100	100

Vanligast med forskarstudier på heltid

I vilken omfattning doktorander bedriver sin forskarutbildning varierar. Eftersom det är vanligt att doktorander har deltidsundervisning eller annan institutionstjänstgöring parallellt med forskarstudierna ägnar de sällan 100 procent av sin tid åt forskarutbildningen. Här definieras därför heltidsstudier som 80–100 procent aktivitet.

Fler än hälften av doktoranderna (56 procent) ägnade sig åt forskarstudier på heltid under hösten 2023, vilket är

Dimensionering av utbildning på forskarnivå

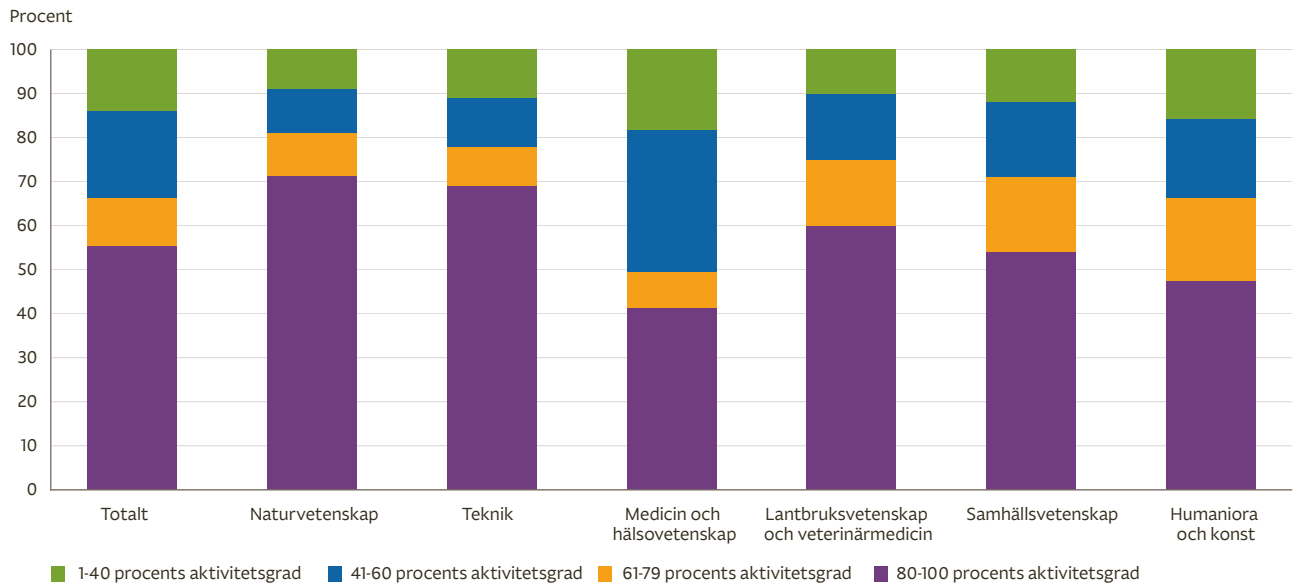
UKÄ har haft i uppdrag av regeringen att följa upp dimensioneringen av utbildning på forskarnivå med anledning av vad regeringen aviserade i den forskningspolitiska propositionen 2020. I slutredovisningen våren 2024 presenterade UKÄ en sammanställning av officiell statistik och analyser som publicerats av UKÄ inom området de senaste åren.

I den forskningspolitiska propositionen 2020 skrev regeringen att andelen i befolkningen som påbörjar en utbildning på forskarnivå bör öka. Här har utvecklingen inte gått åt rätt håll. Andelen i den svenska befolkningen som påbörjar en forskarutbildning senast vid 30 års ålder har minskat betydligt under den senaste femtonårsperioden, och även minskat ytterligare något under de senaste åren. Det går inte att säga om denna utveckling huvudsakligen beror på ett minskat intresse för forskarstudier hos ungdomar, eller på att de svenska studenterna inte alltid kan hävda sig i den internationella konkurrensen.

Regeringen har också uttalat i den forskningspolitiska propositionen att fler utländska doktorander bör stanna i Sverige. Här ser vi tecken på en positiv utveckling. Under perioden 2013–2018, den senaste vi har uppgifter för, har andelen utländska doktorander som stannat i Sverige tre år efter examen ökat något. De förändringar i utlänningslagen (2005:716) som genomfördes 2021 kan dock innebära att färre stannar i framtiden. Regeringen har gett i uppdrag till en utredare att se över migrationsrättsliga regelverken för utländska doktorander, forskare och studenter.

Det är svårt att bedöma hur väl forskarutbildningen är dimensionerad utifrån arbetsmarknadens behov. Vi ser att efterfrågan på forskarutbildade är hög och att arbetsmarknaden för forskarutbildade är god. Det finns dock områden där vi ser att insatser kan behövas. Inom flera hälso- och sjukvårdsutbildningar samt lärarutbildningar råder brist på disputerade lärare. Inom dessa områden anser UKÄ att det behövs en långsiktig förstärkning av finansieringen av forskarutbildningen.

Läs mer i rapporten *Dimensionering av utbildning på forskarnivå*.

Figur 5.8. Fördelningen (procent) mellan olika aktivitetsgrader för doktorander hösten 2023, per forskningsämnesområde.

Doktoranders aktivitet

En aktivitet på 100 procent motsvarar en arbetsinsats om 40 timmar på forskarutbildningen per vecka. Doktorander räknas som aktiva när aktiviteten är minst 1 procent under minst ett kalenderhalvår. Som inaktiva räknas doktorander som gjorde ett tillfälligt uppehåll under hela det aktuella kalenderhalvåret, exempelvis för att vara föräldralediga eller för att arbeta med något annat. I det här kapitlet ingår bara aktiva doktorander.

oförändrat jämfört med föregående år (figur 5.8). Det finns skillnader mellan könen – 60 procent av männen och 52 procent av kvinnorna studerade på heltid.

Samtidigt ägnade 14 procent av doktoranderna mindre än 40 procent av sin tid åt forskarutbildningen. Det stora

antalet doktorander med förhållandevis låg aktivitetsgrad kan delvis förklaras av att vissa doktorander börjar sin forskarutbildning en bit in på terminen eller har återkommit efter ett uppehåll. Men det förekommer också att doktorander genomgår en forskarutbildning vid sidan av ett annat arbete. Till exempel kan doktorander inom medicin och hälsovetenskap arbeta inom vården vid sidan av studierna. Andelen heltidsstuderande doktorander är också lägst inom medicin och hälsovetenskap – 41 procent. En högre andel har också 40–60 procents aktivitetsgrad inom medicin och hälsovetenskap, jämfört med övriga forskningsämnesområden.

Majoriteten har doktorandanställning

Hösten 2023 var den absolut vanligaste finansieringsformen för doktorander en doktorandanställning – 70 procent av alla doktorander finansieras på det sättet (tabell 5.6).

Tabell 5.6. Fördelningen (procent av helårspersoner) mellan olika finansieringstyper för doktorander, hösten 2023, totalt och uppdelat per forskningsämnesområde.

	Totalt (%)	Naturvetenskap (%)	Teknik (%)	Medicin och hälsovetenskap (%)	Lantbruksvetenskap och veterinärmedicin (%)	Samhällsvetenskap (%)	Humaniora och konst (%)
Doktorandanställning	70	87	80	47	79	77	82
Anställning som läkare eller annan sjukvårdspersonal	12	0	0	36	0	0	0
Företagsdoktorand	5	6	12	2	6	3	0
Andra anställningar utanför högskolan	4	2	2	6	4	4	2
Stipendier	4	2	2	4	2	8	4
Anställningar inom högskolan	3	3	3	3	6	4	2
Övrig försörjning	3	1	2	2	2	3	9
Utbildningsbidrag	0	0	0	0	0	0	0
Totalt	100	100	100	100	100	100	100

Utbildningsbidragen var tidigare en vanlig finansierings- typ för forskarutbildningen men har i stort sett helt fasats ut ur svensk högskola. Stipendier utgör en liten del av finansieringen av forskarutbildningen, endast 4 procent. Det är vanligast med stipendier som finansiering inom samhälls- vetenskap, där 8 procent av doktoranderna finansieras med stipendier.

Många doktorander, totalt 20 procent, bedriver sin forskarutbildning inom ramen för en anställning utanför högskolan. Det handlar till största delen om läkare och annan sjukvårdspersonal (12 procent), företagsdoktoran- der (5 procent) och andra anställningar utanför högskolan (4 procent). Inom forskningsämnesområdet medicin och hälsovetenskap finansierade totalt 44 procent av dokto- randerna sina forskarstudier genom en anställning utanför högskolan.

UKÄ samlar varje år in uppgifter om den internatio- nella mobiliteten för doktorander i Sverige. Läs mer i kapitlet om *Internationalisering och mobilitet*.

Examina

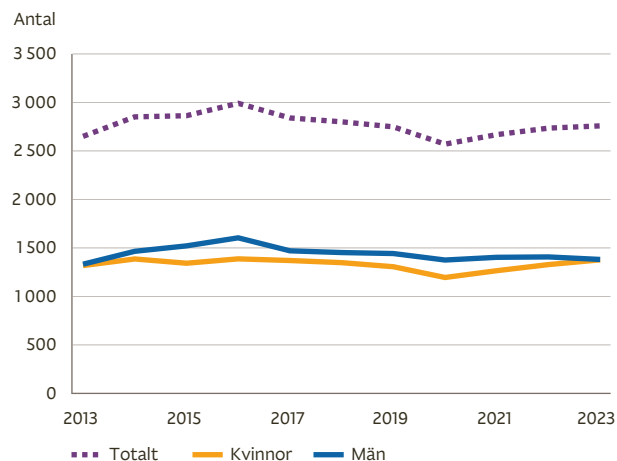
Inom utbildning på forskarnivå i Sverige finns två examina med olika omfattning: doktorsexamen och licentiatexa- men. Doktorsexamen är den högsta akademiska examen och omfattar fyra års heltidsstudier, medan licentiatexa- men omfattar två års heltidsstudier.

Antalet doktorsexamina ökar för tredje året i rad

Under 2023 avlades 2 760 doktorsexamina (figur 5.9). Det är en ökning med 1 procent sedan föregående år. Under den senaste tioårsperioden har antalet avlagda doktors- examina varierat, men de tre senaste åren har antalet ökat.

Det är framför allt fler kvinnor som avlagt en doktors- examen de senaste tre åren. Mellan 2022 och 2023 ökade

Figur 5.9. Antal doktorsexamina åren 2013–2023, totalt och uppdelat på kvinnor och män.

antalet kvinnor som avlade doktorsexamen med 4 procent, medan antalet män som avlade doktorsexamen minskade med 2 procent. Det resulterade i att könsfördelningen bland de som avlade doktorsexamen 2023 var helt jämn – med 50 procent kvinnor och 50 procent män. Det var framför allt inom teknik som antalet kvinnor som tog examen ökade, medan antalet män som tog doktorsexamen bland annat minskade inom medicin och hälsovetenskap.

Flest doktorsexamina inom medicin och hälsovetenskap

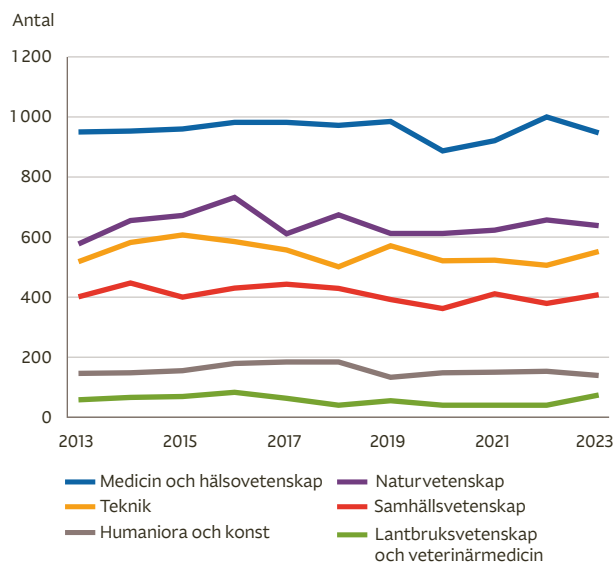
Forskningsämnesområdet medicin och hälsovetenskap är det område där flest doktorer examineras, totalt 950 under 2023 (figur 5.10). Ett stort antal doktorander exami- neras också inom naturvetenskap och teknik. Jämfört med föregående år har antalet doktorsexamina minskat i forskningsämnesområdena medicin och hälsoveten- skap, naturvetenskap samt humaniora och konst, medan det har ökat inom teknik, samhällsvetenskap samt inom lantbruksvetenskap och veterinärmedicin.

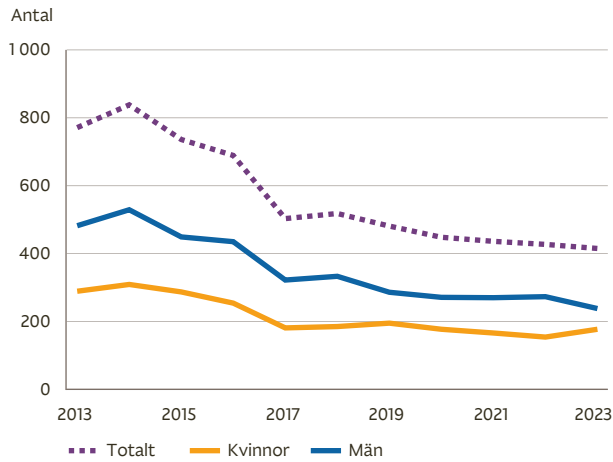
Antalet licentiatexamina fortsätter minska

Under det senaste decenniet har antalet licentiatexamina nästan halverats (figur 5.11). Under 2023 avlades 420 licentiatexamina, vilket kan jämföras med 770 under 2013. Åren 2013–2016 var antalet licentiatexamina högt bland annat till följd av statens satsningar på forskarskolor för yrkes- verksamma lärare som inleddes 2008. Även om forskar- skolorna fortsätter har färre examinerats de senaste åren. Minskningen i antalet licentiatexamina inleddes redan i början av 2000-talet och har skett både bland doktoran- der som avlägger licentiatexamen som etappmål och de som avlägger den som slutmål.

Under 2023 var könsfördelningen bland de som avlade

Figur 5.10. Antal doktorsexamina åren 2013–2023, uppdelat på forskningsämnesområde.

Figur 5.11. Antal licentiatexamen åren 2013–2023, totalt och uppdelat på kvinnor och män.

licentiatexamen jämn, det vill säga att andelen kvinnor och män var inom spannet 40–60 procent. Av de doktorander som avlade licentiatexamen 2023 var 43 procent kvinnor och 57 procent män. Fler män än kvinnor har avlagt licentiatexamen under hela perioden 2013–2023.

Att männen är fler bland de examinerade beror på att licentiatexamen är vanligast inom teknik och naturvetenskap, där merparten av doktoranderna, 63 respektive 60 procent, är just män. Den övervägande delen av alla licentiatexamen 2023 avlades inom dessa två forskningsämnesområden (tabell 5.7). Inom teknik var 64 procent av de examinerade män, medan 36 procent var kvinnor. Inom naturvetenskap var 58 procent män och 42 procent kvinnor.

Genomströmning

Genomströmningen i utbildning på forskarnivå kan mätas med examensfrekvens och studietid. Examensfrekvensen anger hur stor andel av nybörjarna i utbildning på forskarnivå som tar doktorsexamen inom ett visst antal år. Den följs upp vid flera tidpunkter. Studietiden anger hur lång tid det i genomsnitt tar för en doktorand att avlägga examen.

Knappt hälften av doktoranderna tar examen inom fem år

En första uppföljning av examensfrekvens görs efter fem år. En doktorsexamen motsvarar en nominell studietid om fyra år på heltid (åtta terminer). Men då det är vanligt med en kombination av 80 procent forskarstudier och 20 procent undervisning eller annan institutionstjänstgöring, blir den faktiska studietiden ofta fem år. Den senaste nybörjarkullen som kan följas upp inom fem år är den som påbörjade en utbildning på forskarnivå under 2018. I den hade 46 procent avlagt en doktorsexamen till och med 2023, vilket är 1 procentenhet mindre jämfört med nybörjarkullen året innan.

Examensfrekvensen ökar över tid. Den senaste nybörjarkullen som kan följas upp inom åtta år är den som påbörjade en forskarutbildning under 2015. I den hade 45 procent avlagt en doktorsexamen inom fem år, 62 procent inom sex år och 75 procent inom åtta år (tabell 5.8). Resterande 25 procent hade inte avlagt någon doktorsexamen vid utgången av 2023. I den gruppen var det i stället några som hade avlagt en licentiatexamen som högsta examen, totalt 5 procent av nybörjarna under 2015. Sammantaget hade alltså 20 procent inte avlagt någon examen alls inom åtta år.

Forskarutbildningen är idag mer formaliserad än vad den var tidigare och studiefinansieringen har förbättrats, som ett led i ambitionen att förbättra doktorandernas studiesociala villkor. Forskarutbildningsreformen 1998 innebar bland annat att lärosätena enbart fick anta doktorander med garanterad studiefinansiering för hela studietiden. Det har bidragit till en ökad genomströmning sedan början av 1990-talet. Av dem som påbörjade en forskarutbildning 1990 hade bara 22 procent tagit examen inom fem år. Men ökningen har avstannat. De senaste tjugo åren har examensfrekvensen inom fem år varierat mellan 41 och 49 procent.

Skillnader i examensfrekvens mellan forskningsämnesområden

Det finns även skillnader i examensfrekvens mellan olika

Tabell 5.7. Antal doktorsexamina och licentiatexamen samt andel kvinnor och män år 2023, totalt och uppdelat på forskningsämnesområde. (.. indikerar att antalet understiger 5, - indikerar att antalet är noll.)

Forskningsämnesområde	Doktorsexamina			Licentiatexamen		
	Totalt	Kvinnor (%)	Män (%)	Totalt	Kvinnor (%)	Män (%)
Totalt	2 760	50	50	420	43	57
Naturvetenskap	640	37	63	120	42	58
Teknik	550	38	62	230	36	64
Medicin och hälsovetenskap	950	62	38	20	57	43
Lantbruksvetenskap och veterinärmedicin	70	62	38	-
Samhällsvetenskap	410	53	47	30	83	17
Humaniora och konst	140	58	42	10	57	43

Tabell 5.8. Examensfrekvens (procent) för nybörjare i utbildning på forskarnivå inom 5, 6 och 8 år efter nybörjarår 2015, uppdelat på forskningsämnesområde.

Forskningsämnesområde	Andel (%) som avlagt doktorsexamen inom		
	5 år	6 år	8 år
Totalt	45	62	75
Naturvetenskap	53	71	80
Teknik	50	65	73
Medicin och hälsovetenskap	46	63	80
Lantbruksvetenskap och veterinärmedicin	54	65	81
Samhällsvetenskap	30	48	64
Humaniora och konst	29	46	66

forskningsämnesområden (tabell 5.8). Skillnaderna är som störst när man mäter examensfrekvensen inom fem eller sex år, men minskar sedan något.

I nybörjarkullen 2015 hade doktorander inom lantbruksvetenskap och veterinärmedicin högst examensfrekvens inom fem år, 54 procent. Lägst examensfrekvens fanns bland doktorander inom humaniora och konst där endast 29 procent hade avlagt examen inom fem år. Inom åtta år hade omkring 80 procent av doktoranderna inom lantbruksvetenskap och veterinärmedicin, medicin och hälsovetenskap samt inom naturvetenskap avlagt en doktorsexamen. Examensfrekvensen inom samma period var lägre för doktorander inom humaniora och konst samt inom samhällsvetenskap.

Skillnaden i examensfrekvens mellan kvinnor och män kvar efter åtta år

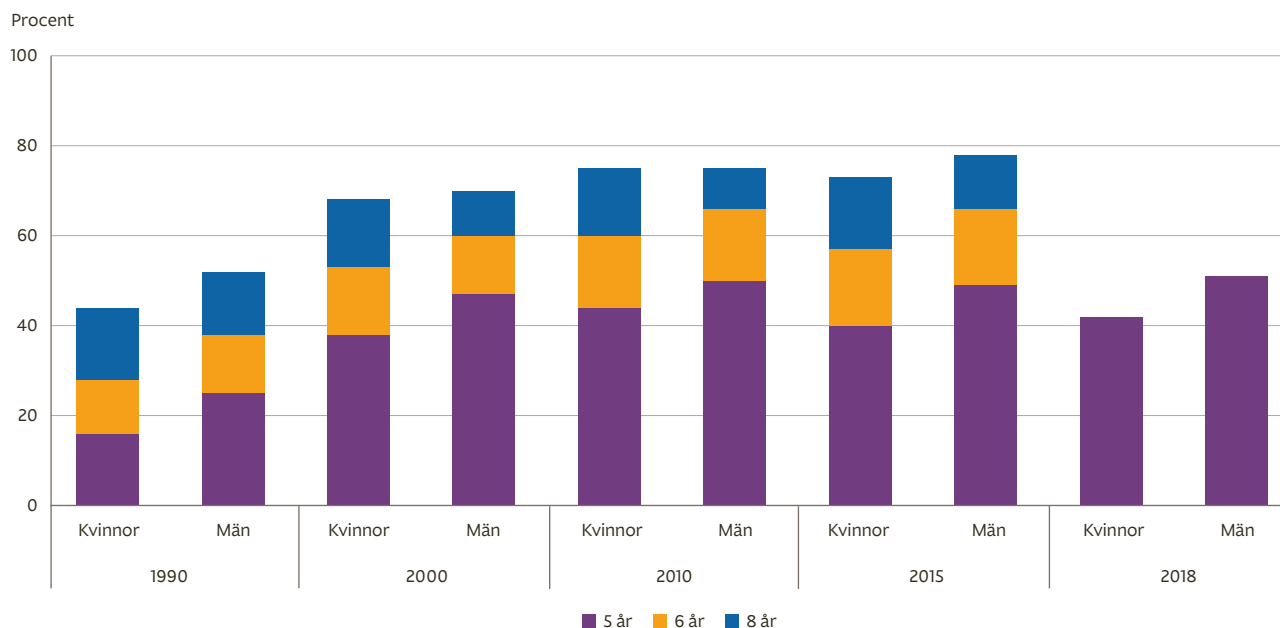
Examensfrekvensen inom fem år har varit lägre för kvinnor än för män i alla nybörjarkullar från 1990 och framåt (figur 5.12). I nybörjarkullen 2018 hade 42 procent av kvinnorna och 51 procent av männen avlagt en doktorsexamen inom fem år. En anledning till skillnaden mellan kvinnor och män kan vara att kvinnor i större utsträckning än män är föräldralediga under forskarutbildningen.

Under de senaste trettio åren har skillnaden i examensfrekvens mellan kvinnor och män minskat ju längre tid som gått efter nybörjaråret. Det tar alltså längre tid för kvinnor än för män att avlägga en examen. I nybörjarkullen som påbörjade en utbildning på forskarnivå 2015 hade 40 procent av kvinnorna och 49 procent av männen avlagt en doktorsexamen inom fem år – en skillnad på 9 procentenheter. Skillnaden i andel som avlagt examen var lika stor efter sex år, då 57 procent av kvinnorna och 66 procent av männen hade tagit ut en examen. Efter åtta år hade 73 procent av kvinnorna och 78 procent av männen avlagt en doktorsexamen. Skillnaden i examensfrekvens mellan kvinnor och män fanns alltså kvar efter åtta år. I andra nybörjarkullar under 2010-talet var skillnaden i examensfrekvens mellan kvinnor och män liten eller obefintlig efter åtta år.

En doktorsexamen tog i snitt tolv terminer

Studietiden redovisas i bruttostudietid och i nettostudietid. Bruttostudietiden anger den totala tiden i utbildningen inklusive eventuell föräldraledighet, tjänstledighet, undervisning och institutionstjänstgöring. Nettostudietiden anger endast den aktiva studietiden.

Figur 5.12. Examensfrekvens (procent) för nybörjare i utbildning på forskarnivå för kvinnor och män, 5, 6 respektive 8 år efter sitt nybörjarår (1990–2018).

Tabell 5.9. Antal terminer (medianvärdet) det tog för doktorander att avlägga en licentiatexamen och en doktorsexamen (brutto- och nettostudietid) år 2023, totalt och för kvinnor och män, uppdelat per forskningsämnesområde. (.. indikerar att antalet understiger 5, - indikerar att antalet är noll.)

	Bruttostudietid (kalenderhalvår)			Nettostudietid (kalenderhalvår)		
	Totalt	Kvinnor	Män	Totalt	Kvinnor	Män
Licentiatexamen	7	8	7	5,5	5,5	5,4
Naturvetenskap	7	7	7	5,6	5,3	5,9
Teknik	7	7	7	5,4	5,6	5,4
Medicin och hälsovetenskap	9	10	9	5,3	5,4	5,3
Lantbruksvetenskap och veterinärmedicin	-	-
Samhällsvetenskap	11	11	..	5,2	5,2	..
Humaniora och konst	9	5,1
Doktorsexamen	12	12	11	8,5	8,4	8,5
Naturvetenskap	11	11	11	8,5	8,6	8,4
Teknik	11	11	11	8,5	8,3	8,6
Medicin och hälsovetenskap	12	12	12	8,2	8,1	8,3
Lantbruksvetenskap och veterinärmedicin	11	12	11	8,4	8,3	8,5
Samhällsvetenskap	13	13	12	8,8	8,7	8,8
Humaniora och konst	14	14	13	9,0	9,0	8,7

Den genomsnittliga bruttostudietiden var 12 terminer för dem som avlade doktorsexamen 2023 (tabell 5.9). Det tar en termin längre för kvinnor än män att avlägga doktorsexamen, vilket delvis kan förklaras av att kvinnor i större utsträckning är föräldralediga. Men det gäller inte alla forskningsämnesområden. Inom naturvetenskap, teknik samt inom medicin och hälsovetenskap syns inga skillnader i bruttostudietid mellan kvinnor och män. I övriga forskningsämnesområden hade kvinnorna en termins längre bruttostudietid än männen.

Räknat i nettostudietid var tiden till examen 8,5 terminer för dem som avlade en doktorsexamen under 2023. Det innebär att de som avlägger en doktorsexamen blir klara inom ungefär den nominella studietiden, det vill säga 8 terminer. Under 2023 hade doktoranderna inom medicin och hälsovetenskap den kortaste nettostudietiden med 8,2 terminer. Längst tid hade doktoranderna inom humaniora och konst med 9 terminer.

Nettostudietiden varierar något mellan kvinnor och män inom alla forskningsämnesområdena. Nettostudietiden är något högre för män än för kvinnor inom teknik, medicin och hälsovetenskap, lantbruksvetenskap och veterinärmedicin samt inom samhällsvetenskap.

De doktorander som avlade en licentiatexamen hade en längre studietid än den nominella studietiden om 4 terminer. Doktorander som tog ut en licentiatexamen 2023 hade en bruttostudietid på 7 terminer och en nettostudietid på 5,5 terminer. Bruttostudietiden var i genomsnitt något längre för kvinnor som avlade en licentiatexa-

men, men det gäller inte alla forskningsämnesområden. Inom medicin och hälsovetenskap hade kvinnorna en termins längre bruttostudietid än männen, men inom naturvetenskap samt teknik syns inga skillnader mellan kvinnor och män. Få doktorander avlade en licentiatexamen inom forskningsämnesområdena lantbruksvetenskap och veterinärmedicin samt humaniora och konst och därför redovisas inte brutto- och nettostudietider uppdelat på kön inom dessa forskningsämnesområden.

Breddad rekrytering

I detta avsnitt beskriver vi rekryteringen till utbildning på forskarnivå och sammansättningen bland nybörjarna. Det görs utifrån föräldrarnas sociala bakgrund samt utifrån svensk och utländsk bakgrund.

Fortsatt social snedrekrytering

Social bakgrund (här mätt som den högst utbildade förälderns utbildningsnivå) har betydelse för om en person påbörjar studier på forskarnivå eller inte. Bland personer födda 1993 hade 0,6 procent påbörjat forskarstudier senast vid 30 års ålder, men variationen är stor mellan grupper med olika social bakgrund. Vid beräkningen av andelen som påbörjar forskarstudier senast vid 30 års ålder ingår de personer som var folkbokförda i Sverige vid 12 och 25 års ålder.

Det är en större andel som påbörjar en utbildning på forskarnivå bland de som har högutbildade föräldrar jämfört med de som har lågutbildade föräldrar. Om föräld-

rarna var forskarutbildade hade 4,7 procent av de som föddes 1993 gått vidare till forskarstudier senast vid 30 års ålder (figur 5.13). Därefter följde gruppen vars föräldrar hade en minst treårig eftergymnasial utbildning (exklusive forskarutbildning). Bland dessa hade 1,2 procent påbörjat en utbildning på forskarnivå. Om föräldrarna hade en gymnasial utbildning, 3 år eller kortare, var det 0,2 procent som hade påbörjat en sådan utbildning och motsvarande andel var 0,1 procent bland dem med föräldrar som hade en förgymnasial utbildning.

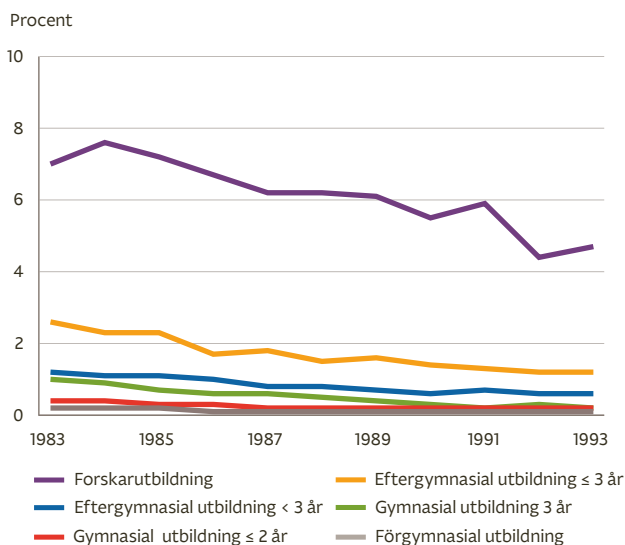
Bland personer födda 1983–1993 har övergången till forskarutbildningen minskat, oavsett föräldrarnas utbildningsnivå. Utvecklingen följer samma mönster bland både kvinnor och män.

De flesta har högutbildade föräldrar

Läsåret 2022/23 hade 58 procent av nybörjarna i utbildning på forskarnivå högutbildade föräldrar, med eftergymnasial utbildning om minst tre år eller forskarutbildning. Andelen nybörjare som hade föräldrar med medelhög utbildning – gymnasial utbildning tre år eller eftergymnasial utbildning kortare än tre år – var 29 procent, medan 13 procent hade lågutbildade föräldrar, med förgymnasial utbildning eller gymnasial utbildning högst två år. Beräkningen av den sociala sammansättningen baseras på 1 370 nybörjare. Nybörjare utan uppgift om föräldrarnas utbildning (19 procent) och utländska doktorander ingår inte i beräkningen.

Hade det inte funnits någon social snedrekrytering till forskarutbildningen, skulle den sociala sammansättningen bland nybörjarna likna den i befolkningen i stort. Men så ser det inte ut. Om man jämför personer mellan

Figur 5.13. Andel i befolkningen som påbörjat en utbildning på forskarnivå i Sverige senast vid 30 års ålder, bland personer födda 1983–1993, uppdelat efter föräldrarnas utbildningsnivå. Personer folkbokförda i Sverige både vid 12 och 25 års ålder ingår.

25 och 29 år i befolkningen i stort (det vanligaste åldersspannet för nybörjare på forskarutbildningen) med nybörjare på forskarnivå är andelen med högutbildade föräldrar betydligt högre hos nybörjarna. Andelen med högutbildade föräldrar var 58 procent hos nybörjarna, att jämföra med 28 procent i befolkningen i åldern 25 till 29 år.

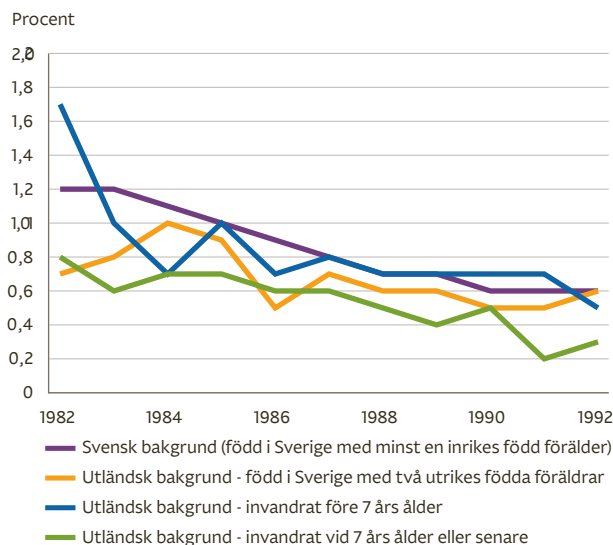
Den sociala sammansättningen är skevare bland nybörjarna på forskarnivå än på grundnivå och avancerad nivå, med en större andel nybörjare med högutbildade föräldrar. Det beror till stor del på att studenter med olika social bakgrund delvis studerar på olika typer av högskoleutbildningar. Andelen med högutbildade föräldrar är till exempel störst på långa utbildningar som ger behörighet till studier på forskarnivå. Men studenter med forskarutbildade föräldrar påbörjar också forskarstudier i större utsträckning än andra grupper även när de har studerat på liknande högskoleutbildningar.

Personer som invandrat vid 7 års ålder eller senare påbörjade en forskarutbildning i lägst utsträckning

Det kan också finnas en snedrekrytering till forskarutbildningen utifrån svensk respektive utländsk bakgrund. Med svensk bakgrund avses att man är född i Sverige med minst en förälder som också är född i Sverige. Med utländsk bakgrund avses personer som antingen är utrikes födda eller födda i Sverige med två utrikes födda föräldrar. Utrikes födda delas här in i två grupper – de som har invandrat till Sverige före 7 års ålder och de som har invandrat vid 7 års ålder eller senare.

Även här undersöker vi snedrekryteringen genom att jämföra andelen som påbörjat en utbildning på forskar-

Figur 5.14. Andel i befolkningen som påbörjat en utbildning på forskarnivå i Sverige senast vid 30 års ålder, bland personer födda 1982–1992, uppdelat efter svensk och utländsk bakgrund. Personer folkbokförda i Sverige vid 30 års ålder ingår.

nivå senast vid 30 års ålder i olika grupper. I beräkningen av måttet ingår personer som var folkbokförda i Sverige vid 30 års ålder. Doktorander som kommer till Sverige för att genomgå en forskarutbildning och som tidigare i detta kapitel benämnts som utländska doktorander ingår inte.

I årskullen födda 1992 var andelen som påbörjade en utbildning på forskarnivå senast vid 30 års ålder högst bland de med svensk bakgrund och dem födda i Sverige med två utrikes födda föräldrar (figur 5.14), 0,6 procent hade gjort det i respektive grupp. Motsvarande andel var 0,5 procent bland de som invandrat före 7 års ålder. Personer som invandrat vid 7 års ålder eller senare påbörjade en forskarutbildning i lägst utsträckning, 0,3 procent hade gjort det vid 30 års ålder.

Gruppen som invandrat till Sverige vid 7 års ålder eller senare har sedan årskullen 1987 varit den grupp som i lägst utsträckning påbörjat en utbildning på forskarnivå. Skillnaden mot övriga grupper är större i de yngre årskullarna.

Sammansättningen bland nybörjarna liknar befolkningens

Läsåret 2022/23 påbörjade 3 040 personer under 65 år en utbildning på forskarnivå i Sverige. Av dessa var 1 760 svenska nybörjare medan 1 270 var utländska nybörjare som kommit till Sverige för att genomgå en forskarutbildning. Av de svenska nybörjarna hade 71 procent svensk bakgrund och 29 procent utländsk bakgrund. De med utländsk bakgrund var fördelade på följande sätt: 5 procent var födda i Sverige med två utrikes födda föräldrar, 2 procent hade invandrat före 7 års ålder och 22 procent hade invandrat någon gång i åldern 7–64 år. Andelen med utländsk bakgrund var 31 procent bland kvinnorna och 27 procent bland männen.

Sammansättningen av nybörjarna utifrån svensk och utländsk bakgrund liknar i stort sett befolkningens sammansättning. I befolkningen i åldrarna 25–29 år (den vanligaste ålderskategorin för nybörjare på forskarnivå) hade 68 procent svensk bakgrund och 32 procent utländsk bakgrund år 2022. Det innebär att andelen nybörjare med svensk bakgrund var något högre och andelen med utländsk bakgrund var något lägre i jämförelse med befolkningen.

Läs mer

Doktorander och examina på forskarnivå 2023, UF 21 SM 2401, Statistiska meddelanden, SCB och UKÄ.

Högskolenyborjare 2021/22 och doktorandnyborjare 2020/21 efter föräldrarnas utbildningsnivå, UF 20 SM 2203, Statistiska meddelanden, SCB och UKÄ.

Svensk och utländsk bakgrund för studenter och doktorander 2022/23, UF 19 SM 2401, Statistiska meddelanden, SCB och UKÄ.

Dimensionering av utbildning på forskarnivå, UKÄ 2024.

Regelverkets påverkan på antalet nybörjare på forskarnivå 1990–2022, UKÄ 2024.

Forskarutbildning i närbild – en tematisk sammanställning av resultat från utbildningsutvärderingar av forskarutbildning 2017–2022, UKÄ 2023.

På UKÄ:s webbplats finns tabeller till de olika kapitlen, med bland annat lärosätesspecifika uppgifter. Där hittar ni också vår statistikdatabas Högskolan i siffror.

6

Högskolans personal

Antalet anställda inom högskolan fortsätter att öka. År 2023 fanns det 55 660 anställda. Det är en ökning med 610 heltidsekvivalenter sedan 2022. Av de anställda tillhörde 60 procent den forskande och undervisande personalen, medan 40 procent var personal med andra arbetsuppgifter.

Den forskande och undervisande personalen ökade i antal inom de flesta anställningskategorierna. Allra mest ökade antalet postdoktorer och biträdande lektorer – med 19 respektive 9 procent.

Bland de med andra än forskande och undervisande arbetsuppgifter var den administrativa personalen i majoritet, och den enda grupp som ökade i antal.

Könsfördelningen bland de anställda i högskolan är relativt jämn, men skillnaderna är fortsatt stora inom några av anställningskategorierna. Under 2023 var drygt två tredjedelar av professorerna män, medan knappt en tredjedel var kvinnor.

Högskolans personal

I högskolan arbetar lärare, forskare samt teknisk och administrativ personal. Det här kapitlet ger en överblick av hur personalens sammansättning ser ut och hur den har utvecklats över tid. Kapitlet belyser även personalens situation utifrån bland annat könsfördelning, karriärvägar för juniora forskare, löner och tidsbegränsade anställningar.

Översikt över högskolans personal

I statistiken delas högskolans personal in i två personal-kategorier – den forskande och undervisande personalen samt personal med andra än forskande och undervisande arbetsuppgifter. Doktorander utför en stor del av forskningen och undervisningen vid svenska lärosäten, men här betraktas doktorander i huvudsak som studerande. De ingår därför inte i beskrivningen av den forskande och undervisande personalen, utan behandlas utförligt i kapitlet *Utbildning på forskarnivå*.

Sex av tio tillhör den forskande och undervisande personalen

Personalen vid landets lärosäten bestod av 69 760 personer år 2023. Det motsvarar 55 660 heltidsekvivalenter, vilket är det mått vi oftast använder för att beskriva personalen i högskolan (se faktaruta). Jämfört med året innan ökade antalet anställda med 610 heltidsekvivalenter, eller motsvarande drygt 1 procent.

Ur den totala personalen tillhörde 33 410 heltidsekvivalenter gruppen forskande och undervisande personal. Det motsvarar 60 procent. Resterande 22 250 heltidsekvivalenter, motsvarande 40 procent, tillhörde personal med andra än forskande och undervisande arbetsuppgifter. Utöver

dessa två personalgrupper fanns det även 10 570 doktorander som var anställda vid lärosätet, med doktorandanställning eller annan anställning vid högskolan.

Fakta om personalstatistiken

Statistiken om personalen vid universitet och högskolor baseras på SCB:s bearbetning av konjunkturlöne-statistiken för statliga myndigheter som utgår från individuppgifter för oktober varje år. Genom en separat insamlingsrutin omfattar statistiken också individbaserade uppgifter om personalen hos enskilda utbildningsanordnare.

När högskolans personal beskrivs används framför allt *heltidsekvivalenter*, som är ett mått för att beskriva personalvolym. Antalet heltidsekvivalenter räknas fram utifrån omfattningen av personernas anställning med hänsyn tagen till tjänstledigheter. Måttet heltidsekvivalenter är särskilt lämpligt vid olika former av jämförelser. Om man till exempel vill jämföra två olika anställningskategorier blir det missvisande att använda antalet individer, eftersom deltidsanställningar är vanligare inom vissa personalgrupper än andra.

Om inget annat anges är det heltidsekvivalenter som används i det här kapitlet. Ibland används begreppet *anställda* av läsbarhetsskäl, även om det korrekta begreppet är heltidsekvivalenter.

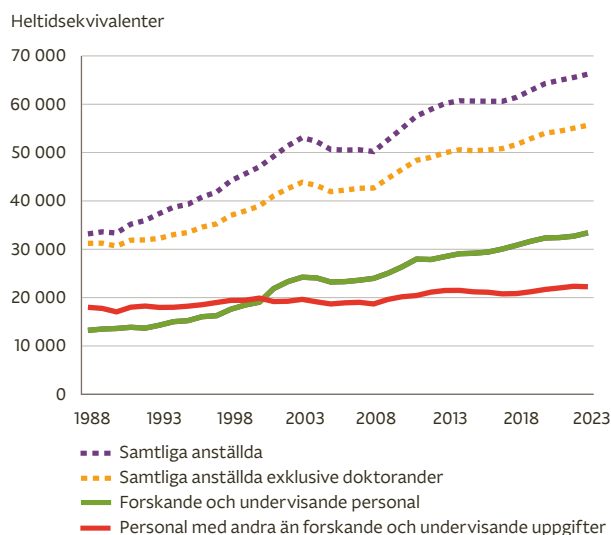
Könsfördelningen för högskolans personal var totalt sett relativt jämn – 55 procent var kvinnor och 45 procent var män. I den forskande och undervisande personalen var männen i viss majoritet, medan kvinnorna var i majoritet bland personalen med andra än forskande och undervisande arbetsuppgifter.

Antalet anställda har ökat över tid

Sedan tidigt 1990-tal har högskolans personal blivit betydligt större (figur 6.1). Med undantag för en period i början av 2000-talet har det totala antalet anställda ökat i stort sett varje år. Mest har den forskande och undervisande personalen ökat. Även personalen med andra än forskande och undervisande uppgifter har vuxit, om än i en lägre takt. Fördelningen mellan dessa två grupper har därför förändrats mycket. År 1988 utgjorde de anställda med forskande och undervisande uppgifter 42 procent av samtliga anställda (exklusive doktorander), och har sedan dess successivt ökat till att utgöra 60 procent av alla anställda 2023.

Den tidigare ökningen av antalet anställda är bland annat en konsekvens av den utbyggnad av högskoleutbildningen som ägde rum under 1990-talet och i början av 2000-talet. En annan orsak till ökningen under framför allt den senare delen av 1990-talet är att de medellånga vårdutbildningarna vid landstingens vårdhögskolor överfördes till statliga lärosäten. I samband med det kom personalen vid dessa utbildningar att ingå i högskolans personal. Mellan 2003 och 2005 minskade antalet anställda kraftigt, som en konsekvens av att många lärosäten hade ett ansträngt ekonomiskt läge med underskott inom forskningsverksamheten. De senare årens ökning sammanfaller med att framför allt lärosätenas forskningsintäkter har ökat påtagligt sedan 2007.

Figur 6.1. Antal anställda vid universitet och högskolor åren 1988–2023, totalt och uppdelat på personalkategori, heltidsekvivalenter.

Den forskande och undervisande personalen

Den personal som i huvudsak bedriver forskning och undervisning i högskolan delas in i sex anställningskategorier: professorer, lektorer, meriteringsanställda, adjunkter, annan forskande och undervisande personal (AFU) med doktorsexamen samt annan forskande och undervisande personal utan doktorsexamen. Under de senaste decennierna har regleringen av den forskande och undervisande personalen i högskolelagen och högskoleförordningen blivit mindre omfattande och detaljerad. Utöver de anställningskategorier som anges i högskolelagen – professorer, lektorer och biträdande lektorer – beslutar lärosätena själva om vilka lärarkategorier som ska finnas och hur karriärstrukturen för lärare och forskare ska se ut vid lärosätet.

Fler meriteringsanställda och lektorer

Den forskande och undervisande personalen bestod av 33 410 anställda 2023, mätt i heltidsekvivalenter. Det var en ökning med 700 jämfört med året innan, motsvarande drygt 2 procent. Könsfördelningen var jämn – 48 procent var kvinnor och 52 procent var män. Majoriteten av den forskande och undervisande personalen är månadsavlönad och endast cirka 0,6 procent har tim-, dag- eller veckolön.

Den forskande och undervisande personalen blev fler inom de flesta anställningskategorierna jämfört med året innan (tabell 6.1). Den grupp som ökade klart mest i antal var de meriteringsanställda. De ökade med 550 heltidsekvivalenter, vilket motsvarar en ökning med 15 procent. Inom gruppen var det framför allt postdoktorerna som ökade. Antalet postdoktorer ökade med 510 heltidsekvivalenter, vilket motsvarar en ökning med 19 procent.

Lektorer var den anställningskategori med flest anställda 2023. De ökade med 220 heltidsekvivalenter till 10 230, vilket motsvarar en ökning med 2 procent. Lektorerna utgjorde därmed närmare en tredjedel av den forskande och undervisande personalen.

Inom några anställningskategorier minskade antalet anställda jämfört med året innan. Antalet adjunkter minskade med 2 procent. Adjunkter har vanligtvis inte en doktorsexamen och ägnar sig huvudsakligen åt undervisning på grundnivå och avancerad nivå. De utgör en stor del av den undervisande personalen vid framför allt högskolor och nya universitet.

Antalet anställda minskade också bland annan forskande och undervisande personal med doktorsexamen. Personalen i denna kategori minskade med 5 procent jämfört med 2022. Här ingår främst anställda som huvudsakligen ägnar sig åt forskning. Anställda i kategorin kan ha många olika tjänstbenämningar men majoriteten, 60 procent, benämns forskare.

Anställningskategorier inom den forskande och undervisande personalen

Den forskande och undervisande personalen består till stor del av anställningskategorier som tidigare reglerades i högskolelagen (1992:1434) och högskoleförordningen, nämligen professorer, lektorer, forskarasistenter och biträdande lektorer samt adjunkter.

Högskolelagens reglering av läraranställningar förändrades till följd av den så kallade autonomireformen (prop. 2009/10:149). Sedan den 1 januari 2011 är lärarkategorierna professor och lektor fortfarande reglerade. Dessutom tillkom den tidsbegränsade anställningen biträdande lektor i högskoleförordningen (SFS 2017:844) den 1 oktober 2017.

Till följd av autonomireformen försvann regleringen av anställningen universitetsadjunkt. Det var en tjänst som inte krävde att man hade en doktorsexamen men innebar att man hade rätt till att ansöka om befordran till universitetslektor. Numera används kategorin adjunkt av flera lärosäten, men det är upp till varje lärosäte om adjunkterna har rätt att befordras till lektorer.

Forskarassistenter och biträdande lektorer bildar tillsammans med postdoktorer en egen anställningskategori i statistiken – meriteringsanställningar. Läs mer i faktarutan *Meriteringsanställningar*.

Utöver dessa anställningar finns ett stort antal andra anställda som även de har forskande eller undervisande arbetsuppgifter. De ingår i kategorin annan forskande och undervisande personal, där forskare, forskningsingenjörer och forskningsassistenter utgör cirka 60 procent. De som ingår i kategorin delas i sin tur in efter om de har doktorsexamen eller inte. Exempelvis har forskare i regel en doktorsexamen, medan forskningsassistenter inte har det.

Betydligt fler lektorer under den senaste tioårsperioden

Den forskande och undervisande personalen har ökat mycket under den senaste tioårsperioden, från 28 490 heltidsekvivalenter 2013 till 33 410 heltidsekvivalenter 2023 (tabell 6.1). Det motsvarar en ökning med 17 procent.

Lektorerna har länge varit den största anställningskategorin (figur 6.2). De är även den grupp som ökat mest räknat i antal. Sedan 2013 har antalet lektorer ökat med 2 140 heltidsekvivalenter, vilket motsvarar en ökning med 26 procent.

Den enda anställningskategori som minskat i antal under de senaste tio åren är adjunkterna. Minskningen beror troligtvis på att allt fler lärosäten strävar efter att framför allt anställa lärare som har doktorsexamen, för att öka forskningsanknytningen i utbildningen. Detta bidrar därför till att förklara både ökningen av lektorer och minskningen av adjunkter, eftersom det är två grupper som främst undervisar. I samband med att regleringen av adjunkter togs bort ur högskoleförordningen 2011 ändrades dessutom villkoren för tjänsten. Fram till 2011 gällde att en tillsvidareanställd adjunkt som uppfyllde behörighetskraven skulle befordras till lektor. Efter autonomireformen är det upp till lärosätena att besluta om de fortsatt vill erbjuda adjunkter denna karriärväg.

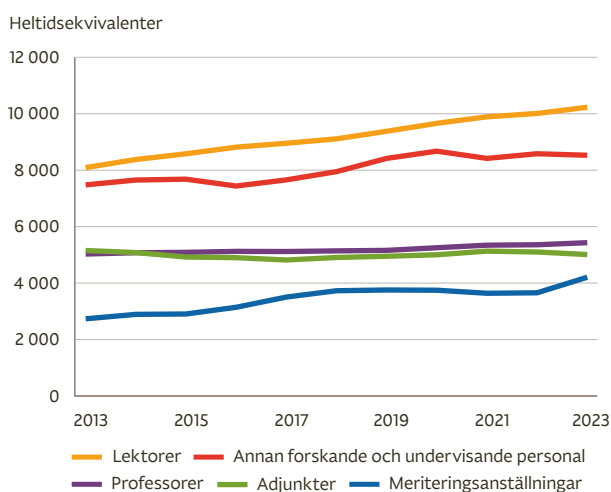
Könsfördelningen mest ojämn bland professorer

Könsfördelningen är relativt jämn inom de flesta anställningskategorierna (tabell 6.1). Under 2023 utgjorde kvinnorna 44–61 procent inom alla kategorier med undantag för professorer. Under de senaste tio åren har andelen kvinnor ökat inom samtliga anställningskategorier, med

Tabell 6.1. Antal anställda i olika anställningskategorier inom den forskande och undervisande personalen 2013, 2022 och 2023, förändring i procent mellan 2022 och 2023 och andel kvinnor och män 2023, heltidsekvivalenter. * Inklusive dem utan uppgift om utbildning.

	Antal anställda				Könsfördelning		
	2013	2022	2023	Förändring 2022 2023 (%)	Kvinnor (%)	Män (%)	
Totalt	28 490	32 710	33 410	2	48		52
Professorer	5 030	5 360	5 430	1	33		67
Lektorer	8 090	10 010	10 230	2	49		51
Meriteringsanställningar	2 730	3 660	4 210	15	45		55
Postdoktorer	1 670	2 680	3 190	19	44		56
Biträdande lektorer	340	860	940	9	47		53
Forskarassistenter	730	90	60	-36	47		53
Adjunkter	5 150	5 100	5 010	-2	61		39
Annan forskande och undervisande personal	7 480	8 580	8 530	-1	49		51
Med doktorsexamen	3 230	3 730	3 530	-5	46		54
Utan doktorsexamen*	4 250	4 850	4 990	3	52		48

Figur 6.2. Antal forskande och undervisande personal vid universitet och högskolor åren 2013–2023 uppdelat på anställningskategori, heltidsekvivalenter.

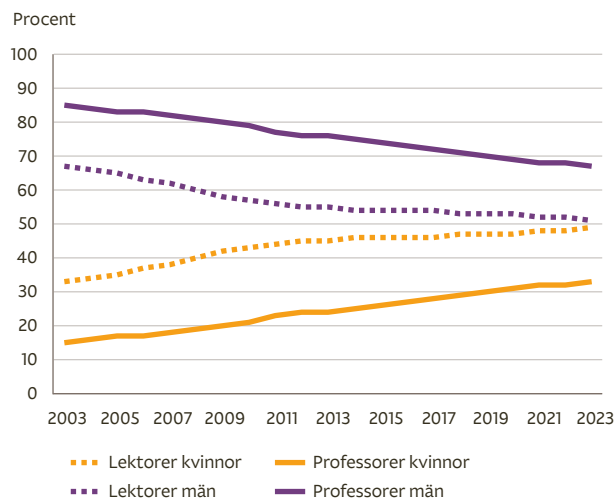
undantag för meriteringsanställningar på totalnivå där andelen varit i stort sett oförändrad.

Bland professorerna var andelen kvinnor 33 procent och andelen män 67 procent 2023. Jämfört med 2013 har det dock skett en stor ökning av antalet kvinnor från 1 220 till 1 770 heltidsekvivalenter. Det är en ökning med 45 procent. Samtidigt minskade antalet män som var professorer något under samma period. Detta har lett till att andelen kvinnor bland professorerna har ökat från 24 procent till 33 procent.

Könsfördelningen bland professorer påverkas bland annat av hur könsfördelningen ser ut i rekryteringsbasen, som framför allt består av lektorer. Därför är det intressant att jämföra könsfördelningen för både lektorer och professorer bakåt i tiden. I figur 6.3 kan man se att det under de senaste 20 åren varit en högre andel kvinnor bland lektorerna än bland professorerna. Bland lektorerna har det dessutom varit en jämn könsfördelning sedan 2008, vilket innebär att andelarna kvinnor och män varit inom spannet 40–60 procent. Att det är en ojämn könsfördelning bland professorerna beror alltså inte bara på att det saknas kvinnor i rekryteringsbasen. Störst glapp mellan andelen kvinnor bland lektorer och professorer var det inom medicin och hälsovetenskap. Där var det 29 procentenheter fler kvinnor bland lektorerna än bland professorerna. Till viss del beror det på att anställningsstrukturen och könsfördelningen skiljer sig mellan de olika forskningsämnesgrupperna inom medicin och hälsovetenskap. Det finns till exempel både en högre andel lektorer och en högre andel kvinnor inom hälsovetenskap än inom medicinsk bioteknologi. Men även när man jämför inom forskningsämnesgrupperna så är det i genomsnitt 19 procentenheter fler kvinnor bland lektorerna än bland professorerna.

Eftersom personal även kan rekryteras internationellt

Figur 6.3. Andel kvinnor och män bland lektorer och professorer åren 2003–2023, heltidsekvivalenter.

är det dock svårt att veta exakt hur rekryteringsbasen ser ut. Mer information och statistik över internationellt rekryterad personal finns i kapitlet *Högskolans forskning*.

Mål för att öka andelen kvinnor bland nyrekryterade professorer

För att skynda på utvecklingen mot en jämställd högskola har det sedan 1997 funnits rekryteringsmål för könsfördelningen bland nyrekryterade professorer under olika perioder. De senaste rekryteringsmålen gällde för perioden 2021–2023. Rekryteringsmålen anger hur stor andel av de nyrekryterade professorerna vid lärosätet som ska vara kvinnor. För perioden 2021–2023 låg de lärosätesspecifika målen på mellan 34 och 60 procent. Målen är beräknade med hänsyn till antalet anställda professorer inom olika forskningsämnesområden på respektive lärosäte, samt könsfördelningen nationellt bland doktorsexaminerade inom olika forskningsämnesområden ett antal år tidigare. De konstnärliga högskolornas mål var formulerade som intervall, 40–60 procent.

Endast 3 av 33 lärosäten nådde sina mål för perioden 2021–2023. Två konstnärliga högskolor hade rekryterat över 60 procent kvinnor. Av de 28 lärosäten som rekryterade för få kvinnor var det cirka hälften som hamnade inom ett spann på 10 procentenheter under målet. Sex lärosäten underskred sina mål med 20 procentenheter eller mer. UKÄ har fått i uppdrag att ta fram underlag för nya mål för perioden 2025–2028.

Vanligast med svensk bakgrund bland personalen

Inom utbildningen på grundnivå och avancerad nivå, och på forskarutbildningen kan man se att det finns skillnader i hur vanligt det är att studera i högskolan för personer med olika bakgrund. Även bland personalen finns det tydliga

Tabell 6.2. Andel personal med svensk eller utländsk bakgrund, totalt och uppdelat på anställningskategori 2023, heltidsekvivalenter.

	Inrikes född med minst en inrikes född förälder (%)	Inrikes född med två utrikes födda föräldrar (%)	Utrikes född med minst en inrikes född förälder (%)	Utrikes född med två utrikes födda föräldrar (%)	Uppgift saknas (%)
Totalt	60	2	1	37	1
Professorer	69	2	1	28	2
Lektorer	68	2	1	28	1
Meriteringsanställningar	23	1	0	75	1
Adjunkter	80	3	1	16	0
Annan forskande och undervisande personal	50	2	1	46	2

skillnader, men mönstret skiljer sig något från studenternas.

För personalen inom alla anställningskategorier förutom meriteringsanställningar, var det vanligast att ha en svensk bakgrund (tabell 6.2). Med svensk bakgrund avses personer födda i Sverige med minst en förälder som är inrikes född. Andelen personer med svensk bakgrund varierade mellan olika anställningskategorier, men låg på mellan 50 och 80 procent och var högst bland adjunkterna. Efter svensk bakgrund var det vanligast att vara utrikes född med två utrikes födda föräldrar. Denna andel varierade mellan 16 och 46 procent och var högst bland annan forskande och undervisande personal.

Bland de meriteringsanställda var mönstret istället det omvända. Cirka 75 procent av de meriteringsanställda var utrikes födda med två utrikes födda föräldrar och 23 procent hade en svensk bakgrund. En förklaring är att det är särskilt vanligt att postdoktorer rekryteras internationellt.

Gruppen med personer som är inrikes födda med två utrikes födda föräldrar utgjorde endast 1–3 procent av personalen i alla anställningskategorier. Bland studenterna och doktoranderna är denna grupp inte lika underrepresenterad. Övergången till högskolestudier är högst bland personer födda i Sverige med två utrikes födda föräldrar, och andelen av dem som påbörjat forskarstudier vid 30 års ålder är lika stor som för dem med svensk bakgrund.

Tabell 6.3. Antal forskande och undervisande personal vid universitet och högskolor 2013, 2022 och 2023, förändring i procent mellan 2022 och 2023 och andel kvinnor och män 2023, heltidsekvivalenter.

	Antal anställda				Könsfördelning	
	2013	2022	2023	Förändring 2022 2023 (%)	Kvinnor (%)	Män (%)
Totalt	28 490	32 710	33 410	2	48	52
Samhällsvetenskap	6 970	8 170	8 300	2	55	45
Medicin och hälsovetenskap	6 780	8 160	8 230	1	60	40
Naturvetenskap	6 210	7 130	7 390	4	32	68
Teknik	3 790	4 240	4 290	1	30	70
Humaniora och konst	3 450	3 630	3 640	0	52	48
Lantbruksvetenskap och veterinärmedicin	830	1 030	1 140	11	54	46
Uppgift saknas	460	340	410	21	58	42

Störst ökning av antalet anställda inom naturvetenskap

Den forskande och undervisande personalen redovisas i statistiken efter sex forskningsämnesområden. Sett till antalet anställda var de tre största forskningsämnesområdena 2023 samhällsvetenskap, medicin och hälsovetenskap samt naturvetenskap, med cirka 7 000–8 000 heltidsekvivalenter vardera (tabell 6.3). Hela 72 procent av den forskande och undervisande personalen var verksam inom något av dessa tre forskningsämnesområden.

Mellan 2022 och 2023 ökade antalet anställda inom alla forskningsämnesområden med 1–11 procent, förutom inom humaniora och konst där antalet var oförändrat. Den största ökningen antalsmässigt skedde inom naturvetenskap. Här ökade antalet anställda med 260 heltidsekvivalenter, motsvarande 4 procent. Ökningen berodde nästan uteslutande på att antalet meriteringsanställningar ökade.

Sedan 2013 har antalet anställda ökat inom samtliga forskningsämnesområden. Störst har ökningen varit inom medicin och hälsovetenskap, som på tio år ökat med 1 450 heltidsekvivalenter eller motsvarande 21 procent.

Jämn könsfördelning inom humaniora och konst

Högst andel kvinnor fanns 2023 inom medicin och hälsovetenskap – 60 procent jämfört med 40 procent män (tabell 6.3). Lägst andel kvinnor fanns inom teknik och naturvetenskap, där andelen kvinnor var 30 respektive 32 procent och andelen män 70 respektive 68 procent. Andelen kvinnor har ökat inom samtliga forskningsämnesområden sedan 2013.

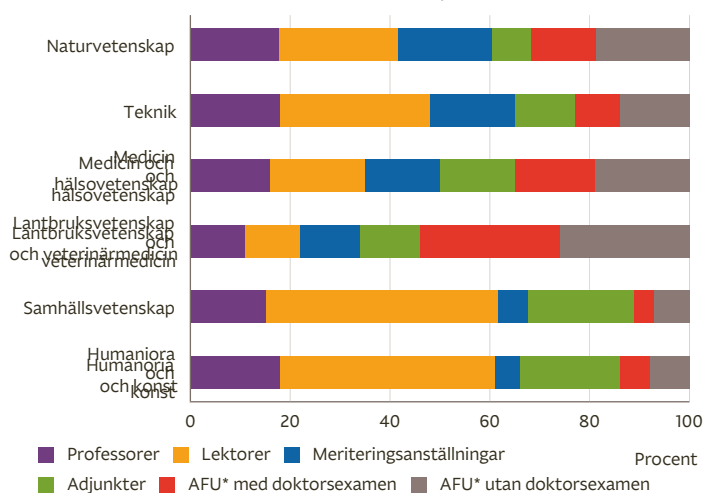
Könsfördelningen varierar också mellan anställningskategorierna inom de olika forskningsämnesområdena. För att en grupp ska anses ha jämn könsfördelning ska andelarna kvinnor och män ligga inom intervallet 40–60 procent. Humaniora och konst var det enda forskningsämnesområdet med jämn könsfördelning inom alla anställningskategorier. Inom teknik var andelen kvinnor under 40 procent för alla anställningskategorier. Inom medicin och hälsovetenskap var i stället andelen kvinnor 55–81 procent för alla kategorier, förutom för professorer där kvinnorna utgjorde 39 procent.

Andelen lektorer störst inom samhällsvetenskap samt humaniora och konst

Anställningsstrukturen skiljer sig åt mellan forskningsämnesområdena (figur 6.4). Det beror bland annat på hur mycket undervisning respektive forskning som bedrivs inom varje ämnesområde och på tillgången till externfinansiering i forskningen. Generellt kan man säga att lektorer och adjunkter har mer undervisning i sina tjänster, medan meriteringsanställda och annan forskande och undervisande personal i högre grad är sysselsatta med forskning. Andelen lektorer var störst inom samhällsvetenskap samt humaniora och konst, med 46 respektive 43 procent. Även bland adjunkter var andelen störst inom samhällsvetenskap samt humaniora och konst, där de utgjorde cirka 20 procent inom respektive forskningsämnesområde. Detta är generellt undervisningstunga ämnen.

Meriteringsanställningar var i stället vanligast inom naturvetenskap, teknik samt medicin och hälsovetenskap.

Figur 6.4. Andel anställda per anställningskategori 2023, uppdelat på forskningsämnesområde, heltidsekvivalenter.
*Annan forskande och undervisande personal

skap. Av alla meriteringsanställda inom högskolan fanns 80 procent inom något av dessa tre forskningsämnesområden. De har även en hög andel annan forskande och undervisande personal, vilket visar att det utförs mycket forskning inom dessa ämnen.

Män hade högre lön inom fem av sex anställningskategorier

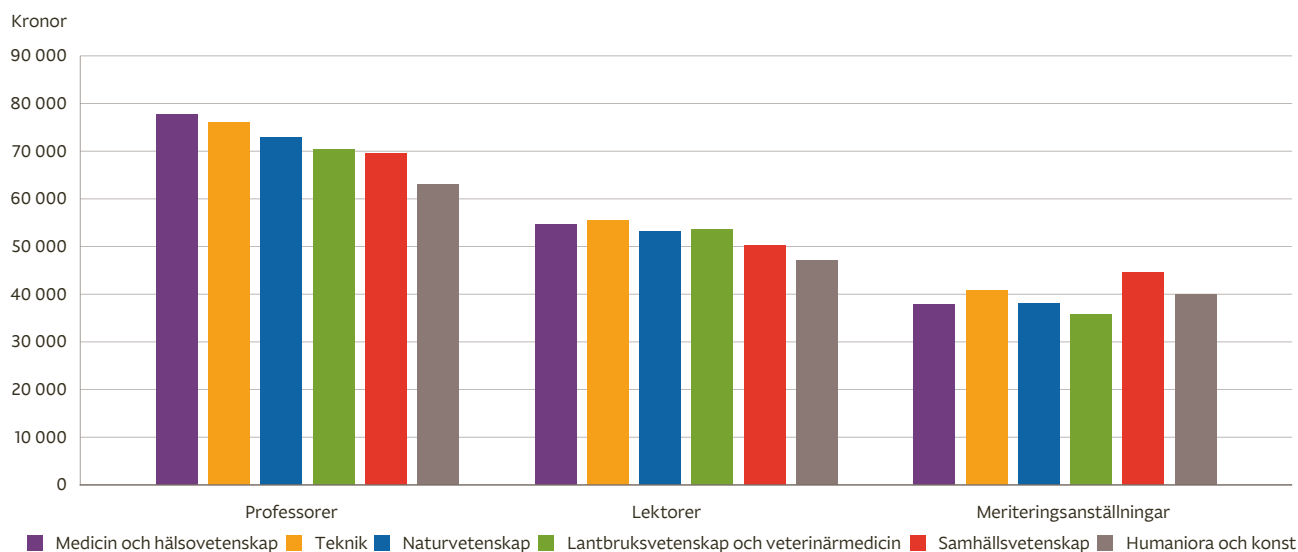
Medianlönen för den forskande och undervisande personalen i högskolan varierar beroende på anställningskategori (tabell 6.4). Med medianlön menas det mittersta värdet när man sorterat alla löner efter stigande värde. Uppgifterna om löner gäller år 2022. Högst medianlön hade professorer och lägst medianlön hade anställda inom kategorin annan forskande och undervisande personal utan doktorsexamen. Inom samtliga anställningskategorier var medianlönen högre 2022 jämfört med året innan, en ökning med 1,1–2,4 procent.

År 2022 var medianlönen högre för män än för kvinnor, 48 600 kronor per månad jämfört med 45 000 kronor. Men skillnaden i lön mellan kvinnor och män var olika stor beroende på anställningskategori och forskningsämnes-

Tabell 6.4. Medianlöner per månad 2022 och förändring jämfört med 2021, totalt och uppdelat på kvinnor och män, samt löneskillnad mellan kvinnor och män 2022, i kronor och procent. * Annan forskande och undervisande personal.

	Medianlöner 2022			Förändring jämfört med 2021			Löneskillnad 2022 (Mäns medianlön i relation till kvinnors medianlön)	
	Totalt	Kvinnor	Män	Totalt (%)	Kvinnor (%)	Män (%)	Kronor	Procent (%)
Professorer	72 800	71 800	73 000	2,0	2,6	1,5	1 200	1,7
Lektorer	51 300	50 600	52 000	2,2	2,2	2,0	1 400	2,8
Meriteringsanställningar	39 200	39 600	39 000	1,3	2,1	1,3	-600	-1,5
Adjunkter	42 000	41 900	42 400	2,4	2,2	3,4	500	1,2
AFU* med doktorsexamen	44 200	43 700	44 800	1,1	1,2	1,8	1 100	2,5
AFU* utan doktorsexamen	36 700	36 000	37 500	1,9	0,0	1,4	1 500	4,2

Figur 6.5. Medianlöner per månad för professorer, lektorer och meriteringsanställningar 2022, uppdelat på forskningsämnesområde, i kronor.

Om lönestatistiken

Statistiken om löner avser anställda vid statliga lärosäten. Uppgifterna bygger dels på statistikmyndigheten SCB:s register för personal vid universitet och högskolor, dels på den årliga lönestrukturstatistiken. År 2022 är det senaste år där vi har uppgifter om lön. I statistiken har löner för deltidsanställda räknats upp till heltidslöner.

område. Lönenivåerna skiljer sig även totalt sett åt mellan olika forskningsämnesområden. På totalnivå kan därför könsskillnader i medianlön till viss del bero på hur fördelningen av män och kvinnor ser ut i de olika forskningsämnesområdena. Även om man jämför kvinnors och mäns löner inom samma forskningsämnesområde ser man dock att män i regel tjänar mer än kvinnor inom samma anställningskategori. Ett forskningsämnesområde som är kvinnodominerat är till exempel medicin och hälsovetenskap. Där tjänar män som är lektorer 6 procent mer än kvinnorna.

Män hade högre medianlön än kvinnor inom fem av sex anställningskategorier 2022. Den största löneskillnaden – både i kronor räknat och i procent – fanns inom gruppen annan forskande och undervisande personal utan doktorsexamen. Där var medianlönen 1 500 kronor högre för män än för kvinnor, vilket motsvarar 4 procents skillnad. Den enda anställningskategori där kvinnorna var högre avlönade än männen var bland de meriteringsanställda.

Både kvinnor och män hade högre medianlön 2022 än 2021 inom majoriteten av anställningskategorierna. Den största procentuella ökningen för kvinnor var för professorerna, där medianlönen ökade med 2,6 procent. Bland männen var det adjunkterna som fick den största ökningen jämfört med året innan, en ökning med 3,4 procent.

Stor skillnad i lön mellan olika forskningsämnesområden

I några fall fanns stora skillnader i medianlön mellan forskningsämnesområden inom samma anställningskategori (figur 6.5). Den största skillnaden mellan två forskningsämnesområden 2022 avsåg meriteringsanställningar, där medianlönen inom samhällsvetenskap var 8 800 kronor högre än inom lantbruksvetenskap och veterinärmedicin. Det motsvarar en skillnad på 25 procent.

Även för professorer och lektorer fanns tydliga skillnader i medianlön mellan forskningsämnesområden. Här var medianlönen högst inom medicin och hälsovetenskap samt teknik, och lägst inom humaniora och konst.

Forskarkarriären

En karriär inom högskolan präglas av hög konkurrens, men kan i övrigt skilja sig mycket åt mellan olika individer och lärosäten. Lärosätena erbjuder olika möjligheter för meritering och befordring för sin personal. Samtidigt visade forskarkarriärutredningens betänkande (SOU 2016:29) från 2016 att det saknades en sammanhållen karriärstruktur i svensk högskola. Sedan dess har regeringen arbetat för att skapa tydligare karriärvägar och tryggare anställningsvillkor för forskare i högskolan. I den senaste forskningspropositionen (prop. 2020/21:60) presenterade regeringen en rad prioriterade områden relaterade till forskarkarriären, såsom tydligare meriteringssystem och färre visstidsanställningar.

Postdoktorer i majoritet bland meriteringsanställningar

Det första steget efter en doktorsexamen är ofta en meriteringsanställning. Meriteringsanställningar är tidsbegrän-

Meriteringsanställningar

Meriteringsanställningar är den anställningskategori där regleringen har ändrats mest de senaste tjugo åren. När man jämför grupperna bakåt i tiden kan därför innebörden av till exempel *biträdande lektor* ändras från år till år.

Hösten 2008 slöt Arbetsgivarverket och fackliga företrädare ett avtal om en tidsbegränsad anställning som postdoktor. Från och med 1 februari 2022 gäller ett nytt avtal, där den största skillnaden är att en postdoktor nu får anställas mellan 2 till 3 år från att tidigare varit högst 2 år. Anställningar som postdoktor förekom även innan 2008, men de var då lokalt utformade på lärosätena och det fanns ingen centralt utformad anställningsform.

Efter autonomireformen 2011 reglerades inte längre biträdande lektorer eller forskarassistenter i högskoleförordningen. Redan 2012 tillkom dock en "anställning för meritering" i förordningen (SFS 2012:523). Anställningen var en tillsvidareanställning som varade högst fyra år. I oktober 2017 togs den anställningen bort och man återinförde biträdande lektor i förordningen (SFS 2017:844). En biträdande lektor får nu anställas tills vidare i 4–6 år och har rätt att prövas för befordran till lektor.

sade anställningar vars syfte är att en person med doktorsexamen ska kunna meritera sig både vetenskapligt/konstnärligt och pedagogiskt för en fortsatt karriär inom högskolan. I statistiken räknas postdoktorer, biträdande lektorer, forskarassistenter och övriga meriteringsanställningar som meriteringsanställningar.

År 2023 hade totalt 4 210 personer en meriteringsanställning, där huvuddelen var anställda som postdoktorer (76 procent) eller biträdande lektorer (22 procent). Resterande var antingen anställda som forskarassistenter (1 procent) eller hade övriga meriteringsanställningar (1 procent).

För både kvinnor och män var den vanligaste meriteringsanställningen postdoktor och därefter biträdande lektor, och endast en liten andel var forskarassistenter. Könsfördelningen inom dessa grupper var relativt jämn. Av postdoktorerna var 44 procent kvinnor och 56 procent män, medan motsvarande andelar bland de biträdande lektorerna och forskarassistenterna var 47 procent kvinnor och 53 procent män.

Kraftig ökning av meriteringsanställda

Under det senaste decenniet har meriteringsanställningarna blivit fler. Antalet meriteringsanställningar ökade stadigt mellan 2013 och 2019, för att därefter ligga konstant under några år (figur 6.6). Det är framför allt postdoktorerna som blivit fler under den senaste tioårsperioden –

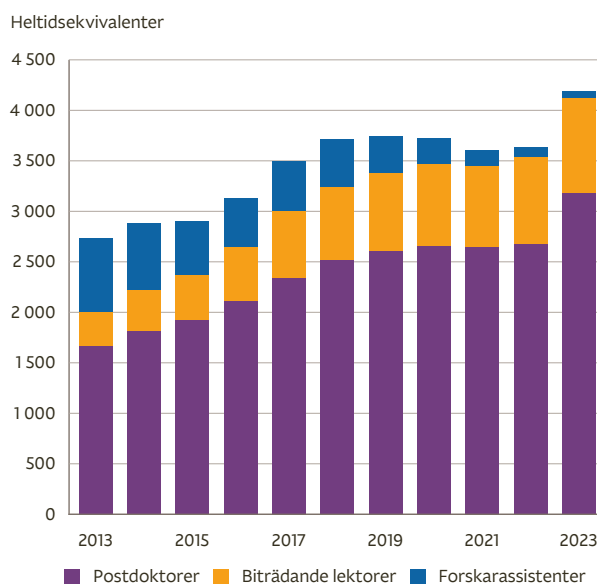
de har nästan dubblerats i antal. Även de biträdande lektorerna har ökat i antal men från en mycket lägre nivå. Under samma period har också lärosätenas forskningsfinansiering ökat väsentligt.

Under 2023 skedde dock den största ökningen under hela decenniet då meriteringsanställningarna blev 550 fler än året innan. Det motsvarar en ökning med 15 procent. Den största delen av ökningen står postdoktorerna för. De ökade med 510 heltidsekvivalenter, motsvarande 19 procent.

Det finns flera möjliga förklaringar till den stora ökningen av meriteringsanställningar 2023 jämfört med året innan. I februari 2022 gjordes ändringar i avtalet om tidsbegränsad anställning som postdoktor. Ändringarna innebär att maxlängden för en anställning som postdoktor har förlängts från två till tre år. De som var anställda under övergångsperioden har därför haft möjlighet att få sin tjänst förlängd.

Bidragande orsaker är troligen flera lagändringar som skett de senaste åren, både i lagen (1982:80) om anställningsskydd (LAS) och i utlänningslagen (2005:716). De nya reglerna i LAS innebär att man numera får ha en visstidsanställning i högst 12 månader istället för två år. Efter ändringen i utlänningslagen 2021 krävs en varaktig försörjning för att få permanent uppehållstillstånd. Fram till 2024 bedömde Migrationsverket att det krävdes minst 18 månaders anställning eller tillsvidarejänst för att nå upp till lagkravet om varaktig försörjning. Postdoktorers tidsbegränsade anställning regleras i kollektivavtal och därmed inte av LAS. Det kan därför vara mer fördelaktigt med en anställning som postdoktor än till exempel en visstidsanställning som forskare. Det gäller speciellt internationellt rekryterade forskare.

Figur 6.6. Antal meriteringsanställningar åren 2013–2023, uppdelat på postdoktorer, biträdande lektorer och forskarassistenter, heltidsekvivalenter.

En tydlig trend de senaste åren är att forskarasistenterna minskat i samma takt som de biträdande lektorerna har ökat (figur 6.6.). Mellan 2013 och 2023 har antalet biträdande lektorer ökat från 340 till 940 heltidsekvivalenter, medan forskarasistenterna minskat från 730 till 60 heltidsekvivalenter. Regleringen av forskarasistenttjänsten togs bort ur högskoleförordningen 2011, och det är endast ett fåtal lärosäten som har behållit forskarasistent som meriteringsanställning sedan dess.

Fortsatt hård konkurrens om meriteringsanställningar

Trots att antalet meriteringsanställningar har ökat kraftigt de senaste tjugo åren råder det fortsatt stor konkurrens om anställningarna bland nydisputerade. Varje år disputerar mellan 2 500 och 3 000 individer vid svenska lärosäten. Samtidigt var antalet nyanställda postdoktorer 2023 nästan 1 540 heltidsekvivalenter (motsvarande 1 580 individer), vilket motsvarar drygt hälften av de som disputerade samma år. Antalet nyanställda biträdande lektorer och forskarasistenterna var betydligt färre, sammanlagt omkring 260.

Det ger en bild av en forskarkarriär som präglas av hård konkurrens från första steget. Konkurrenten tilltar dessutom längre fram i forskarkarriären. Det är dock värt att påpeka att det är svårt att uppskatta den faktiska konkurrensen eftersom den egentliga rekryteringsbasen är okänd. Många som rekryteras till svenska lärosäten rekryteras internationellt och många som disputerat i Sverige flyttar utomlands.

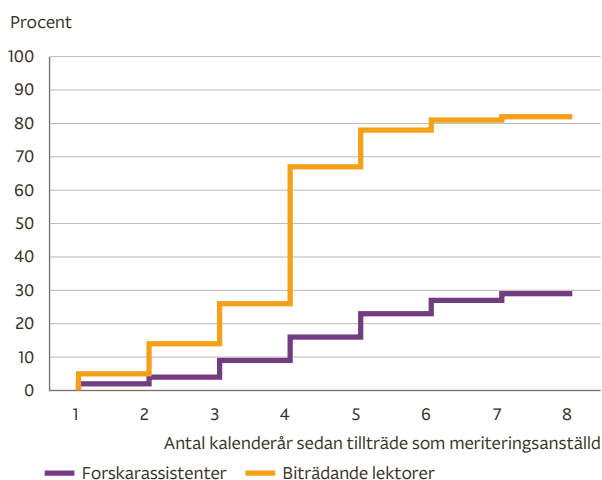
Mål för att öka andelen biträdande lektorer

Som ett led i att skapa tydligare karriärvägar och förbättra villkoren för dem som arbetar i högskolan, vill regeringen öka antalet biträdande lektorer. För att göra det fick femton statliga lärosäten lärosätesspecifika mål för andelen biträdande lektorer för perioden 2021–2024. I målen angav regeringen hur stor andel av samtlig forskande och undervisande personal vid lärosätena som ska vara biträdande lektorer under perioden. Målen varierade mellan lärosätena – från 1 till 7 procent. UKÄ:s uppföljning visar att måluppfyllelsen var relativt låg för de två första åren. Av de femton lärosäten som fick mål för andelen biträdande lektorer av den forskande och undervisande personalen, var det endast två som nått sina mål. Eftersom det ännu inte finns data om måluppfyllelsen för hela perioden, måste dessa resultat ses som en delrapportering.

Övergång från meriteringsanställning till lektor

Ett viktigt mål med införandet av biträdande lektorer var att göra stegen i den akademiska karriären tydligare. Sedan 2017 har alla biträdande lektorer rätt att ansöka om och provas för befordran till lektor. UKÄ:s analys visar att biträ-

Figur 6.7. Andel som blivit befördrade till lektor (eller professor) 1 till 7 år efter tillträde som biträdande lektor eller forskarasistent, åren 2013–2016, individer.

dande lektorer blev lektorer i snabbare takt och i högre utsträckning än forskarasistenterna redan innan de nya reglerna 2017 (figur 6.7). Bland de som blev biträdande lektorer mellan 2013 och 2016 hade drygt var fjärde person blivit lektor (eller professor) tre år efter att de började sin tjänst. Sju år efter att de biträdande lektorerna tillträdde sina tjänster hade drygt 80 procent blivit lektorer. För forskarasistenterna var övergången till lektorer betydligt lägre. Sju år efter att forskarasistenterna tillträdde sina tjänster hade strax under 30 procent blivit lektorer.

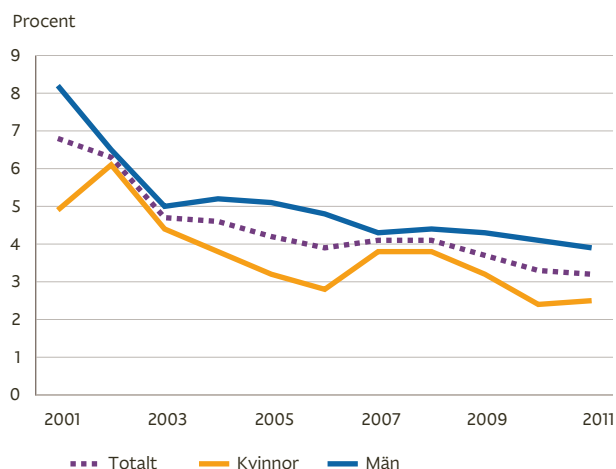
Drygt 3 procent anställs som professor inom tolv år

Det högsta karriärsteget som en forskare kan nå inom högskolan är att bli professor. För att se hur övergången till att bli professor har förändrats under åren jämför vi hur många som anställts som professor inom tolv år efter doktorsexamen. Uppföljningstiden tolv år har valts eftersom det beräknas vara en rimlig tid för att kunna meritiera sig för att bli professor.

Det är relativt få som anställs som professor inom tolv år efter avlagd doktorsexamen och andelen har minskat över tid. Av alla som doktorsexaminerades i Sverige 2011 hade drygt 3 procent anställts som professorer inom tolv år. För dem som examinerats tio år tidigare var motsvarande siffra 7 procent (figur 6.8). I antal räknat hade 80 personer av de som examinerades 2011 anställts som professor senast under 2023. Minskningen kan tyda på att konkurrensen om anställningarna har ökat. Något annat som tyder på detta är att medan antalet nyrekryterade professorer varit relativt konstant under den senaste tjugoårsperioden, har det totala antalet forskare och lektorer ökat betydligt.

Varje år under de senaste tio åren har en högre andel av männen än kvinnorna anställts som professorer inom tolv år, men skillnaden har varierat över tid. För de doktorsexa-

Figur 6.8. Andel som anställts som professorer inom tolv år efter avlagd doktorsexamen, totalt samt kvinnor och män, individer. Examensår 2001–2011.

minerade 2011 var skillnaden något mindre än för doktors-examinerade året innan. Knappt 4 procent av männen jämfört med knappt 3 procent av kvinnorna hade anställts som professorer inom tolv år efter doktorsexamen.

Vissa tidsbegränsade anställningar är specifika för högskolan

Tidsbegränsade anställningar utgör en viktig del av den akademiska karriären. Andelen tidsbegränsade anställningar är också större inom högskolan än på arbetsmarknaden i stort. En förklaring till detta är att vissa tidsbegränsade anställningar inom högskolan ingår i det akademiska karriärsystemet eller är en del av högskolans samverkan med det omgivande samhället. Exempel på sådana anställningar är meriteringsanställningar, adjungerad personal och gästprofessorer. Dessa anställningar regleras i högskoleförordningen och i kollektivavtal mellan arbetsmarknadens parter. Dessutom gäller lagen (1982:80) om anställningsskydd (LAS) i högskolan. Lagens huvudregel är tillsvidareanställning, men den möjliggör också tidsbe-

gränsningar i form av bland annat särskild visstidsanställning och vikariat.

I den senaste forskningspropositionen uppmärksammade regeringen att visstidsanställningar och vikariat enligt LAS var vanligare inom högskolan än på arbetsmarknaden i stort. Med anledning av det gav regeringen UKÄ i uppdrag att följa upp andelen tidsbegränsat anställda i högskolan.

Tidsbegränsade anställningar är vanliga i början av karriären

I UKÄ:s uppföljning har vi sett att tidsbegränsade anställningar är särskilt vanliga i början av den akademiska karriären. Bland de i personalen som var under 35 år hade 78 procent en tidsbegränsad anställning.

En uppföljning av de personer som disputerade 2015 visar att majoriteten av de som arbetade vid ett svenskt lärosäte året direkt efter doktorsexamen var tidsbegränsat anställda. Det var ungefär lika vanligt att ha en visstidsanställning enligt LAS som att ha en övrig tidsbegränsad anställning. Gruppen övriga tidsbegränsade anställningar utgjordes i det här fallet till störst del av meriteringsanställningar. Efter fyra år hade dock majoriteten av dem som fortfarande arbetade på ett svenskt lärosäte en tillsvidareanställning. Det berodde både på att fler personer fick en tillsvidareanställning, men även på att många med en tidsbegränsad anställning lämnade den svenska högskolan.

Andelen tidsbegränsat anställda varierar mellan anställningskategorier

Även om tidsbegränsade anställningar är vanligast tidigt i karriären, så förekommer de till viss grad inom alla anställningskategorier. Totalt sett var 8 260 personer inom den forskande och undervisande personalen tidsbegränsat anställda 2023, räknat i heltidsekvivalenter. Det motsvarar knappt 25 procent. Tabell 6.5 visar skillnaderna mellan olika anställningskategorier. I princip alla meriteringsanställningar var av naturliga skäl tidsbegränsade. Andelen tidsbegränsat anställda var näst högst inom kategorin

Tabell 6.5. Tidsbegränsat anställda i olika anställningskategorier 2013 och 2023. Antal och andel, totalt och uppdelat på kvinnor och män, andel av samtliga tidsbegränsat anställda 2023, heltidsekvivalenter.

*Annan forskande och undervisande personal.

	Antal tidsbegränsat anställda 2023	Andel tidsbegränsat anställda 2023			Andel av samtliga tidsbegränsat anställda 2023	Tidsbegränsat anställda 2013	
		Totalt (%)	Kvinnor (%)	Män (%)		Antal	Andel
Totalt	8 260	25	25	25	100	8 830	31
Professorer	350	6	6	6	4	390	8
Lektorer	650	6	7	6	8	950	12
Meriteringsanställningar	4 160	99	99	99	50	2 700	99
Adjunkter	710	14	14	15	9	1 130	22
AFU* med doktorsexamen	440	12	12	13	5	1 200	37
AFU* utan doktorsexamen	1 950	39	38	40	24	2 460	58

annan forskande och undervisande personal utan doktorsexamen, där 39 procent var tidsbegränsat anställda. Lågst andel med tidsbegränsad anställning fanns bland lektorer och professorer, där 6 procent hade en tidsbegränsad anställning 2023.

Av samtliga tidsbegränsat anställda 2023 hade majoriteten antingen en meriteringsanställning (50 procent) eller en anställning som annan forskande och undervisande personal utan doktorsexamen (24 procent).

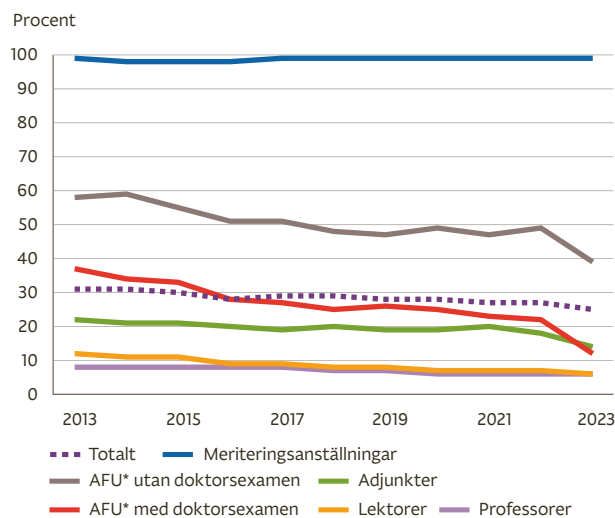
Visstidsanställningar vanligast bland forskare

Sedan 2016 finns det uppgifter i statistiken om vilken typ av tidsbegränsad anställning en person har. Det är möjligt att skilja mellan visstidsanställning enligt LAS, vikariat enligt LAS eller övriga tidsbegränsade anställningar. Till övriga tidsbegränsade anställningar räknas alla de tidsbegränsade anställningar som inte passar in i de två andra kategorierna. Det är framför allt anställningar som är tidsbegränsade enligt högskolans särskilda reglering.

De olika typerna av tidsbegränsade anställningar förekommer i varierande grad för de olika anställningskategorierna. För professorer som är tidsbegränsat anställda handlar det främst om personer som är adjungerade eller gästprofessorer. De räknas till övriga tidsbegränsade anställningar. För lektorerna utgörs däremot majoriteten av de tidsbegränsade anställningarna av visstidsanställningar eller vikariat enligt LAS. Vikariat är även vanliga bland adjunkterna.

Visstidsanställningar enligt LAS är vanligast i gruppen med annan forskande och undervisande personal, både bland de med och utan doktorsexamen. Inom dessa grupper är det främst personer med anställningsbenämningen forskare som har visstidsanställningar. Eftersom forskningen ofta är finansierad av tidsbegränsade externa medel har forskare ofta också tidsbegränsade projektanställningar.

Figur 6.9. Andel av den forskande och undervisande personalen med en tidsbegränsad anställning åren 2013–2023, totalt samt uppdelat på anställningskategori, heltidsekvivalenter. *Annan forskande och undervisande personal

Andelen tidsbegränsat anställda har minskat över tid

De senaste tio åren har andelen personal med en tidsbegränsad anställning minskat. Mellan 2013 och 2023 har andelen med tidsbegränsad anställning minskat med 6 procentenheter, från 31 till 25 procent. Minskningen har varit större bland kvinnor än bland män, vilket lett till att skillnaderna mellan könen minskat över tid. År 2023 var kvinnor och män tidsbegränsat anställda i lika hög utsträckning.

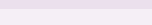
Av de knappt 25 procent tidsbegränsade anställningarna 2023 var drygt 5 procentenheter visstidsanställningar eller vikariat enligt LAS, medan drygt 19 procentenheter räknades till övriga tidsbegränsade anställningar (tabell 6.6). Majoriteten av de tidsbegränsade anställningarna kan alltså anses vara en del av högskolans etablerade karriärstruktur.

Inom gruppen med tidsbegränsade anställningar har andelen med en visstidsanställning enligt LAS ökat margi-

Tabell 6.6. Andel av den forskande och undervisande personalen med en tillsvidareanställning, visstidsanställning enligt LAS, vikariat enligt LAS eller övrig tidsbegränsad anställning, totalt och uppdelat på anställningskategori 2023, heltidsekvivalenter. *Annan forskande och undervisande personal.

Anställningskategori	Andelar av personalen 2023				
	Tillsvidareanställning	Övriga tidsbegränsade anställningar	Visstidsanställning enligt LAS	Vikariat enligt LAS	Totalt
Totalt	75	19	3	2	100
Professorer	94	5	1	0	100
Lektorer	94	3	1	3	100
Meriteringsanställningar	1	96	3	0	100
Adjunkter	86	7	2	5	100
AFU* med doktorsexamen	88	6	5	1	100
AFU* utan doktorsexamen	61	26	11	2	100

Tabell 6.7. Antal anställda i olika anställningskategorier inom personalen med andra än forskande och undervisande uppgifter åren 2013, 2022 och 2023, förändring i procent mellan 2022 och 2023 och andel kvinnor och män 2023, heltidsekvivalenter.

	Antal anställda			Förändring 2022 2023 (%)	Kvinnor (%)	Könsfördelning	
	2013	2022	2023			Män (%)	
Totalt	21 480	22 340	22 250	0	67		33
Administrativ personal	11 100	13 910	14 150	2	77		23
Teknisk personal	6 940	6 790	6 580	-3	44		56
Bibliotekspersonal	1 210	1 120	1 120	0	72		28
Arvodister	2 230	520	410	-22	53		47

nellt sedan 2017. Hösten 2022 ändrades dock reglerna i LAS. Detta innebar att en visstidsanställning numera övergår till en tillsvidareanställning redan efter 12 månader istället för två år som var fallet tidigare. I samband med det har andelen visstidsanställningar minskat och både de övriga tidsbegränsade anställningarna och tillsvidareanställningarna har ökat. I den senaste forskningspropositionen skriver regeringen att visstidsanställningar enligt LAS i högskolan bör minska. Utvecklingen har alltså gått i den önskade riktningen.

De som verkar ha påverkats mest av de nya LAS-reglerna är annan forskande och undervisande personal med och utan doktorexamen (figur 6.9). Andelen tidsbegränsat anställda har länge minskat inom dessa anställningskategorier, men kraftigast minskning skedde det senaste året. I gruppen annan forskande och undervisande personal med doktorexamen sjönk andelen tidsbegränsat anställda från 37 procent 2013 till 22 procent 2022, och därefter till 12 procent 2023. Det är möjligt att denna minskning beror på att fler personer anställs som postdoktorer istället. Även i gruppen annan forskande och undervisande personal utan doktorexamen har det skett en liknande minskning under samma tidsperiod.

Personal med andra än forskande och undervisande uppgifter

I högskolans personal ingår även personal som inte forskar eller undervisar, i vissa sammanhang kallad teknisk/administrativ personal. Personalen med andra än forskande och undervisande uppgifter delas i statistiken in i fyra anställningskategorier: administrativ personal, teknisk personal, bibliotekspersonal och arvodister.

Flest tillhörde den administrativa personalen

Personalen med andra än forskande och undervisande uppgifter uppgick till 22 250 heltidsekvivalenter 2023, vilket motsvarade 40 procent av de anställda vid landets lärosäten. Antalet anställda var på total nivå i stort sett oförändrat sedan föregående år (tabell 6.7).

Sammanlagt 64 procent av de anställda med andra än forskande och undervisande uppgifter hörde till den administrativa personalen. Här ingår bland annat administratörer, ekonomer, kommunikatörer, studievägledare och chefer inom central förvaltning. Den administrativa personalen var den enda grupp som ökade i antal jämfört med 2022.

Den tekniska personalen utgjorde 30 procent av de anställda med andra än forskande och undervisande uppgifter. Den tekniska personalen omfattar bland annat projektledare och forskningsingenjörer, men också anställda inom bland annat it, intendentur och lokalvård.

Bibliotekspersonal och arvodister utgjorde de minsta andelarna av personalen med andra än forskande och undervisande uppgifter. Inom bibliotekspersonalen finns bland annat bibliotekarier och bibliometriker. Arvodisterna har per definition en tidsbegränsad anställning. Det handlar bland annat om personer som är tim- eller dagavlönade.

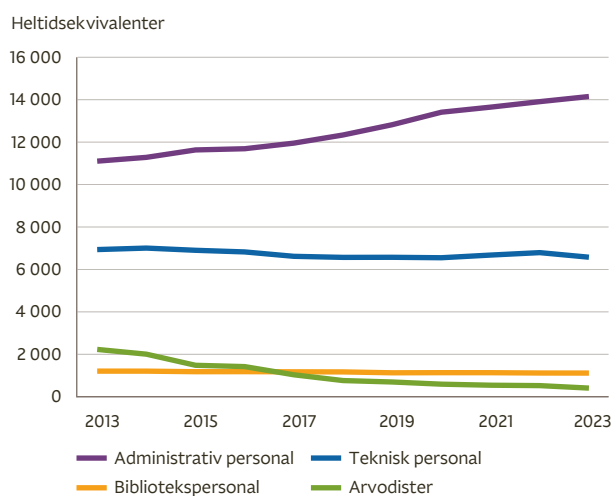
De allra flesta i personalen med andra än forskande och undervisande uppgifter är månadsavlönade. Det är dock vanligare med timavlönade i denna personalkategori än bland den forskande och undervisande personalen. Det är 630 personer som har tim-, dag- eller veckolön, vilket motsvarar 3 procent. Det är framför allt personer i kategorin arvodister som har denna löneform.

Två tredjedelar var kvinnor

Kvinnor utgjorde 67 procent av personalen med andra än forskande och undervisande uppgifter 2023, medan män utgjorde 33 procent. Det är en skillnad jämfört med den forskande och undervisande personalen, där könsfördelningen var jämnare. Totalt sett minskade antalet män bland personalen med andra än forskande och undervisande uppgifter jämfört med 2022, medan antalet kvinnor ökade marginellt.

Kvinnor var i majoritet inom tre av fyra anställningskategorier. Störst andel kvinnor fanns inom administrativ personal och bibliotekspersonal. Inom alla anställningskategorier var könsfördelningen i stort sett oförändrad jämfört med 2022. En jämförelse bakåt i tiden visar att könsfördelningen varit relativt stabil under hela den senaste tioårsperioden.

Figur 6.10. Antal anställda med andra än forskande och undervisande uppgifter åren 2013–2023 uppdelat på anställningskategori, heltidsekvivalenter.

Den administrativa personalen har ökat över tid

Mellan 2013 och 2023 ökade antalet anställda med andra än forskande och undervisande arbetsuppgifter med 4 procent. Det är klart mindre än den forskande och undervisande personalen, som ökade med 17 procent under samma period. Det innebär att personalen med andra än forskande och undervisande uppgifter över tid har minskat något som andel av hela personalen vid högskolor och universitet.

Att personalen med andra än forskande och undervisande uppgifter totalt sett ökat i antal den senaste tioårsperioden beror uteslutande på att den administrativa personalen blivit större. Sedan 2013 har den administrativa personalen ökat med 27 procent (figur 6.10). Den tekniska personalen och bibliotekspersonalen har under samma tidsperiod minskat med 5 respektive 8 procent. Utvecklingen innebär att personalens sammansättning förändrats över tid. Den största relativa minskningen gäller arvodister, som minskat med över 80 procent jämfört med för tio år sedan. Statistiken om arvodister bör dock tolkas med försiktighet, eftersom flera lärosäten har ändrat sin inrapportering av den anställningskategorin.

Läs mer

Personal vid universitet och högskolor 2023, UF 23 SM 2401 Statistiska meddelanden, SCB och UKÄ.

Uppföljning och utvärdering av mål för nyrekryterade professorer och biträdande lektorer, UKÄ 2024.

Tidsbegränsade anställningar i högskolan, UKÄ 2024.

På UKÄ:s webbplats finns tabeller till de olika kapitlen, med bland annat lärosätesspecifika uppgifter. Där hittar du också vår statistikdatabas Högskolan i siffror. På sidan Historisk statistik om högskolan finns längre tidsserier för högskolans personal.

7

Högskolans ekonomi och finansiering

Under 2023 ökade kostnaderna för verksamheten vid universitet och högskolor med 4,8 miljarder kronor. Det beror huvudsakligen på ökade kostnader för personal och lokaler, men också de övriga driftskostnaderna ökade betydligt.

Även intäkterna ökade, men inte i samma takt som kostnaderna. Intäkterna till utbildning på grundnivå och avancerad nivå ökade med 0,9 miljarder kronor, eller 2 procent. Det beror på ökade intäkter av avgifter, statsanslag och finansiella intäkter jämfört med 2022. Intäkterna till forskning och utbildning på forskarnivå ökade mer, med 2,9 miljarder kronor eller 6 procent. Det beror framför allt på högre bidragsintäkter, men också på att de finansiella intäkterna ökade kraftigt på grund av det höga ränteläget under 2023.

Högskolan som helhet uppvisade ett negativt ekonomiskt resultat på drygt en halv miljard kronor. Det beror framför allt på ett underskott inom utbildningsverksamheten.

Högskolans ekonomi och finansiering

Detta kapitel behandlar högskolans ekonomi och finansiering med utgångspunkt i den officiella statistiken. Det inleds med ett avsnitt om högskolans ekonomi, med tonvikt på verksamhetens kostnader och lärosätenas ekonomiska ställning. Därefter behandlas finansieringen av lärosätenas utbildning på grundnivå och avancerad nivå respektive forskning och utbildning på forskarnivå i separata avsnitt.

Högskolans ekonomi

För att följa den ekonomiska utvecklingen för högskolan över tid samlar UKÄ varje år in uppgifter om lärosätenas ekonomi. Uppgifterna avser bland annat intäkter och kostnader för utbildning och forskning samt lärosätenas ekonomiska ställning.

Hur mycket kostar högskolan?

Under 2023 var kostnaden för verksamheten vid svenska universitet och högskolor 89,0 miljarder kronor. I relation till Sveriges bruttonationalprodukt (BNP) motsvarade kostnaderna 1,4 procent, vilket är i samma nivå som 2022. Den senaste tioårsperioden har andelen dock minskat. År 2013 motsvarade kostnaderna 1,6 procent av BNP. Det betyder att tillväxten inom högskolan har varit något lägre än för den svenska ekonomin i stort.

Ett annat sätt att ge perspektiv på högskolans ekonomi är att sätta lärosätenas anslag i relation till statens totala budget. År 2023 motsvarade de direkta anslagen till universitet och högskolor 4,0 procent. För att uppskatta den totala kostnaden för hela högskolesektorn bör man inkludera statens kostnader för studiemedel. Man bör också räkna med kostnaderna för de centrala myndigheter som arbetar med frågor som rör högskolan. År 2023 var statens kostnader för studiemedel för högskolestudier

11,7 miljarder kronor. Anslagen till centrala myndigheter som ansvarar för högskolefrågor beräknades till 1,3 miljarder kronor. Den sammanlagda kostnaden för högskolesektorn uppgick därmed till 102,1 miljarder kronor.

Merparten av verksamheten vid universitet och högskolor finansieras med statliga medel – under 2023 var andelen 77 procent. Lärosätena hade dessutom medel, omkring 4 procent, från andra offentliga organisationer och 11 procent från olika privata finansiärer i Sverige. De privata medlen bekostade framför allt forskning och utbildning på forskarnivå. Resterande medel kom bland annat från organisationer i utlandet och från finansiella intäkter.

Kostnaderna ökade med 6 procent

De totala kostnaderna för lärosätenas verksamhet 2023 var alltså 89,0 miljarder kronor (tabell 7.1). Det är en ökning med 4,8 miljarder kronor i löpande priser jämfört med året innan. Kostnadsökningen motsvarar 6 procent, vilket är högre än 2022 då ökningen var 5 procent. Under den senaste tioårsperioden har kostnaderna för lärosätenas verksamhet ökat med i genomsnitt 4 procent per år.

Att kostnaderna ökade beror på högre personalkostnader, men också på att de övriga driftskostnaderna och lokal-kostnaderna steg markant jämfört med 2022. Personalkostnaderna ökade med 2,5 miljarder kronor jämfört med 2022 och stod därmed för drygt hälften av den totala kostnads-

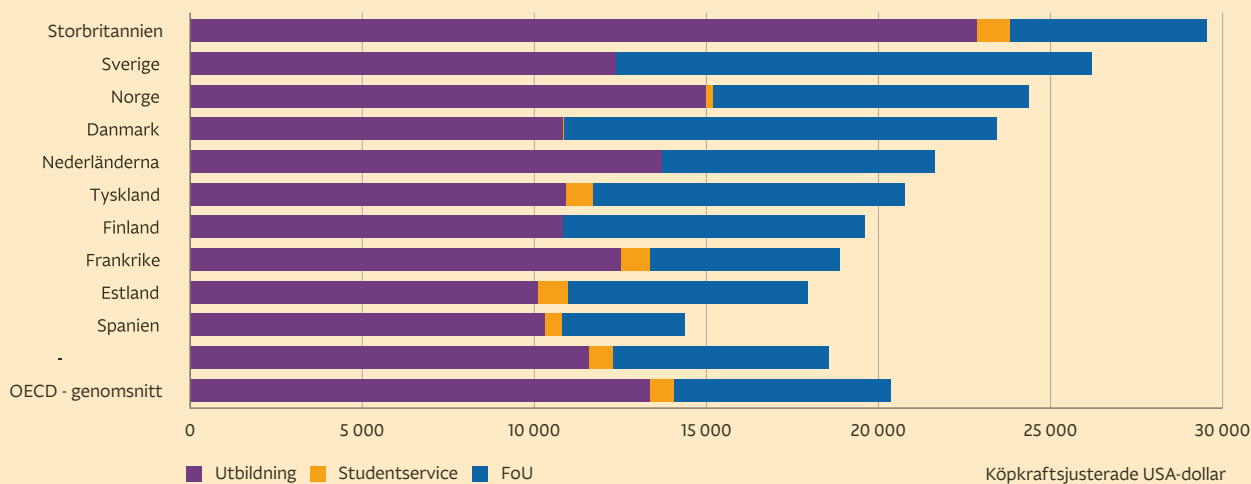
Internationell jämförelse

Hög andel FoU i svensk eftergymnasial utbildning

Ett vanligt sätt att mäta hur mycket utbildning kostar i olika länder är att jämföra utbildningsanordnarnas totala utgifter utslagna per helårsstudent. I de totala utgifterna ingår utgifter för utbildning, studenterservice samt sådan forskning och utveckling (FoU) som utförs av utbildningsanordnarna.

I genomsnitt i OECD-länderna var utbildningsanordnarnas utgifter för eftergymnasial utbildning 20 360 amerikanska dollar (USA-dollar) per helårsstudent 2020. I Sverige var kostnaden betydligt högre, 26 220 USA-dollar. En förklaring är den omfattande FoU som utförs av de svenska lärosätena – i Sverige och Danmark bestod mer än hälften av de totala utgifterna per helårsstudent av utgifter för FoU. I Storbritannien var i stället utgifterna för utbildning den största posten inom eftergymnasial utbildning och utgjorde 77 procent av utbildningsanordnarnas totala utgifter per helårsstudent.

Figur 7.1. Utbildningsanordnarnas totala utgifter per helårsstudent i eftergymnasial utbildning (ISCED 5–8) i ett urval av OECD-länder, fördelade på olika verksamheter, 2020. Köpkraftjusterade USA-dollar. Källa: OECD.

ökningen. De övriga driftskostnaderna samt lokalkostnaderna ökade vardera med drygt 1 miljard kronor.

De ökade kostnaderna för personal beror delvis på att antalet anställda vid universitet och högskolor ökade – räknat i heltidsekvivalenter ökade personalstyrkan med 1 procent under året. Till kostnadsökningen bidrog också att löneökningarna var högre än året innan. Personalkostnaderna ökade något mer inom forskning och utbildning på forskarnivå än inom utbildning på grundnivå och avancerad nivå (tabell 7.2).

De övriga driftskostnaderna ökade betydligt under 2023, med motsvarande 8 procent. Det var det första året efter pandemin som inte var påverkat alls av olika restriktioner, och flera lärosäten hade ökade kostnader för tjänsteresor och konferenser jämfört med 2022.

Också ökningen av lärosätenas lokalkostnader var kraftig – motsvarande 10 procent. I sina årsredovisningar har flera lärosäten påpekat att den höga inflationen har påverkat lokalkostnaderna. Hyreskontrakten sträcker sig vanligen över flera år, vilket gör det svårt att justera innehavet snabbt när priserna eller behoven ändras. När ett kontrakt löper ut och tecknas om sker en marknads-

Tabell 7.1. Sammanställning av lärosätenas resultaträkningar år 2022 och 2023, miljoner kronor (löpande priser).

	2022	2023	Förändring
Totala verksamhetsintäkter	84 758	88 522	3 764
Intäkter av statsanslag	50 365	51 004	639
Intäkter av avgifter och andra ersättningar	8 981	9 608	628
Intäkter av bidrag	25 019	26 408	1 389
Finansiella intäkter	394	1 502	1 108
Totala verksamhetskostnader	84 196	89 037	4 842
Personalkostnader	54 228	56 719	2 492
Lokalkostnader	10 338	11 366	1 028
Ersättning för klinisk utbildning och forskning	2 751	2 797	46
Övriga driftskostnader	13 660	14 693	1 033
Finansiella kostnader	263	399	137
Avskrivningar	2 957	3 063	106
Verksamhetsutfall	563	-515	-1 078
Årets kapitalförändring	563	-516	-1 079

Tabell 7.2. Kostnader per kostnadslag, totalt och per verksamhetsområde, år 2023 och 2022, miljoner kronor i löpande priser.
Verksamhetsområdet Fortlöpande miljöanalys särredovisas inte i tabellen.

	Totala kostnader			Utbildning på grundnivå och avancerad nivå			Forskning och utbildning på forskarnivå		
	2022	2023	Förändring (%)	2022	2023	Förändring (%)	2022	2023	Förändring (%)
Totala verksamhetskostnader	84 196	89 037	6	34 760	36 359	5	48 880	52 098	7
Personalkostnader	54 228	56 719	5	22 559	23 323	3	31 342	33 055	5
Lokalkostnader	10 338	11 366	10	5 133	5 636	10	5 183	5 705	10
Ersättning för klinisk utbildning och forskning	2 751	2 797	2	807	820	2	1 943	1 977	2
Övriga driftskostnader	13 660	14 693	8	5 420	5 671	5	8 059	8 835	10
Finansiella kostnader	263	399	52	52	102	97	212	297	40
Avskrivningar	2 957	3 063	4	789	807	2	2 141	2 229	4

anpassning av hyresnivån. För kontrakt som inte löper ut under året justeras hyresnivån med utgångspunkt i förändringen av konsumentprisindex (KPI). De finansiella kostnaderna ökade kraftigt till följd av stigande räntor, men utgör bara en mindre del av lärosätenas kostnader.

Inflationen och de generella prisökningarna i samhället har haft en stor inverkan på kostnaderna för lärosätenas verksamhet. Lärosätenas anslag justeras varje år för att kompensera för kostnadsökningar till följd av stigande priser och löner. Eftersom pris- och löneomräkningen (PLO) baseras på utfallsstatistik återspeglar den förändringar som inträffade två år tidigare. Den snabba prisutvecklingstakten i samhället kommer därför att avspeglas i en högre pris- och löneomräkning först 2024 och 2025.

Också intäkterna ökade – men inte i samma takt som kostnaderna

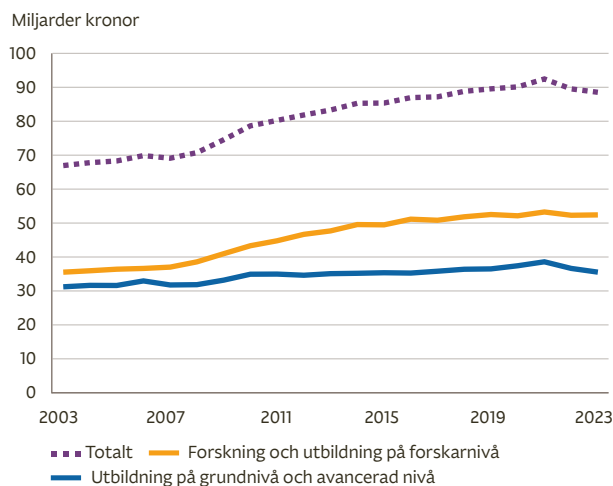
De samlade intäkterna till universitet och högskolor 2023 var 88,5 miljarder kronor (tabell 7.1). Det är en ökning med 3,8 miljarder i löpande priser, motsvarande 4 procent, jämfört med året innan. Ökningen beror huvudsakligen på ökade bidragsintäkter inom forskning och utbildning på forskarnivå. De finansiella intäkterna ökade kraftigt jämfört med 2022 från 0,4 till 1,5 miljarder kronor. Dessa stod därmed för 2 procent av de totala intäkterna till universitet och högskolor 2023. Ökningen beror framför allt på en väsentligt högre intäktsränta hos Riksgälden jämfört med tidigare år. Störst finansiella intäkter 2023 fanns inom forskning och utbildning på forskarnivå – 1,1 miljarder kronor.

Intäkterna till utbildning på grundnivå och avancerad nivå ökade med 0,9 miljarder kronor i löpande priser till 35,5 miljarder. Till forskning och utbildning på forskarnivå ökade intäkterna med 2,9 miljarder kronor, i löpande priser, till 52,4 miljarder. Resterande intäkter, totalt 0,6 miljarder, hör till verksamheten inom fortlöpande miljöanalys vid Sveriges lantbruksuniversitet. I fasta priser minskade lärosätenas intäkter jämfört med 2022 (figur 7.2). Under den senaste tioårsperioden har intäkterna ökat med 5,2 miljarder kronor, i 2023 års prisnivå, vilket motsvarar en ökning på 6 procent (figur 7.2).

Negativt ekonomiskt resultat

Sammantaget översteg kostnaderna intäkterna vid universitet och högskolor under 2023. Det samlade ekonomiska resultatet (årets kapitalförändring) blev därmed ett underskott på drygt 0,5 miljarder kronor, för 2023, vilket motsvarar knappt 1 procent av lärosätenas omsättning (kostnader under året). Det negativa resultatet är en följd av ett underskott på 0,8 miljarder kronor inom utbildning på grundnivå och avancerad nivå. Inom forskning och utbildning på forskarnivå uppvisade lärosätena däremot ett överskott på 0,3 miljarder kronor (figur 7.3).

Figur 7.2. Lärosätenas totala intäkter samt intäkter för utbildning på grundnivå och avancerad nivå respektive forskning och utbildning på forskarnivå åren 2003–2023, miljarder kronor (2023 års priser).

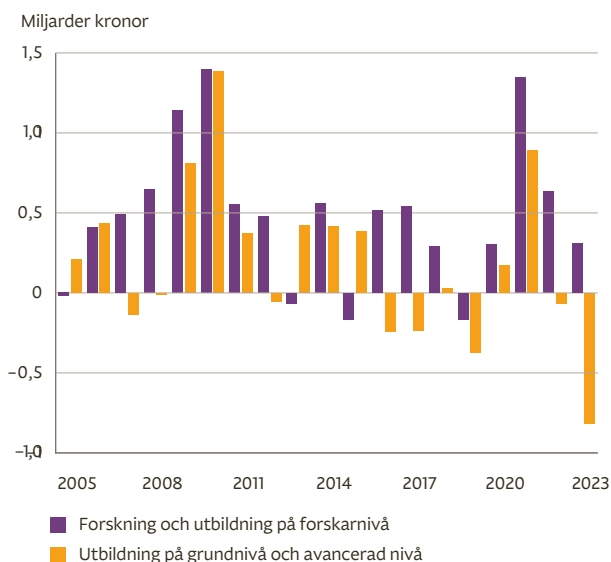

Lärosätenas myndighetskapital minskade med 3 procent

Den balanserade kapitalförändringen utgör, tillsammans med årets kapitalförändring, huvuddelen av lärosätenas myndighetskapital. Det senaste decenniets positiva resultat har inneburit att lärosätenas ekonomiska ställning har stärkts betydligt. Men under 2023 minskade istället det skattade myndighetskapitalet (summan av balanserad kapitalförändring och årets kapitalförändring) med knappt 0,5 miljarder kronor, från 16,1 till 15,7 miljarder kronor i löpande priser (figur 7.4).

Myndighetskapitalet kan sättas i relation till de totala kostnaderna. Kvoten används för att ge perspektiv på myndighetskapitalets storlek i förhållande till lärosätenas

Figur 7.3. Lärosätenas ekonomiska resultat (årets kapitalförändring) per verksamhetsområde, åren 2005–2023, miljarder kronor (löpande priser).

omsättning (figur 7.4). Mellan 2014 och 2019 sjönk kvoten av myndighetskapitalet och de totala kostnaderna något varje år, från strax under 20 procent till drygt 17 procent, bland annat som en följd av satsningar med myndighetskapital från lärosätena. Under 2020 och 2021 ökade däremot kvoten i samband med pandemin. Framför allt inom forskning och utbildning på forskarnivå kunde lärosätena inte utföra all den verksamhet de hade planerat för, vilket innebar att medel blev över. Under 2022 vände utvecklingen då kvoten sjönk till 19 procent, och under 2023 sjönk kvoten ytterligare till 17 procent. Anledningen var att myndighetskapitalet minskade samtidigt som kostnaderna ökade betydligt under 2023.

Olika typer av intäkter

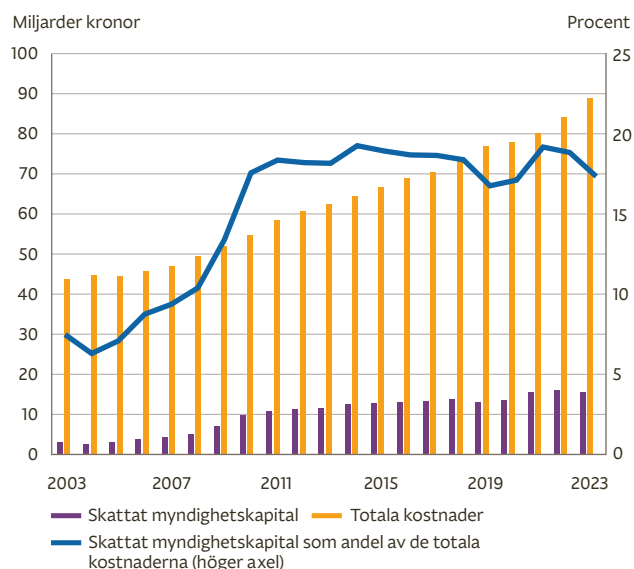
Lärosätenas intäkter består av statliga anslag, intäkter i form av förbrukade medel från externa finansörer, och finansiella intäkter. Lärosätenas intäkter från externa finansörer delas in i bidragsintäkter respektive avgiftsintäkter, beroende på vilken typ av verksamhet som medlen finansierar.

Bidragsintäkterna kan exempelvis bestå av forskningsbidrag, som är intäkter för forskning utan att bidragsgivaren har rätt till forskningens resultat. Avgiftsintäkter består av intäkter från uppdragsverksamhet och övriga avgiftsintäkter. Uppdragsverksamheten finansieras med avgifter som beställaren betalar, och kan vara antingen utbildning eller forskning. Inom utbildning sker uppdragsverksamheten huvudsakligen som uppdragsutbildning enligt särskilda förordningar. Uppdragsforskning är forskning som utförs på uppdrag av en extern finansör, där ett avtal reglerar uppdragsgivarens inflytande på verksamhetens planering och genomförande samt dispositionsrätt till forskningsresultaten. Uppdragsforskning kan även gälla exempelvis utredningar eller produktutveckling.

Kategorin övriga avgiftsintäkter består framför allt av intäkter enligt § 4 avgiftsförordningen. Det är bland annat intäkter för uthyrning av lokaler, konferensavgifter och övriga intäkter i verksamheten, som försäljning av kursmaterial. Dessutom ingår fakturerade kostnader och eventuella intäkter av sponsring i den kategorin, samt lärosätenas intäkter av studenternas anmälnings- och studieavgifter. Finansiella intäkter består huvudsakligen av ränteintäkter.

De belopp som externa finansörer betalar till lärosätena bokförs som intäkter av lärosätet först i samband med att de förbrukas, det vill säga när kostnader uppstår. Detta medför att det finns en skillnad mellan finansierarnas betalning och lärosätenas redovisade intäkter från finansierarna. De forskningsbidrag som inte har förbrukats finns under posten "oförbrukade bidrag" i lärosätenas balansräkningar.

Figur 7.4. Lärosätenas totala kostnader respektive skattat myndighetskaptal åren 2003–2023, miljarder kronor (löpande priser). Kvoten som visar det skattade myndighetskaptal som andel av kostnaderna avläses på skalan till höger.

Finansiering av utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Utbildning på grundnivå och avancerad nivå finansieras huvudsakligen genom statliga medel. Merparten består av de statliga anslag som riksdagen anvisar direkt till lärosätena. Lärosätena har också intäkter av studieavgifter från betalande studenter. En liten del av finansieringen kommer från offentliga organisationer och privata finansierare.

Statliga anslag för utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Totalt uppgick de direkta statsanslagen under 2023 till 29,7 miljarder kronor. Det är en ökning med 0,4 miljarder kronor i löpande priser jämfört med 2022.

Huvuddelen av de direkta statsanslagen är de utbildningsanslag som ska användas till utbildning på grundnivå och avancerad nivå. De uppgick 2023 till 27,8 miljarder kronor. De flesta statliga universiteten och högskolorna, samt några enskilda utbildningsanordnare, får anslaget i form av ett takbelopp som anger den högsta totala ersättning som respektive lärosäte kan få. De samlade takbeloppen för 2023 var 26,7 miljarder kronor, men lärosätena avräknade bara 26,5 miljarder kronor – alltså 0,2 miljarder kronor mindre än vad de hade kunnat få. Utbildningsanslagen till de lärosäten som inte omfattas av systemet med takbelopp uppgick till 1,4 miljarder kronor.

Till det kommer anslag för särskilda åtaganden. Det är medel som ska täcka utgifter inom utbildning på grundnivå och avancerad nivå, som inte direkt ingår i lärosätenas utbildningsuppdrag enligt regleringsbrevet, utan har

Resurstilldelning för utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Statens ersättning för lärosätenas utbildning på grundnivå och avancerad nivå baseras på registrerade studenter (omräknade till helårsstudenter) och studenternas avklarade poäng (omräknade till helårsprestationer) inom olika utbildningsområden. Ersättningen är samma för alla lärosäten som omfattas av systemet, men varierar mellan olika utbildningsområden.

En helårsstudent är en student som är registrerad för heltidsstudier under ett kalenderår (60 högskolepoäng), eller registreringar av flera studenter för utbildningar av mindre omfattning som tillsammans blir 60 högskolepoäng. En helårsprestation är 60 avklarade högskolepoäng. För att beräkna antalet helårsprestationer räknas alla högskolepoäng under ett kalenderår samman och divideras med 60.

All utbildning är indelad i kurser, vilka klassificeras till ett eller flera utbildningsområden. Regeringen beslutar inom vilka utbildningsområden respektive lärosäte får avräkna helårsstudenter och helårsprestationer. För de lärosäten som får avräkna helårsstudenter och helårsprestationer inom de konstnärliga utbildningsområdena, är antalet studenter som får avräknas begränsat. I övrigt är det lärosätet självt som avgör till vilket eller vilka utbildningsområden kurser ska klassificeras. Det är denna klassificering som är grunden för lärosätenas resurstilldelning. För 2024 gäller ersättningsbeloppen enligt tabell 7.3 per helårsstudent och helårsprestation för olika utbildningsområden. I samband med satsningen på ingenjörsutbildning i budgetpropositionen för 2024 förstärkte regeringen ersättningsbeloppen för naturvetenskap, teknik och farmaci.

Takbeloppet enligt regleringsbrevet anger den högsta totala ersättning som varje lärosäte kan få i ramanslag och sätter, tillsammans med hur utbildningen fördelas på olika utbildningsområden, ramar för antalet studenter vid respektive lärosäte. Outnyttjat takbelopp kan sparas och användas kommande år (anslagssparande).

Det ekonomiska värdet av utbildningsvolymen är det värde som det totala antalet helårsstudenter och deras prestationer inom olika utbildningsområden motsvarar. Om det ekonomiska värdet är högre än takbeloppet kan lärosätet spara överskjutande del till kommande år (överproduktion).

Det avräknade takbeloppet är det slutliga beloppet som lärosätet får i ersättning från staten. Utgångspunkten är det ekonomiska värdet av utbildningsvolymen, men avräkningen påverkas också av om lärosätet har anslagssparande eller sparad överproduktion från tidigare år.

särskild finansiering som inte avräknas mot takbeloppen. Under 2023 tilldelades lärosätena omkring 0,5 miljarder kronor från anslaget för särskilda åtaganden.

Därutöver fördelades drygt 0,5 miljarder kronor i anslagsmedel till lärosätena via Kammarkollegiet efter beslut av regeringen. Det handlade exempelvis om medel för särskilda utbildningsinsatser för vidareutbildning av obehöriga lärare och kompletterande utbildningar för personer med utländsk högskoleutbildning.

Slutligen tilldelades lärosäten som bedriver läkar- och tandläkarutbildning ersättning för klinisk utbildning, under 2023 totalt 0,8 miljarder kronor, för att kompensera regionerna för utbildningens intrång i deras verksamhet.

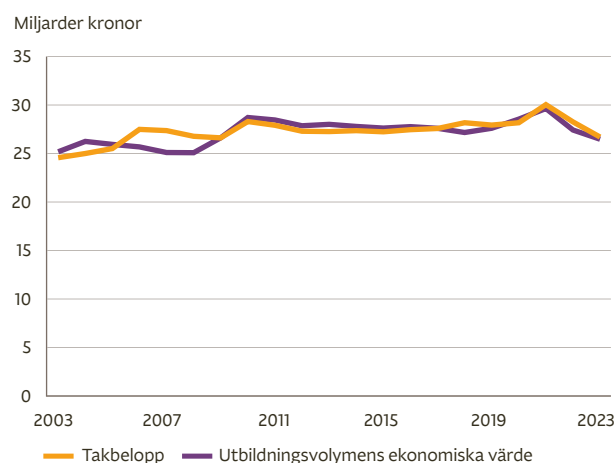
Underproduktion inom utbildningsverksamheten 2023

För de lärosäten som omfattas av systemet med takbelopp baseras statens ersättning för utbildning på grundnivå och avancerad nivå på per capitabelopp för registrerade studenter och deras studieprestationer (tabell 7.3). Ersättningsbeloppen varierar mellan olika utbildningsområden. Vid slutet av året beräknas det ekonomiska värdet av utbildningsvolymen, det vill säga den ersättning som det samlade antalet helårsstudenter och helårsprestationer motsvarar, för de olika lärosätena och avräknas mot deras respektive takbelopp. I figur 7.5 redovisas lärosätenas samlade takbelopp och det ekonomiska värdet av utbildningsvolymen under den senaste tjugoårsperioden i 2023

Tabell 7.3. Ersättningsbelopp 2024 (i kronor) per helårsstudent och helårsprestation inom de olika utbildningsområdena.

Utbildningsområde	Ersättning per helårsstudent, 2024, kronor	Ersättning per helårsprestation, 2024, kronor
Humanistiskt, teologiskt, juridiskt, samhällsvetenskapligt	35 470	23 113
Naturvetenskapligt, tekniskt, farmaceutiskt	61 474	51 006
Vård	64 301	55 692
Odontologiskt	53 174	61 942
Medicinskt	71 854	87 400
Undervisning	43 143	45 196
Verksamhetsförlagd utbildning	61 141	59 320
Övrigt	48 573	39 457
Design	171 391	104 423
Konst	243 318	104 460
Musik	147 863	93 490
Opera	352 372	210 793
Teater	340 736	169 717
Media	347 722	278 539
Dans	239 640	132 415
Idrott	124 875	57 787

Figur 7.5. Lärosätenas samlade takbelopp och det ekonomiska värdet av utbildningsvolymen åren 2003–2023, miljarder kronor, 2023 års priser.

års prisnivå.

Lärosätenas samlade takbelopp 2023 uppgick alltså till 26,7 miljarder kronor, vilket är en minskning jämfört med 2022. Detta är en följd av en pågående nedtrappning av de utbyggnader som genomförts med anledning av pandemin. Det ekonomiska värdet av utbildningsvolymen 2023 var 26,5 miljarder kronor. Det betyder att lärosätena under 2023 tillsammans utbildade något färre studenter än vad de samlade anslagen egentligen räcker till att finansiera. Den samlade underproduktionen var 0,2 miljarder kronor, vilket motsvarar 1 procent av de samlade takbeloppen.

Från överproduktion till underproduktion

Intresset för högre utbildning ökade kraftigt under 2008–2009 i samband med den förra lågkonjunkturen. Studieintresset höll i sig, och till och med 2016 låg det ekonomiska värdet av utbildningsvolymen över de samlade takbeloppen. Lärosätena kan dock inte överproducera i längden utan att få ersättning, och de genomförde därför åtgärder för att anpassa utbildningens storlek till takbeloppen. År 2017 var utbildningen i nivå med takbeloppen och 2018 vände den tidigare överproduktionen till underproduktion. Värdet av utbildningsvolymen var alltså lägre än takbeloppen, och det hade funnits utrymme att utbilda fler studenter. Den här situationen rådde även 2019.

Pandemin och det försämrade läget på arbetsmarknaden innebar en kraftig ökning av studieintresset. Staten sköt till medel som gjorde att lärosätena kunde öka utbildningsvolymen. Den ökade tillströmningen av studenter gjorde att lärosätena ändå överproducerade på nytt under 2020. Under 2021 och 2022 vände situationen återigen till underproduktion och lärosätena utnyttjade inte hela sina utbildningsanslag. Också under 2023 underproducerade lärosätena. Det outnyttjade utrymmet under takbeloppen minskade dock jämfört med 2022 (figur 7.5).

Anslagssparandet och den sparade överproduktionen ökade under 2023

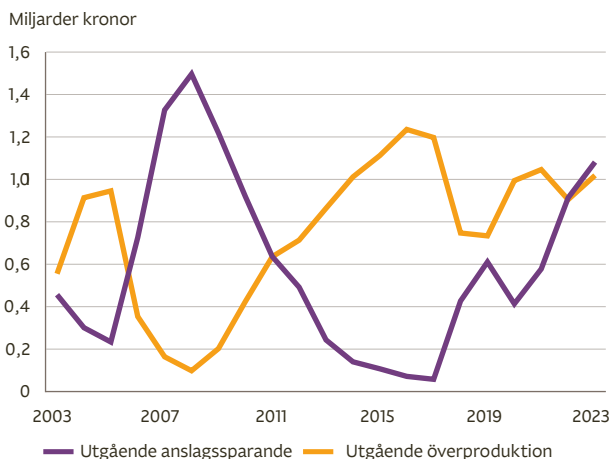
I resurstilldelningssystemet finns möjlighet för lärosätena att spara både outnyttjat takbelopp (anslagssparande) och ekonomiskt värde av helårsstudenter och helårsprestationer (överproduktion) mellan budgetåren. Det ger lärosätena möjligheter att balansera anslag mellan budgetåren och parera skillnader i studenternas efterfrågan på utbildning. Anslagssparandet respektive överproduktionen för de senaste tjugo åren redovisas i figur 7.6. Tidigare gällde att anslagssparandet eller överproduktionen inte fick överstiga 10 procent av takbeloppet. För att ge lärosätena bättre möjligheter att bygga ut sin utbildning under pandemin, har regeringen från och med 2021 höjt gränsen för upparbetad överproduktion till 15 procent av takbeloppet.

Både det samlade anslagssparandet och den samlade sparade överproduktionen ökade under 2023 (figur 7.6). Flera av de underproducerande lärosätena hade sparad överproduktion sedan tidigare år, som nu kunde avräknas mot takbeloppen. För de underproducerade lärosätena som inte hade någon sparad överproduktion att ta av ökade i stället anslagssparandet. Några lärosäten överproducerade istället utbildning, och fick spara överproduktion till kommande år. Sammantaget ökade anslagssparandet med 0,2 miljarder kronor i löpande priser jämfört med 2022, och den sparade överproduktionen med 0,1 miljarder kronor. Vid utgången av 2023 var lärosätenas samlade anslagssparande 1,1 miljarder kronor, medan den sparade överproduktionen uppgick till 1,0 miljard kronor.

Tillfälliga utbyggnader trappas nu ned

Inom ramen för sina respektive takbelopp och examenstillstånd kan lärosätena relativt fritt besluta om dimensioneringen av olika utbildningar. Staten kan dock påverka inriktningen genom att tillföra medel som öronmärks för en viss utbildning.

Figur 7.6. Ekonomiskt värde av lärosätenas anslagssparande och överproduktion under perioden åren 2003–2023, miljarder kronor (löpande priser).

I samband med pandemin genomförde regeringen flera permanenta och tillfälliga utbyggnader av utbildningen vid universitet och högskolor. Den enskilt största var en permanent utbyggnad av högskolan med inriktning mot bristyrkesutbildningar som genomfördes med anslagshöjningar på drygt 220 miljoner under 2020 och lika mycket under 2021. Men de flesta utbyggnaderna har bestått av tillfälliga anslagshöjningar för att möta en väntat ökad efterfrågan på högre utbildning under pandemin.

De tillfälliga utbyggnaderna trappas nu ned vilket innebär att lärosätenas utbildningsanslag minskar. För 2023 minskade lärosätenas anslag med 140 miljoner kronor med anledning av sista steget i nedtrappningen av den tillfälliga utbyggnaden av behörighetsgivande och högskoleförberedande utbildning. De minskade med ytterligare 360 miljoner kronor på grund av att den tillfälliga utbyggnaden av utbildning på avancerad nivå avslutades. Också under 2025 och 2026 kommer utbildningsanslagen att minska när de sista tillfälliga utbyggnaderna avslutas.

Sedan 2018 har det pågått en utbyggnad av olika utbildningar som regeringen bedömer som samhällsviktiga. Det sista steget genomfördes 2023 och totalt har utbyggnaden inneburit höjda utbildningsanslag med 730 miljoner kronor.

Kommande utbyggnad av ingenjörsutbildning

I budgetpropositionen för 2024 (prop. 2023/24:1) tog regeringen initiativ till en utbyggnad av civilingenjörsutbildning och utbildning på avancerad nivå för att stärka Sverige som ingenjörsländ (tabell 7.4). Med utbyggnaden följer också medel till behörighetsgivande och högskoleintroducerande utbildning, för att fler ska kunna läsa tekniska utbildningar. När utbyggnaden är genomförd fullt ut 2029 kommer utbildningsanslagen att ha höjts med 280 miljoner kronor. Under perioden 2024–2027 får lärosätena tillfälligt också höjda anslag med anledning av en försöksverksamhet med en ny kortare kompletterande pedagogisk utbildning (KPU).

Utbildningskapaciteten väntas minska efter 2024

Det har under det senaste decenniet varit relativt stora skillnader mellan det ekonomiska värdet av utbildningen på grundnivå och avancerad nivå och nivån på de statliga utbildningsanslagen. Det gör det svårt att undersöka effekterna av dimensioneringsförändringar med utgångspunkt i den faktiska studentvolymen.

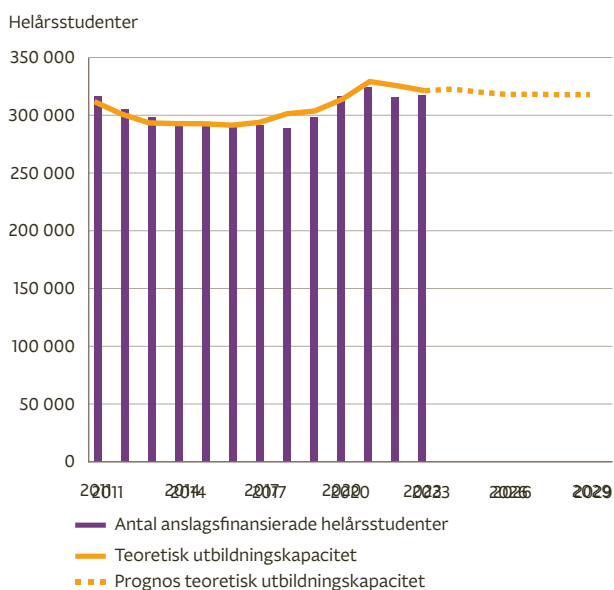
Förändringen av utbildningskapaciteten vid universitet och högskolor över tid kan dock följas genom en beräkning av hur många studenter som anslagen teoretiskt räcker till att finansiera. Den genomsnittliga ersättningen per helårsstudent, det vill säga utbildningsvolymens ekonomiska värde dividerat med antalet helårsstudenter,

Tabell 7.4. Anslagsförändringar med anledning av utbyggnader och förstärkningar åren 2024–2029, miljoner kronor (löpande priser). Källa: Prop 2023/24:1, utgiftsområde 16, tabell 5.11.

Utbyggnad	2024	2025	2026	2027	Permanent effekt	Slutår
Totalt	249	406	533	533	582	
Basår	23	54	54	54	54	--
Avancerad nivå	74	74	74	74	74	--
Civilingenjörer och avancerad nivå	49	71	93	93	149	--
Höjda ersättningsbelopp naturvetenskap/teknik/farmaci	100	200	305	305	305	--
Försöksverksamhet kort KPU	3	7	7	7	0	2027

var 86 300 kronor 2023. De samlade takbeloppen var 26,7 miljarder kronor. Det motsvarar 309 200 helårsstudenter med genomsnittlig ekonomisk ersättning. Vid de lärosäten som inte omfattas av systemet med takbelopp fanns ytterligare 11 000 helårsstudenter. Därmed var lärosätenas totala teoretiska utbildningskapacitet 320 200 helårsstudenter. Av figur 7.7 framgår den totala teoretiska utbildningskapaciteten, inklusive en prognos för kommande år, samt det faktiska antalet helårsstudenter.

Nedtrappningen av de tillfälliga utbyggnader som genomförts med anledning av pandemin innebär att lärosätenas utbildningskapacitet minskar successivt under 2023–2026. Samtidigt tillförs lärosätena resurser med anledning av den utbyggnad som aviserades i budgetpropositionen för 2024. Sammantaget innebär detta att högskolans teoretiska utbildningskapacitet ökar från 320 200 helårsstudenter under 2023 till 321 600 helårsstudenter under 2024. Därefter minskar den, och kan, med utgångspunkt i de anslagsförändringar som är aviserade idag, uppskattas till 316 600 helårsstudenter för 2029.

Figur 7.7. Faktiskt antal anslagsfinansierade helårsstudenter respektive teoretisk utbildningskapacitet åren 2011–2023 samt prognos för teoretisk utbildningskapacitet åren 2024–2029.

Uppdragsverksamhet inom utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Vid sidan av den anslagsfinansierade utbildningen på grundnivå och avancerad nivå bedriver lärosätena även uppdragsverksamhet åt uppdragsgivare inom offentlig sektor och åt privata organisationer. Utbildningen finansieras med avgifter som ska ge lärosätena full kostnadsäckning. I uppdragsverksamheten ingår både uppdragsutbildning och så kallad beställd utbildning.

År 2023 var lärosätenas totala intäkter av uppdragsutbildning 2,3 miljarder kronor, vilket är en ökning med 0,2 miljarder i löpande priser jämfört med året innan. Ökningen motsvarar 9 procent. Huvuddelen av uppdragen kommer från statliga myndigheter. Flera stora utbildningar organiseras och finansieras genom att ansvariga myndigheter ger uppdrag till universitet och högskolor, framför allt polisutbildningen och officersutbildning men även skolledarutbildning. Intäkterna från framför allt Skolverket och Polismyndigheten ökade under året. En betydligt mindre del av uppdragsutbildning är fort- och vidareutbildning av yrkesverksamma inom näringslivet. Under 2023 ökade dock lärosätenas intäkter av uppdragsutbildning från företag för tredje året i rad.

En mindre del av uppdragsverksamheten består av beställd utbildning, vilket till största delen är utbildning på grundnivå och avancerad nivå som genomförs vid ett lärosäte på uppdrag av ett annat. I den beställda utbildningen kan det också ingå viss utbildning inom ramen för yrkeshögskolan. Sammantaget redovisade lärosätena 0,2 miljarder kronor i intäkter av beställd utbildning.

Finansiering av forskning och utbildning på forskarnivå

Forskning och utbildning på forskarnivå finansieras dels genom direkta statsanslag, dels genom externa medel från offentliga eller privata finansiärer. Knappt hälften av den externa finansieringen kommer från staten och kanaliseras genom statliga myndigheter. Den privata forskningsfinansieringen kommer huvudsakligen från olika stiftelser och organisationer utan vinstsyfte.

Huvuddelen av forskningsmedlen är statliga

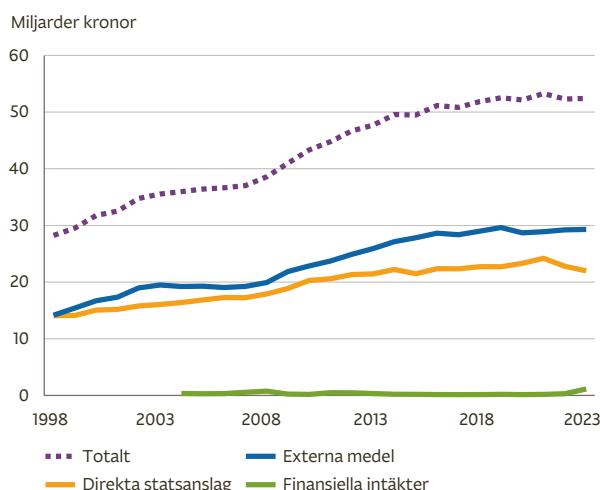
Universitetens och högskolornas samlade intäkter till forskning och utbildning på forskarnivå var 52,4 miljarder kronor under 2023. Mer än två tredjedelar av dessa medel kom från svenska staten, antingen som direkta statsanslag eller som finansiering från olika statliga myndigheter. De direkta statsanslagen (inklusive anslag som fördelas via Kammarkollegiet efter beslut av regeringen) var 22,0 miljarder (tabell 7.5).

Huvuddelen av de direkta statsanslagen utgörs av lärosätenas basfinansiering, totalt 19,5 miljarder kronor. Basfinansieringen kan till största del användas fritt av universitet och högskolor till forskning och utbildning på forskarnivå inom olika områden. Resten av de direkta statsanslagen består framför allt av statens ersättning för klinisk forskning till de sju lärosäten som bedriver läkarutbildning.

Vid sidan av de direkta statsanslagen tillför staten också lärosätena betydande externa medel, totalt 13,5 miljarder kronor, som kanaliseras genom forskningsråden och andra statliga myndigheter. Därmed var den statliga forskningsfinansieringen sammanlagt 35,5 miljarder, vilket motsvarar 68 procent av de samlade intäkterna till forskning och utbildning på forskarnivå 2023.

Lärosätena får också annan offentlig finansiering, från kommuner och regioner samt från de så kallade offentliga forskningsstiftelserna. Sammanlagt kom 73 procent av finansieringen från olika offentliga källor inom landet. Den privata forskningsfinansieringen kommer huvudsakligen från olika stiftelser och organisationer utan vinstsyfte, medan företagets forskningsfinansiering till lärosätena är mindre omfattande. Merparten av den utländska forskningsfinansieringen kommer från EU.

Figur 7.8. Lärosätenas intäkter till forskning och utbildning på forskarnivå uppdelade på direkta statsanslag, externa medel och finansiella intäkter under åren 1998–2023, miljarder kronor (2023 års priser). De direkta statsanslagen inkluderar också de anslag som fördelas via Kammarkollegiet efter beslut av regeringen.

Forskningsintäkterna ökar

Av de totala intäkterna till forskning och utbildning på forskarnivå var 22,0 miljarder kronor direkta statsanslag, medan de externa medlen var 29,3 miljarder (figur 7.8). Utöver direkta statsanslag och externa medel har lärosätena även finansiella intäkter – totalt 1,1 miljarder kronor. Under 2023 ökade lärosätenas forskningsintäkter med totalt 2,9 miljarder kronor i löpande priser jämfört med året innan. Större delen av ökningen, totalt 1,6 miljarder, var externa medel, medan lärosätenas intäkter av direkta statsanslag ökade med 0,4 miljarder. Resterande del utgörs av finansiella intäkter inom forskning och utbildning på

Tabell 7.5. Lärosätenas intäkter till forskning och utbildning på forskarnivå år 2022 och 2023 per finansiärskategori, miljoner kronor (löpande priser). Direkta statsanslag inkluderar anslag som fördelas av Kammarkollegiet efter beslut av regeringen.

	2022	2023	Förändring
Totalt	49 512	52 405	2 893
Statliga	34 602	35 497	896
Direkta statsanslag	21 566	21 981	421
Externa statliga medel	13 035	13 516	474
Privata i Sverige	7 958	8 610	652
Organisationer utan vinstsyfte	6 539	7 187	649
Företag	1 420	1 423	3
EU och övriga utlandet	3 648	4 015	367
Övriga offentliga	2 692	2 829	136
Kommuner och regioner	1 412	1 585	173
Offentliga forskningsstiftelser	1 281	1 244	-37
Övrigt	326	319	-6
Finansiella intäkter	287	1 134	848

forskarnivå, som ökade kraftigt under året.

Under pandemin minskade andelen extern finansiering till följd av en lägre förbrukning av forskningsmedel och ökade statsanslag. Sedan dess har andelen externa medel av lärosätenas totala intäkter till forskning och utbildning på forskarnivå (exklusive finansiella intäkter) återigen ökat. Under 2023 uppgick andelen externa medel till 57,1 procent, vilket är högre jämfört med föregående år och åren innan pandemin.

Forskningsbidragen fortsätter att öka

Forskningsbidragen utgör huvuddelen av den externa finansieringen – omkring 84 procent. Det är medel som vanligen söks i konkurrens mellan forskare och forskargrupper vid olika universitet och högskolor, och medlen kommer från ett stort antal offentliga och privata organisationer. I tabell 7.6 redovisas intäkterna från de största enskilda bidragsgivarna.

Under 2023 var lärosätenas intäkter av bidrag till forskning och utbildning på forskarnivå (exklusive anslag som fördelas som bidrag via Kammarkollegiet) totalt 24,7 miljarder kronor. Det är en ökning med 1,3 miljarder i löpande priser jämfört med året innan. En stor del av ökningen beror på högre intäkter från stiftelser och andra organisationer utan vinstsyfte i Sverige. Intäkterna från dessa ökade med 0,6 miljarder mellan 2022 och 2023, motsvarande knappt 10 procent.

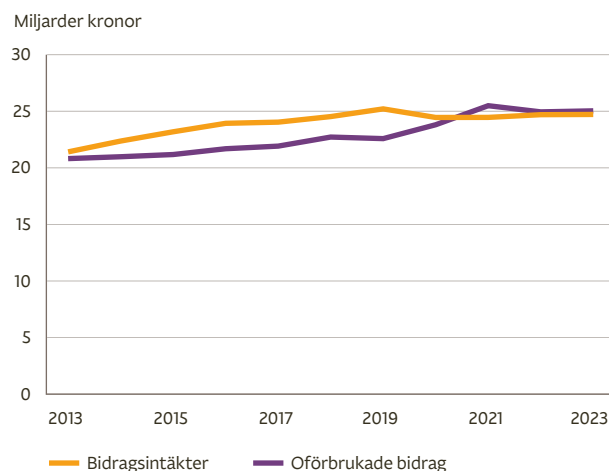
Även bidragsintäkterna från forskningsråden och EU har ökat mellan åren. Intäkterna från de tre forskningsråden Vetenskapsrådet, Formas och Forte ökade med 0,3 miljarder kronor i löpande priser, vilket motsvarar en ökning med 5 procent. Intäkterna från EU ökade med 0,2 miljarder mellan 2022 och 2023 i löpande priser, vilket motsvarar en ökning med mer än 10 procent. Dessa medel kommer främst från EU:s ramprogram, där bidragsintäkterna ökade med 0,3 miljarder eller 15 procent under 2023, jämfört med föregående år. Samtidigt minskade bidragsintäkterna från EU utanför ramprogrammet.

Forskningsbidragen förbrukas i högre utsträckning

De externa finansierarnas bidrag till lärosätena bokförs som intäkter först i samband med att de förbrukas. Inbetalade medel som ännu inte har omsatts i verksamhet syns i den ekonomiska redovisningen som oförbrukade bidrag i lärosätenas balansräkningar.

Under pandemin minskade bidragsintäkterna samtidigt som de oförbrukade bidragsintäkterna ökade mer än vanligt. De minskade bidragsintäkterna berodde inte på att finansierarna utlyste mindre medel, utan på att lärosätena inte förbrukade bidragsmedlen i samma takt som vanligt. Denna utveckling har sedan dess stannat av och under 2023 ökade de oförbrukade bidragen i samma takt

Figur 7.9. Lärosätenas bidragsintäkter och oförbrukade bidrag till forskning och utbildning på forskarnivå åren 2013–2023, miljarder kronor (2023 års priser). De anslag som fördelas via Kammarkollegiet efter beslut av regeringen ingår inte i bidragsintäkterna, men ingår i oförbrukade bidrag.

Intern resursfördelning vid några universitet

UKÄ har i en rapport undersökt den interna resursfördelningen vid fem svenska universitet. Statens anslag är bundna till de två verksamhetsområdena, utbildning på grundnivå och avancerad nivå respektive forskning och utbildning på forskarnivå, och delvis till särskilda ändamål, men i övrigt har lärosätena stor frihet att internt fördela och använda de anslagsmedel de blivit tilldelade.

Fördelningen av medel inom lärosätena görs i de flesta fall i flera steg, med avsättningar för gemensamma ändamål och strategiska satsningar som det första steget. Också fakulteterna gör avsättningar för olika satsningar. Inom forskning och utbildning på forskarnivå görs relativt sett större avsättningar än inom utbildning på grundnivå och avancerad nivå.

Undersökningen visar att det nationella systemet för resurstilldelning inom utbildning på grundnivå och avancerad nivå har haft stor inverkan på hur lärosätena internt fördelar resurser. Inom forskning och utbildning på forskarnivå har det nationella resurstilldelningssystemet inte haft samma tydliga genomslag i lärosätenas interna fördelning.

De principer som styr den nationella resurstilldelningen har stor betydelse för lärosätena – de påverkar vilka resurser som tillfaller olika områden och hur verksamheten styrs. Därmed blir det också viktigt att genomföra eventuella förändringar i de nationella resurstilldelningssystemen på ett genomtänkt sätt.

Läs mer i rapporten *Om universitetens interna resursfördelning - Fallstudier från fem lärosäten*.

Tabell 7.6. Lärosätenas intäkter av forskningsbidrag år 2022 och 2023 per finansiär, miljoner kronor (löpande priser). I tabellen sårredovisas ett urval av finansiärer. De anslag som Kammarkollegiet fördelar efter beslut av regeringen ingår inte i sammanställningen.

	2022	2023	Förändring
Totalt	23 384	24 718	1 334
Forskningsråd	7 542	7 885	343
Vetenskapsrådet	5 663	5 904	242
Formas	1 181	1 256	74
Forte	698	725	27
Stiftelser och andra organisationer utan vinstsyfte i Sverige	6 287	6 899	612
Wallenbergstiftelser	2 121	2 288	167
Cancerfonden	702	779	77
Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond	316	316	0
Stiftelser förvaltade av lärosäte	187	312	124
Hjärt-lungfonden	269	246	-22
Övriga finansiärer	2 693	2 958	266
Statliga myndigheter (exkl. forskningsråd)	3 826	3 915	89
Vinnova	1 135	1 129	-6
Statliga universitet och högskolor	736	809	73
Energimyndigheten	778	782	4
Trafikverket	192	214	21
Sida/SAREC	178	192	14
Övriga finansiärer	808	790	-18
EU	2 149	2 369	220
EU:s ramprogram exkl. ERC	1 329	1 526	197
Europeiska forskningsrådet (ERC)	534	613	79
EU, ej ramprogram	287	231	-57
Offentliga forskningsstiftelser	1 281	1 244	-37
SSF	565	469	-97
KK-stiftelsen	369	381	12
Östersjöstiftelsen	163	192	29
Mistra	157	167	10
Övriga finansiärer	27	35	9
Medel från övriga utlandet	966	1 052	86
Organisationer utan vinstsyfte i utlandet	688	757	69
Företag i utlandet	195	199	4
Övriga finansiärer	83	96	13
Företag i Sverige	636	592	-44
Regioner	458	512	54
Kommuner	156	151	-5
Övrigt	82	99	17

som bidragsintäkterna. Totalt uppgick intäkterna av bidrag för forskning och utbildning på forskarnivå till 24,7 miljarder kronor medan de oförbrukade bidragen var 25,0 miljarder kronor.

Liten ökning av avgiftsintäkter

Vid sidan av forskningsbidragen har lärosätena även intäk-

ter av uppdragsforskning och övriga avgiftsintäkter. De samlade intäkterna av uppdragsforskning var 1,9 miljarder kronor 2023. Det är en ökning med knappt 0,1 miljarder i löpande priser, jämfört med året innan. Förutom forskning som utförs på uppdrag av externa intressenter kan det handla om utvecklingsarbete och utredningsuppdrag. Merparten av forskningsuppdragen utförs åt statliga

myndigheter och privata företag.

Lärosätena har också övriga avgiftsintäkter till forskning och utbildning på forskarnivå. Det handlar bland annat om fakturerade kostnader, intäkter från uthyrning av lokaler eller försäljning av material och tjänster. Även lärosätenas eventuella intäkter av sponsring ingår här. De övriga avgiftsintäkterna uppgick 2023 till 2,7 miljarder, en ökning med 0,2 miljarder i löpande priser jämfört med året innan.

Läs mer

Lärosätenas årsredovisningar 2023 – Något fler studenter och underskott i utbildningsverksamheten, UKÄ 2024.

Om universitetens interna resursfördelning - Fallstudier från fem lärosäten, UKÄ 2024.

På UKÄ:s webbplats finns tabeller till de olika kapitlen, med bland annat lärosätesspecifika uppgifter. Där hittar ni också vår statistikdatabas Högskolan i siffror.

8

Högskolans forskning

Universitetens och högskolornas totala intäkter för forskning och utbildning på forskarnivå uppgick till 47,6 miljarder kronor under 2021. Den ekonomiska tyngdpunkten ligger på forskning inom medicin och hälsovetenskap samt naturvetenskap.

Högskolans forskare är en del av ett större forskningslandskap och rör sig mellan olika forskningsmiljöer nationellt och internationellt under en forskarkarriär. De internationellt rekryterade forskarna har ökat över tid medan andelen som rekryteras till högskolan från andra sektorer har minskat något sedan 2013.

Antalet forskningspublikationer vid svenska lärosäten minskade under 2022. Mest minskade antalet artiklar i vetenskapliga tidskrifter. Majoriteten av publikationerna skrivs på engelska. Engelska som publiceringsspråk har också blivit vanligare över tid. Andelen publikationer som skrivs på engelska har ökat inom alla forskningsämnesområden sedan 2012.

Högskolans forskning

Högskolans verksamhet omfattar både utbildning och forskning. I det här kapitlet behandlas högskolans forskningsverksamhet utifrån resurser, personalens rörlighet och produktion i form av publikationer. Forskning vid universitet och högskolor är sedan några år ett nytt statistikområde som UKÄ ansvarar för. Statistikmyndigheten SCB ansvarar för statistik om forskning och utveckling i Sverige, där universitets- och högskolesektorn ingår som en av fyra sektorer.

Forskningsresurser

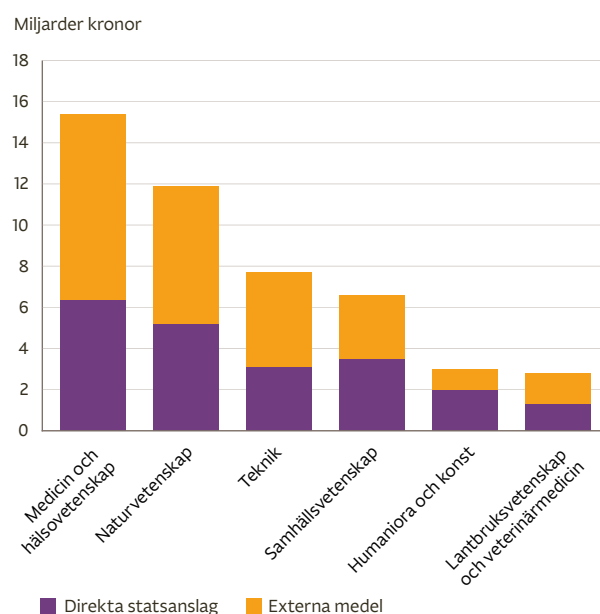
Huvuddelen av den offentligt finansierade forskningen i Sverige utförs vid universitet och högskolor. Forskningen bedrivs inom flera olika forskningsämnesområden och intäkterna varierar stort mellan de olika områdena.

Stor del av intäkterna går till medicin och hälsovetenskap samt naturvetenskap

Universitetens och högskolornas samlade intäkter för forskning och utbildning på forskarnivå uppgick till 47,6 miljarder kronor under 2021, det senaste året för vilket statistik finns tillgänglig. Under året gick nästan 60 procent av dessa medel till medicin och hälsovetenskap samt naturvetenskap (figur 8.1). Högst var intäkterna inom forskningsämnesområdet medicin och hälsovetenskap. Omkring en tredjedel av de totala intäkterna, ungefär 15,5 miljarder, fanns inom området.

Uppgifterna om intäkter för olika forskningsämnesområden bygger på SCB:s undersökning *Forskning och utveckling i Sverige* som genomförs vartannat år. Sedan föregående undersökning 2019 har intäkterna ökat inom samtliga forskningsämnesområden. I relativa tal har intäkterna ökat mest inom lantbruksvetenskap och veterinärmedicin, med nästan 11 procent i löpande priser. Ökningen för övriga

Figur 8.1. Lärosätenas intäkter till forskning och utbildning på forskarnivå 2021 uppdelade på direkta statsanslag och externa medel, per forskningsämnesområde, miljarder kronor. Direkta statsanslag inkluderar anslag som fördelas via Kammarkollegiet efter beslut av regeringen. Finansiella intäkter ingår inte i sammanställningen.

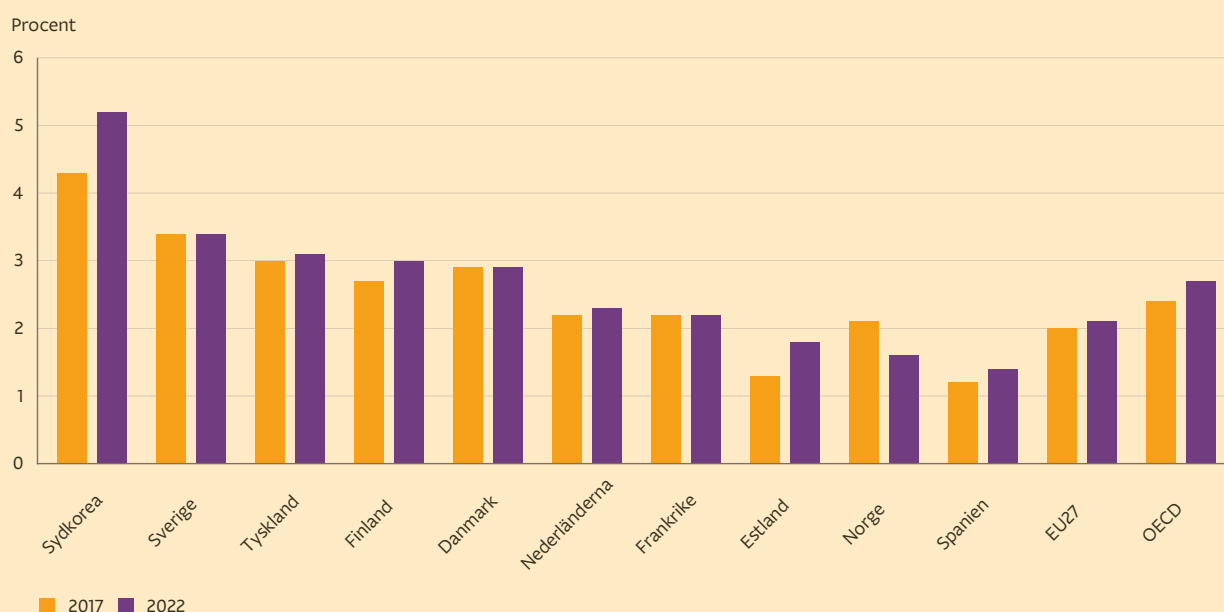
Internationell jämförelse

Sveriges FoU-investeringar översteg EU-målet

EU har som mål att 3 procent av medlemsländernas bruttonationalprodukt (BNP) ska investeras i forskning och utveckling (FoU). Under 2022 utgjorde medlemsländernas totala utgifter för FoU 2,1 procent av BNP, vilket var marginellt mer än 2017. Sverige är ett av de länder som investerar mest i relation till BNP och som når EU:s mål. De senaste åren har Sveriges FoU-utgifter legat omkring 3,4 procent av BNP.

OECD har ökat sina investeringar i FoU snabbare än EU. FoU-utgifterna uppgick 2022 till 2,7 procent av BNP, att jämföra med 2,4 procent 2017. Sydkorea hör till de OECD-länder som investerar mest, drygt 5 procent av BNP 2022. I Norge minskade däremot FoU-utgifterna under perioden, från 2,1 till 1,6 procent av BNP.

Figur 8.2. Totala FoU-utgifter som andel av BNP i ett urval av länder 2017 och 2022. Källa: OECD. Vissa av uppgifterna är preliminära.

forskningsämnesområden var mellan 5 och 7 procent.

Hög andel extern finansiering i teknik

Högskolans forskning finansieras både genom direkta statsanslag och externa medel från olika offentliga och privata forskningsfinansiärer. Mer än hälften av de totala intäkterna till forskning och utbildning på forskarnivå består av externa medel. Det är medel som vanligen söks i konkurrens mellan forskare och forskargrupper vid olika universitet och högskolor. Andelen extern finansiering varierar mellan olika forskningsämnesområden och är högst inom teknik och lägst inom humaniora och konst – 59 respektive 34 procent under 2021.

Knappt hälften av den externa finansieringen kommer från den svenska staten via olika myndigheter. Huvuddelen av dessa medel kommer från de tre statliga forskningsråden, Vetenskapsrådet, Forte och Formas, men en stor del kommer även från Vinnova och Energimyndighe-

ten. Utöver statliga medel är det även vanligt med externa medel från privata och offentliga forskningsstiftelser samt privata icke-vinstdrivande organisationer. Ungefär 32 procent av de totala externa medlen kom från sådana organisationer under 2021. Övriga externa medel kommer exempelvis från företag, EU samt kommuner och regioner.

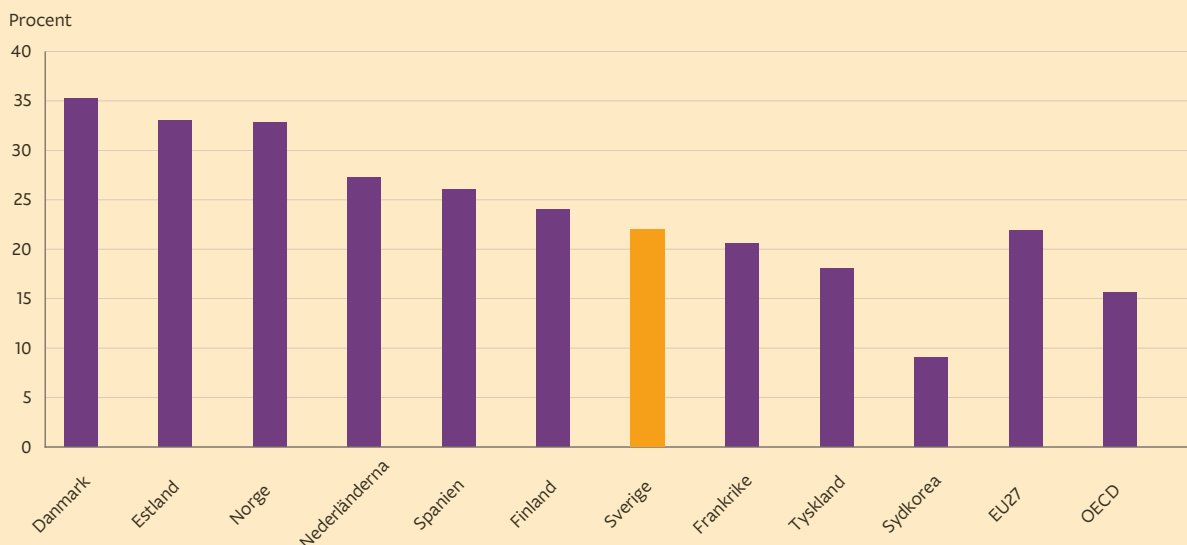
De externa finansieringskällorna varierar mellan olika forskningsämnesområden. Finansiering från forskningsstiftelser och privata icke-vinstdrivande organisationer är vanligare inom medicin och hälsovetenskap än inom andra forskningsämnesområden. Inom teknik är det i stället vanligare med finansiering från forskningsfinansierande myndigheter, framför allt från Vinnova och Energimyndigheten.

Internationell jämförelse

Universitets- och högskolesektorn utför en mindre del av FoU-verksamheten

I de flesta OECD-länder utför näringslivet den största delen av FoU-verksamheten. Hur stor andel universitets- och högskolesektorn står för varierar. I Sverige utgjorde universitets- och högskolesektorns FoU-utgifter 22 procent av hela FoU-verksamheten 2022. Det var betydligt mer än i OECD (16 procent), men mindre än i till exempel Danmark, Estland och Norge. I Sydkorea, ett av de OECD-länder som investerar mest i FoU, utgjorde universitets- och högskolesektorns FoU-utgifter 9 procent av FoU-verksamheten 2022. Där utför i stället näringslivet och offentligt finansierade institut en stor del av FoU-verksamheten.

Figur 8.3. Universitets- och högskolesektorns utgifter för FoU som andel av de totala FoU-utgifterna i ett urval länder, 2022. Källa: OECD. Vissa av uppgifterna är preliminära.

Forskarrörlighet

Högskolans forskning är en del av ett större forskningslandskap. Forskning bedrivs inom flera samhällssektorer och på en internationell arena där forskare rör sig mellan olika forskningsmiljöer nationellt och internationellt under en forskarkarriär. Internationell rörlighet kan följas i statistiken genom internationell rekrytering av forskare. Nationellt kan vi även följa de forskare som rör sig mellan olika lärosäten eller mellan lärosäten och andra samhällssektorer, antingen genom att byta tjänst eller genom att kombinera flera tjänster.

Rörlighet mellan lärosäten vanligast inom samhällsvetenskap

Under 2023 hade drygt 2 procent av forskarna vid svenska lärosäten delade tjänster, det vill säga tjänster på mer än ett lärosäte. Det är framför allt lektorer och professorer som har delade tjänster. En stor del av de som har delade tjänster är forskare inom samhällsvetenskap. Under 2023 utgjorde forskarna i ämnesområdet 41 procent av de med delade tjänster. Vanligast är att dessa är verksamma inom ekonomi och näringsliv. Det är lika vanligt bland män som

Vem räknas som forskare?

I statistik om högskolans forskning avser forskare de som är anställda vid ett svenskt lärosäte som professor eller lektor, meriteringsanställda eller de som tillhör gruppen annan forskande och undervisande personal med examen på forskarnivå.

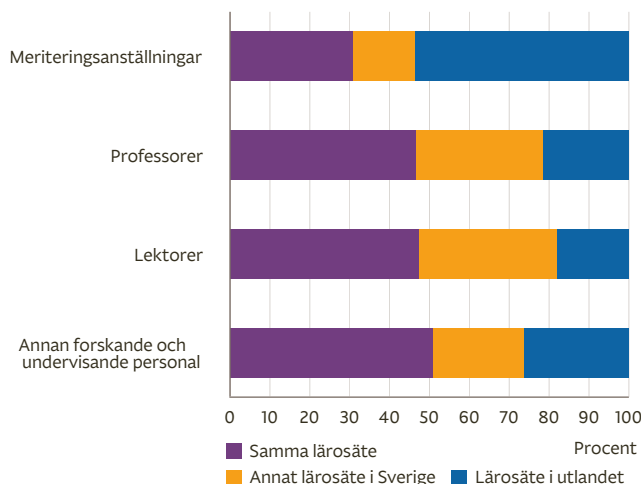
bland kvinnor att ha delade tjänster.

Forskare kan även röra sig mellan lärosäten genom att byta tjänst. Att forskare byter lärosäte är relativt ovanligt. Mellan 2022 och 2023 var det mindre än 2 procent av forskarna som bytte till en tjänst på ett annat lärosäte. Majoriteten av dessa var lektorer som bytte till en tjänst som lektor på ett annat lärosäte. Forskare inom samhällsvetenskap utgör en stor del även bland de som byter lärosäte, bland de som bytte lärosäte under 2023 utgjorde de 35 procent. Rörligheten är ungefär lika stor bland kvinnor och män.

Ovanligt att byta lärosäte

Nästan hälften av forskarna vid svenska lärosäten var under 2023 verksamma på samma lärosäte som de har

Figur 8.4. Andel forskare med examen på forskarnivå från samma lärosäte de är verksamma på, annat lärosäte i Sverige eller lärosäte i utlandet, efter huvudsaklig anställningskategori 2023.

sin forskarexamen från. Andelen var högst bland annan forskande och undervisande personal. Inom gruppen var 51 procent verksamma vid samma lärosäte som de examinerades vid (figur 8.4). Nästan lika vanligt var det bland lektorer och professorer. Bland meriteringsanställda är det i stället vanligast att forskare har en forskarexamen från ett lärosäte i utlandet. Det syns inga tydliga skillnader mellan kvinnor och män vad gäller andel med examen från samma lärosäte som de är verksamma vid eller ett annat lärosäte i Sverige eller utlandet.

Inom alla forskningsämnesområden förutom naturvetenskap är det vanligast med forskarexamen från samma lärosäte som man är verksam vid. Vanligast är det inom lantbruksvetenskap och veterinärmedicin, där ungefär 54 procent under 2023 arbetade på samma lärosäte som de examinerades vid. Högst andel med en forskarexamen från ett annat lärosäte i Sverige är det inom samhällsvetenskap samt humaniora och konst, mellan 37 och 38 procent. Inom naturvetenskap är det i stället vanligast med en forskarexamen från ett lärosäte i utlandet.

Rörlighet mellan lärosäten och andra samhällssektorer vanligast inom medicin och hälsovetenskap

Rörlighet mellan högskolan och andra samhällssektorer kan exempelvis ske genom att forskare byter mellan tjänster i olika sektorer, det vill säga byter mellan en tjänst i högskolan och en tjänst i näringsliv, offentlig sektor eller icke-vinstdrivande organisationer. Forskare kan även röra sig mellan sektorer genom att kombinera tjänster eller uppdrag i flera sektorer, utan att byta tjänst. Det kan antingen ske genom att adjungerad personal från olika delar av samhället har uppdrag i högskolan eller genom att forskare i högskolan har uppdrag i andra sektorer vid

Rörlighet mellan högskolan och andra sektorer

UKÄ har nyligen publicerat en rapport om forskares mobilitet mellan högskolan och andra samhällssektorer. I rapporten följer vi forskares mobilitet under perioden 2013 till 2021 via administrativa register. Med hjälp av uppgifter om löner, sysselsättning och anställning i högskolan har vi identifierat fyra typer av forskarmobilitet. Dessa är att lämna högskolan för arbete i en annan sektor, rekryteras till högskolan från en annan sektor, ha inkomstgenererande uppdrag utanför högskolan vid sidan av sin anställning i högskolan eller ha sin huvudsakliga anställning utanför högskolan men ha uppdrag i högskolan, så kallade adjungerade forskare.

Läs mer i rapporten *Mobilitet mellan högskolan och andra sektorer*.

sidan av sin tjänst i högskolan.

Forskare inom medicin och hälsovetenskap rör sig i högst utsträckning mellan högskolan och andra samhällssektorer. De utmärker sig särskilt med en hög andel som har inkomstgenererande uppdrag utanför högskolan. Det kan exempelvis röra sig om forskare som har en förenad anställning, projektanställning eller konsultuppdrag vid sidan av sin tjänst i högskolan. Bland samtliga forskare i högskolan hade drygt 14 procent inkomstgenererande uppdrag utanför högskolan under 2021. Motsvarande andel bland forskare i medicin och hälsovetenskap var 26 procent. Högst var andelen bland forskare i klinisk medicin, där 39 procent hade uppdrag utanför högskolan 2021.

Att många forskare i medicin och hälsovetenskap har uppdrag utanför högskolan är väntat. Högskoleförordningen möjliggör för anställda vid en sjukvårdsenhet som är upplåten för medicinsk utbildning och forskning att kombinera sin anställning med en anställning som lektor eller professor vid ett lärosäte.

Adjungerade forskare främst i medicin och teknik

Adjungerade forskare är deltidsanställda vid ett lärosäte men har sin huvudsakliga anställning utanför högskolan. Under 2023 utgjorde de ungefär 4 procent av samtliga forskare vid svenska lärosäten, andelen har varit relativt konstant de senaste tio åren. Adjungerade forskare är vanligast inom medicin och hälsovetenskap samt teknik, där 8 respektive 7 procent av forskarna hade en adjungerad anställning under 2023. Inom övriga områden är det relativt ovanligt med adjungerade forskare.

Adjungerade anställningar är särskilt vanligt bland professorer men även relativt vanligt bland lektorer. Andelen adjungerade professorer har sjunkit mellan 2013

och 2023, från knappt 10 till 8 procent. Bland lektorerna har i stället andelen adjungerade ökat under perioden, från 3 till knappt 5 procent.

De senaste tio åren har andelen adjungerade forskare varit högre bland män än bland kvinnor. Skillnaderna har dock minskat över tid. Under 2023 var andelen adjungerade nästan lika hög bland kvinnor som bland män, knappt 4 procent bland kvinnor och drygt 4 procent bland män.

Vanligare att byta sektor tidigt i karriären

Endast en mindre del av forskarna vid svenska lärosäten byter tjänst och sektor, det vill säga rekryteras till högskolan från en annan sektor eller lämnar högskolan för arbete i en annan sektor. Under 2021 lämnade 3 procent av samtliga forskare högskolan, medan 2 procent rekryterades till högskolan från en annan sektor. Andelen som lämnar högskolan för arbete inom en annan sektor har varit relativt konstant sedan 2013 medan andelen som rekryteras till högskolan från andra sektorer minskat något under samma period. Vanligast är att lämna högskolan för arbete i företag medan de som rekryteras till högskolan oftast kommer från arbete inom regioner.

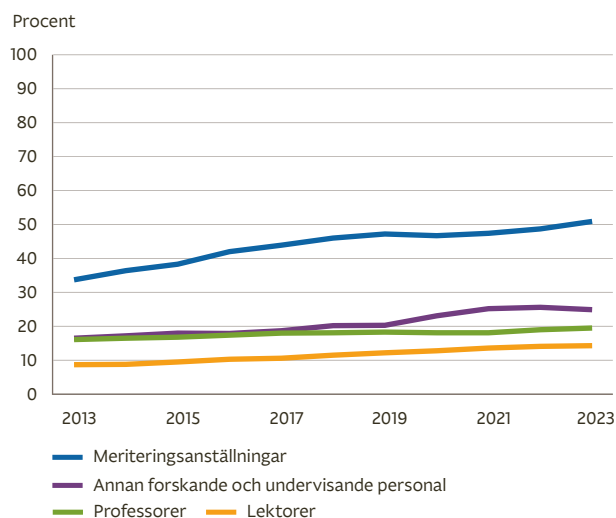
Den typ av rörlighet där forskaren byter tjänst och sektor är vanligare tidigare i karriären. Andelen som byter sektor är som högst inom fem år efter forskarexamen, både om man ser till de som rekryterades till högskolan och de som lämnade högskolan för andra sektorer. I gruppen lämnade ungefär 8 procent högskolan och 4 procent rekryterades till högskolan från andra sektorer under 2021. Motsvarande andelar bland de som tog examen för minst trettio år sedan var under 1 procent.

Forskare inom medicin och hälsovetenskap byter sektor i högst utsträckning, både sett till andelen som rekryteras till och som lämnar högskolan. Under 2021 lämnade knappt 5 procent av forskarna i ämnesområdet högskolan och runt 3 procent rekryterades till högskolan från en annan sektor. Forskare i samhällsvetenskap lämnar högskolan i lägst utsträckning. Inom forskningsämnesområdet är det också en låg andel som rekryteras från andra sektorer. Lägst andel som rekryteras från andra sektorer är det dock bland forskare i naturvetenskap, där 1 procent rekryterades till högskolan från en annan sektor under 2021.

Andelen internationellt rekryterade forskare ökar

När det gäller internationell rörlighet har andelen internationellt rekryterade forskare ökat över tid. Under 2013 var knappt 16 procent av samtliga forskare vid svenska universitet och högskolor internationellt rekryterade, motsvarande andel 2023 var nästan 24 procent. Knappt en femtedel av de internationellt rekryterade forskarna rekryterades under 2023, resterande var verksamma i högskolan sedan tidigare. Som internationellt rekryterad räknas i

Figur 8.5. Andel internationellt rekryterade forskare åren 2013–2023, uppdelat på anställningskategori.

detta sammanhang de som enbart har utländska examina. Det innebär att forskaren varken har examen på grundnivå, avancerad nivå eller forskarnivå från ett svenskt lärosäte.

Andelen internationellt rekryterade forskare har ökat inom alla anställningskategorier sedan 2013. Störst ökning syns bland meriteringsanställda, där andelen har ökat från knappt 34 procent till 51 procent mellan 2013 och 2023 (figur 8.5). Det är också i gruppen meriteringsanställda som det är vanligast med internationellt rekryterade forskare. Minst vanligt att forskare rekryteras internationellt är det bland lektorer. Inom anställningskategorin var 14 procent internationellt rekryterade under 2023.

Högst andel internationellt rekryterade inom naturvetenskap

Hur stor del av forskarna som rekryteras internationellt varierar även mellan olika forskningsämnesområden. Under 2023 var andelen internationellt rekryterade forskare högst inom naturvetenskap och lägst inom samhällsvetenskap, 38 respektive 13 procent.

Männen är i majoritet bland de internationellt rekryterade forskarna, år 2023 var 61 procent män och 39 procent kvinnor (tabell 8.1). Det beror delvis på att internationell rekrytering är vanligare inom ämnen där män är överrepresenterade, så som naturvetenskap och teknik. Inom teknik, naturvetenskap samt lanbruksvetenskap och veterinärmedicin är mer än 60 procent av de internationellt rekryterade män. Inom övriga ämnen är könsfördelningen i stället relativt jämn. Det speglar könsfördelningen bland nationellt rekryterade forskare men mönstret är något mer framträdande bland de internationellt rekryterade.

Tabell 8.1. Antal internationellt rekryterade forskare 2023, totalt och uppdelat på forskningsämnesområde, andel kvinnor och män bland internationellt rekryterade och andel internationellt rekryterade forskare av samtliga forskare 2013 och 2023.

	Antal internationellt rekryterade forskare	Kvinnor (%)	Könsfördelning		Andel internationellt rekryterade forskare av samtliga forskare (%)	
			Män (%)	2013	2023	
Totalt	6 480	39	61	16	24	
Naturvetenskap	2 390	31	69	26	38	
Medicin och hälsovetenskap	1 510	50	50	13	21	
Teknik	1 030	29	71	17	27	
Samhällsvetenskap	900	50	50	10	13	
Humaniora och konst	420	51	49	11	18	
Lantbruksvetenskap och veterinärmedicin	190	37	63	16	23	

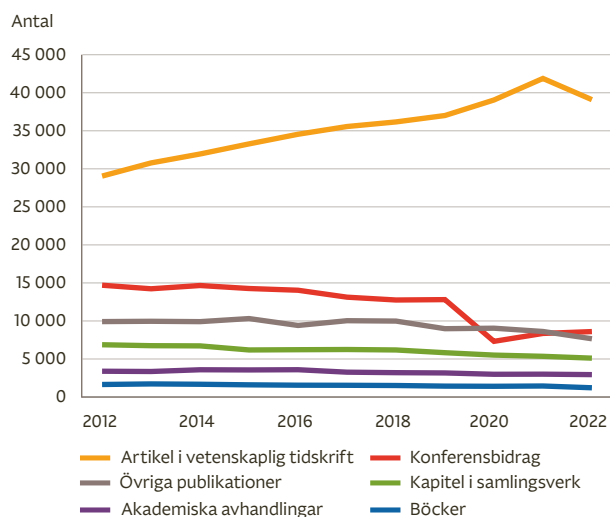
Forskningspublikationer

Forskare tillgängliggör sina forskningsresultat på flera sätt. Det vanligaste är att forskningen kommuniceras genom artiklar i vetenskapliga tidskrifter men forskningen kan även kommuniceras via exempelvis böcker eller konferensbidrag.

Svag minskning av vetenskaplig produktion

Den vetenskapliga produktionen vid svenska lärosäten minskade något mellan 2021 och 2022. Under 2022 publicerades knappt 65 000 forskningspublikationer vid svenska lärosäten. Det är en minskning med ungefär 4 000 publikationer jämfört med 2021. Bortsett från en svag ökning av konferensbidrag minskade antalet publikationer bland samtliga publikationstyper mellan åren. Mest minskade antalet artiklar i vetenskapliga tidskrifter. Mellan 2021 och 2022 minskade antalet vetenskapliga artiklar med ungefär 2 800 artiklar (figur 8.6), vilket motsvarar en minskning

Figur 8.6. Antal forskningspublikationer per publikationstyp åren 2012–2022.

Statistik om forskningspublikationer

UKÄ:s statistik om forskningspublikationer bygger på uppgifter från Kungl. bibliotekets (KB) tjänst Swepub. KB hämtar in uppgifter om vetenskapliga och konstnärliga publikationer och vissa andra forskningsresultat från svenska lärosätens publikationsdatabaser. Informationen i Swepub klassificeras enligt Svensk indelning för forskningsoutput. Utifrån den grupperar UKÄ sedan följande publikationstyper i forskningspublikationsstatistiken:

Artikel i vetenskaplig tidskrift utgörs av artikel i vetenskaplig tidskrift och forskningsöversiktsartikel som sakkunniggranskats.

Akademiska avhandlingar utgörs av doktorsavhandlingar och licentiatavhandlingar.

Böcker utgörs av böcker, monografier och samlingsverk.

Kapitel i samlingsverk är en självständig del av en monografisk publikation.

Konferensbidrag utgörs av paper i proceeding, poster, proceeding (redaktörskap) och övriga konferensbidrag.

Övriga publikationer utgörs av publikationer och resultat som inte tillhör någon av typerna som nämnts ovan, till exempel rapporter.

med knappt 7 procent.

En tydlig trend under det senaste decenniet har varit att forskningsresultaten i allt högre grad kommuniceras genom artiklar i vetenskapliga tidskrifter. Mellan 2012 och 2022 har antalet artiklar i vetenskapliga tidskrifter ökat med 35 procent. Artiklar i vetenskapliga tidskrifter har varit den vanligaste typen av forskningspublikation under hela perioden, antalet har ökat kontinuerligt fram till nedgången 2022.

Tabell 8.2. Antal forskningspublikationer totalt samt per publikationstyp och forskningsämnesområde 2022. En publikation tilldelas samtliga forskningsämnesområden som angetts för publikationen i Swepub. Det innebär att summan av publikationer per forskningsämnesområde är större än det totala antalet publikationer.

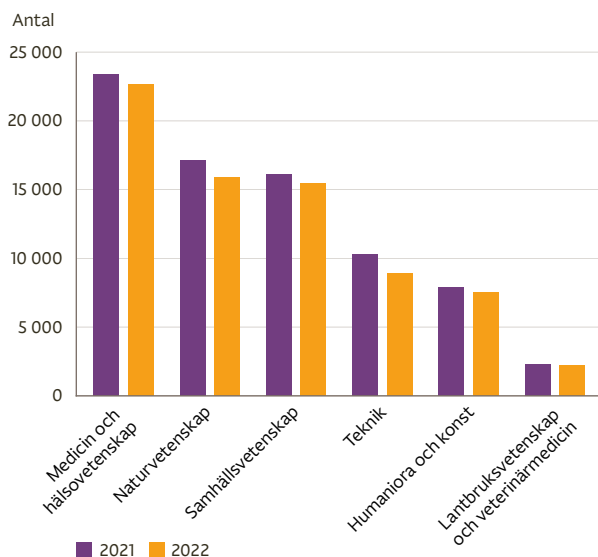
	Akademiska avhandlingar	Artikel i vetenskaplig tidskrift	Böcker	Kapitel i samlingsverk	Konferens bidrag	Övriga publikationer	Totalt
Totalt	2 950	39 090	1 220	5 110	8 610	7 660	64 630
Humaniora och konst	170	1 700	550	1 850	950	2 280	7 500
Lantbruksvetenskap och veterinärmedicin	80	1 500	20	110	200	300	2 190
Medicin och hälsovetenskap	990	17 730	70	380	1 810	1 690	22 670
Naturvetenskap	900	11 630	70	360	1 980	940	15 880
Samhällsvetenskap	460	6 260	640	2 820	2 460	2 830	15 470
Teknik	640	5 260	30	210	2 290	470	8 900

Flest publikationer inom medicin och hälsovetenskap

Publiceringsmönstren varierar mellan olika forskningsämnesområden (tabell 8.2). Artiklar i vetenskapliga tidskrifter är den vanligaste publikationsformen inom alla områden utom humaniora och konst. Särskilt vanlig är publikationsformen inom naturvetenskap samt medicin och hälsovetenskap. Inom humaniora och konst samt samhällsvetenskap publiceras det i stället fler böcker och kapitel i samlingsverk än inom övriga områden, medan konferensbidrag är särskilt vanligt inom teknik.

Medicin och hälsovetenskap stod för den största forskningsvolymen i Sverige under 2022 mätt i antalet publikationer (figur 8.7), det är även det område som har högst intäkter för forskning och utbildning på forskarnivå. Näst störst var produktionen inom naturvetenskap följt av samhällsvetenskap. Mellan 2021 och 2022 minskade det totala antalet forskningspublikationer inom samtliga forskningsämnesområden. Mest minskade antalet forsk-

Figur 8.7. Antal forskningspublikationer per forskningsämnesområde 2021 och 2022.

ningspublikationer i teknik, en nedgång med drygt 13 procent jämfört med föregående år. Nedgången beror framför allt på att det publicerades färre vetenskapliga artiklar under 2022.

Var femte artikel i vetenskaplig tidskrift skrivs i samarbete mellan lärosäten

I vissa fall skrivs publikationer gemensamt av forskare på flera lärosäten. Under 2022 var ungefär 14 procent av samtliga publikationer skrivna av forskare vid mer än ett lärosäte. Det är en svag ökning från 2012 då motsvarande andel var knappt 13 procent. Det är framför allt artiklar i vetenskapliga tidskrifter som skrivs gemensamt av forskare på flera lärosäten, totalt 20 procent. I statistiken kan vi endast följa publikationer som skrivs av forskare vid lärosäten i Sverige. Vi kan alltså inte följa när forskare publicerar tillsammans med lärosäten i utlandet eller andra aktörer i Sverige.

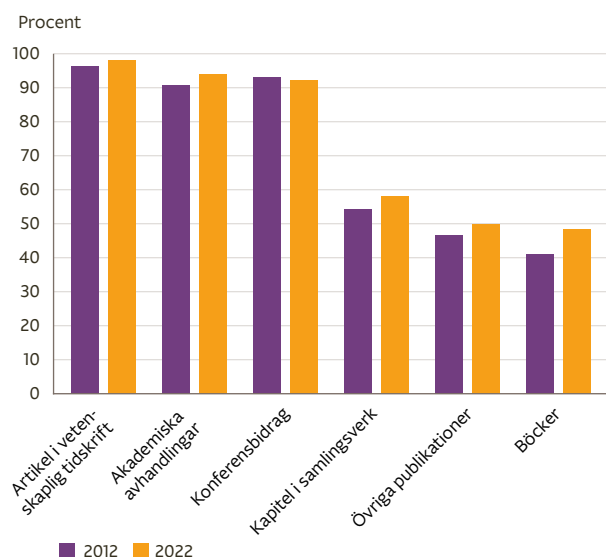
Det är vanligast att skriva gemensamt inom medicin och hälsovetenskap. Inom ämnesområdet skrevs 23 procent av samtliga publikationer av forskare vid flera lärosäten. Minst vanligt är det inom humaniora och konst, där ungefär 7 procent av publikationerna skrevs gemensamt av forskare vid flera lärosäten. Inom övriga områden var andelen mellan 11 och 15 procent.

Engelska dominerar som publiceringsspråk

Huvuddelen av den vetenskapliga produktionen vid svenska lärosäten skrivs på engelska. Under 2022 var 87 procent av publikationerna skrivna på engelska. Andelen har ökat sedan 2012 då 82 procent av publikationerna skrevs på engelska.

Publiceringsspråk varierar mellan olika publikationstyper. Nästan samtliga artiklar i vetenskapliga tidskrifter var skrivna på engelska medan ungefär hälften av de böcker som publicerades under 2022 var skrivna på engelska (figur 8.8). Även bland övriga publikationer är engelska mindre vanligt som publiceringsspråk. Bland övriga publi-

Figur 8.8. Andel publikationer som är skrivna på engelska av samtliga publikationer, per publikationstyp, 2012 och 2022.

kationer ingår exempelvis rapporter, artiklar i vetenskapliga tidskrifter som inte är sakkunniggranskade och artiklar i övriga tidskrifter.

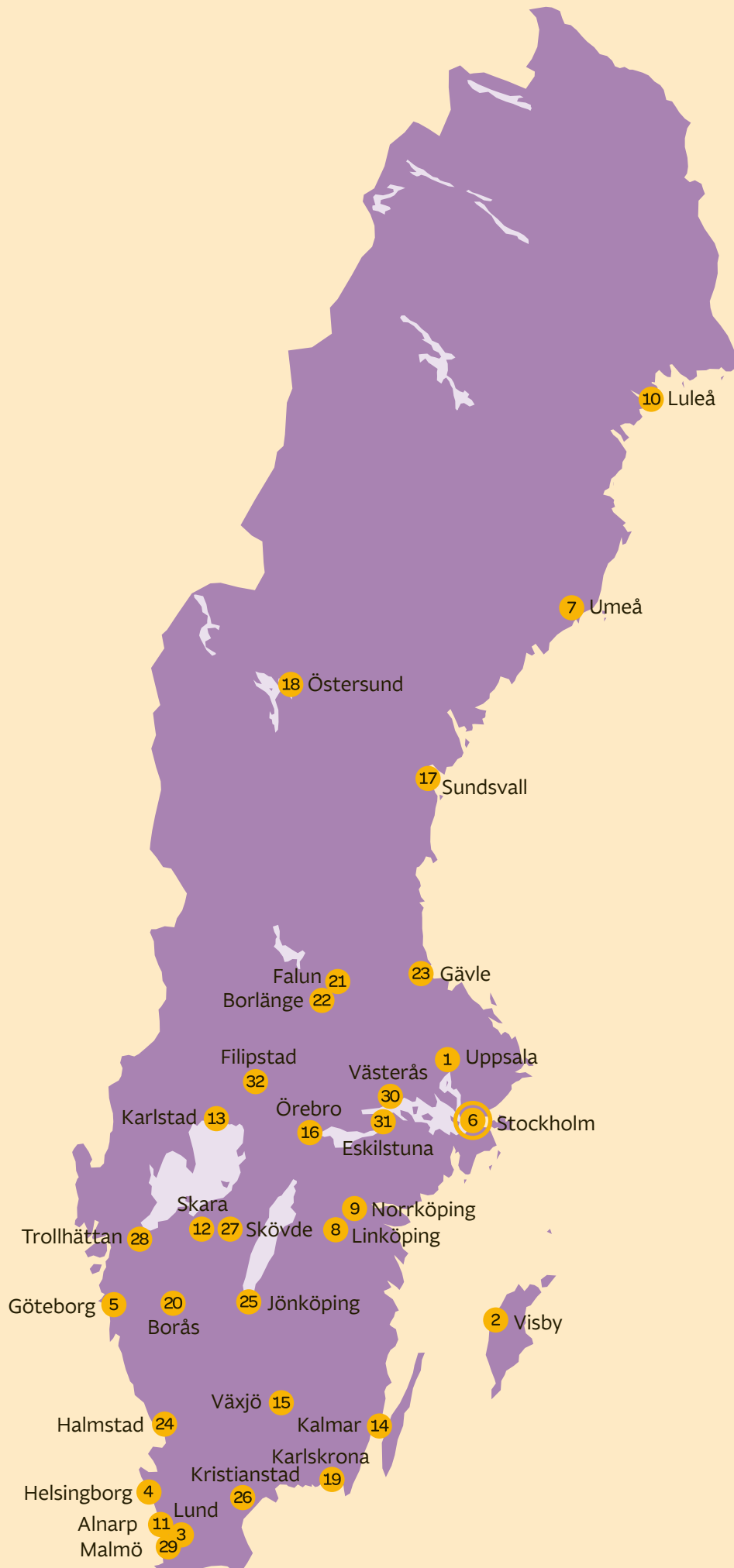
Publiceringsspråk varierar även mellan olika forskningsämnesområden. Inom medicin och hälsovetenskap, teknik samt naturvetenskap är nästan samtliga publikationer skrivna på engelska. Inom samhällsvetenskap samt humaniora och konst förekommer svenska som publiceringsspråk i högre utsträckning. Under 2022 var 72 procent av publikationerna i samhällsvetenskap skrivna på engelska. Motsvarande andel i humaniora och konst var 56 procent.

Engelska som publiceringsspråk har också blivit vanligare över tid. Andelen publikationer som skrivs på engelska har ökat inom alla forskningsämnesområden sedan 2012. Störst ökning syns inom humaniora och konst där andelen publikationer skrivna på engelska har ökat med mer än 9 procentenheter. Inom samhällsvetenskap samt lantbruksvetenskap och veterinärmedicin har andelen publikationer skrivna på engelska ökat med mellan 5 och 6 procentenheter. Förändringarna inom övriga forskningsämnesområden är små eftersom engelska dominerade som publiceringsspråk redan 2012.

Läs mer

Mobilitet mellan högskolan och andra sektorer, UKÄ 2024.

Forskning och utveckling vid universitet och högskolor 2021, SCB 2022.

Lärosäten

Universitet

Uppsala universitet **1, 2**
 Lunds universitet **3, 4**
 Göteborgs universitet **5**
 Stockholms universitet **6**
 Umeå universitet **7**
 Linköpings universitet **8, 9**
 Karolinska institutet **6**
 Kungl. Tekniska högskolan **6**
 Chalmers tekniska högskola (enskild) **5**
 Luleå tekniska universitet **10**
 Handelshögskolan i Stockholm (enskild) **6**
 Sveriges lantbruksuniversitet **1, 7, 11, 12**
 Karlstads universitet **13**
 Linnéuniversitetet **14, 15**
 Örebro universitet **16**
 Mittuniversitetet **17, 18**
 Malmö universitet **29**
 Mälardalens universitet **30, 31**

Högskolor

Blekinge tekniska högskola **19**
 Försvarshögskolan **6**
 Gymnastik- och idrottshögskolan **6**
 Högskolan i Borås **20**
 Högskolan Dalarna **21, 22**
 Högskolan i Gävle **23**
 Högskolan i Halmstad **24**
 Högskolan Kristianstad **26**
 Högskolan i Skövde **27**
 Högskolan Väst **28**
 Stiftelsen Högskolan i Jönköping (enskild) **25**
 Södertörns högskola **6**

Konstnärliga högskolor

Beckmans Designhögskola (enskild) **6**
 Konstfack **6**
 Kungl. Konsthögskolan **6**
 Kungl. Musikhögskolan i Stockholm **6**
 Stockholms konstnärliga högskola **6**

Övriga enskilda utbildningsanordnare

Akademi för ledarskap och teologi **16**
 Brunnsviks folkhögskola **22**
 Enskilda Högskolan, Stockholm **6**
 Ericastiftelsen **6**
 Gammelkroppa skogsskola **32**
 Johannelunds teologiska högskola **1**
 Marie Cederschiöld högskola **5, 6**
 Newmaninstitutet **1**
 Röda Korsets Högskola **6**
 Skandinavians akademi för psykoterapiutveckling **6**
 Sophiahemmet Högskola **6**
 Stiftelsen Stockholms Musikpedagogiska Institut **6**
 Svenska institutet för kognitiv psykoterapi **6**
 Världssjöfartsuniversitetet **29**

Siffrorna hänvisar till de platser på kartan där respektive lärosäte finns. Några lärosäten har även mindre campus som inte är utsatta på kartan.

